

"Eesti maaelu arengukava 2014–2020" prioriteetide 1, 2, 3, 4, 5 ja 6 vahehindamise lõpparuanne

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

2019

Tellija: Maaeluministeerium

Projekti teostaja: Põllumajandusuuringute Keskus

Töögrupi koosseis: Mati Mõtte, Livi Rooma, Marju Aamisepp, Hanna Tamsalu, Konstantin Mihhejev, Eneli Viik, Priit Penu, Jaan Kanger, Marje Särekanno, Agnes Naarits, Eduard Matveev, Kadri Allik

Eksperdid: Kersti Aro (kogukonna areng ja maaeluvõrgustik, Eesti Maaülikool);

Allar Padari (metsamajandus, Eesti Maaülikool)

Tehniline tugi: Marek Kärner

Antud töö andmete kasutamisel või tsiteerimisel tuleb viidata allikale

LISAINFO JA KONTAKT

Põllumajandusuuringute Keskus

Maamajanduse analüüsi osakond

Jäneda, Tapa vald 73602, Lääne-Virumaa

E-post: marju.aamisepp@pmk.agri.ee

SISUKORD

MÕISTED JA LÜHENDID	7
LÜHENDID TOETUSTE NIMETUSTELE.....	10
HINDAMISTULEMUSTE KOKKUVÕTE	11
SISSEJUHATUS	19
1. HINDAMISE EESMÄRK JA ÜLESANDED	20
2. HINDAMISE METOODIKA LÜHIKIRJELDUS.....	22
3. EESMÄRK-, TULEMUS-, MÕJU- JA TÄIENDAVAD INDIKAATORID	27
3.1. Ühiste eesmärk-, tulemus- ja mõjuindikaatorite ning täiendavate indikaatorite väärtused.....	27
3.1.1. Eesmärkindikaatorite väärtused	27
3.1.2. Tulemusindikaatorite väärtused	30
3.1.3. Mõjuindikaatorite väärtused.....	32
3.1.4. Täiendavate indikaatorite väärtused.....	35
4. VASTUSED EL ÜHISTELE HINDAMISKÜSIMUSTELE NR 1–18.....	43
4.1. Ühine hindamisküsimus nr 1 (sihtvaldkond 1A).....	43
4.2. Ühine hindamisküsimus nr 2 (sihtvaldkond 1B).....	51
4.3. Ühine hindamisküsimus nr 3 (sihtvaldkond 1C).....	56
4.4. Ühine hindamisküsimus nr 4 (sihtvaldkond 2A).....	62
4.5. Ühine hindamisküsimus nr 5 (sihtvaldkond 2B).....	70
4.6. Ühine hindamisküsimus nr 6 (sihtvaldkond 3A).....	73
4.7. Ühine hindamisküsimus nr 7 (sihtvaldkond 3B).....	81
4.8. Ühine hindamisküsimus nr 8 (sihtvaldkond 4A).....	85
4.9. Ühine hindamisküsimus nr 9 (sihtvaldkond 4B).....	93
4.10. Ühine hindamisküsimus nr 10 (sihtvaldkond 4C).....	100
4.11. Ühine hindamisküsimus nr 11 (sihtvaldkond 5A).....	106
4.12. Ühine hindamisküsimus nr 12 (sihtvaldkond 5B).....	107
4.13. Ühine hindamisküsimus nr 13 (sihtvaldkond 5C).....	109
4.14. Ühine hindamisküsimus nr 14 (sihtvaldkond 5D).....	116
4.15. Ühine hindamisküsimus nr 15 (sihtvaldkond 5E).....	121
4.16. Ühine hindamisküsimus nr 16 (sihtvaldkond 6A).....	126
4.17. Ühine hindamisküsimus nr 17 (sihtvaldkond 6B).....	130
5. VASTUSED KÜSIMUSTELE NR 19-30	138
5.1. Ühine hindamisküsimus nr 19.....	138
5.2. Ühine hindamisküsimus nr 20.....	140
5.3. Ühine hindamisküsimus nr 21.....	148
5.4. Ühine hindamisküsimus nr 22.....	155
5.5. Ühine hindamisküsimus nr 23.....	159
5.6. Ühine hindamisküsimus nr 24.....	164
5.7. Ühine hindamisküsimus nr 25.....	169
5.8. Ühine hindamisküsimus nr 26.....	175
5.9. Ühine hindamisküsimus nr 27.....	181
5.10. Ühine hindamisküsimus nr 28.....	184
5.11. Ühine hindamisküsimus nr 29.....	191

5.12. Ühine hindamisküsimus nr 30.....	194
LISAD	200
Lisa 1. II samba sekkumisloogika prioriteetide eesmärkide lõikes perioodil 2014–2020.....	200
Lisa 2. Intervjuudes osalenute nimekirjad.....	202
Lisa 3. Hindamisküsimuse nr 17 indikaatorite väärtused ja andmeallikad	204
Lisa 4. Ankeetküsitlustes kasutatud küsimused	206

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Erinevuste erinevuse arvutamine absoluutarvudes või protsendina.....	25
Tabel 2. Ülevaade primaarandmete kogumisest	26
Tabel 3. Eesmärgindikaatorite tulemused seisuga 31.12.2018	28
Tabel 4. Tulemusindikaatorite tulemused seisuga 31.12.2018.....	30
Tabel 5. Mõjuindikaatorite tulemused	32
Tabel 6. Täiendavate indikaatorite tulemused.....	35
Tabel 7. Hindamisküsimuse nr 1 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	43
Tabel 8. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad.....	45
Tabel 9. Hindamisküsimuse nr 2 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	51
Tabel 10. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas	52
Tabel 11. Hindamisküsimuse nr 3 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	56
Tabel 12. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas	58
Tabel 13. Hindamisküsimuse nr 4 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	63
Tabel 14. Sihtvaldkonnas 2A toetust saanud isikute arv, projektide arv, kasusaajate arv ja välja makstud toetus seisuga 31.12.2018.....	65
Tabel 15. Sihtvaldkonna 2A tulemusindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena	66
Tabel 16. Hindamisküsimuse nr 5 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	70
Tabel 17. Hindamisküsimuse nr 6 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	73
Tabel 18. Sihtvaldkonnas 3A toetust saanud isikute arv, projektide arv, kasusaajate arv ja välja makstud toetus seisuga 31.12.2018.....	76
Tabel 19. Sihtvaldkonnas 3A tulemusindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena	78
Tabel 20. Hindamisküsimuse nr 7 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	81
Tabel 21. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas	83
Tabel 22. Hindamisküsimuse nr 8 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	86
Tabel 23. Hindamisküsimuse nr 9 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	94
Tabel 24. Hindamisküsimuse nr 10 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	101
Tabel 25. Hindamisküsimuse nr 11 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	106
Tabel 26. Hindamisküsimuse nr 12 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	107
Tabel 27. Hindamisküsimuse nr 13 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	110
Tabel 28. Hindamisküsimuse nr 14 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	116
Tabel 29. Hindamisküsimuse nr 15 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	121
Tabel 30. Hindamisküsimuse nr 16 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	126
Tabel 31. Sihtvaldkonnas 6A toetust saanud isikute, projektide ja kasusaajate arv ning välja makstud toetus seisuga 31.12.2018.....	128
Tabel 32. Hindamisküsimuse nr 17 HKd, indikaatorid, arvutamise meetodid ja andmeallikad.....	131
Tabel 33. Sihtvaldkondade vahelised seosed ja indikaatorite väärtused.....	139
Tabel 34. Hindamisküsimuse nr 20 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	141
Tabel 35. Töötajate arv ja palgakulu osakaal MAK 2014–2020 rakendamisel	143
Tabel 36. Investeeringud IT süsteemide arendamisse.....	144
Tabel 37. Meetme 4.3.1 menetlusaja erinevus taotlusvoorude võrdluses perioodil 2015–2018.....	145
Tabel 38. Aastatel 2017–2018 menetletud toetustaotluste arv ning keskmine menetlemise kiirus tööpäevades	146

Tabel 39. Keskmise meetme menetlusaeg 2007–2013, päevades	146
Tabel 40. Maksetaotluste menetlemisaeg	147
Tabel 41. Hindamisküsimuse nr 21 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	149
Tabel 42. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad.....	151
Tabel 43. Hindamisküsimuse nr 22 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	155
Tabel 44. Tööhõive muutus Eestis ja maapiirkondadele omastel tegevusaladel	157
Tabel 45. MAK 2014–2020 töökohtade indikatiivne jaotus tegevusalade lõikes ja netomõju.....	158
Tabel 46. Hindamisküsimuse nr 23 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	159
Tabel 47. Perioodide 2007–2013 ja 2014–2020 võrdlusena innovatsiooni edendavad meetmed.....	162
Tabel 48. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas	163
Tabel 49. Hindamisküsimuse nr 24 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	165
Tabel 50. Hindamisküsimuse nr 25 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	169
Tabel 51. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad.....	171
Tabel 52. Hindamisküsimuse nr 26 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	176
Tabel 53. Hindamisküsimuse nr 27 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	181
Tabel 54. Mõjuindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena.....	183
Tabel 55. Hindamisküsimuse nr 28 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	184
Tabel 56. Hindamisküsimuse nr 29 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	191
Tabel 57. Hindamisküsimuse nr 30 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad	194

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Hindamise lähenemine ja seosed indikaatoritega	23
Joonis 2. Hindamisküsimuse, hindamiskriteeriumi ja indikaatorite seos.	23
Joonis 3. Põllumajandustootjate ja toidutöötajate veebiküsitlus 2019	60
Joonis 4. Teadmussiirde tegevuste omavaheline tasakaal.....	61
Joonis 5. Ettevõtte konkurentsivõimet mõjutanud tegurid tulenevalt investeringutoetusest	67
Joonis 6. Sihtvaldkonnas 3A lõppkasusaajate jaotus ettevõtlusvormide lõikes.....	77
Joonis 7. Puuliikide esinemine koosseisukoefitsiendi klasside lõikes.....	113
Joonis 8. Puuliikide keskmised osakaalud enne ja pärast valgustusraieid.....	114
Joonis 9. M19 eelarve ja välja makstud toetus, €	133
Joonis 10. Teenuseprojektide arv projekti suuna ja tegevusvaldkonna alusel	134
Joonis 11. Taristuprojektide arv projekti suuna ja tegevusvaldkonna alusel	135
Joonis 12. Tehnilise abi kasutamine tegevuste lõikes 2014–2018.....	143
Joonis 13. Avatud talude ja külastuste arv 2015–2018	152
Joonis 14. Võrgukirjade adressaatide arv aastal 2016 ja 2018	153
Joonis 15. MAK meetmete innovatsioonile suunatud kulutuste osakaal SKPst, Eesti teadus- ja arendustegevuse kulutustest ning MAKi väljamaksetest	162
Joonis 16. Suhtelise vaesuse määr, %.....	174

MÕISTED JA LÜHENDID

Aasta tööühik (ATÜ)	Täistööaja ekvivalent, st töötundide arv kokku, mis on jagatud täistööajaga töötaja aasta keskmise töötundide arvuga vastavas riigis. Täistööaeg on töölepinguid reguleerivate siseriiklike õigusaktide alusel nõutav minimaalne tööaeg. Kui siseriiklikes õigusaktides pole ette nähtud töötundide arvu aasta kohta, loetakse miinimumiks 1 800 tundi (225 8-tunnist tööpäeva).
Andmete triangulatsioon	Ühes uuringus erinevatest allikatest pärit andmete kasutamine (ehk kolme allika meetod). Eesmärk on uuringu tulemuste täpsuse ja hinnangute usaldusväärsuse tagamine.
AIR	Iga-aastane rakendamisaruanne (ingl k <i>Annual Implementation Report</i>) ehk seirearuanne, mille lisa on monitooringu tabelid (nn Excel tööriist).
Brutoväärtus	Kogu väärtus, mis tuleneb nii makrotasandi kui ka programmi mõjust kokku.
EAFRD	Euroopa Maaeluarengu Põllumajandusfond
EEA	Euroopa Keskkonnaamet
EELIS	Eesti Looduse Infosüsteem – Keskkonnaregister
EIP	Euroopa Innovatsioonipartnerlus ja selle tööühm liikmesriigi tasandil
EMK	SA Erametsakeskus
ETAK	Eesti topograafia andmekogu
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (<i>Farm Accountancy Data Network – FADN</i>)
Finantsinstrument (FI)	Täiendav rahaline instrument, milleks võivad olla laenud, tagatised, omakapitali või muud instrumendid, mida võib kombineerida toetustega. Rakendusasutuseks on MES.
Heakskiidetud projekt	Toetuse või finantsinstrumendi (FI) taotlus, mille on PRIA, EMK või MES heaks kiitnud. Kasutatakse ka sünonüümina mõistet määratud toetusega projekt(id).
Hindamiskriteerium	Tuleneb hindamisküsimusest. Sisaldab detailsemat kirjeldust selle kohta, milliseid sekkumise aspekte hinnatakse.
Hindamisküsimus	Hindamisküsimuse kaudu hinnatakse projektide tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. Hindamisküsimus on osa programmi ühisest hindamisraamistikust.
Hinnatav projekt	Seisuga 31.12.2018 PRIA poolt vähemalt ühe väljamaksega projekt, mis tähendab nii osaliselt kui ka lõplikult välja makstud projekte, sh pindalapõhiseid iga-aastase maksega projekte. Tulenevalt hindamise meetodist valitakse analüüsi kas kõik hinnatavad projektid või täielikult välja makstud projektid (PRIA märkega „lõpetatud projektid“).
HK	Hindamiskriteerium, mis aitab vastata hindamisküsimusele ja on seotud indikaatoritega.
Horisontaalne sekkumine	Rakendub prioriteedi 1 kaudu, mis on horisontaalne prioriteet ja mille meetmed on eelnevalt sekkumisloogika alusel seotud teiste prioriteetidega sihtvaldkondade alusel. Prioriteedi 1 kõik meetmed, st kõik teadmussiirde- ja innovatsioonilased meetmed kajastuvad teistes prioriteetides otsese sekkumisena. Seetõttu käsitletakse nimetatud meetmeid prioriteedi 1 hindamisel horisontaalse sekkumisena.
Innovatsiooniklaster (klaster)	Hõlmab allmeetmeid 16.0, 16.2, 16.3, 16.5 ja 16.9. MAK 2014–2020 dokumendis ja vahehindamise lõpparuandes tähistatud kui M16.0
KAUR	Keskkonnaagentuur
Kohalik tegevusgrupp (KTG)	Mittetulundusühing, kelle põhikirjaline eesmärk on kohaliku elu arendamine ja kes vastab kohaliku tegevusgrupi kohta kehtestatud nõuetele.
Kontrafaktiline analüüs	Võimaldab kirjeldada olukorda, mis oleks juhtunud riigipoolse sekkumiseta. Võimalik määratleda netomõju. Osalus- ja võrdlusgrupi (kontrollgrupi) tulemuste ja muutuste omavaheline võrdlemine.
KLV	Kõrge loodusväärtusega põllumajanduslik ala
KPM	Kasutatav põllumajandusmaa ehk kogu maa-ala, mis hõlmab põllumajandusliku majapidamise poolt kasutatavat põllumaad, püsirohumaad ning püskikultuuride ja koduaedade all olevat maad, olenemata omandivormist. Mõõdetakse pindala hektarites.
Kvalitatiivne meetod	Meetod, millega otsitakse vastust küsimustele kuidas?, miks?, millist? jne. Verbaalne andmestik.

Kvantitatiivne meetod	Meetod, mis keskendub uuritava tunnuse kirjeldamisele läbi mõõtmiste. Annab vastused küsimustele mida?, kui palju? jne. Andmed numbrilisel kujul.
LEADER-meede	MAK 2014–2020 toetusmeede. LEADER-meetme elluviimiseks koostatakse maapiirkonnas kohalikul algatusel põhinevad vähemalt seitsmeaastased kohaliku arengu strateegiad. Strateegiate ettevalmistamise ja rakendamise eest vastutavad kohalikud tegevusgrupid.
Loomühik (LÜ)	Standardne mõõtühik, mis võimaldab koondada andmeid eri liiki loomade ja lindude kohta. Loomühikud määratakse kindlaks üksikute loomakategooriate alusel. Ühele loomühikule vastab piimalehm, teiste loomade koefitsiendid on väiksemad (nt lihaveis – 0,8; nuumsiga – 0,3; broiler – 0,007). Loomühikute koefitsiendid on kehtestatud Euroopa Komisjoni määrusega (EÜ) nr 1200/2009.
Lõppkasusaaja	Lõppkasusaaja on toetuse saajaga seotud isik, kellega koostöös projekti tegevused ellu viiakse ja kes saab otseselt kasu tegevustest. Näitena on põllumajandusvaldkonnas lõppkasusaajad eelkõige tulundusühistute liikmed ja maaparandusühistute liikmed, aga ka innovatsiooniklastriiga liitunud tootjad.
MAK	Eesti Maaelu arengukava 2014–2020
Maksetaotlus	Taotlus, mille on toetuse saaja esitanud PRIAle toetuse välja maksmiseks. Maksetaotlus sisaldab projektiga seotud abikõlblikke kulusid ja võimalusel seirenäitajaid.
Meede	Selliste tegevuste kogum, millega aidatakse kaasa ühe või mitme maaelu arengut käsitleva prioriteedi eesmärkide saavutamisele.
MEM	Maaeluministeerium
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
NA	Inglise k. <i>not applicable, not available or no answer</i> . Ei ole kohaldatav, ei ole saadaval või hetkel ei vastata.
N2000	Natura 2000
Netoväärtus	Korrigeeritud väärtus arvestades välja üksnes programmiga seotud tulemuse toetuse saajate ja võrdlusgrupi erinevuse kaudu.
NP	Inglise k. <i>not programmed, not planned</i> . Mitte programmeeritud, mitte planeeritud
Otsene sekkumine	Otseselt sihtvaldkonna eesmärkidesse panustavad meetmed (sihtvaldkonnast programmeeritud meetmed).
Partnerluslepe	ELi vahendite kasutamiseks koostatud viit fondi hõlmav partnerluslepe (ingl k <i>Partnership Investment and Development Contract</i>). Partnerluslepe sõlmiti Euroopa Komisjoni ja Eesti riigi vahel ning on ELi vahendite kasutamise alusdokumendiks. Selles lepiti kokku peamised rahastamisprioriteedid, võimalikud eeltingimused vahendite kasutamiseks, eesmärgid ja nende saavutamise mõõdikud ning vahendite administreerimise üldine korraldus. Partnerluslepe alusel koostati rakenduskavad, milles rahastatavate valdkondade lõikes kirjeldati konkreetsemad ELi vahendite kasutamise eesmärgid ja oodatavaid tulemusi, meetmeid ning nende rahastamist.
PKÜ	Pärandkoosluste Kaitse Ühing
PLK	Poollooduslik kooslus
PMK	Põllumajandusuuringute Keskus
PRIA	Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet
Primaartootja	Põllumajandustootja, kes tegeleb taime- ja loomakasvatusega.
Prioriteet	Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) artiklis 5 toodud maaelu arengu toetuste kohta sätestatud prioriteedid.
Põllumaa	Viljelusmaa ehk taotletud maakasutuses on märgitud põllukultuurid, lühiajaline rohumaa, sööti jäetud maa või mustkesa, st püsirohumaad ja püsikultuurid pole kaasa arvatud.
SA EMK	Sihtasutus Erametsakeskus
Seirenäitaja	Prioriteetide, sihtvaldkondade, meetmete ja tegevuste kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete tulemuste mõõtmiseks kasutatava indikaatori väärtus.
Sekkumisloogika	Näitab prioriteetide, sihtvaldkondade ja meetmete omavahelisi seoseid.
Sekundaarandmed	Andmed, mis on varem kogutud (riiklik statistika, teiste organisatsioonide, asutuste või ettevõtete poolt kogutud statistika vms).
SFC vorm	Iga-aastase rakendamisaruaande (AIR) punkti 7 tehniline vorm 2019. aastal esitamiseks.
SHDI	Shannoni mitmekesisuse indeks

Sihtvaldkond (SV)	Osa prioriteedist, mis loob alameesmärgi ja hindamisküsimuse.
Teadmussiirde pikaajaline programm (PIP)	Allmeetmete 1.1, 1.2 ja 1.3 ühine toetusmeede. MAK 2014–2020 dokumendis tähistatud kui meede 1.4.
Tegevuse asukoht	Toetuse saaja projekti elluviimise asukoht.
Teisene sekkumine	Kaudselt sihtvaldkonna eesmärkidesse panustavad meetmed.
Toetuse saaja	Toetuse taotleja, kelle toetuse taotluse PRIA kiitis heaks ja kellele on PRIA osaliselt või täielikult toetuse välja maksnud. Toetuse saaja on seega isik, kes võib olla juriidiline isik (äriühing, TÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE), mittetulundusühing (MTÜ) jne.
Toetuse taotlus	Taotlus, mille on toetuse taotleja esitanud PRIAle toetuse saamiseks.
Täiendav kvalitatiivne indikaator (Additional indicator – A)	Siseriiklik mõõdik, mis on vajalik sihtvaldkonna eesmärkide hindamisel. Leitud MAK 2014–2020 spetsiifiliselt ja võib kuuluda nii väljund-, tulemus- kui ka mõjuindikaatori kategooriasse. Nimetatakse ka kui eriomane indikaator.
VTA	Veterinaar- ja Toiduamet
Ühine eesmärkindikaator (Common target indicator – T)	ELi üleselt kokku lepitud kohustuslik indikaator või mõõdik, mis näitab sihtvaldkonna sihtväärtust. Määruse 808/2014 tõlkes „sihtnäitaja“.
Ühine indikaator	Kõigile ELi liikmesriikidele kohustuslik kvantitatiivne või kvalitatiivne näitaja või muutuja saavutuste ja muutuste mõõtmiseks MAK 2014–2020 ja ELi tasandil.
Ühine mõjuindikaator (Common impact indicator – I)	ELi üleselt kokku lepitud kohustuslik makrotasandi indikaator või mõõdik, mis peegeldab maaelu arengu programmi mõju ÜPP ühiste põhieesmärkide täitmisel.
Ühine strateegiline raamistik	EK määruse (EL) nr 1303/2013 artiklis 10 osutatud ühine strateegiline raamistik, mille eesmärk on edendada ELi harmoonilist, tasakaalustatud ja säästvat arengut perioodil 2014–2020.
Ühine taustindikaator (Common context indicator – C)	ELi üleselt kokku lepitud kohustuslik sotsiaalmajanduslikku olukorda ja keskkonda iseloomustav makrotasandi indikaator või mõõdik. Kasutatakse taustindikaatorite kogumit, mis annab teavet sekkumise mõju taustatrendide ja makromajandusliku muutuse kohta (nt töötuse määr, veekvaliteet, SKP elaniku kohta).
Ühine tulemusindikaator (Common result indicator – R)	ELi üleselt kokku lepitud kohustuslik indikaator või mõõdik, mille kaudu hinnatakse otsest ja vahetut mõju meetmete sekkumisest sihtvaldkonna eesmärgi täitmisesse. Annab teavet muutustest ja mõõdiku abil vastatakse ühisele hindamisküsimusele 1–17.
Ühine väljundindikaator (Common output indicator – O)	Otsese sekkumise mõõdik, mis annab otsest teavet meetmete rakendamise kohta.

LÜHENDID TOETUSTE NIMETUSTELE

KSA	Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetus
KIVI	Kiviaia taastamise toetus
KSK	Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetus
KSM	Keskkonnasõbraliku majandamise toetus
MAHE	Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAK 2007–2013) ja mahepõllumajandusele ülemineku toetus ja mahepõllumajandusega jätkamise toetus (MAK 2014–2020)
MES	Mesilaste korjealade rajamise lisategevus
NAM	Natura 2000 toetus erametsamaale
NAT	Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antav toetus
OTE	Eesti tõugu hobuse pidamise eest ohustatud tõugu looma pidamise toetus
OTL	Ohustatud tõugu looma pidamise toetus
OTM	Eesti maakarja tõugu veiste pidamise eest ohustatud tõugu looma pidamise toetus
OTR	Eesti raskeveohobuste pidamise eest ohustatud tõugu looma pidamise toetus
OTT	Tori tõugu hobuste pidamise eest ohustatud tõugu looma pidamise toetus
PKT	Põllumajanduslik keskkonnatoetus
PKV	Puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetus
PLK	Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus
SORT	Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (MAK 2014–2020)
SRT	Kohalikku sorti taimede (`Sangaste` rukis) kasvatamise toetus (MAK 2007–2013)
ÜPT	Ühtne pindalatoetus

HINDAMISTULEMUSTE KOKKUVÖTE

- 1 Ajavahemikul 4. veebruarist kuni 24. maini 2019. a viis Põllumajandusuuringute Keskus Maaeluministeeriumi tellimusel läbi „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ (MAK 2014–2020) vahehindamise. MAK 2014–2020 vahehindamise põhieesmärgiks oli hinnata arengukava seni saavutatud tulemusi, sh anda hinnang sekkumise tulemuslikkuse ja mõjude osas ning hinnata arengukava rakendamise panust Euroopa Liidu (edaspidi EL) ühiste maaelu arengu poliitika prioriteetide eesmärkide täitmisesse. Hindamine hõlmas MAK 2014–2020 rakendamist perioodil 13. veebruarist 2015 kuni 31. detsembrini 2018. a. Tulenevalt ELi ühisest põllumajanduspoliitikast (edaspidi ÜPP) II samba juhtimisraamistikust on igal liikmesriigil kohustus programmiperioodil läbi viia hindamine, mis Euroopa Parlamendi ja nõukogu tasemel on kokkulepitud kogu ÜPP (I ja II sammu) läbipaistvuse tagamiseks ning eesmärkide tõhusaks saavutamiseks.
- 2 Eestis rakendatakse maaelu arengu poliitikat, mis on osa ELi ÜPPst ja seda rahastatakse Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (edaspidi nimetatud *EAFRD*). Fondi kasutamine on võimalik MAK 2014–2020 alusel, mis kinnitati Euroopa Komisjoni (edaspidi *EK*) poolt 13. veebruaril 2015 ja mille rakendamist korraldatakse Maaeluministeerium poolt. MAK 2014–2020 eelarve on ligikaudu 992 mln €.
- 3 MAK 2014–2020 põhieesmärk on eelkõige panustada põllumajanduse konkurentsivõime tõstmisse, parandada loodusvarade jätkusuutlikku majandamist, tõhustada kliimameetmeid ning tagada maapiirkondade tasakaalustatud ja territoriaalset arengut Eesti maapiirkonna ettevõtjate ja kohaliku algatuse kaudu. Eestis on rakendatud MAK 2014–2020 võimalike prioriteetide valikust kõiki kuut prioriteeti, millest 4. ja 5. prioriteet on seotud mõjuga keskkonnale ja kliimamuutustele. MAK 2014–2020 prioriteetide eesmärgid saavutatakse läbi kindlaksmääratud meetmete, mille valik põhineb MAK 2014–2020 koostamise käigus kindlaks tehtud vajadustel (sh SWOT-analüüsil). MAK 2014–2020 rakendatakse üle 20 (ala)meetme.
- 4 Hindamine tugines MAK 2014–2020 sekkumisloogikale, kus prioriteetide, sihtvaldkondade ja meetmete omavaheliste seoste põhjal hinnati eesmärkide täitmist. Sekkumisloogikal põhinev hindamine loob aluse, et mõõdetakse üksnes selliseid indikaatoreid, millel on olemas oluline seos sihtvaldkonna kaudu prioriteedi ja eesmärgiga. Hindamise struktureerimise faasis koostati meetodika, kus on seotud mõjuahelad hindamisküsimuse ja hindamiskriteeriumi (HK) kaudu sihtvaldkonna ja prioriteedi eesmärgiga. HKd on omakorda seotud kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete indikaatoritega, mis aitavad mõõta tulemuslikkust ja mõju.
- 5 Järgnevalt on esitatud põhiline teave MAK 2014–2020 hindamise tulemustest seisuga 31.12.2018 rakendatud kuue prioriteedi sihtvaldkonna eesmärkide lõikes tuginedes finantsandmetele ning ühiste ja maaelu arengukava eriomaste indikaatorite kvantifitseeritud sihtväärtustele.

Prioriteet 1

- 6 MAK 2014–2020 prioriteet 1 rakendamine toimub horisontaalselt, mistõttu panustatakse teadmiste levitamise, teadusuuringute, tehnoloogiaarenduse ja innovatsiooni edendamise teistesse MAK 2014–2020 prioriteetidesse. Käesolevaks hetkeks on kõik innovatsioonile suunatud meetmed (M1, M2, M16) aktiivselt rakendunud. Sihtvaldkondadele seatud eesmärgi (indikaatorit T1 väljendatakse meetmete M1, M2 ja M16 osakaaluna maaelu arengu programmi kogukuludest) sihttase saab 2023. a vahehindamise andmetel eeldatavalt saavutatud. Nimetatud kolmele meetmele on toetust määratud 69,0% eelarvest, mis on innovatsiooniprojektide pikaajalist iseloomu arvestades tagasihoidlik.

- 7 Innovatsioon ei ole selgelt defineeritav ning igäüks mõistab seda erinevalt, sõltuvalt taustsüsteemist projekti elluviimise geograafilises asukohas. Innovatsiooni mõiste ulatus oleneb konkreetse meetme spetsiifikast. Innovatsioon toimub tihti tavapärase loomuliku majandusliku arengu käigus ja innovatsiooni mõjutavad mh LEADER-tüüpi meede ning muud investeeringumeetmed.
- 8 Innovatsiooni edendamisel loodud erinevad töövormid (M16.0, M16.2/16.1) on ennast õigustanud, huvi toetuse vastu on suur. Meetmetel on oluline mõju innovatsiooni edendamiseks põllumajanduses, toidutootmises ja töötlemises. Innovatsiooni edendavatesse tegevustesse hõlmatud partnereid on palju, kaasatud on nii teadus- ja arendusasutused, tulundusühistud kui füüsilisest isikust ettevõtjad, mitmed tegutsevatest innovatsiooniklastritest on tegevuskava elluviimiseks kaasanud välisriigi ülikooli. Innovatsiooniprojektid vajavad senisest rohkem nõustamist: nii professionaalsete nõustajate kui tugistruktuuride abi. Rahvusvahelise iseloomu poolest keeruliste koostööprojektide elluviimiseks tuleb lihtsustada piiriülese koostöö korraldamist riikidevahelisel tasandil.
- 9 MAK toetusega nõustamisteenuseid on kasutanud 19,8% põllumajandustootjatest (nõustamisteenuseid kasutaks 40% ettevõtetest) ning teenuse kvaliteediga oldi rahul 95,9% ulatuses. Nõuandetoetus on kättesaadav peamiselt põllumajandustootjatele ning ligipääs on piiratud maapiirkonnas toidu tootmisega tegelevatele ettevõtetele, tegevust alustavatele ettevõtetele ning innovatsiooniklastritele. Seatud eesmärgid nõuandetoetuse osas ei saa tõenäoliselt täidetud, kui meetme tingimused jäävad endisteks.
- 10 MAK on toetanud elukestvat ja kutsealast õpet põllumajandus- ja metsandussektoris teadmussiirde ja teavituse meetme (M1) tegevustega, kus tegevusi on toimunud kõigis maamajanduse tegevusvaldkondades, nii maakondlike kui üleriigilistena ja teadmussiirde pikaajaliste programmide raames. Koolitustegevused on olnud asjakohased, tegevustest osavõtjad on saanud teadmistega valdavalt rahul ja jätkuvalt soovitakse suurendada praktiliste tegevuste osa. Täienduskoolitustel osalejate hulk on märkimisväärne ning seatud eesmärk osalejate arvu kohta aastaks 2023 tõenäoliselt ületatakse.
- 11 Innovatsiooni üheks aluseks on asja- ja ajakohane teave, MAK raames ergutavad teadmiste levikut ja omandamist mitmed meetmed. Teave uute lahenduste ning koostöövõimaluste kohta on teada paljudel juhtudel vaid asjaosalistele. Teadmussiirde uuringust tulenevalt on enam kasvuruumi nõustajate ning lektorite väljaõppe süsteemsel lahendamisel näiteks teadmussiirde tegevuste (M1) ning nõustajate koolituste (M2.3) integreerimisena. Samuti peaks rohkem kasutama võimalusi korraldada koolitusi välisriikides või välisekspertide abiga. Lisaks toetavad teabe levikut ka teised MAK meetmed, enamasti koolitustel osalemise nõuete kaudu (M6.1, M10, M11, M14) kuid ka põhitegevuse komponendina (M9). Innovatsioonisüsteemi tuleb rohkem kaasata vähemalt avaliku raha toel elluviidud tegevuste käigus tekkiv teave – teavet tuleks süsteemselt koondada ja hallata.
- 12 Teadmussiirde ja teavituse ning nõuandemeetme jagamine sihtvaldkondadesse ei ole õigustatud, kuna ühe tegevuse raames käsitletakse mitme sihtvaldkonna teemasid. Vähene arvestuslik panus keskkonnajuhtimise ja keskkonnategevuse prioriteetidesse 4 ja 5 on seletatav taotlejate suure huviga konkurentsivõime tõstmiseks ning vähese teadlikkusega sihtvaldkonna valimisel (mitmete taotluste tegevused on suunatud keskkonnamõjude vähendamisele).

Prioriteet 2

- 13 Eesmärgiga parandada põllumajandusettevõtete elujõulisust ja konkurentsivõimet ning rakendada uuenduslikke põllumajandustehnoloogiaid on seisuga 31.12.2018 toetatud 2116 põllumajandustootjat (lõppkasusaajat). Sihtvaldkonna 2A eesmärki panustavate investeeringutoetuse saajaid oli 683 põllumajandustootjat, kes moodustavad 3,56% (indikaatori T4 väärtus seisuga 31.12.2018) kõikidest põllumajanduslikest majapidamistest Eestis. Eesmärkindikaatori tase on täidetud 84,6%, kus projektidele on välja makstud ligikaudu 70 mln € toetust.
- 14 Toetus on kaasa aidanud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtuse suurenemisele, lisandväärtuse suurenemisele ja tulemuslikkusele. Meetmete kaudu toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtus ATÜ kohta on võrreldes toetust mitte saanud tootjatega suurenenud ligi viiendiku võrra. Toetust saanud tootjatel on suurenenud ka brutolisandväärtus ja müügitulu võrreldes toetust mitte saanud ettevõtjatega. Sektoris on vähenenud ka mittepalgaliste töötajatega põllumajandustootjate osakaal, samas kui palgaliste töötajate arv on olnud suhteliselt stabiilne.
- 15 Makromajanduslikult on antud sihtvaldkonna meetmete mõju põllumajandustootjate kogutootlikkuse, ettevõtjatulu ja tööviljakuse kasvule olnud pigem tagasihoidlik, kuna lõppkasusaajate osakaal nii arvuliselt kui toodangu mahult on üldkogumist väike. Mikrotasandil on toetuste netomõju mikro-, väike- ja keskmise suurusega põllumajandustootjate majandusnäitajatele ja konkurentsivõimele oluline. Iga investeering parandab toodangut nii kvaliteedi kui mahu mõttes.
- 16 Sihtvaldkonna meetmete mõju põllumajanduslike majapidamiste tegevuse mitmekesistamisele on pigem tagasihoidlik. Toetusi saanud põllumajandustootjad on investeeringute tulemusena rohkem spetsialiseerunud põllumajanduslikule tootmisele ja kõrvaltegevuste osakaal on vähenenud.
- 17 Meetmest 6.1 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (sihtvaldkond 2B) on toetust makstud 351 tootjale summas 11,6 mln €, mis moodustab 52,7% eelarvest. Meetme progress on olnud hea, kuna 2016. a lõpuks ei olnud toetust veel välja makstud. Investeeringuid teinud noorte põllumajandustootjate osakaaluks (eesmärkindikaatori T5) on seatud 2,8% kogu põllumajanduslike majapidamiste arvust. Seisuga 31.12.2018 oli indikaatori väärtus 1,8%. Sihttaseme ajaline vastavus on ületatud 19,0% võrra võttes aluseks kogu programmiperioodi pikkuse ning rahaline edenemine on ületatud 11,1% võrra.
- 18 Hindamisel selgus, et toetatud noortest põllumajandustootjatest 40,4% omab põllumajandusalast kõrg-, keskeri- või kutseharidust ning seega on tagatud piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate sisenemine põllumajandussektorisse. Hindaja märgib, et sektori suurust arvestades on nii kavandatud sihttase kui ka saavutatud tulemus üsna väikesed. Samal ajal tuleb arvesse võtta, et põllumajandustootjate arv on Eestis oluliselt vähenenud (Eestis on 2019. a hinnanguliselt ligikaudu 15 tuhat põllumajanduslikku majapidamist), selletõttu suureneb toetuse saajate mõju. Ühtlasi on noorte alustavate ettevõtjate toetamine väga oluline ka edaspidi.

Prioriteet 3

- 19 Perioodil 2014–2018 sihtvaldkondadesse 3A ja 3B kuuluvate meetmete panus on eesmärkide saavutamiseks olnud suhteliselt erinev. Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaatori T6 (põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/- organisatsioonide kaudu) väärtus 1,31%, mille täitmiseks on meetmete M3.1, M9.1 ja M16.4 projektidele välja makstud ligikaudu 3,5 mln €

toetust. Sihtvaldkonna eesmärkide täitmisesse panustavad ka teised meetmed ja lõppkasusaajate arv on piisavalt suur (2,2 tuhat tootjat), mis peamiselt on tingitud loomade heaolu tagavatest põllumajandustootjatest. Meetmete lõikes on täiendavalt kõige olulisema panusega finantsinstrument, millest on väljamakseid tehtud 100% eelarvest. Järgnevad loomade heaolu toetus (M14.1) ja tootjarühmade loomine (M9.1), väljamaksed on vastavalt 96,6% ja 48,0% eelarvest. Turule pääsu avavate meetmete puhul (M3.2 ja M16.4) on välja makstud vastavalt 13,3% ja 11,3%. Põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks tehtavate investeeringute toetuse puhul (M4.2) on väljamakseid tehtud ainult 8,7% eelarvest.

- 20 Sihtvaldkonna tulemuste analüüsimisel selgus, et sihtvaldkonda 3A programmeeritud meetmed on toetanud primaartootjate konkurentsivõimet eelkõige ühistegevuse kaudu. Järeldame, et tootjarühma toetus on väga oluline, kuid kuna viimased aastad on olnud tootjatele väga keerulised, siis hinna tagamine tootjarühmade poolt on samuti raskendatud. Samal ajal ei ole kõik ühistud täitnud eesmärki ja mitmetes valdkondades on loodud liiga palju ühistuid.
- 21 Majanduslike indikaatorite netoväärtuste (netomõju) muutus on olnud negatiivne, mistõttu ei ole toetused piisavat mõju avaldanud mikro- ja väiketootjate majandusnäitajatele. Taustindikaatori C14 tööviljakuse arvutamisel toetuse saajate kohta ilmnes, et näitaja on suurenenud 10,4% ATÜ kohta enam kui kontrollgrupis. Mistõttu tootlikkus on ettevõtetes suurenenud. Samal ajal nähtus, et sihtvaldkonna ühistegevuse ja kvaliteedikava meede ei ole põllumajandustootjatele makstavale hinnale võrdluses toote lõpphinnaga erilist mõju avaldanud.
- 22 Aastatel 2016 ja 2017 lõpetati 20 töötleva tööstuse projekti, mis panustavad sihtvaldkonda. Seetõttu on tegemist nn madala (*low uptake*) sekkumise tasemega. Töötleva tööstuse mõju ja projektide tulemuslikkust saab hinnata eelkõige programmi järeelhindamisel.
- 23 Seisuga 31.12.2018 oli kvaliteedikavade loomist väga vähe tehtud – viiakse ellu ühe kvaliteedikava tegevusi. Toimiva kvaliteedikava liikmeskonda kuulus 2016. a 40 ettevõtjat ja 2017. a 38 ettevõtjat. Kuna toimib üks kvaliteedikava, siis mõju mikro- ja väiketootjatele on riiklikul tasemel madal.
- 24 Sihtvaldkonna 3B tulemused, kus eesmärgiks on farmide osalemine riskide ennetamise ja juhtimise skeemides, on samuti madalal tasemel. Hindamisel järeldus, et farmid kasutasid Ohtliku taimekahjustaja ja eriti ohtliku loomataudi tõttu kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetust (M5.2), mis rakendus alates 2017. a. Toetust rakendati seoses Eestis mets- ja kodusigadel tuvastatud sigade Aafrika katkuga. Toetus on kaasa aidanud taudiga seotud riskijuhtimise tegevustele, kus taastati tootmispotentsiaali. Arengukavas on kavandatud ka meede 17 Riskijuhtimine, kuid see ei olnud 2018. a lõpuks rakendunud. Meede 17 rakendamine otsustati 2018. aastal ja vastav MAK 2014–2020 muudatus jõustus detsembris 2018.
- 25 Hindamisel selgus, et teadmussiirde ja nõustamise osas on sihtvaldkonda 3B sekkunud peamiselt nõustamise kaudu. Välja on makstud toetust 70 unikaalsele kliendile summas 110,3 tuhat €. Seatud eesmärk (240 nõustamislepingut) ei pruugi täituda nõuandetoetuse üldiselt vähese kasutamise tõttu ja kuna ettevõtte nõustamine riskide juhtimise osas esitatakse pigem konkurentsivõime (2A) või mitmekesistamise (6A) sihtvaldkonna tegevusteks ning statistiliselt märgitakse riskide juhtimise valdkonda tööohutuse ja töötervishoiu teemad.
- 26 Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu küsitlustulemustest ilmnes, et riskide juhtimise valdkonnas osales koolitus- ja teavitustegevustel 7,3% põllumajandusettevõtetest ning 7,7% kasutas nõustamisteenuseid. Vaid neljandik põllumajandusettevõtetest kinnitas vajadust koolitada oma töötajaid riskide juhtimise valdkonnas (toidutöötajatel on riskitunnetus

kõrgem). Vähene sekkumine riskijuhtimise teemadesse võib tuleneda riskijuhtimise hilisest defineerimisest – paljusid majandusotsuseid ei peeta riskijuhtimiseks.

Prioriteet 4

- 27 Keskkonnameetmed on rakendunud tulemuslikult. MAK 2014–2020 täidab seatud sihtvaldkonna 4A eesmärgid ehk on toetatud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente. Kimalaste arvukuse osas on eesmärgid täidetud, kuna näitajad olid kõrgemad ja kasvasid rohkem MAK lepingualusel kui lepingu alt väljas oleval maal. Seatud kriteeriumile vastab ka keskmine taimeliikide arv põlluservade rohumaaribades – tänu MAK 2014–2020 nõudele on need rajatud/säilitatud ning aastate jooksul mitmekesisemaks arenenud. Põllulindude näitajate osas ilmneb, et hindamiskriteeriumit hetkel ei täideta, kuna näitajad üleüldiselt langesid. Langus oli linnupaaride arvu osas küll väiksem MAK lepingualusel maal kui lepingu alt väljas oleval maal, kuid mitmekesisust iseloomustava SHDI osas oli langus enam-vähem sama. Seega ei ole MAK 2014–2020 tegevused olnud piisavad põllulindude negatiivse trendi ümberpööramiseks. Samas on põllulinnud mõjutatud ka mitmetest muudest teguritest nagu nt ilmastik, kisklus ja ohud rändeteedel.
- 28 Kuigi MAK 2014–2020 on täitnud hindamiskriteeriumid geneetilist mitmekesisuse säilitamisel, ei ole see olnud piisav, et tori hobuste ja Eesti maatõugu veiste koguarvu Eestis positiivses suunas muuta.
- 29 Taluvärava bilansi uuringute andmetel on MAK 2014–2020 meetmetel positiivne mõju nii N- ja P-bilansile kui ka mineraalväetiste kasutamisele. Pindalapõhiste meetmete (M10.1–10.3; M10.7, M11; M12.1) osakaalu suurenemise tõttu kasutatavast põllumajandusmaast on tulemusindikaatori R8/T10 (sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on parandada veemajandust) sihttase 2018. a ületatud 8,27% võrra. Veekvaliteeti mõjutava lämmastiku (N) ja fosfori (P) ülejääk põllumajandusmaal ei ole endiselt ohuks veekeskkonnale, kus ülejäägi teket on aidanud tagada MAK 2014–2020 meetmete oluline pindala ja nõuded. Küll aga ei nähtu MAK meetmete rakendamisel positiivset mõju pestitsiidide kasutamise vähenemisele.
- 30 Mullaerosiooni tase on Eestis väga madal ja erosioon lokaalne, mistõttu selle muutuse hindamine on keeruline ning taustindikaatori uuendatud andmed pole avalikustatud, seega pole võimalik ka muutust makrotasandil hinnata. Mulla orgaanilise aine seisundi muutus oli taustindikaatori analüüsi põhjal positiivne, kuid täpsema ja esinduslikuma valimiga lisaindikaator näitas vastupidist tulemust. Selle põhjuseks on eeskätt asjaolu, et taustindikaator hõlmab ka (püsi)rohumaadega kaetud pinda, kuid lisaindikaator vaid põllumaid (põllukultuurid ja lühiajaline rohumaad). Seega toimub põllumaadel aeglane orgaanilise aine sisalduse ja varu vähenemine, kuid põllumajandusmaal üldiselt on seisund pigem paranev rohumaade arvel. Turvasmuldade osatähtsus põllumaadel väheneb aeglaselt, mille tagajärjel suudame pidurdada orgaanilise aine vähenemist neis muldades. MULD toetusega hõlmatud erodeeritud muldade pindala suureneb, mis on positiivne tendents erosiooniohu vähendamisel. Samas on antud meetme sihttase täitmata ja seetõttu oleks uuel perioodil vaja üle vaadata toetusõigusliku maa tingimused, näiteks muuta erodeeritud ja turvasmuldade osatähtsuse kriteeriumit põllumassiivil.
- 31 Mullaviljakus on toiteelementide sisalduse (liikuga P ja K) osas paranenud, kuid toimub muldade mõõdukas hapestumine, mis mullaviljakust halvendab.

Prioriteet 5

- 32 Sihtvaldkonna 5A eesmärgiks on veekasutuse tõhustamine, mille alla on programmeeritud MAK 2014–2020 meetmed teisese sekkumisena. Seisuga 31.12.2018 ei olnud võimalik hindamisküsimusele vastata, kuna toetatud ja lõpetatud projektid puudusid. Lisaks märgime, et niisutuseks kasutava vee hulk moodustab 0,03% kogu Eesti veekasutusest.
- 33 Eesmärgiga tõhustada energiakasutust, suurendada taastuvenergia toodangut ja vähendada kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heidet on programmeeritud sihtvaldkonna 5B–5E meetmed. Paraku on tegemist investeringutoetustega või pindalapõhiste meetmetega, millel on eelmärgitud sihtvaldkondadesse sekkumine muude eesmärkide kõrval. Rakendatud meetmete analüüsimisel selgus, et MAK 2014–2020 panus teemavaldkonna eesmärkide täitmiseks tuleneb eelkõige metsa- ja põllumaa CO₂ emissiooni vähendamisest ja investeringutoetuste panus taastuvenergia toodangu suurendamiseks biomassiga kaasabil on seni marginaalne.
- 34 Sihtvaldkonda 5B panustavate meetmete rakendamise rahaline tase moodustab 51,7% 2023. a tasemest. Seega, 2018. a seatud vahe-eesmärk on ligikaudu 17,0% ületatud. Keskmise suurusega ettevõtjate ja suurettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise investeringutoetust (M4.2.2) saanud projektide puhul vähenes energiakulu pärast investeringu teostamist toodangu ühe tonni kohta arvestatuna 14,1%. Paraku tuleb arvesse võtta, et tulemus on hinnatud üheksa projekti alusel.
- 35 Sihtvaldkonda 5C panustavate meetmete rakendamise rahaline tase moodustab 39,6% 2023. a tasemest. Eesmärkindikaatori T16 (koguinvesteering taastuvenergia tootmisse) sihttase on aastaks 2023 seatud eesmärgiga võrreldes täidetud 49,3%. Aastatel 2006–2018 on arvestuslikult toetatud projektide alusel toodetud taastuvenergia mahuks 471,4 TOE. Sihtvaldkonna meetmete tulemuslikkus taastuvate energiaallikate kasutamiseks biomajanduse edendamise eesmärgil on oluline, kuid see baseerub päikeseenergia kasutusele võtmisel. Algtasemega võrreldes on taastuvenergia kogutoodang põllumajanduses ja metsanduses kasvanud 45,6%.
- 36 Toetuste analüüsimise käigus selgus, et toetatud tegevused metsade elujõulisuse ja majandusliku väärtuse parandamise meetmest (M8.6) on metsamajanduslikult põhjendatud ja vajalikud. Eelpool nimetatud tegevustega tagatakse nii metsade üldine biomassitootlikkus kui ka metsamaterjali kvaliteet.
- 37 Kuna primaartootmine (põllumajandus, metsamajandus ja kalandus) tagab taastuva bioressursi tootmise, mis võimaldab jätkusuutlikku majandust teistes sektorites (biomajandus) ning toiduga varustatust, siis seni tehtud edusammud tagavad säästliku arengu primaartootmises.
- 38 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside emissioon suurenes vaadeldaval perioodil 1,24% võrra peamiselt põllumajandusmaa pindala suurenemise tõttu ning sellega suurenes ka põllumajanduse osa kogu kasvuhoonegaaside emissioonist. Sihtvaldkonna 5D eesmärkidel sekkuvate projektidega on kaetud ammoniaagi heide 238 t, mis moodustas 2,64% kogu põllumajanduse NH₃ emissioonist. Põllumajandusmaalt emiteeruvast kasvuhoonegaaside kogusest moodustasid MAK 2014–2020 toetustega kaetud põllud ja rohumaad 59,2%. Suurima mõjuga kasvuhoonegaaside vähendamisele on MULD toetus, mille pindala suurenes võrreldes referentsaastaga 34%, kuid sihttaseme saavutamiseks tuleb seda pindala veelgi suurendada. Hindaja soovib, et otstarbekas on vähendada MULD toetust saavate põllumassiivide erodeeritud muldade ja turvasmuldade osatähtsuse kriteeriumeid toetusõigusliku maa määratlemisel näiteks 10,0% võrra tasemeni 80,0% põllumassiivi pindalast.

39 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud võrreldes referentsaastaga ja peamiselt on tegemist turvasmuldadel rohumaade kui süsinikku siduva maakasutuse säilitamise ning loomisega. Vastava pinna osatähtsus on kasvanud 1,4% ja osatähtsus ÜPT pindalast moodustab 4,0% .

Prioriteet 6

40 Prioriteedi all rakendatud sihtvaldkondades 6A ja 6B on eesmärgiks toetada tegevusalade mitmekesistamist, väikeettevõtete tegevust ja töökohtade loomist. LEADER-meetmega toetatakse mitmekülgset kohalikku arengut. Sihtvaldkonna 6A eelarve koos horisontaalse 1. prioriteedi meetmetega on 94,9 mln €, mis moodustab MAK 2014–2020 eelarvest 9,6% ja ilma 1. prioriteedi meetmeteta (94,2 mln €) 9,4%. Investeeringumeetmete hulgas on ka FI eelarve 11,2 mln €. Seisuga 31.12.2018 moodustas nimetatud sihtvaldkonna meetmetest välja makstud toetus (36,3 mln €) 38,3% eelarvest. Võttes arvesse üksnes investeeringumeetmete väljamakseid, siis on toetust välja makstud 38,5% vastavate meetmete eelarvest. Investeeringumeetmete lõikes on kõige olulisema panusega investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (M6.4, eelarve 56,0 mln €). Paraku on seisuga 31.12.2018 toetuse väljamakse antud meetmest 33,1%. Kõige enam väljamakseid on tehtud Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetuse (M6.3) projektidele, kus väljamaksete osakaal on 76,3%. Suhteliselt võrdne on väljamaksete osakaal FI ja investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks toetusest (M.4.2), kus tulemus on vastavalt 46,8% ja 49,0%.

41 Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaator T20/R21 (toetatud projektide abil loodud töökohad) väärtus 258 loodud uut töökohta, mille täitmine avaldub meetme 4.2 ja 6.4 kaudu. Sihttase oli 225 uut töökohta, seega on eesmärk täidetud 114,5%. Vastavalt ajalisele progressile on ületatud tase koguni 70,0% võrra. Samal ajal juhime tähelepanu, et suur osa investeeringutest on tehtud 2018. a, mistõttu võib tulevikus lisanduda töökohti ning ühtlasi ei ole otstarbekas hinnata nende ettevõtjate majandusnäitajate muutust tulenevalt investeeringust.

42 Hindamistulemustest järeldame, et toetuse saajate koguarvust oli 28,8% põllumajandusettevõtted, mis on keskmine osatähtsus. Need põllumajandustootjad, kes on vajanud toetust alternatiivsete ja põllumajandust mitmekesistavate tegevuste arendamiseks, on seda ka saanud. Kokku on toetatud 928 ettevõtjat, kes moodustavad 3,7% kogu maapiirkonna ettevõtjate arvust. Järeldame, et ettevõtteid on mitmekesistatud ja tegevusi arendatud, kuid samal ajal avaldub meetme mõju tagasihoidliku osakaalu kaudu, mistõttu ei saa eeldada suurt mõju makromajanduslike indikaatorite muutusele.

43 Sihtvaldkonnale 6B planeeritud eelarvest 90,0 mln € on välja makstud 32,0 mln €, mis moodustab 35,6% eelarvest. Väljamakstud toetuse alusel võib öelda, et tervikuna on LEADER-meede (M19) hästi rakendunud. Projektide teisese sekkumise alusel panustavad projektid peamiselt prioriteetide 1, 2 ja 6 sihtvaldkondade eesmärkidesse ning koostööprojektid peamiselt prioriteet 6 sihtvaldkonna eesmärkidesse. Sihtvaldkonnale seatud eesmärgi saavutamist väljendatakse kahe indikaatori kaudu. Indikaatori T21 (osakaal maaelanikest, kes on hõlmatud kohalike arengustrateegiatega) ja T23 (toetatud projektide puhul loodud töökohtade arv) sihttasemed on 2018. a lõpuks saavutatud. KTGde piirkondades elab 499 457 elanikku, mis moodustab 63,84% maapiirkonna elanikkonnast ja ületab seatud eesmärgi piirkonna elanike arvu osas. Perioodil 2016–2018 loodi sihtvaldkonna 6B eesmärki panustavate projektidega 592,5 töökohta, mis moodustas sihttasemeks seatud 280 töökohast 211,6%. LEADER-meetme mõju tööhõivevõimaluste loomisele on väga hea.

- 44 Teenusete arendamise projekte tehti kõikides maakondades ning seega on teenuste pakkumine maapiirkonnas paranenud, ligipääs teenustele ja teenuste kasutamisele suurenenud. LEADER-meetme mõju teenuste kättesaadavusele on keskmine. Kohaliku taristu arendamise projekte tehti üle Eesti, v.a Võru- ja Valgamaal ning seega on taristu maapiirkonnas paranenud ja kohaliku taristu kasutamine suurenenud. Olenemata sellest, hinnatakse mõju maapiirkonna taristule nõrgaks.
- 45 Huvi kuuluda KTG liikmeskonda on kõrge. Strateegia koostamisel oli kaasamine aktiivne ja tegeleti võrgustiku loomisega. LEADER-meetme mõju on kohalike elanike kaasamisele tugev. Ühtlasi järeldame, et meetmel on tugev mõju maapiirkondade üldisesse arengusse ning keskmine mõju ettevõtluse arengusse ja konkurentsivõimesse.

Horisontaalsed küsimused

- 46 Tehnilise abi toetusega on tugevdatud MAK 2014–2020 rakendamise suutlikkust olulisel määral, tagades toetatud organisatsioonide tõrgeteta töö. Tehnilise abi toetusest finantseeritud ametikohtade arv ja personalikulude osakaal on perioodil 2014–2018 kasvanud, kuid 2018. a tase on võrreldes 2017. aastaga vähenenud. Põhiliseks muudatuste allikaks saab pidada riigiasutuste töö ümberkorraldamist. Toetuse taotlejate koostööpartneritega on sõlmitud koostöölepingud. Tehnilise abi eelarvest on 2018. a lõpu seisuga kasutamata veel kolmandik. MAK 2014–2020 toetuste haldamise tehnilised süsteemid on investeringutega kaetud.
- 47 Teavitustegevused on väga heal tasemel, kuna MAK 2014–2020 rakendamisest teadlike isikute arvu suurendamisega tegeletakse kõiki teadaolevaid kanaleid kasutades. Ühtlasi on paranenud MAK 2014–2020 rakendamine. Taotluste menetlemisaeg on lühenenud, samas tajuvad taotlejad aega taotluste esitamisest toetusotsuseni üksikjuhtudel põhjendamatult pikana.
- 48 Toetuse taotlejate ja administreerivate asutuste vahel esineb siiski veel mõningane barjäär. Makseasutuse kuvandit hindasid toetuse taotlejad üle keskmise heaks ning väga rahul oldi toetuste taotlemise abimaterjalidega, kuid korraldusasutuse võimekusele heideti ette uute toetuste rakendamiseks vajalike määruste liiga aeglast koostamist. Hindaja soovitab tegeleda aktiivselt ja järjepidevalt toetuse taotlejate ja administreerivate asutuste vahelise barjääri vähendamise, pannes erilist rõhku mitte ainult tegelikule menetlemisaja vähendamisele, vaid ka toetuse taotlejate poolt tunnetatavale suhtlemisbarjäärile.
- 49 MAK 2014–2020 rakendamisel on oluline sidusrühmade arv ja liigid, mis on suurenenud. Maaeluvõrgustiku üksusel on sidusrühmade kaasamise tugev mõju. Tänu riikliku maaeluvõrgustiku tegevusele on laiem üldsus ja võimalikud toetuse taotlejad teadlikud maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest. Maaeluvõrgustiku üksusel on keskmine mõju maaelu arengukava rakendamise kvaliteedi parandamisele ja innovatsiooni edendamisele (A150).

SISSEJUHATUS

- 50 Eestis rakendatakse maaelu arengu poliitikat, mis on osa ELi ÜPPst ja seda rahastatakse *EAFRDst*. Fondi kasutamine on võimalik MAK 2014–2020 alusel, mis kinnitati *EK* poolt 13. veebruaril 2015 ja mida korraldatakse Maaeluministerium poolt. MAK 2014–2020 alusel on Eestil võimalik kasutada ligikaudu 992 mln € avaliku sektori toetust põllumajanduse ja maaelu arengu tagamiseks.
- 51 MAK 2014–2020 põhieesmärk on eelkõige panustada põllumajanduse konkurentsivõime tõstmisse, parandada loodusvarade jätkusuutlikku majandamist, tõhustada kliimameetmeid ning tagada maapiirkondade tasakaalustatud ja territoriaalset arengut Eesti maapiirkonna ettevõtjate ja kohaliku algatuse kaudu. Eestis on rakendatud MAK 2014–2020 võimalike prioriteetide valikust kõiki kuut prioriteeti, millest 4. ja 5. prioriteet on seotud mõjuga keskkonnale ja kliimamuutustele. MAK 2014–2020 prioriteetide eesmärgid saavutatakse läbi kindlaksmääratud meetmete, mille valik põhineb MAK 2014–2020 koostamise käigus kindlaks tehtud vajadustele. MAK 2014–2020 rakendatakse üle 20 (ala)meetme.
- 52 Tulenevalt ELi ÜPP II samba juhtimisraamistikust on igal liikmesriigil kohustus programmiperioodil läbi viia hindamised, mis Euroopa Parlamendi ja nõukogu tasemel on kokku lepitud kogu ÜPP (I ja II sammas) läbipaistvuse tagamiseks ning eesmärkide tõhusaks saavutamiseks. Euroopa Komisjonile 2019. a esitatavas MAK 2014–2020 vahehindamise seirearuandes antakse järgnev teave: ülevaade edusammude kohta programmi eesmärkide saavutamisel ja seoses programmi panusega EL aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegias seatud eesmärgi saavutamisse, hinnates muu hulgas programmi netopanust ÜPP mõjunäitajate väärtuste muudatustesse ja käsitledes asjaomaseid hindamisküsimusi.
- 53 Käesolevas MAK 2014–2020 vahehindamise lõpparuandes esitatakse ülevaade hindamise tulemustest, mis peegeldavad seni saavutatud tulemusi, sh hinnanguid arengukava tulemuslikkuse ja mõjude osas.
- 54 MAK 2014–2020 vahehindamise viis Maaeluministeriumi tellimusel läbi Põllumajandusuuringute Keskus perioodil 4. veebruar kuni 24. mai 2019.

1. HINDAMISE EESMÄRK JA ÜLESANDED

- 55 Eesmärgiks on viia läbi MAK 2014–2020 vahehindamine, mille käigus hinnatakse arengukava seni saavutatud tulemusi, sh antakse hinnang tulemuslikkuse ja mõjude osas ning hinnatakse maaelu arengukava rakendamise panust ELi ühiste maaelu arengu poliitika prioriteetide eesmärkide täitmisesse.
- 56 ELi ühise maaelu arengu poliitika prioriteetid on järgmised:
- Prioriteet 1: teadmussiirde ja innovatsiooni tugevdamine põllumajanduses, metsanduses ja maapiirkondades;
 - Prioriteet 2: põllumajandusettevõtete elujõulisuse ja kõigi põllumajandusvormide konkurentsivõime parandamine kõigis piirkondades ning uuenduslike põllumajandustehnoloogiate ja metsade säästva majandamise edendamine;
 - Prioriteet 3: toiduahela korraldamise, sealhulgas põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise, loomade heaolu ja riskijuhtimise edendamine põllumajanduses;
 - Prioriteet 4: põllumajanduse ja metsandusega seotud ökosüsteemide taastamine, kaitse ja edendamine;
 - Prioriteet 5: loodusvarade tõhusama kasutamise edendamine ning vähese CO₂-heitega ja kliimamuutuste suhtes vastupidavale majandusele ülemineku toetamine põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris;
 - Prioriteet 6: sotsiaalse kaasatuse, vaesuse vähendamise ja majanduskasvu edendamine maapiirkondades.
- 57 Prioriteedi eesmärgi täitmiseks toimub sekkumine läbi sihtvaldkondade alla koondatud meetmete, mille ühiste tegevuste kogum annab arengukava kogu panuse. Sihtvaldkonnale on samuti defineeritud eesmärk ja ühtlasi baseerub hindamine sihtvaldkonna põhistel hindamisküsimustel.
- 58 Vahehindamisega seotud ülesanded olid järgmised:
- 1) Eesmärkindikaatorite sihtväärtuste taseme täitmise hindamine seisuga 31.12.2018.
 - 2) Kohustuslike tulemusindikaatorite R1–R24 ja mõjuindikaatorite I01–I03 ning I07–I16 arvutamine, sh tulemusindikaatorite R2, R13, R14, R15, R18 ja R19 ning mõjuindikaatorite netoväärtuste arvutamine vastavalt EK suunistele¹. Indikaatorid esitatakse käesolevas aruandes EK poolt etteantud tabelites.
 - 3) Täiendavate indikaatorite kasutamine MAK 2014–2020 tulemuslikkuse ja mõjude hindamisel, kuna kõik EK poolt kehtestatud ühised kohustuslikud indikaatorid ei olnud piisavad (s.t ei hõlma tervenisti MAK 2014–2020 seatud eesmäärke ja ei võimaldanud hinnata kõiki hindamise teemasid).
 - 4) Kohustuslikele ühistele hindamisküsimustele 1–30 vastamine, kus küsimuste vastused sisaldavad:
 - meetmete nimekirja, mis on seotud vastava ühise hindamisküsimusega;
 - HKde (inglise keeles *judgment criteria*) ja valitud indikaatorite vahelisi seoseid;
 - valitud hindamismetoodika kirjeldust, väljakutseid ja nende ületamise lahendusi;
 - indikaatorite väärtuseid, mida kasutatakse vastavale ühisele hindamisküsimusele vastamisel;

¹ Vahehindamisel kasutatakse peamiselt kahte EK juhenddokumenti koos lisadega: 1) Suunised. Maaelu arengu programmi rakendamise ja selle mõju hindamine 2019. aastal; 2) "Maaelu arengu programmide tulemuste hindamine: kuidas valmistuda aruandluseks hindamise kohta 2017. aastal"

- tekkinud andmelüngad ja probleemid seoses hindamistulemuste usaldusvääruse ja valiidsusega, mis tuli lahendada vastavale ühisele hindamisküsimusele vastamisel;
- vastus ühisele hindamisküsimusele;
- kokkuvõte, järeldused ja soovitused, mis põhinevad kvalitatiivse ja kvantitatiivse hindamise leidudel.

5) Uuringu lõpparuande tulemuste esitlemine MAK 2014–2020 seirekomisjonile.

59 Programmiperioodil 2014–2020 on maaelu arengu poliitika kaasatud ELi tasandil ühisesse strateegilise raamistikku koos Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondiga. Nende fondide ühiseks rakendamiseks on Eestil koostatud ja EKga läbi räägitud partnerlusleping Euroopa Struktuuri ja Investeeringufondide kasutamiseks 2014–2020. Hindamise käigus anti sisend Euroopa Struktuuri- ja Investeeringufondide kasutamise 2014–2020 partnerluslepingu 2019. a eduaruandesse, mille käigus täideti järgmised ülesanded:

- Hinnangu andmine selliste MAK 2014–2020 meetmete rakendamisele, millega võetakse arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artiklis 7 (meeste ja naiste võrdõiguslikkuse edendamine ja mittediskrimineerimine), artiklis 8 (sästev areng) sätestatud üldpõhimõtteid ja artiklis 5 sätestatud partnerite rolli arengukava rakendamise².
- MAK 2014–2020 panuse hindamine ühisesse strateegilisse raamistikku³.
- MAK 2014–2020 sisendi koostamine eduaruande osadesse.

60 Hindamine viidi läbi kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1303/2013, 1305/2013 ja EK rakendusmääruses (EL) nr 808/2014 sätestatud hindamisele kohalduvate nõuetega ning vastavalt EK juhenddokumentidele:

- „Suunised. Maaelu arengu programmi rakendamise ja selle mõju hindamine 2019. aastal“ (inglise keeles *Guidelines. Assessing RDP achievements and impacts in 2019*), mis on kättesaadav: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/assessing-rdp-achievements-and-impacts-2019_en
- „Maaelu arengu programmide tulemuste hindamine: kuidas valmistuda aruandluseks hindamise kohta 2017. aastal“ (inglise keeles *Assessment of RDP results: How to prepare for reporting on evaluation in 2017*), mis on kättesaadav: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-resultshow-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

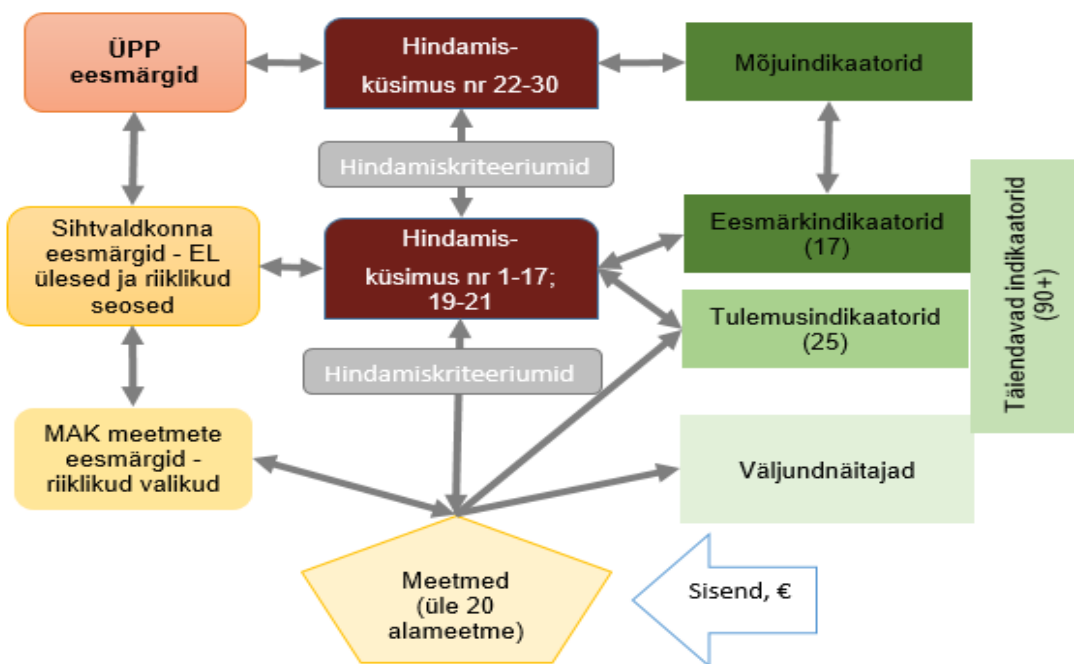
61 Hindamise lõpparuanne koosneb kuuest osast: hindamistulemuste kokkuvõte, sissejuhatus koos eesmärgi ja ülesannetega, hindamise metoodika lühikirjeldus, eesmärk-, tulemus-, mõju-, ja täiendavate indikaatorite saavutustasemetega kokkuvõte ning vastused EL ühistele hindamisküsimustele sihtvaldkondade põhiselt ja vastused horisontaalsetele EL ühistele hindamisküsimustele (SFC vormil).

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 50 lõige 4 ja EK rakendusmääruse (EL) nr 808/2014 lisa 7 punkt 8 Meetmete rakendamine vastavalt määruse (EL) nr 5, 7, 8 sätestatud põhimõtetele.

³ Edendamaks liidu harmoonilist, tasakaalustatud ja säästvat arengut, on kehtestatud ühine strateegiline raamistik, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 I lisas. Ühise strateegilise raamistikuga kehtestatakse strateegilised juhtpõhimõtted, et hõlbustada programmitöö protsessi ja liidu sekkumiste valdkondlikku ja territoriaalset koordineerimist Euroopa struktuuri- ja investeeringufondide vahel ning samuti muude asjakohaste liidu poliitikavaldkondade ja vahenditega, lähtudes liidu aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia eesmärkidest ja sihtidest ning võttes arvesse eri liiki territooriumide põhilisi territoriaalseid probleeme.

2. HINDAMISE METOODIKA LÜHIKIRJELDUS

- 62 Hindamise ülesannete täitmisel lähtuti EK juhenddokumendis antud suunistest, mille kohaselt 2019. a esitatavas programmi rakendamise aastaaruandes on vajalik ajakohastada 2017. a hindamistulemused ja anda järgnevat täiendavat asjakohast teavet:
- maaelu arengu programmi mõju hindamise tulemused, mis on saadud ÜPP mõjunäitajate netoväärtuste arvutamise ja tõlgendamise teel;
 - maaelu arengu programmi panus ELi aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia, samuti bioloogilise mitmekesisuse strateegia saavutamisse ning
 - vastused ühiste hindamisküsimustele maaelu arengu programmi kohta aastatel 2014–2020 seoses ELi tasandi eesmärkidega (s.t küsimused 22–30).
- 63 Andmed vahehindamiseks koguti 2014–2018 väljamaksega projektide kohta seisuga 31.12.2018. Projektide andmed saadi PRIA toetuste registrist vastavalt AIRi monitooringutabelite täitmise juhendile (EK juhendi alusel) ja EMKst. Tegemist on ühiste väljundindikaatoritega (SFC tabel A–C).
- 64 ELi ühises hindamisraamistikus on maaelu arengu poliitika prioriteetidega seotud sihtvaldkondade kohta kehtestatud ühised hindamisküsimused (komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 808/2014 Lisas 5) täitmiseks kõikidele liikmesriikidele. Hindamisküsimustele tuleb vastata 2019. a EKle esitatavas iga-aastases seirearuandes, mis käsitleb laiemalt ka hindamistulemusi. Hindamisküsimused aitavad mõtestada maaelu arengu programmide 2014–2020 sekkumise tulemuslikkust, tõhusust, mõju ja asjakohasust. Eestis programmeeritud sihtvaldkondadega on seotud kokku 17 hindamisküsimust. Täiendavalt on MAK 2014–2020 teiste aspektidega seotud (prioriteetide ja sihtvaldkondade sünergiad, tehnilise abi toetus, riiklik maaeluvõrgustik) kokku 3 hindamisküsimust (EL hindamisküsimused 19, 20 ja 21). Aastal 2019 esitatavas aruandes on hindaja poolt vajalik tagada ka vastamine ELi taseme prioriteetidega (nt tööhõive, kliimamuutus, elurikkus) seotud 9 hindamisküsimusele (küsimused 22–30).
- 65 Kokkuvõtvalt baseerus vahehindamise metoodika MAK 2014–2020 sekkumisloogika järgimisel ja hindamiselementidel, mis on järgmised:
- ühised taust-, mõju-, tulemus- ja väljundindikaatorid, nende arvutamine ja hindamine, sealhulgas näitajad, mida kasutatakse maaelu arengu sihtvaldkondadega seotud kvantifitseeritud eesmärkide kehtestamiseks;
 - ühised hindamisküsimused ja neile vastuste andmine;
 - hindamisküsimusele määratletud HKd, koos kvantitatiivse arvutamise meetodite ja/või kvalitatiivsete hindamismeetoditega.
- 66 Hindamise läbiviimiseks koostati detailne metoodiline alusdokument ehk lähtearuanne. Käesolevas aruandes on esitatud peamised metoodilised aspektid iga hindamisküsimuse juures.
- 67 Järgnev annab ülevaate peamistest seostest hindamisküsimuste, erineva tasandi eesmärkide ja hindamisel kasutatavate indikaatorite vahel.

Joonis 1. Hindamise lähenemine ja seosed indikaatoritega

68 Hindamisküsimustele vastamise põhietapid on järgmised:

- järgida arengukava sekkumispõhimõtteid, mis on seotud iga konkreetse ühise hindamisküsimuse ÜPP eesmärgiga/ELi 2020. a strateegia eesmärkidega, maaelu arengu prioriteediga/prioriteetidega, sihtvaldkonnaga/sihtvaldkondadega ja meetmetega;
- valida kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed meetodid, et oleks võimalik hinnata mõjunäitajate netoväärtust⁴;
- kasutada määratud hindamiskriteeriumeid ja siduda need ühiste (ja täiendavate) mõjunäitajatega, mille kaudu saab vastata hindamisküsimusele (Allikas: *European Evaluation Network for rural development 2007–2013*;);
- esitada tulemus- ja mõjunäitajatele kvantitatiivsed väärtused, samuti asjakohased kvalitatiivsed tulemused ning sünteesida hindamisküsimusele põhjendatud vastus;

Allikas: *European Evaluation Network for rural development 2007–2013*⁵

Joonis 2. Hindamisküsimuse, hindamiskriteeriumi ja indikaatorite seos.

⁴ Tehniline käsiraamat ühise põllumajanduspoliitika 2014–2020 seire ja hindamise kohta, Euroopa Komisjon, juuni 2017.

⁵ *Guidelines. Assessment of RDP results: How to prepare for reporting on evaluation in 2017. Chapter 5.1.1.*

- 69 MAK 2014–2020 sekkumisloogika on esitatud arengukava⁶ punktides 5.4, 11.2 ja 11.3 ning mis näitab prioriteetide, sihtvaldkondade ja meetmete omavahelisi seoseid. Sealjuures punktis 11.3 esitatud andmed näitavad meetmete teisest panust (mõju) arengukava sihtvaldkondadesse. MAK 2014–2020 meetmete sekkumine Eestis ÜPP eesmärkide saavutamiseks on esitatud Lisa 1.
- 70 HKde ja indikaatorite omavaheliste seoste analüüsimiseks ja hindamisküsimusele vastuse ehk järelduse formuleerimiseks kasutatakse kahte varianti:
- Järeldused formuleeritakse kvantitatiivse analüüsi käigus leitud faktipõhistel muutustel. Kasutatakse sihtvaldkondade 2A, 2B, 4A, 4B, 4C, 5A, 5B, 5C, 5D, 5E, 6A hindamisküsimustele vastamiseks. Lähenemist kasutatakse ka hindamisküsimustele 19, 20, 22, 23, 24, 26 ja 27 vastamisel.
 - Järeldused formuleeritakse kvantitatiivse analüüsi ja täiendavalt kogutud kvalitatiivsete andmete alusel. Kasutatakse 1A, 1B, 1C, 2A, 3A, 3B, 6B hindamisküsimustele vastamiseks. Lisaks hindamisküsimustele 21, 25, 28, 29 ja 30 vastamisele.
- 71 Hindamise otstarbel koondas hindaja kõik kasutatavad indikaatorid koondtabelisse (indikaatorite andmebaas on eraldi Exceli failina). Tabel omakorda moodustab tervikliku väljund-, eesmärk- ja tulemusindikaatorite andmebaasi, mida on võimalik kasutada 2023. a MAK 2014–2020 järeelhindamisel. Samuti sisaldab see fail taustindikaatoreid, mis on seotud baasnäitajatega ja need olid omakorda seotud MAK 2014–2020 koostamise aluseks olnud SWOT-analüüsi ning eesmärkide püstitamisega.
- 72 Indikaatorite arvutamisel rakendati järgmisi meetodilisi punkte:
- MAK 2014–2020 programmeerimisel on enamike eesmärkindikaatorite puhul välja toodud ka konkreetsed 2023. a ette nähtud sihttasemed, mida hindaja võttis aluseks. Kokku 24 eesmärkindikaatorist ei ole mitmesugustel põhjustel (vt MAK 2014–2020 dokumendi lk 55–56) määratud saavutatavat väärtust viiel juhul, mis tähendab, et ei ole võimalik hinnata sihttasest. Ühtlasi ilmneb MAK 2014–2020 punktist 11.2, et eesmärkindikaatori sihtväärtuse puudumise korral ei ole kavandatud avaliku sektori kulutusi investeringutele.
 - Tulemusindikaatori arvutamiseks kasutati bruto- või netomõju arvutamise meetodit. Brutomõju leidmiseks arvutati tulemusindikaatorite väärtused mikrotasandil projektide kohta kasutades enne-pärast meetodit kombineeritult võrdlus sektoriga meetodil. Netomõju leidmiseks arvutati tulemusindikaatorite väärtused mikrotasandil projektide kohta kasutades DiD meetodit (DiD – erinevuste-erinevuse arvutamine, inglise k. *difference in differences*). Meetodi läbiviimisel kasutati tõenäosusel põhinevat sobitamise meetodi (PSM-meetodit, inglise k. *propensity score matching*), mis tähendab, et kokku moodustas meetod PSM-DiD kombinatsioon. Meetodit nimetatakse ka kui kvaasi-eksperimentaalseks meetodiks ehk kontrafaktiliseks analüüsiks, kus toimub osalus- ja võrdlusgrupi tulemuste võrdlemine.
 - Meetodi kasutamisel **I etapp** on kontrollgrupi moodustamine, kus põllumajandustootjate üldkogumist või üldkogumit iseloomustavast andmebaasist moodustatakse valim MAK 2014–2020 hinnatava sihtvaldkonna toetuse saajaid peegeldavalt (nt põllumajanduslikud majapidamised, põllumajandustootjad, mittepõllumajanduslikud ettevõtjad, kogukonnad, pindalad, piirkonnad). Homogeensete gruppide moodustamiseks viidi läbi matemaatilisel algoritmil sobitamine. Kontrolliti mõlema grupi sarnasust statistilise testiga, kus toetusesaajate rühma kuuluva üksuse keskmine väärtus ei tohiks oluliselt erineda kontrollrühma vastavast väärtusest.

⁶ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-v4-2018-12-12.pdf>

- **II etapp** on erinevuste erinevuse arvutamine (*Difference in Differences (DiD)*), mille käigus arvutatakse toetuse saajate ja toetust mitte saanud isikute hinnatava näitaja väärtus ning võrreldakse tulemuste erinevust. Arvutamiseks viia läbi järgmised sammud:
- Arvutada keskmine mõju efekt (*Average Treatment Effects on Treated (ATT)*) ja erinevuste erinevus (DiD), mis avaldab netomõju;
- Lõpetuseks teostada saadud tulemuste tundlikkuse analüüs. Tulemuste esitamiseks on soovitatav kasutada Tabel 1 lahendust.
- **III etapis** ekstrapoleeritakse MAK 2017–2020 mikrotasandil saadud netomõju tulemused makrotasandile ja kasutatakse vastust hindamisküsimusele vastamisel.

Tabel 1. Erinevuste erinevuse arvutamine absoluutarvudes või protsendina

Absoluutarvudes	Mõjutatud grupp (1)	Kontrollgrupp (2)	Diff: 1-2
Näitaja enne (2013)	2013/1	2013/2	2013/1–2013/2
Näitaja pärast (2017)	2017/1	2017/2	2017/1–2017/2
Näitaja erinevus	2017/1–2013/1	2017/2–2013/2	Diff=1-2
Protsentiarvutus			
Näitaja enne (2013)	2013/1	2013/2	-
Näitaja pärast (2017)	2017/1	2017/2	-
Näitaja erinevus	$(2017/1 / 2013/1) * 100$	$(2017/2 / 2013/2) * 100$	Diff=1-2 (vastus protsendipunktides (PP või % võrra))

- 73 Hindamisküsimuse vastuse formuleerimisel kasutatakse **tulemuslikkuse esiletoomise vaadet**. Tulemuslikkuse vaate kasutamine tähendab seda, et hinnangud baseeruvad saavutatud sihttasemetel ja eesmärkide täitmisel ning projektide tulemuslikkuse hindamisel. **Hindamisküsimuse vastus formuleeritakse HKde lõikes tuginedes tulemusindikaatoritele.**
- 74 Hindamisel koguti primaarandmeid fookusgruppides ja küsitlustega. Ülevaade primaarandmete kogumisest on esitatud Tabel 2.

Tabel 2. Ülevaade primaarandmete kogumisest

Jrk nr	Siht Valdcond; prioriteet	Küsitlusmeetod	Valimi suurus; Osalejate arv	MAK 2014–2020 meetmed
1.	2A;3A;3B;5B	fookusgrupi intervjuu põllumajandustootjatele	5 osalejat (põllumajandustootjad, Lisa 2), kutsuti 16 tootjat.	meetmed 3.1–3.2; 4.1; 4.3; 6.3; 16.2
2.	2A;3A;3B;5B	maapiirkonna ettevõtjate toetusvajaduse küsitlus, mille tulemusi kasutati ühtlasi hindamisel	valim 4188, vastuseid 768	meetmed 3.1–3.2; 4.1; 4.3; 6.3; 16.2
3.	6A; 6B	veebiküsitlus töökohti planeerinud toetuse saajatele	üldkogum 796, vastuseid 377	meetmed 4.2, 6.4 ja 19.2
4.	1A; 1C; 3B	veebiküsitlus põllumajandustootjatele	valim 1600, vastuseid 184	meetmed 1.1–1.3 (teadmussiire) ja 2.1–2.3 (nõustamine)
5.	Hindamisküsimus 17, sihtvaldkond 6B	fookusgrupi intervjuu MAPP meetodil	3 piirkondlikku intervjuud, osalejaid 35 (Lisa 2)	meetmed 19.1–19.4
6.	Hindamisküsimused 21 ja 30	fookusgrupi intervjuu MAPP meetodil	Maaeluvõrgustiku koostöökogu liikmed, osalejaid 9 (Lisa 2)	Maaeluvõrgustiku töö mõju ja tulemised; Innovatsiooni toetavad meetmed
7.	P1–P6 sihtvaldkonnad	paneeldiskussioon, hindajad esitlesid tulemusi ja vastasid küsimustele	17 osalejat esindusorganisatsioonidest (Lisa 2), kutsuti 63	kõik meetmed ja sihtvaldkonnad.

75 Kokkuvõtvalt toimus primaarandmete kogumine väga piiratud ajaperioodil, mistõttu intervjuude ja fookusgruppide arv oli minimaalne. Ühtlasi oli probleemiks põllumajandustootjatega fookusgrupi läbiviimine, kus osales minimaalne arv isikuid. Intervjuude ja fookusgruppide läbiviimist takistas toetuse saajate sekundaarandmete kogumine. Hindaja sai toetuse saajate andmed korraldusasutuselt 27. märtsil 2019, millest lähtuvalt korrigeeriti hindamise ajakava.

3. EESMÄRK-, TULEMUS-, MÕJU- JA TÄIENDAVID INDIKAATORID

- 76 Seoses HKdega järgiti hindamise käigus kvantitatiivsete indikaatorite olemasolu, mis jagunevad kuude gruppi järgmiselt:
- Ühised väljundindikaatorid (O – *Output indicators*) – otseselt sekkumiste poolt elluviidud tegevused, mis annavad otseselt teavet meetme rakendamise kohta (nt investeeringu maksumus, ehitatud m² ja edenemise tase);
 - Ühised tulemusindikaatorid (R – *Result indicators*) – otsese ja vahetu sekkumise mõju (nt kulu väheneb, tulu suureneb);
 - Ühised eesmärkindikaatorid (T – *Target indicators*; üldjuhul MAK 2014–2020 seatud väljundindikaatorite alusel) – püstitavad eeldatava saavutamise taseme sihtvaldkonnas;
 - Ühised kontekstindikaatorid (C – *Context indicators*) – sekkumise mõju taustatrendid ja makromajandusliku muutuse kirjeldus (nt töötuse määr, veekvaliteet, SKP elaniku kohta);
 - Täiendavad kvantitatiivsed/kvalitatiivsed indikaatorid (A – *Additional indicators*) – tegemist on siseriiklike indikaatoritega, mis on vajalikud sihtvaldkonna eesmärkide hindamisel (nt innovaatiliste projektide osatähtsus (%) maaelu arengu programmiga toetatud kõikide projektide hulgas);
 - Ühised mõjuindikaatorid (I – *Impact indicators*) – ELi üleselt kokku lepitud makrotasandi indikaator või mõõdik, mis peegeldab maaelu arengu programmi mõju ÜPP ühiste põhieesmärkide täitmisel.
- 77 Järgnevalt on esitatud eesmärk-, tulemus- ja mõjuindikaatorite ning täiendavate indikaatorite koondtabelid.

3.1. ÜHISTE EESMÄRK-, TULEMUS- JA MÕJUINDIKAATORITE NING TÄIENDAVIDE INDIKAATORITE VÄÄRTUSED

3.1.1. Eesmärkindikaatorite väärtused

- 78 MAK 2014–2020 eesmärkide saavutamise jooksuks hindamiseks on määratud kõikidele liikmesriikidele ühised eesmärkindikaatorid (*target indicators*), mille tasemed iseloomustavad sekkumise mõju võimalikult vahetult. Eesmärkindikaatoreid kasutatakse ka käesoleval hindamisel hindamisküsimustele vastamisel, kuivõrd iga sihtvaldkonnaga on seotud vähemalt üks eesmärkindikaator. Esmalt viidi läbi eesmärkindikaatorite arvutamine, mille tulemused on esitatud brutoväärtustena Tabel 3. Indikaatorite arvutamisel kasutati rakendusametuse (PRIA) poolt väljastatud tulemusi hinnatavate projekti kohta ja toetuse saajate kohta.

Tabel 3. Eesmärkindikaatorite tulemused seisuga 31.12.2018

Näitaja	Tegelik väärtus (2018/2019)	Sihtväärtus (2023)	Progress	Väljamakstud summa, €	Kavandatud eelarve, €
T1: Määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohaste kulude osakaal maaelu arengu programmi kogukuludest (1A)	0,89%	4,37%	20,37%	8870526,62	43800000,00
T2: Koostöömeetme (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 35) raames toetatud koostööprojektide (rühmad, võrgustikud/klastrid, katseprojektid jne) koguarv (1B)	32	17	188,24%	3218226,86	20700000,00
T3: Määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 14 kohase koolituse läbinud osalejate koguarv (1C)	3327	4000	83,18%	498402,47	3000000,00
T4: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi raames toetust ümberkorraldamise ja moderniseerimise investeerimiseks (2A)	3,48%	4,12%	84,63%	69838474,24	143179400,00
T5: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arengukava / investeeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks (2B)	1,79%	2,82%	63,47%	11593198,17	22124000,00
T6: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu (3A)	1,31%	1,76%	74,20%	3467224,35	11000000,00
T7: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes osalevad riskijuhtimiskavades (3B)	0,39%	10,71%	3,62%	1052285,90	4000000,00
T8: Sellise metsa või muu metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust (4A)	2,75%	2,70%	102,13%	16179330,68	29232000,00
T9: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust ja/või maastikke (4A)	70,37%	70,25%	100,17%	176773554,82	344605666,66
T10: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on parandada veemajandust (4B)	69,22%	63,93%	108,28%	160594224,14	315373666,66
T11: Sellise metsamaa osatähtsus, mida hõlmavad majandamislepingud, millega parandatakse veemajandust (4B)	NP	0	NP	0	0
T12: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on parandada mulla majandamist ja/või vältida mullaerosiooni (4C)	69,22%	70,99%	97,50%	160594224,14	315373666,66

Näitaja	Tegelik väärtus (2018/2019)	Sihtväärtus (2023)	Progress	Väljamakstud summa, €	Kavandatud eelarve, €
T13: Sellise metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on parandada mulla majandamist ja/või vältida mullaerosiooni (4C)	NP	0	NP	0	0
T14: Sellise niisutatud maa osakaal, mille puhul minnakse üle tõhusama niisutussüsteemi kasutamisele (5A)	NP	0	NP	0	0
T15: Koguinvesteering energiatõhususse (5B)	15952904,00	20000000,00	79,76%	4626864,22	8000000,00
T16: Koguinvesteering taastuenergia tootmisse (5C)	10102523,00	20500000,00	49,28%	4207749,37	10602941,17
T17: Selliste LÜ osakaal, mis on seotud investeeringutega loomakasvatuse majandamisse eesmärgiga vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet (5D)	NP	0	NP	0	0
T18: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heitkoguseid (5D)	51,86%	49,61%	104,54%	115854235,58	220153666,66
T19: Sellise põllumajandus- ja metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mis aitavad kaasa CO2 sidumisele ja säilitamisele (5E)	14,89%	14,85%	100,25%	115854235,58	220153666,66
T20: Toetatud projektide abil loodud töökohad (6A)	257,6	225	114,49%	36344110,63	94208720,00
T21: Sellise maaelanikkonna osakaal, keda hõlmavad kohaliku arengu strateegiad (6B)	63,84%	60,42%	105,65%	1587868,47	1700000,00
T22: Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saavad kasu täiustatud teenustest/taristust (6B)	NP	0	NP	0	0
T23: Toetatud projektide (Leader) abil loodud töökohad (6B)	592,5	280	211,61%	22117295,61	68140000,00
T24: Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saavad kasu uutest või täiustatud teenustest/taristust (IKT) (6C)	NP	0	NP	0	0

79 Eesmärkindikaatorite progressi analüüs on esitatud sihtvaldkonna hindamisküsimuste juures peatükis 4.

3.1.2. Tulemusindikaatorite väärtused

80 Järgnevalt on esitatud tulemusindikaatorite väärtused vastavalt EK suunistes etteantud vormil (Tabel 4). Tulemusindikaatoreid kasutatakse käesoleval hindamisel seotud HKdega, mis omakorda aitavad vastata hindamisküsimustele. Valdav osa ühistest tulemusindikaatoritest kattub ühiste eesmärkindikaatoritega.

Tabel 4. Tulemusindikaatorite tulemused seisuga 31.12.2018

Tulemusindikaator	Sihhtase ⁷ (2)	Otsene sekkumine ⁸ (3)	Teisene sekkumine (4)	LEADER sekkumine (5)	Kokku (6) =3+4+5
R1/T4: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi raames toetust ümberkorraldamise ja moderniseerimise investeerimiseks (2A)	4,37%	1,95%	NA	NA	1,95%
R2: muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangu väärtuses ATÜ kohta (2A)	NP	8905,00	NA	NA	8905,00
R3/T5: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arenguplaani/investeeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks (2B)	2,82%	1,79%	NA	NA	1,79%
R4/T6: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, keda toetatakse osalemise eest kvaliteedikavades, kohalikel turgudel ja lühikestes tarneahelates ning tootjarühmades või –organisatsioonides (3A)	1,76%	1,31%	NA	NA	1,31%
R5/T7: Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes osalevad riskijuhtimiskavades (3B)	10,71%	0,39%	NA	NA	0,39%
R6/T8: Sellise metsa või muu metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust (4A)	2,70%	2,75%	NA	NP	2,75%
R7/T9: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust ja/või maastikke (4A)	70,25%	70,37%	NA	NP	70,37%
R8/T10: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega parandatakse veemajandust (4B)	63,93%	69,22%	NA	NP	69,22%
R9/T11: Sellise metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega parandatakse veemajandust (4B)	70,25%	70,37%	NA	NP	70,37%
R10/T12: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega parandatakse mulla majandamist ja/või tõkestatakse mullaerosiooni (4C)	70,99%	69,22%	NA	NP	69,22%
R11/T13: Sellise metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega	0	NP	NP	NP	-

⁷ MAK 2014–2020 peatükk 11

⁸ Values from operations attributed to primarily programmed Focus Areas will be automatically generated from the information included in the monitoring tables except for complementary result indicators.

Tulemus-indikaator	Sihttase ⁷ (2)	Otsene sekkumine ⁸ (3)	Teisene sekkumine (4)	LEADER sekkumine (5)	Kokku (6) =3+4+5
parandatakse mulla majandamist ja/või tõkestatakse mullaerosiooni (4C)					
R12/T14: Sellise niisutatud maa osakaal, mille puhul minnakse üle tõhusama niisutussüsteemi kasutamisele (5A)	0	NA	NP	NP	-
R13: Veekasutuse tõhustamine põllumajanduses maaelu arengu programmi raames toetust saanud projektide puhul (5A)	NP	NA	NP	NP	-
R14: Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses maaelu arengu programmi raames toetust saanud projektide puhul (5B)	NP	15,40%	NP	NA	15,40%
R15: Tänu toetatud projektidele toodetud taastuvenergia (5C), TOE	NP	471,4	NP	NA	471,4
R16/T17: Selliste LÜ osakaal, mis on seotud investeeringutega loomakasvatuse majandamisse eesmärgiga vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet (5D)	0	NA	NP	NP	-
R17/T18: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet (5D)	49,61%	51,86%	NP	NP	51,86%
R18: Kogus, mille võrra on vähendatud metaani- ja N2O-heidet (5D), mln tonni	NP	1,19	NP	NP	1,19
R19: Kogus, mille võrra on vähendatud ammoniaagiheidet (5D), tonni	NP	238,00	NP	NP	238,00
R20/T19: Sellise põllumajandus- ja metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mis aitavad kaasa CO ₂ sidumisele või säilitamisele (5E)	14,85%	14,89%	NA	NP	14,89%
R21/T20: Toetatud projektide abil loodud töökohad (6B)	225	257,60	NA	592,5	850,10
R22/T21: Sellise maaelanikkonna osakaal, kes on hõlmatud kohaliku arengu strateegiaga (6B)	60,42%	63,84%	NP	NA (samaväärne 3 veeru väärtusega)	63,84%
R23/T22: Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saavad kasu täiustatud teenustest/taristust (6B)	0	NP	NP	NA (samaväärne 3 veeru väärtusega)	-
R24/T23: Toetatud projektide (LEADER) abil loodud töökohad (6B)	280,00	592,50	NP	NA (samaväärne 3 veeru väärtusega)	592,50
R25/T24: Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saavad kasu uutest või täiustatud teenustest/taristust (IKT) (6C)	NP	NP	NP	NP	NP

NA - Andmed ei kasutata, kuna sekkumine on vähene projektide väikse arvu tõttu (nn *low uptake*) või andmed ei ole saadaval ning hetkel ei vastata. NP - Mitte programmeeritud või mitte planeeritud näitaja (vastavalt otsene ja teisene sekkumine või puudub planeeritud sihttase).

81 Tulemusindikaatorite progressi analüüs on esitatud sihtvaldkonna hindamisküsimuste juures peatükis 4.

3.1.3. Mõjuindikaatorite väärtused

82 Järgnevalt on esitatud tulemusindikaatorite väärtused vastavalt EK suunistes etteantud vormil (Tabel 5). Mõjuindikaatorid on oluliselt seotud taustindikaatoritega, kuna MAK 2014–2020 eesmärkide täitmisel mõjutatakse nii riiklike taustindikaatorite muutust kui ka kogu EL ÜPP eesmärkide täitmist.

Tabel 5. Mõjuindikaatorite tulemused

Ühine mõjuindikaator		Ühik = taustindikaatori ühik	Tegelik väärtus 2017/2013	MAK 2014– 2020 sekkumine ⁹	Märkus	
I1. Põllumajanduslik ettevõtjatulu (AEI)		euro (jooksevhindades) / ATÜ (mittepalgalised)	-2112,00	-7354,00		
I2 Põllumajanduslik faktortulu		euro (jooksevhindades) / ATÜ	2493,00	1952,00		
I3. Põllumajanduse kogutootlikkus		indeks	0,62	-3,00	2013=100	
I7. Põllumajandusest pärit heide	Kasvuhoone- gaaside (GHG) emissioon	1 000 t CO ₂ ekvivalendis	1639,00	NA	2017. a andmed	
		% kogu GHG emissioonist	8,60	NA	2017. a andmed	
	ammoniaagi emissioon	1 000 t NH ₃	8,998	NA	2017. a andmed	
I8. Põllulindude indeks		indeks aasta 2000 = 100	75,93	NA	2018. a andmed. Mõju hinnatakse lisaindikaatoritega A35 ja A36	
I9. Kõrge loodusväärtusega põllumajandusala		KLV % kogu KPMst	13,87	NA	2018. a andmed. Mõju hinnatakse lisaindikaatoriga A50	
I10. Veevõtt põllumajanduses		1 000 m ³	4461,00	0		
I11. Vee kvaliteet	toitainete bilanss– lämmastiku võimalik ülejääk (GNB-N)	kg N / ha / a	22,00	NA	2015. a andmed. Mõju hinnatakse lisaindikaatoriga A51	
		toitainete bilanss– fosfori võimalik ülejääk (GNB-P)	kg P / ha / a	-7,00	NA	2015. a andmed Hinnati lisaindikaatoritega A53
	Magevee nitraadisaldus – pinnavesi	% seirealdest - kõrge kvaliteet		62,9	NA	2012. a andmed Hinnati lisaindikaatoritega A62-A65
		% seirealadest - mõõdukas kvaliteet		32,3	NA	2012. a andmed Hinnati lisaindikaatoritega A62–A65
		% seirealadest- halb kvaliteet		4,8	NA	2012. a andmed Hinnati lisaindikaatoritega A62–A65

⁹ To the extent possible evaluations should provide a quantified estimation of the net impacts of programmes on the values of the CAP impact indicators (ref. Annex VII point 7 to IR (EU) No 808/2014).

Ühine mõjuindikaator		Ühik = taustindikaatori ühik	Tegelik väärtus 2017/2013	MAK 2014– 2020 sekkumine ⁹	Märkus
	Magevee nitraadisisaldus – põhjavesi	% seirealadest- kõrge kvaliteet	85,9	NA	2012. a andmed
		% seirealadest- mõõdukas kvaliteet	11,9	NA	2012. a andmed
		% seirealadest- halb kvaliteet	2,1	NA	2012. a andmed
I12. Mulla orgaaniline aine põllumaal	Kokku	Megatonni	175,9	NA	2015. a andmed
	keskmine SOC kontsentratsioon	g/kg	50,6	NA	2015. a andmed
I13. Mulla vee- erosioon maal	veega ärauhutava pinnase määr	t / ha / a	0,21	NA	2012. a andmed
	vee erosioonist mõjutatud põllumajandusma- a	1000 ha	0,079	NA	2012. a andmed
	% kogu põllumajanduslikust pindalast		0,0	NA	2012. a andmed
I14. Tööhõive määr maapiirkonnas	15–64-aastased	%	71,6	-0,82	2018. a andmed, SA
	20–64-aastased	%	NA	NA	detailsem jaotus puudub
I15. Maapiirkondade vaesuse määr	kogu vaesuse määr	% kogu rahvastikust	22,70	NA	2017. a andmed
	vaesuse määr maa- piirkondades	% kogu rahvastikust	22,40	kuni 2%	2016. a andmed
I16. Maapiirkondade loodav SKP ¹⁰	ostujõu standardina (PPS)		8580	NA	2017. a andmed

NA- MAK 2014–2020 netomõju ei ole võimalik ühise mõjuindikaatori näitaja suhtes välja arvutada või väärtus puudub.

- 83 Indikaatorid I7–I16 on rahvusvaheliselt kokkulepitud ja nende arvutamiseks kasutatakse riiklikul tasemel metoodikat ning andmed on koondatud Eurostati või mõne teise andmebaasi poolt. MAK 2014–2020 hindajal ei ole võimalik rakendada riiklikul tasemel kasutatavat metoodikat MAKi netomõju leidmiseks, mistõttu kasutatakse täiendavaid indikaatoreid (*Additional indicator*). Täiendavad indikaatorid aitavad selgitada MAK 2014–2020 mõju konkreetsel seirealal, valimis, tegevusalal jne, kuid nende kaudu ei ole võimalik arvutada kokkulepitud ühise mõjuindikaatori (*Common impact indicator – I*) väärtust ning selle väärtuse muutuses eristada eraldiseisvalt MAK 2014–2020 netomõju väärtust. Täiendavate indikaatoritega on võimalik määrata, kas MAK 2014–2020 mõju ühise mõjuindikaatori muutusesse on **positiivne, neutraalne või negatiivne. Rõhutame, et hindaja vastus saab olla üksnes hinnanguline, mitte arvuline.** Lisaks esineb probleem, et sageli ei ole ühiste mõjuindikaatorite väärtused kättesaadavad referentsaasta kohta, mistõttu ei näe hindaja viimast muutuse trendi ja peaks ise läbi viima riiklikul tasemel indikaatori väärtuse leidmise. Hindaja ei näe võimalust, et sellisel tasemel arvetusi tehakse programmi hindamise käigus.

- 84 Mõjuindikaatori I7 eelnevate väärtuste kohta puuduvad MAK 2014–2020 mõjust tulenevad väärtused ja MAK 2014–2020 mõju hinnata pole seega võimalik perioodi kohta. Olemas on referentsväärtus kui ka MAK 2014–2020 praegune väärtus.
- 85 Mõjuindikaatori I12 viimased andmed on avaldatud 2015. a kohta ja käsitlevad muutusi võrreldes 2012. a, seega pole võimalik hinnata muutusi perioodil 2014–2020. Mõjuindikaatori I13 viimased andmed pärinevad aastast 2012 ja seega pole võimalik hinnata mõju perioodil 2014–2020.
- 86 Mõjuindikaatorid I8 ja I9 on samaaegselt taustindikaatorid C35 ja C37, kuid nende indikaatorite meetodika ei ole koostatud eesmärgiga hinnata MAKi mõju. Nt on keerukas jagada indikaatori C35 tarvis kogutud andmeid I8 netomõju leidmiseks MAKga ja MAKta loendusalaadeks, kuna loendused toimuvad sageli põldudevahelisel alal, millest ühel pool on MAKga, teisel pool aga MAKta põld (kui seda teatud kriteeriume järgides ikkagi teha, jääb valim liiga väikeseks). Seetõttu on I8 asemel MAK 2014–2020 mõjude hindamiseks kasutatud lisaindikaatoreid A35 ja A36, mida on analüüsitud põhjalikumalt hindamisküsimuse 8 all. KLV alade määratlemiseks on Eestis välja töötatud eraldi meetodika, mis sisaldab 20 näitajat, mille põhjal leitakse igale 1 km x 1 km ruudule hindepunkt. Teatud hindepunktist kõrgema väärtusega ruutudes olev põllumajandusmaa on arvatud KLV põllumajandusalaks. Enamus neist 20 näitajast ei ole otseselt seotud MAK toetustega, kuid võivad seda olla kaudselt. Paljude eriilmeliste näitajate kaasamise tõttu ei ole võimalik nende põhjal eristada MAK netomõju KLV osakaalu muutusele. Seetõttu kasutatakse I9 asemel 1 km x 1 km ruutude hindepunkti väärtusega seotud lisaindikaatorit A50, mida käsitletakse põhjalikumalt hindamisküsimuste 26 ja 28 all.
- 87 Indikaator I11 on samaaegselt riiklik taustindikaator C40. Kuna MAK 2014–2020 mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada, valiti lisaindikaatorid A51, A53 ja A62–A65. Lisaindikaatorid A51 ja A53 võimaldasid välja arvutada MAK mõju toitainete bilansile makrotasandil. Lisaindikaatorid A62–A65 põhinevad juhtumipõhisel uuringul. Väikese seirevalimi tõttu ei ole võimalik MAK mõju pinnavee kvaliteedile laiendada makrotasandile. Täiendavaid indikaatoreid on analüüsitud põhjalikult hindamisküsimuse 9 all.
- 88 Majanduslike indikaatorite puhul kasutati FADN andmebaasi, kuid juhime tähelepanu, et FADN valim ei ole samuti vastav konkreetsete indikaatorite arvutamisel aluseks võetavate ettevõtjate üldkogumiga kogu riigi tasandil. Seega netomõju väärtuses võib esineda viga, mida on äärmiselt keerukas testida.
- 89 Mõjuindikaatorite progressi analüüs on esitatud sihtvaldkonna hindamisküsimuste juures peatükis 4 ja horisontaalsete hindamisküsimuste juures peatükis 5.

3.1.4. Täiendavate indikaatorite väärtused

90 MAK 2014–2020 vahehindamisel on kasutusele võetud mitmeid täiendavaid indikaatoreid. Täiendavate indikaatorite väärtused on esitatud EK suunistes etteantud vormil alljärgnevas Tabel 6.

Tabel 6. Täiendavate indikaatorite tulemused

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
O	A1	Teadmussiirde tegevustes (M1.1–1.4, M2.3) osalemiste arv	1A	arv	31758,00	
O	A2	Ettevõtete arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	1A, 1B	arv	147,00	
O; R	A3	Muude osapoolte arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	1A, 1B	arv	78,00	
O	A4	Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv, riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas	3B	arv	1291,00	
R	A5	Teadmussiirde tegevustes osalenute osakaal kõikidest Eesti põllumajandustootjatest	1A, 2B	%	73,20	
R; I	A6	Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ja tulemused	1A, 3B	skaala	rahulolu teenustega-kõrge	MAPP ja küsitlus kokku
O	A7	Teadmussiirde sündmuste kestus standardpäevades	1C	päev	712,00	
O	A8	Välja antud teabekandjate arv ja riiklikud kulutused	1C	arv, €	86,00 tk, 314769,00 €	
O; R	A9	Teadmussiirde sündmuste arv ja hulk kalendripäevades	1C, 3B	arv, päev	957,00 sündmust, 1208,00 kalendripäeva	
R	A15	Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste investeeringutes põhivarasse	2A	%	108,20%	FADN, netomõju
R	A16	Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste brutolisandväärtuses	2A	%	16,40%	FADN, netomõju
R	A17	Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste müügitulus	2A	%	16,10%	FADN, netomõju
R	A18	Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste sissetulekutes kõrvaltegevusest	2A	€	-5663,00	FADN, netomõju
R	A19	Põllumajandustootjate rahuloluhinnang ettevõtte konkurentsivõime osas	2A	märksõnad	kvaliteedi kasv	fookusgrupp
R	A20	Põllumajandustootjate hinnangud innovaatilistele tegevustele	2A	skaala, punkti	4,00	fookusgrupp; 4-punkti vastab tasemel hea

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A21	Osakaal toetuse saajatest, kes omas põllumajandusalast kõrg-, keskeri- või kutsekeskharidust	2B	%	40,40	projektide HKd
O	A25	Toetatud toiduainetööstuste arv	3A	arv	20,00	PRIA
R	A26	Toetatud põllumajandustootjate sissetulekute (toodangu väärtuse) muutus	3A	%	13,80	FADN, netomõju
R; I	A27	Põllumajandustootjate marginaal toodete lõpphinnas on suurenenud	3A	%	-13,80	FADN, netomõju
C	A30	Muutus metsalindude indeksis	4A	%	-2,78	2015–2018 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
O	A31	Toetatud kohalikku sorti puuvilja- ja marjakultuuride istikute arv (SORT)	4A	tk	3 574,00	2018 absoluutväärtus
O	A32	Taastatavate kiviaedade pikkus (KIVI)	4A	m	116 935,19	2016 ja 2018 summa absoluutväärtus
R	A33	Muutus lepingualuse maa keskmise kimalaste arvukuse osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest kimalaste arvukusest	4A	%	9,98	2015–2018 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A34	Muutus lepingualuse maa keskmise kimalaste SHDI osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest kimalaste SHDIst	4A	%	5,60	2015–2018 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A35	Muutus lepingualuse maa keskmise pesitsevate põllulinnupaaride arvu osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest põllulinnupaaride arvust	4A	%	8,14	2015–2018 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A36	Muutus lepingualuse maa keskmise pesitsevate põllulindude SHDI osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest pesitsevate põllulindude SHDIst	4A	%	1,15	2015–2018 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A37	Muutus soontaimede keskmises liikide arvus põlluservade rohumäärilades (8 m ² kohta)	4A	%	12,82	2016 võrrelduna 2011 ja 2013 keskmisega
R	A38	NAM toetuse aluse maa osakaalu muutus NAM toetusõiguslikust pinnast Eestis	4A	%	5,09	2018 võrrelduna 2013
R	A39	MAHE toetuse aluse maa osakaalu muutus KPMst	4A	%	3,22	2017 võrrelduna 2013
R	A40	PLK hooldamise toetuse aluse maa osakaalu muutus keskkonnaregistri PLK pinnast	4A	%	4,29	2018 võrrelduna 2013
C	A41	Eesti hobuste arvu muutus Eestis	4A	%	19,21	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
C	A42	Tori hobuste arvu muutus Eestis	4A	%	-13,35	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
C	A43	Eesti raskeveohobuste arvu muutus Eestis	4A	%	39,81	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
C	A44	Eesti maatõugu veiste arvu muutus Eestis	4A	%	-23,41	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A45	OTL toetusega eesti hobuste arvu muutus Eestis	4A	%	-0,04	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A46	OTL toetusega tori hobuste arvu muutus Eestis	4A	%	4,74	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A47	OTL toetusega eesti raskeveohobuste arvu muutus Eestis	4A	%	-7,09	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A48	OTL toetusega eesti maatõugu veiste arvu muutus Eestis	4A	%	21,77	2015–2018 keskmine võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A49	NAT, MAHE, PKT taotletud maa osakaal N2000 pinnast põllumajandusmaal	4A	%	46,49	2018 absoluutväärtus
I	A50	Muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist	4A	%	-9,06	2018 võrrelduna 2014
R	A51	Muutus taluvärava N-bilansis MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	4B	%	-119,37	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
R	A52	Muutus mineraalväetiste osakaalus taluvärava bilansi N-sisendist MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	4B	%	-0,44	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
R	A53	Muutus taluvärava P-bilansis MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	4B	%	50,47	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
R	A54	Muutus mineraalväetiste osakaalus taluvärava bilansi P-sisendist MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	4B	%	-3,63	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
O; R	A55	Mahe toetusalune pind	4B	ha	175749,00	2018 võrrelduna 2013
O; R	A56	Talvise taimkattega pind KSM tootjatel	4B	ha	219262,46	2018 võrrelduna 2010–2013 keskmisega
O; R	A57	Mustkesa pind KSM ja MAHE tootjatel	4B	ha	2350,20	2018 võrrelduna 2010–2013 keskmisega
O; R	A58	Piirkondliku mullakaitsetoetuse alune pind	4B	ha	11819,00	2018 võrrelduna 2015
R	A59	Püsirohuma osakaal NAT toetusalusel pinnast	4B	%	62,70	2018 võrrelduna 2007–2013 keskmisega

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A60	Püsirohuma pind MAHE tootjatel	4B	ha	70299,60	2018 võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A61	Liblikõieliste pind MAK toetust saanud tootjatel	4B	ha	195193,00	2018 võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A62	Nitraatiooni sisaldus drenivees MAK meetmetega seireettevõtetes ja kontrollgrupis	4B	mg/l	-60,73	2015–2018 keskmine võrrelduna 2007–2013 keskmisega
R	A63	Fosfori sisaldus drenivees MAK meetmetega seireettevõtetes ja kontrollgrupis	4B	mg/l	-0,04	2015–2018 keskmine võrrelduna 2007–2013 keskmisega
R	A64	Lämmastiku leostumine dreniveest MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi seirepõldudelt	4B	kg/ha	-12,79	2015–2018 keskmine võrrelduna 2007–2013 keskmisega
R	A65	Fosfori leostumine dreniveest MAK meetmetega seireettevõtete ja kontrollgrupi seirepõldudelt	4B	kg/ha	0,11	2015–2018 keskmine võrrelduna 2007–2013 keskmisega
O; R	A66	PLK pind	4B	ha	29679,00	2018 võrrelduna 2009–2013 keskmisega
R	A67	Muutus turustatud taimekaitsevahendite koguses kokku	4B	%	40,69	2015–2017 keskmine võrrelduna 2011–2013 keskmisega
R	A68	Muutus kasutatud pestitsiidide koguses MAK meetmega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel põllumajandusmaale	4B	%	7,36	2015–2017 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A69	Muutus pestitsiididega pritsitud pinnas MAK meetmega seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	4B	%	26,1	2015–2017 keskmine võrrelduna 2010–2013 keskmisega
R	A70	Glüfosaadiga pritsitud pinna muutus MAK meetmega seireettevõtete ja kontrollgrupi pritsitud pinnast	4B	%	3,25	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
R	A71	Kasutatud glüfosaadi koguse muutus MAK meetmega seireettevõtetes ja kontrollgrupis glüfosaadiga pritsitud pinna kohta	4B	%	32,22	2017 võrrelduna 2015–2016 keskmisega
O;R	A72	Lämmastik mineraalväetiste tarbimine	4B	t	35806,00	2015 võrreldes 2011–2014 keskmisega
O; R	A73	Fosfori mineraalväetiste tarbimine	4B	t	3708,00	2015 võrreldes 2011–2014 keskmisega
R	A75	Muutus happeliste põllumuldade osatähtsuses valimis	4C	%	3,40	2015–2017
R	A76	Muutus K-defitsiidis olevate põllumuldade osatähtsuses valimis	4C	%	-1,40	2015–2017
R	A77	Muutus P-defitsiidis olevate põllumuldade osatähtsuses valimis	4C	%	-4,10	2015–2017
R	A78	Madala Corg-sisaldusega põllumuldade osatähtsus valimis	4C	%	-	uued andmed puuduvad

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A79	Corg>12% (turvasmullad) osatähtsus põllumaal	4C	%	-0,18	2018
R	A80	Muutus püsirohuma pinnas osatähtsuses ÜPT pinnast	4C	%	0	2015–2018
R	A81	Muutus lühiajaliste rohumaade pinnas osatähtsuses ÜPT pinnast	4C	%	-2,00	2015–2018
R	A82	Muutus MULD meetme toetusalune erodeeritud muldade pindalal	4C	ha	10,40	2015–2018
I	A83	Muutus põllumaa keskmises Corg sisalduses	4C	g kg-1	-1,20	2012–2017
R	A84	Muutus põllumuldade Corg varus põllumaal	4C	Mt	-3,20	2012–2017
R	A90	Energiakasutuse tõhususe kasv põllumajanduses ja toiduainetööstuses	5B	TOE, %	14,10%	2013–2017
R	A95	Taastuvenergia pakkumise ja kasutuse muutus	5C	%	3,80	Eurostat, 2013–2017
R	A100	Muutus KSM, KSA, MULD, VESI, PLK toetusaluse pinnas osakaalus põllumajanduslikust maast (KPM)	5D	%	10,00	2013–2017
R	A101	Muutus PKT, MAHE, NAT ja NAM toetusaluse pinnas osakaalus põllumajanduslikust maast (KPM)	5D, 5E	%	13,00	2013–2017
R	A102	Muutus KSM, MULD ja MAHE tootjate rohumaade ja ÜPT rohumaade CO ₂ emissioonid	5D, 5E	%	-3,00	2015–2018; MAK mõju
R	A103	Muutus MULD tootjate rohumaade CO ₂ emissiooni osakaalus ÜPT rohumaadest	5D, 5E	%	3,80	2015–2018
O; R	A104	Muutus piirkondliku mullakaitse toetusaluses pinnas	5D,5E	%	34,00	2015–2018
R	A105	Muutus KSM, KSA, MULD ja PLK toetusaluse pinnas osakaalus põllumajanduslikust maast (KPM)	5E	%	1,40	2013–2017
R	A106	Muutus KSM, MULD ja MAHE tootjate rohumaade ja ÜPT rohumaade Corg varus	5E	%	3,90	2015–2018, MAK mõju
R	A107	Muutus keskmine Corg varus turvasmulladel maakasutuse jätkumisel rohumaana	5E	t/ha	425,00	2015–2016
R	A108	Muutus keskmine Corg varus turvasmulladel maakasutuse muutudes põllumaast rohumaaks	5E	t/ha	350,00	2015–2016
R	A109	Muutus keskmine Corg varus turvasmulladel maakasutuse jätkumisel põllumaana	5E	t/ha	335,00	2015–2016
R	A110	Muutus MULD tootjate rohumaade Corg varu osakaalus ÜPT rohumaadest	5E	%	3,60	2015–2018
O	A115	Koostööd arendanud MTÜde, ettevõtjate ja asutuste arv	6A	arv	171	SV 3A ja 2A

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A116	Põllumajandusettevõtete osakaal ettevõtjatest, kes on saanud toetust investeerimiseks mittepõllumajanduslikesse tegevustesse maapiirkondades	6A	%	28,80%	2015–2018, PRIA
R	A117	Loodud töökohtade jaotus ametikohtade lõikes	6A	arv	257,60	2016–2018, küsitlus
O; R	A118	Toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaal kogu maapiirkonna ettevõtjate koguarvust	6A	%	3,70	2018, äriregister, v.a. põllumajandustootjad
R	A119	Toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaal kogu maapiirkonna mikro- ja väikeettevõtete koguarvust	6A	%	3,70	2018, äriregister, v.a. põllumajandustootjad
R;I	A120	Sektori tööhõive määr	6A;21	%	74,50	
R	A121	Mittepõllumajanduslikesse tegevustesse investeerinud põllumajandusettevõtete osakaal kõikidest Eesti põllumajandusettevõtetest	6A	%	0,30	
R	A122	LEADER kohalikele tegevusgruppidele suunatud ürituste ja nendel osalejate arv	6B;21	arv	57,00	Üritused
R	A125	Toetatud tegevused on aidanud kaasa maapiirkonna elukvaliteedile ja tööhõivele	6B	skaala	keskmine, positiivne mõju	2017: MAPP; 2019: tööhõiveuuring
R	A126	Projekti tegevusvaldkond	6B	arv	27 tegevuste liiki	
R	A127	Projekti suund	6B	arv	8 suunda	
R	A128	Strateegia koostamise tegevuste ja nendel osalejate arv (kaasatus)	6B	arv	381 üritust, 7246 osalejat	
R	A129	Strateegiat ja selle rakendamist tutvustavate ürituste osalejate arv (kaasatus)	6B	arv	11017,00	
R	A130	Kohaliku tegevusgrupi korraldatud elavdamisüritustel osalejate arv (kaasatus)	6B	arv	15406,00	
O	A131	Kohaliku tegevusgrupi korraldatud koolitused (va õppereis)	6B	arv	216,00 koolitust, 3598,00 osalejat	
O	A132	Kohaliku tegevusgrupi liikmed	6B	arv	1757	
R;T	A133	LEADER kogukulude suhe arengukava kogukuludesse	6B	%	7,00%	
R	A140	Töötajate arv ja palgakulu osakaal MAK 2014–2020 rakendamisel	20	arv; %	270,8, 47,00%	Arvestuslik
R	A141	Investeeringud IT süsteemide arendamisse	20	mln €	3,96	
R	A143	Teavitus ja kommunikatsioonikanalid	20	arv	15,00	MEM, PRIA, PMK
R	A144	Isikute, ettevõtjate arv, kes on saanud teavet MAK 2014–2020 rakendamisest	20	arv	28000,00	MEM, PRIA, PMK

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A145	Hindamistulemustest teadlike isikute arv	20	arv	200	hinnanguline
R	A146	Seirega tegelevate isikute arv ja seire TA summa osakaal kogu TA eelarvest	20	arv	ametikohti 15,19; % TA eelarvest: 7,4%	MEM, PRIA, PMK
R	A147	Taotluste menetlemisaeg on lühenenud	20		On lühenenud	PRIA
R	A148	Administreerimise ja toetuse taotlejate vahelist barjääri ei esine	20		esineb mõningal määral	Fookusgrupp
R	A150	Maaeluvõrgustiku töö mõju ja tulemused	21	skaala, punkti	4,00	fookusgrupp; 4-punkti vastab tasemel hea
O; R	A151	Temaatilistes töögruppides osalejate arv	21	arv	350,00	
O; R	A152	Võrgukirja adressaatide arv	21	arv	1165,00	Maaeluvõrgustik
R	A153	Veebilehe maainfo.ee (unikaalsete) külastuste arv	21	arv	735 000,00	
R	A154	Maaeluvõrgustiku poolt kogutud ja levitatud projektinäidete teemad (jaotusega: LEADER/CLLD, lühikesed toidutarneahelad, innovatsioon, sotsiaalne kaasamine, muud)	21	arv	350,00	
O	A155	Maaeluvõrgustiku korraldatud lühikese tarneahela valdkonna, innovatsioonivõrgustiku ja avatud talude päeva ürituste ja nendel osalejate arv	21	arv	43 üritust; 414 129 osalejat	leitud erinevate ürituste osalejate arv
R	A160	MAK kulutused teadus- ja arendustegevusse osakaaluna SKPst	23	%	0,009%	
C	A161	Eesti riigisisised kogukulutused teadus- ja arendustegevusele (GERD) sisemajanduse koguprodukti (SKP) suhtes	23	%	1,29%	
R	A162	Maaelu arengu programmi kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina maaelu arengu programmi kogukuludest	23	%	1,95%	
R	A163	Maaelu arengu programmi kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina riigisisestest kogukulutustest teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile	23	%	0,73%	
R	A164	Innovatsioonimeetmete osapoolte osakaal MAK investeringutoetuste saajatest	30	%	58,30%	
R	A170	Taastuvenergia osakaal energia lõpptarbimises	24	%	29,21	Eurostat, 2017

Tüüp	Tähis	Indikaatori nimetus	SV	Ühik	Väärtus (2018/ 2019)	Märkus
R	A171	Taastuenergia osakaal põllumajandusest ja metsandusest taastuenergia kogutootmisest	24	%	95,8	Eurostat, 2016
R	A172	Energia efektiivsuse kasv	24	MToe, %	7,2	Eurostat, 2013–2017
R	A173	Otsene energiakasutus KPM ha kohta	24	tonni, öliekvi valendis	0,11	Eurostat, 2016
R	A174	KHG emissiooni osakaal (%) võrreldes 1990 tasemetega	24	%	-48,9	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur 2019. Aasta 1990 (baasaasta) ja 2017 ning põllumajanduse valdkond (3. <i>Agriculture</i>)
R	A175	Ammoniaagi emissioonid põllumajandusest	24	kt, %	11,0; 49,4	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur 2019. Aasta 1990 (baasaasta) ja 2017 ning põllumajanduse valdkond (3. <i>Agriculture</i>)
R	A180	Kulude osatähtsus (%) kogutoodangu väärtusest	27	%	0,70%	FADN, netomõju
R	A181	Põllumajanduse netolisandväärtus ATÜ kohta	27	€/ ATÜ	23%	FADN, netomõju

91 Täiendavate indikaatorite progressi analüüs on esitatud sihtvaldkonna hindamisküsimuste juures peatükis 4 või horisontaalsete hindamisküsimuste juures peatükis 5.

4. VASTUSED EL ÜHISTELE HINDAMISKÜSIMUSTELE NR 1–18

4.1. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 1 (SIHTVALDKOND 1A)

COMMON EVALUATION QUESTION No 1 (FA 1A) “To what extent have the RDP interventions supported innovation, cooperation and the development of the knowledge base in rural areas?”

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud innovatsiooni ja koostöö edendamist ning teadmistebaasi arendamist maapiirkondades?

Hinnatavad meetmed

Horisontaalne sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M1.1–1.3 (2B); M1.1–1.3 (3A); M1.1–1.3 (4); M1.1–1.3 (5B); M1.1–1.3 (5C); M1.1–1.3 (5D); M1.1–1.3 (5E); M2.1–2.3 (2A); M2.1–2.3 (2B); M2.1–2.3 (3A); M2.1–2.3 (3B); M2.1–2.3 (4); M2.1–2.3 (5A); M2.1–2.3 (5B); M2.1–2.3 (5C); M2.1–2.3 (5D); M2.1–2.3 (5E); M2.1–2.3 (6A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (2A); M16.4 (3A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (5C)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 1A1 MAK 2014–2020 projektid on olnud innovaatilised ja põhinenud arenenud teadmistel;
- 1A2 Loodud on töörühmad;
- 1A3 Koostöotegevustes hõlmatud partnerite mitmekesisus.

92 Tabel 7 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 7. Hindamisküsimuse nr 1 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika			MAKi aasta	Allikas
		meetod	täpsustus	ühik		
1A	C24 Põllumajandus-ettevõtete juhtide põllumajanduslik väljaõpe	enne-pärast, kirjeldav statistika	põhi- ja täieliku ettevalmistusega juhtide suhe kõigi juhtide arvu	%	2017	Eurostat; Statistikaamet
1A	T1 % määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohastest kuludest seoses maaelu arengu programmi kogukuludega	kirjeldav statistika	M1, M2, M16	%	2018	PRIA
1A1	O1 Avaliku sektori kogukulud (€)	kirjeldav statistika	M1, M2, M16	€	2018	PRIA
	O3 Tegevuste arv		M1, M2, M16	arv	2018	PRIA
	O12 Koolitusel osalejate arv	kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	M1.1	arv	2018	PRIA

	O13 Nõustamist saanud isikute arv	kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	M2.1	arv	2018	PRIA
	A1 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv	kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	M1.1–1.3, M2.3 ei eristata individuaalseid osalejaid	arv	2018	PRIA
	A6 Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused	kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	veebiküsitluse erinevate vastuste sagedustabelid, sh rahulolu	skaala	2018	ettevõtjate veebiküsitlus, varasemad uuringud
	A5 Teadmussiirde tegevustes osalemiste osakaal kõikidest Eesti põllumajandus-tootjatest	kirjeldav statistika	M1 raames tegevustes osalenute arv jagatakse Eesti põllumajandus-tootjate arvuga	%	2018	PRIA detailandmed, Statistikaamet
1A2	O16 Toetavate Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) rühmade arv, toetatavate EIP toimingute arv ning EIP rühmades osalevate partnerite arv ja liik	kirjeldav statistika	M16	arv	2018	PRIA, PMK seireandmed
	O17 Toetatud koostööprojektide arv (va EIP)	kirjeldav statistika	M16	arv	2018	PRIA
	O9 Projektis osalevate partnerite arv	kirjeldav statistika	M16	arv	2018	PRIA
1A3	A2 Ettevõtete arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	kirjeldav statistika	M16.4 majapidamiste ja ettevõtete arv, kes osalevad tarneahelas, koostöös	arv	2018	PRIA, PMK seireandmed
	A3 Muude osapoolte arv, kes on osalenud innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	kirjeldav statistika	M1, M2, M16 kirjeldatakse koostööprojektides osalejate juriidilisi vorme	arv	2018	PRIA, PMK seireandmed
	O24 Maaeluvõrgustiku tegevuste arv, mis on seotud innovatsiooni edendamisega	kirjeldav statistika	M1, M2.3, M16 kirjeldatakse koostööprojektides osalejate juriidilisi vorme	arv	2018	PMK seireandmed, www.maainfo.ee

Kvalitatiivsed meetodid

- 93 Täiendava indikaatori A5 (Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused) puhul kasutati veebiküsitluse ning intervjuude ja fookusgruppide andmeid. Andmed koguti 2018. a lõpus ja 2019. a alguses uuringu „Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuring“ raames (teostaja PMK, perioodil aprill 2018–detsember 2019).

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valikul

- 94 PRIA andmebaas sisaldab minimaalset infot toetuse väljamaksmise jaoks. Hindamisküsimus keskendub peamiselt koostöö edendamisele ning teadmiste omandamisele, mida ei ole võimalik hinnata vaid kvantitatiivsete andmete alusel. Koostöö osapoolte kirjeldamiseks ja analüüsimiseks kasutati täiendavat teavet projektide kodulehekülgedelt, projekte tutvustavatelt ettekannetelt ning PMK maaelu võrgustikutöö osakonna seireandmeid. Muuhulgas kasutati Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu käigus välja tulnud teavet, mida selle uuringu ametlikesse aruannetesse veel esitatud ei ole.

Vastus hindamisküsimusele

- 95 MAK 2014–2020 innovatsiooni edendavate meetmete põhifookus on tootja, töötaja, nõustaja ja teadlase vahelisel koostööl, ajakohase teadus- ja arendustegevuse ning teadmussiirde eesmärgiga. Selleks, et innovatsioon ning teadustulemused jõuaksid paremini tootjateni, on ka teadmussiirde ja teavituse ning nõuandeteenuste toetamise meetmes kavandatud erinevaid stiimuleid, mille tulemusel peaks teadus- ja arendustegevuse tulemused senisest enam praktikasse jõudma. Teadmistebaasi arendamine on kompleksne tegevus ning osaleja poolt koolitustelt kogutud teabe kasutamine ei avaldu selgelt majandustulemustes.
- 96 Osalise või täieliku põllumajandusliku väljaõppega ettevõtete juhte põllumajandusettevõtete juhtide hulgas on 39,7% (kontekstindikaator C24, andmed 2016. a seisuga, Tabel 8). Näitaja on perioodil 2013–2016 suurenenud 0,13% võrra, kuigi põllumajandusettevõtete juhtide üldarv on vähenenud 2500 inimese võrra. Kontekstindikaatorit mõjutab MAK vaid kaudselt, kuna teadmussiirde meetmest ei ole võimalik toetada tasemehariduse omandamist.

Tabel 8. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Vastus	Allikas
1A1	C 24 Põllumajandusettevõtete juhtide põllumajanduslik väljaõpe	39,73% põllumajandusettevõtete juhtidest omasid kas põhi- või täielikku väljaõpet, 2016. a	Eurostat; Statistikaamet
	T1 % määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohastest kuludest seoses maaelu arengu programmi kogukuludega	0,89%	PRIA
	O1 Avaliku sektori kogukulud, €	8 870 527 €.	PRIA
	O3 Tegevuste arv	4918 tegevust M1 Teadmussiire ja teavitus – 669 tegevust M2 Nõuande – 4217 tegevust M16 Koostöö – 32 taotlust	PRIA
	O12 Koolitusel osalejate arv	M1.1 Koolitustegevused – 3327 osalemist	PRIA
	O13 Nõustamist saanud isikute arv	M2.1 Nõuandetoetus – Klientide arv ühekordselt perioodi kohta 2850. AIR andmestikus on liidetud	PRIA

		unikaalsete klientide andmed kalendriaastate viisi – 3235.	
	A1 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv	31 758 osalemist M1 Teadmussiire ja teavitus – 31 371 osalemist M2.3 Nõustajate koolitus- 387 osalemist	PRIA
	A6 Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused	Rahulolu teenustega kõrge	ettevõtjate veebiküsitlus (Lisa 4), varasemad uuringud
	A5 Teadmussiirde tegevustes osalemiste osakaal kõikidest Eesti põllumajandustootjatest	73,2% primaarsektoris hõivatutest on võtnud osa teabeüritustest aastatel 2014–2018.	PRIA detailandmed, Statistikaamet
1A2	O16 Toetavate Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) rühmade arv, toetatavate EIP toimingute arv ning EIP rühmades osalevate partnerite arv ja liik	0	PRIA, PMK seireandmed
	O17 Toetatud koostööprojektide arv (va EIP)	32	PRIA
1A3	O9 Projektis osalevate partnerite arv	56	PRIA
	A2 Ettevõtete arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	147 ettevõtet, nõuandetoetuse kliente ning teadmussiirde tegevustes osalejaid arvestamata	PRIA, PMK seireandmed
	A3 Muude osapoolte arv, kes on osalenud innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	75 osapoolt, keda ei saa nimetada ettevõteteks	PRIA, PMK seireandmed
	O24 Maaeluvõrgustiku tegevuste arv, mis on seotud innovatsiooni edendamisega	26 üritust ja 51 infokirja	PMK seireandmed

97 MAK teadmussiirde ja innovatsiooni edendamise meetmete (M1, M2 ja M16) eelarve on 43,8 mln €, millest 2018. a lõpu seisuga oli välja makstud 8,9 mln € ehk 20,3% meetmete planeeritud eelarvetest. Võrreldes 2017. a hindamisega on toimunud oluline progress tegevuste läbiviimisel, kuid seatud eesmärkindikaatori sihttase 4,37% (indikaator T1) on saavutatav sarnase aktiivsusega tegevuste rakendamisel, mis on toimunud perioodil 2017–2018.

HK 1A1 MAK 2014–2020 projektid on olnud innovaatilised ja põhinenud arenenud teadmistel

98 Innovatsiooni toetavate meetmete vastu on sihtrühmade huvi suur. Innovatsiooniklastrite toetuse (M16.0) puhul oodatakse koostööd suurema hulga sidusrühmade vahel, tegevuskava pandi kokku 23 juhul, toetus on määratud 6 projektile ehk 26,0% taotlustest. Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse (M16.2/16.1) eesmärgiks on toetada üksikprojekte, mis lahendavad konkreetsete tootmisprotsessiga seotud praktilisi probleeme, sh piiriülel. Toetust taotleti 71 korral, toetus on määratud 25 taotlusele ehk 35,2% taotlustest ja 82,7% ulatuses planeeritud eelarvest.

99 Innovatsiooni toetavateks tegevusteks loetakse ka teadmussiiret ning nõustamist, mille lõikes on enim toetatud tegevusi olnud Individuaalse nõustamisteenuse toetamise (M2.1) raames: 4217 nõustamistgevust, arvestuslikult 3235 nõustatud isikut kuid 2850 unikaalset klienti perioodi jooksul.

- 100 Aktiivne on ka teadmussiirde ja teavituse meetme (M1) rakendamine, kus väljamakseid oli saanud 669 tegevust, 21,8% ulatuses planeeritud eelarvest. Meetme 1 tegevustele on välja makstud 3,1 mln € (kulutuste progress 21,8%), sh on korraldatud 253 arvutuslikku koolituspäeva (koolituse kestus tundides arvatuna 8-tunniseks standardpäevaks). Kalendripäevi, mille jooksul mõni meetmest rahastatud tegevus toimus, on rohkem: 333 täienduskoolituse kalendripäeva ning 875 kalendripäeva ulatuses esitlustegevusi, infopäevi, konverentse, ettevõttekülastusi jmt. Kirjalikele teabematerjalidele (käsiraamatud, elektroonilise teabekandjad jmt) on välja makstud 314 tuhat € ehk 9,96% kuludest. Sihtvaldkondade lõikes on suurim panus prioriteedis 4 ning sihtvaldkondades 3A ja 2A, kulutuste progress nendes sihtvaldkondades on vahemikus 24,3% kuni 41,1%.
- 101 Veebiküsitluse andmetel on rahulolu teadmussiirde ja nõustamisteenustega kõrge. Väga rahul ja rahul ollakse nii koolitajate pädevuse (78,7% põllumajandusettevõtetest, 81,0% toidutöötlejatest), materjalide arusaadavuse (vastavalt 80,2% ja 82,0%) kui korraldajate kompetentsusega (78,2% ja 85,8%), vähem rahuldavateks hinnati näiteks toimumiskohtade ligipääsetavust (55,5% ja 44,7%) ning praktilise osa piisavust (45,5% ja 44,7%). MAK toetusega nõustamisteenuseid on kasutanud 19,8% põllumajandustootjatest ning teenuse kvaliteediga oldi rahul 95,9% ulatuses. Võrreldes 2017. a vahehindamise raames korraldatud veebiküsitluse tulemustega, on rahulolu nii teadmussiirde kui nõustamisteenustega suurenenud (tollal oli vastavalt 73% ja 85%).
- 102 MAK Individuaalse nõustamisteenuse toetuse (M2.1) eelarvest on projektidele välja makstud 2,5 mln €. Nõustamisteenust on kasutanud 2850 unikaalset klienti kõigi aastate koondina, millega on nõustatavate isikute sihttasemest (7000 klienti) täidetud 40,7%. Sarnase progressi jätkumisel ei ole seatud eesmärgi saavutamine tõenäoline. Nõuandetoetus on peamiselt kättesaadav vaid põllumajandustootjatele¹¹ ning ligipääs on piiratud maapiirkonnas toidu tootmisega tegelevatele ettevõtetele, tegevust alustavatele ettevõtetele ning innovatsiooniklastritele. Teadmussiirde uuringust tulenevalt ei ole osade konsulentide jaoks nõuandetoetuse pakkumine atraktiivne, kuna riigihanke tulemusel on kliendi jaoks teenuse hind fikseeritud ning ka teenuse vahendaja ei ole konsulentide töötasu diferentseerinud ei valdkondade ega töötulemuste alusel.
- 103 Nõustajate koolituse toetuses (M2.3) on väljamakseid tehtud 49,1% ulatuses plaanitud eelarvest (400 tuhat €), koolitustel on osaletud 387 korda. Meetme sekkumine on kavandatud enamikes sihtvaldkondades, koolitusi on tellitud aga peamiselt sihtvaldkonnas 2A (väljamaksete järgi täidetud 107,9% eesmärgist) ning sihtvaldkondades 5B, 5E ja 6A pole tegevusi toimunud. Nõustajate koolituse meedet rakendatakse riigihangete kaudu, mitmed hanked on kuulutatud pakkumuste puudumisel luhtunuks. Nõustajate koolitustest võtavad osa reeglina kutsega konsulendid ning nende võimalused koolitustel osalemiseks on piiratud tulenevalt töötingimustest ning suhteliselt kõrge vanusest. Teadmussiirde uuringu intervjuudel nimetasid konsulendid, et Eesti lektorite poolt läbiviidavad koolitused ei vasta enamasti nende vajadustele ning seetõttu paljudele koolitustele minekut ka ei planeerita.
- 104 Sihtvaldkondade lõikes on kõige rohkem nõuandetoetust välja makstud valdkonnas 2A, seatud eesmärgile ollakse kõige lähemal sihtvaldkonnas 3B. Teadmussiirde ja teavituse meetme puhul ületab sihtvaldkonna 2A progress ootuseid ning eesmärgile lähedal ollakse sihtvaldkondades 3A, 6A ning prioriteedis 4. Juba 2017. a paneeldiskussioonil märgiti, et toetuse taotlejatel on madal teadlikkus sihtvaldkondade märkimisest taotlustele ning ei taju sellise märgistamise põhjendatust. Ka 2019. a paneeldiskussiooni osalejad kinnitasid, et nii nõustamise kui infopäevade käigus

¹¹ MES nõuandeteenistus. Nõuandetoetus [veebileht] <https://www.pikk.ee/teenused-ja-tooted/nouandetoetus/> (8.05.2019)

käsitletakse mitmeid teemasid, kuid tegevust ei tükeldata administratiivselt mitme sihtvaldkonna vahel.

HK 1A2 Loodud on tööühmad

- 105 Koostöömeetme (M16) raames on loodud mitmeid tööühmi, toetus on määratud 47 taotlusele ja väljamakseid on saanud 32 summas 3,2 mln €. Innovatsiooniklastri toetuse (M16.0) puhul koostas tegevuskavasid 14 tööühma, kuna taotluse tingimuseks oli klastri moodustamine ettevõtteid koondava MTÜna. Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse(M16.1/16.2) taotluse on esitanud 59 taotlejat ja toetus määrati 25le ning väljamakseid on saanud 19. Lühikeste tarneahelate ja kohalike turgude arendamise meetme (M16.4) puhul oli taotluseid esitatud 30 taotleja poolt, kokku 31 korral, toetus määrati 16 projektile ehk 51,6%. Kahjuks puuduvad hindajal andmed, kas toetuseta jäänud tegevusi viiakse ellu mõne teise rahastamisprogrammi abiga.
- 106 Innovatsiooniklastrite elluviimiseks esitati taotluseid 12 valdkonnas, sh 7 valdkonnas esitati mitu taotlust. Innovatsiooniklastrid on tegutsemas 6 valdkonnas: aiandussaaduste tootmine ja töötlemine; keskkonnakaitse, sealhulgas mullakaitse; liha tootmise ja töötlemine; mahepõllumajandussaaduste tootmine ja töötlemine; piima tootmine ja töötlemine, põllukultuuride tootmine ja töötlemine.
- 107 Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse (M16.2/16.1) osas on EL põllumajanduse jätkusuutlikkuse töögrupp EIP-AGRI nimetanud parimate praktikate näidetena mitmeid Eesti projekte¹², nt vaarika seemneõli töötlemistehnoloogia ning lambapiimatoodete arendamine.
- 108 Lisaks Eesti sisestele projektidele toimus 2017. a EIP rahvusvaheliste koostööprojektide taotlusvoor, kus PRIAsse laekus neli taotlust, millest kiideti heaks kaks. PMK seireandmete kohaselt on peamiseks raskusteks rahvusvaheliste projektide elluviimisel järgmised aspektid: a) vähestes EL liikmesriikides on seadusandlusega lubatud rahvusvaheline koostöö; b) EIP taotlusvoorud toimuvad riigiti erineval ajal; c) toetuse mittesaamise kõrge risk ehk juhul, kui kahest partnerriigist üks toetuseta jääb, tunnistatakse ka teise riigi projekti rahuldamise otsus kehtetuks. Nimetatud kahele heakskiidetud rahvusvahelisele projektile 2018. a lõpuks väljamakseid tehtud ei olnud, seega ei kajastu need seireandmestikus.
- 109 Vahehindamise raames korraldatud innovatsiooniteemalise fookusgrupi intervjuul toodi välja, et ka tootjarühmade toetus (M9.1) mõjutab selgelt koostöötegevusi ning ühistuline koostöövorm tingib nii Eesti jaoks innovaatilise majandusmudeli rakendamise kui ka uute tegevuste rakendamise. Lisaks arvati, et koostööühmade loomine ei toiks olla meetme eesmärgiks, edendama peaks ka juhtumeid, kus suurema majanduskasvu saavutamiseks tootjarühmi koondatakse. Samuti arendavad valmisolekut koostööks LEADER-tüüpi meede (M19) peamiselt kohalike strateegiate väljatöötamise ja rakendamise kaudu ning teadmussiirde pikaajalised programmid, mis koondavad ühte taotlusesse mitmeid seni eraldi tegutsenud erialaorganisatsiooni ja koolitajaid.

HK 1A3 Koostöötegevustes hõlmatud partnerite mitmekesisus

- 110 MAK 2014–2020 innovatsiooni edendavate meetmete partnerid on aktiivsed paljudes meetmes. Ettevõtetest on partnereid 147, sh toetust on saanud 9 ettevõtjat teadmussiirde tegevustele (M1) ja 139 ettevõtet on kaasatud koostöömeetmesse (M16). Muid osapooli on tegevustesse kaasatud 78,

¹² <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/publications/operational-groups-eip-agri-supplychain> (08.05.2019)

sh teadmussiirde tegevuste elluviijad on valdavalt mittetulundusühingud (58,97% unikaalsetest taotlejatest).

- 111 Teadmussiirde programmide rakendamise üheks ootuseks on Eestis teadmiste levitamise tegelevate osapoolte suurem omavaheline koostöö. Kaheksa rakendatud teadmussiirde pikaajalise programmi (M1.4) partneritena on kaasatud organisatsioone (peamiselt erialaliidud) või asutusi 20. Kõige rohkem kordi osales Eesti Maaülikool (7 hankes). Programmide nõukogude liikmete hulka kuuluvad lisaks Maaeluministeriumi ja täitjate esindajatele, konkreetsetes valdkonnas aktiivsed organisatsioonid ja asutused ning valdkonna ettevõtete esindajad. Nõukogude kaudu said osa ühistaotlejatest teistes programmides nõukogu liikmed, aga liitus programmide tegevustesse ka 23 uut partnerit: 3 MTÜ-d; 10 ettevõtet, 7 riikliku asutust ning 3 konsulenti.
- 112 Väljamakseid saanud innovatsiooniklastritel (M16.0) oli liikmeid kokku 63 ning need on valdavalt osahingud (74,6%) ja aktsiaseltsid. Näiteks MTÜ Piimaklastri on 22 juriidilisest isikust liiget, eelkõige piimatootjad, kaks piimatööstust, üks piimaühistu ning valdkonna esindusorganisatsioon. Innovatsiooniklastri meetme mõistes partner on teadus- ja arendusasutus või muu organisatsioon, kelle peamine eesmärk on uue toote, tava, protsessi või tehnoloogia arendamine. Partnerite arv varieerub sõltuvalt innovatsiooniklastri spetsiifikast, kolmel klastri on oma tegevuskava elluviimiseks kaasatud mõned välisriikide teadusasutused.
- 113 Innovatsiooniklastri partner võib olla ka erakapitalil tegutsev firma (*nt spin-off*), kellel on võimalik klastri vajalikku sisendit anda nii kogemuse kui ka pädevuse osas. Näiteks MTÜ Piimaklastri üheks koostööpartneriks on spin-off ettevõtte AS TorroSen, mis tegeleb biosensorite arendamisega ja valideerimisega. MTÜ Põllukultuuride klaster tegutseb koostöös Tartu Observatooriumiga katsepõldude kaugseire ja põllutöomasinatele väetuskardi koostamisega.
- 114 Lühikeste tarneahelate ja kohalike turgude arendamise (M16.4) mitmekesise koostööprojekti näiteks on sotsiaalne ettevõtte Tagurpidi Lavka, mille eesmärk on teha Eesti talunike ja väiketootjate toidukaup Eesti inimestele eelistatud ja kättesaadavaks valikuks. MTÜ ostab väiketalunike tooteid ja müüb neid linnainimestele Tallinnas nii ettetellimisega e-poest kui ka laatadel ja festivalidel. Kuigi MTÜ ametlikke liikmeid on vähe, tehakse koostööd peamiselt talunike ja väiketootjatega, vähesel määral vahendatakse ka Eesti mõistes suurtootjate kaup¹³.

Kokkuvõte

- 115 MAK prioriteet 1 rakendamine toimub horisontaalselt, mistõttu teadmiste levitamise, teadusuuringute, tehnoloogiaarenduse ja innovatsiooni edendamise panustatakse olulises matus ka teistesse MAK prioriteetidesse. Käesolevaks hetkeks on kõik meetmed aktiivselt rakendunud: planeeritud eelarvest 43,8 mln € maksti välja 8,9 mln €, mis moodustas 20,3% eelarvest. Sihtvaldkondadele seatud eesmärgi saavutamist väljendatakse kolme meetme eelarve kasutamise kaudu (indikaatorit T1 väljendatakse M1, M2 ja M16 osakaaluna maaelu arengu programmi kogukuludest), mille sihttase saab 2023. a eeldatavasti saavutatud.
- 116 **HK 1A1 MAK 2014–2020 projektid on olnud innovaatilised ja põhinenud arenenud teadmistel.** Meetmetel on oluline mõju innovatsiooni edendamiseks põllumajanduses, toidutootmises ja töötlemises. Innovatsioonitegevuste ning teadmiste omandamise vastu on sihtrühmade huvi jätkuvalt kõrge. Vähem laekus taotlusi 2017. a toimunud EIP rahvusvaheliste koostööprojektide taotlusvoorus, mis vajab koostöö arendamist riikide vahel. Teadmussiirde ja teavituse ning koostöömeetme, kui paljusid pikaajalisi projekte sisaldavate taotluste vähene

¹³ Tagurpidi Lavka: Tulemuste ja mõju raport (2011.-2016 aasta)

<http://tagurpidilavka.ee/img/cms/Tagurpidi%20Lavka%20mo%CC%83ju%20raport%202017.pdf> (08.05.2019)

väljamakse on mõistetav meetmete rakendamise esimesel poolel. Seatud eesmärgid nõuandetoetuse osas ei saa tõenäoliselt täidetud, kui meetme tingimused jäävad endisteks. Teadmussiirde ja teavituse ning nõuandemeetme jagamine sihtvaldkondadesse ei ole õigustatud, kuna ühe tegevuse raames käsitletakse mitme sihtvaldkonna teemasid.

- 117 **HK 1A2 Loodud on tööühmad.** Innovatsiooni edendamise eesmärgiks loodud erinevad töövormid on ennast õigustanud. Koostöömeetme suhteliselt väikese mahu ja tugeva ületootmise leevendamiseks soovitame prioriteetsete teemade täpsemat suunatust (näiteks põhu väärindamine).
- 118 **HK 1A3 Koostöötegevustes hõlmatud partnerite mitmekesisus.** MAK innovatsiooni edendavate meetme tegevuste elluviijad on aktiivsed kõigis kolmes meetmes (M1, M2, M16). Kaasatud on nii teadus- ja arendusasutused, tulundusühistud kui füüsilisest isikust ettevõtjad. Mitmed tegutsevatest innovatsiooniklastritest on tegevuskava elluviimiseks kaasanud välisriigi ülikooli.

Soovitused

- Kaaluda tuleks nõuandemeetme tingimuste muutmist seatud eesmärkide täitmiseks, näiteks lõppkasusaajate sihtgrupi laiendamist.
- Kaaluda teadmussiirde ja teavituse meetme (M1) ning nõuandemeetme (M2) tegevuste puhul sihtvaldkondadesse määramine viia PRIA tasandile või kaaluda sihtvaldkondadesse jagamisest loobumist, kehtestades eesmärgid siseriiklike ja toetuse saajatele arusaadavamate valdkondade viisi.
- Analüüsida EIP rahvusvaheliste koostööprojektide rakenduslikke aspekte ja aidata kaasa nõustajatega koostöö arendamisele riikide vahel;
- Arvestades tootjarühmade meetme (M9) kogemust tuleb järgmiseks programmiperioodiks leida mehhanismid ka toetusesaajate tegevuste ümberkorraldamiseks, uusi juriidilisi üksuseid loomata.
- Väliskoostöö suurendamiseks ning innovatsiooni arendamiseks Eestis tuleks kaaluda taotluste hindamiskriteeriumite muutmist, eelistades välisekspertiisi kaasavaid taotluseid.

4.2. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 2 (SIHTVALDKOND 1B)

COMMON EVALUATION QUESTION No 2 (FA 1B) “To what extent have RDP interventions supported the strengthening of links between agriculture, food production and forestry and research and innovation, including for the purpose of improved environmental management and performance?”

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud põllumajanduse, toidu tootmise ja metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vaheliste sidemete tugevdamist, sealhulgas seoses parema keskkonnajuhtimise ja tulemuslikuma keskkonnategevusega?

Hinnatavad meetmed

Horisontaalne sekkumine: M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (2A); M16.2 (2A); M16.4 (3A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (5C)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 1B1 Loodud on pikaajaline koostöö põllumajanduse, toidu tootmise, metsanduse üksuste ning teadusuuringute ja innovatsiooni asutuste vahel;
- 1B2 Rakendatud on koostöötegevusi põllumajanduse, toidu tootmise, metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vahel.

119 Tabel 9 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 9. Hindamisküsimuse nr 2 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika				Allikas
		Meetod	täpsustus	ühik	MAKi aasta	
1B1	T2 Koostöömeetme raames (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 35) toetatud koostööprojektide (rühmad, võrgustikud, klastrid, pilootprojektid jne) koguarv	kirjeldav statistika	M16 toetuse määramise otsuse saanud projektid	Arv	2018	PRIA
1B2	O9 Projektis osalevate partnerite arv/ toetatavates tegevustes osalevate põllumajanduslike majapidamiste arv	kvalitatiivseid meetodeid ei kasutata	M16	Arv	2018	PRIA
	O16 Toetatavate Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) rühmade arv, toetatavate EIP toimingute arv ning EIP rühmades osalevate partnerite arv ja liik		M16.2, 16.1	Arv	2018	PRIA, PMK seireandmed
	O17 Toetatud koostööprojektide arv (v.a EIP)		M16	Arv	2018	PRIA
	A2 Ettevõtete arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes		M16 kirjeldatakse koostööprojekti des osalejaid juriidiliste vormide alusel	Arv	2018	PRIA, PMK seireandmed
	A3 Muude osapoolte arv, kes on osalenud innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes		M16 kirjeldatakse koostööprojekti des osalejaid juriidiliste vormide alusel	Arv	2018	PRIA, PMK seireandmed

Vastus hindamisküsimusele

- 120 Huvi innovatsiooni toetavate meetmete osas on suur. MAK koostöömeetme (M16) eelarve on 20,7 mln €, väljamakseid on tehtud 3,2 mln € ehk 15,5% planeeritud eelarvest, mis on projektide pikaajalist iseloomu arvestades loomulik. Toetust oli määratud 60,6% eelarvest, sh innovatsiooniklastrite osas 46,1% (vahehindamises ei kajastu 2018. a lõpus toimunud taotlusvooru tulemused). Toetuse taotluseid oli esitatud 101 taotleja poolt 125 korda, toetust määrati 47 taotlusele ehk 37,6%le.
- 121 M16 on programmeeritud sihtvaldkondades 2A, 3A (M16.4), 5C ja prioriteet 4, sh keskkonnajuhtimise ja keskkonnategevuse prioriteetidesse panustavad vaid innovatsiooniklastri tegevused. Prioriteedile 4 seatud eesmärgist (3,1 mln €) on täidetud vaid 25,8% ning sihtvaldkonnas 5C väljamaksed puuduvad. Vähenen arvestuslik panus prioriteetidesse 4 ja 5 on seletatav taotlejate suure huviga konkurentsivõime tõstmise vastu ning vähese teadlikkusega tegevuse nimetamise osas keskkonnajuhtimiseks. Mitmete taotluste tegevused on suunatud keskkonnamõtjude vähendamisele (aiandustehnoloogiate arendamine, mahepõllumajandus jm)

HK 1B1 Loodud on pikaajaline koostöö põllumajanduse, toidu toomise, metsanduse üksuste ning teadusuuringute ja innovatsiooni asutuste vahel

- 122 Koostöömeetme eelarvest on väljamakseid tehtud vaid 15,5%, mis on projektide pikaajalisust arvestades loomulik. Innovatsiooniklastri tegevuskava koostatakse kuni neljaks aastaks, lühikeste tarneahelate ja kohalike turgude arendamise (M16.4) toetust võib taotleda kuni 5 aasta pikkuse projekti elluviimiseks. Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise (M16.2/16.1) taotluseid võib viia ellu samuti mitmete aastate jooksul, kuid üksikprojektide olemusest tulenevalt on siin väljamaksete osakaal teistest suurem: 37,0% planeeritud eelarvest ehk 2,3 mln €.

Tabel 10. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas

HK	Indikaatori nimetus	Vastus	Allikas
1B1	T2 Koostöömeetme raames (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 35) toetatud koostööprojektide (rühmad, võrgustikud, klastrid, pilootprojektid jne) koguarv	32	PRIA
1B2	O9 Projektis osalevate partnerite arv/ toetatavates tegevustes osalevate põllumajanduslike majapidamiste arv	56 (3A)	PRIA
	O16 Toetavate Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) rühmade arv, toetatavate EIP toimingute arv ning EIP rühmades osalevate partnerite arv ja liik	0	PRIA, PMK seireandmed
	O17 Toetatud koostööprojektide arv (v.a EIP)	32	PRIA
	A2 Ettevõtete arv, kes on osalenud teadmussiirdes, innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	147 ettevõtet	PRIA, PMK seireandmed
	A3 Muude osapoolte arv, kes on osalenud innovatsiooni ja koostöö edendamise tegevustes	78 osapoolt	PRIA, PMK seireandmed
	O1 – väljamaksed	2 781 595,86 €	PRIA

- 123 Pikaajalises koostöös on olulisel kohal rakendunud teadmussiirde programmid ja innovatsiooniklastrid, mis oma praktilise iseloomu tõttu aitavad juurutada innovaatilisi tehnoloogiaid. Senise üksiktegevustele keskendunud toetuste praktika asemel oli tekkinud vajadus toetada pikaajaliste temaatiliste tegevuskavade elluviimist tihedas koostöös sektori

esindusorganisatsioonide, teadus- ja arendusasutuste, valdkonna teiste koolitajate või nõustamisteenuse pakkujatega. Innovatsiooni edendavaid tegevusi tuleks arendada ühises infoväljas: paljud koostöövormid (sh innovatsiooniklastrid ja PIPd) tegelevad teadmiste levitamise, sh teabematerjali, elektroonilise teabematerjali väljaandmise ning sündmuste korraldamisega. Innovatsiooninäidete ning tulemuste alane teave on mõistlik koondada ühtsesse andmebaasi.

HK 1B2 Rakendatud on koostöötegevusi põllumajanduse, toidu tootmise, metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vahel

- 124 Innovatsiooniklastri toetuse puhul oodatakse koostööd suurema hulga sidusrühmade vahel, tegevuskava pani kokku 14 klastrit ja esitatud on 23 taotlust. Toetus oli määratud kuuele klastrile, väljamakseid oli tehtud viiele (9,1% määramise summast), kõige rohkem on ühele klastrile välja makstud ulatuses 27,6%. Innovatsiooniklastris on oluline, et tegevused viiakse ellu liikmete ja partnerite vahelises koostöös ning liikmeteks on vähemalt kümme põllumajandustootjat või –töötajat. Suur osa tegevustest on klastris innovatsioonitegevused ning seetõttu on kaasatud teadus- ja arendusasutus või muu juriidiline isik, kes on uue toote, tava, protsessi või tehnoloogia arendamisega tegelema ja kellel on võimalik klastrile vajalikku sisendit anda nii kogemuse kui ka pädevuse osas. Innovatsiooniklastri toetuse taotlejalt oodatakse eraldi mittetulundusühingu loomist ning koostööpartnerite hulka on oodatud mitmekesised koostööpartnerid (sh välisriikide ülikoolid ja spin-off ettevõtted). Arvestades suurt vastutust pikaajaliste projektide väljatöötamisel oleks mõistlik innovatsiooniklastrite toetuse taotlemine muuta kaheetapiliseks sarnaselt LEADER-tüüpi meetme rakendamisega.
- 125 Innovatsiooniklastrite elluviimiseks esitati taotluseid 12 valdkonnas, sh 7 valdkonnas esitati mitu taotlust. Toetustootluseid oli esitatud põllumajanduse ning toidu tootmise või töötlemise valdkonnas, taotluseid ei olnud võimalik esitada metsamajanduse valdkonnas. 31.12.2018 seisuga on innovatsiooniklastrid tegutsemas 6 valdkonnas:
- 126 Aiandussaaduste tootmine ja töötlemine (MTÜ Aiandusklastrid) valdkonna eesmärgiks on efektiivistada aianduslikku tootmist teadmistepõhiselt nõnda, et samaaegselt suureneks saagikuse stabiilsus ja paraneks saagi kvaliteet ning väheneks surve ümbritsevale keskkonnale. Tegevuskava keskendub uute innovatiivsete lahenduste otsimisele valdkonnapõhiselt, läbivaks eesmärgiks on välja töötada leheanalüüside ekspressmeetod täppisväetamiseks.
- 127 Keskkonnakaitse, sealhulgas mullakaitse valdkonnas (MTÜ Põllukultuuride klastrid) otsitakse lahendusi mullaviljakuse, toitainete leostumise ja taimekaitsevahendite jääkide mulda kumuleerumise probleemile. Tegevuskavas on ka sünteetiliste taimekaitsevahendite asendamine bioloogilistega ning keskkonnasõbralike biotõrje meetodite väljatöötamine.
- 128 Liha tootmise ja töötlemise valdkonna (MTÜ Liivimaa Lihaveis) eesmärgiks on liha tooteahela majandusliku efektiivsuse suurendamine liha ja selle kõrvalsaaduste parema väärimise ning seire kaudu. Tegevuskavas pööratakse tähelepanu lisaks tehnoloogilisele poolele ka liha tooteahela ettevõtete (tootjate ja töötajate) ühiskasutuslikele andmebaasidele.
- 129 Mahepõllumajandussaaduste tootmise ja töötlemise valdkonnas (MTÜ Maheklaster, väljamakseid veel ei ole) on põhisuund mahetootmise intensiivistamisele. Loodetakse saagikuse ja mahetoidu kättesaadavuse suurenemist, sh kavandatakse juhendmaterjalide koostamist.
- 130 Piima tootmise ja töötlemise valdkonnas (MTÜ Piimaklastrid) on eesmärgiks koostöö, et leida piimatootmise ja -töötlemise ahelas uusi võimalusi kõrgema lisandväärtuse loomiseks, sektori ettevõtete majandustulemuste parandamiseks ja rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmiseks.

Tegevuskavas on nii tõumullikate tootesuuna väljatöötamine kui toorpiima kvaliteedistandardi väljatöötamine ja mastiiti tekitavate patogeenide määramine.

- 131 Põllukultuuride tootmise ja töötlemise valdkonna (MTÜ Eesti Põllukultuuride Innovatsiooniklaster) tegevuskavaga soovitakse välja selgitada, kuidas kasutada kilemultši ja katteloori põllukultuuride kasvatamisel. Näiteks millised on võimalused lina jäätmetest katteloori tootmiseks või soja kasvatamiseks Eestis.
- 132 Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse (M16.2/16.1) eesmärgiks on toetada üksikprojekte, mis edendavad koostööd ja arendavad innovatsiooni eelkõige põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris ning lahendavad konkreetsete tootjate ja töötajate tootmisprotsessiga seotud probleeme. Projektid peavad olema suunatud ettevõtte poolt püstitatud praktilistel vajadustel põhinevate lähteülesannete lahendamisele, mitte eraldiseisvate teadushuvide rahastamisele. Seejuures toetatakse koostööd teistes liikmesriikides loodud Euroopa Innovatsioonipartnerluse (edaspidi EIP) tööühmadega ning muud arendustegevusele või innovatsiooni arendamisele suunatud piiriülest koostööd. Taotlusi oli esitatud nii põllumajandustoodete tootmise ja töötlemise kui metsasaaduste töötlemise valdkondades, kuid metsasaaduste töötlemise teemadel taotluseid ei rahuldatud.
- 133 Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse osas on EL põllumajanduse jätkusuutlikkuse töögrupp EIP-AGRI nimetanud parimate praktikata näidetena ka Eesti projekte¹⁴.
- 134 Vaarikas Rubus sp. seemneõli töötlemistehnoloogia arendusprojektis (FIE Raivo Teder koostöös Eesti Maaülikooli Polli Aiandusuuringute Keskusega) leiti keskkonnasäästlik tehnoloogia vaarikamarjade töötlemise marjajäägi väärindamiseks.
- 135 Uute puuviljakultuuride kasvatus-, koristus- ja töötlemistehnoloogiate arendamise projekti (OÜ Seedri Puukool koostöös Eesti Maaülikooli Polli Aiandusuuringute Keskusega) käigus selgitatakse välja seitsme vähelevinud marja- ja puuviljakultuuri majanduslikbioloogilised omadused Eesti kliimas, nende sortide sobivus masinkoristuseks ning paljundus-, kasvatus- ja töötlemisvõimalused.
- 136 Lambapiimatoodete arendamise projekti (OÜ Viinamärdi Talu koostöös Eesti Maaülikooli ja Padova ülikooliga) peamine eesmärk on arendada välja kohalik poolköva lambajuustu tootmistehnoloogia ning tooted, mis vastaksid tarbijate ootustele Eestis ning EL naaberriikides.
- 137 Lisaks Eesti sisestele projektidele korraldati 2017. a taotlusvoor Euroopa Innovatsioonipartnerluse (edaspidi EIP, meetmete nimekirjas M16.1) piiriülestele koostööprojektidele ehk toetati projekte, kus tegevus toimub koostöös Eesti EIP tööühma ja mõne teises liikmesriigis loodud EIP tööühmaga. Taotlusvoorus laekus PRIAsse neli taotlust, millest heaks kiideti kaks taotlust summas 1,36 mln €. Mõlema projekti juhtpartneriteks on Eesti EIP-tööühmad.
- 138 Mastiidi varajase avastamise biosensori arendus (taotleja MTÜ Piimaklaster, koostööpartner: EIP-tööühm Älyrehu Soomest) testimaks uut immunobiosensorsüsteemi, mis võimaldab lüpstavas piimas kiiresti ja samaaegselt määrata enamlevinud mastiidipatogeene ning saadud tulemuste alusel identifitseerida mastiidi all kannatavad loomi.
- 139 Toitumuse automaatne hindamine ja biosensorid piimakarja haldamisel (taotleja Kehtna Mõisa OÜ, koostööpartner: EIP-tööühm Älyrehu Soomest), kus täppispidamise võtete edendamise abil kavandatakse suurendada kõrge aretusväärtusega piimakarjade majanduslikku ja ressursi

¹⁴ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/publications/operational-groups-eip-agri-supplychain> (08.05.2019)

efektiivsust vähendades ühtlasi piimatootmise kahjulikku mõju keskkonnale ning suurendades karja produktiivset iga ja jätkusuutlikkust.

- 140 Kuna EIP koostööprojektid on oma rahvusvahelise iseloomu poolest keerulised, tuleb minimeerida toetuse mittesaamise riski pideva kolmepoolse (ministeerium, PRIA ja maaeluvõrgustik) nõustamise kaasabil.
- 141 Lühikese tarneahela ja kohalike turgude arendamise meetme (M16.4) toetust võib taotlelda kuni viie aasta pikkuse projekti elluviimiseks, mille eesmärgiks on lühikeste tarneahelate või kohalike turgude kaudu toodete turustamisvõimaluste arendamine. Tootmine ja lõpptarbijale müük peab toimuma 255 km raadiuses ning tootja ja lõpptarbija vahel ei olla rohkem kui üks vahendaja. Meede on rakendatud sihtvaldkonnas 3A, määramise otsuse oli saanud 16 projekti, summas 2,5 mln €, keskmiselt 158 tuh € projekti kohta. Toetuse on välja makstud 11,3% ehk summas 452 tuh € kaheksale projektile.
- 142 Mitmed M16.4 taotlused on esitatud tulundusühistute poolt, mis tegutsevad kas kogu Eestis või enamike maakondade ulatuses. Valdavalt on taotlejatel kaks kuni seitse partnerit (kokku kaasatud 56 ettevõtet) ja enamasti osäühingud, kuid kohalikule turule orienteeritud Saaremaa Talupidajate Liit koondab 22 füüsilist isikust ettevõtjat. Kõik taotlejad on Eestis tuntud ning võib eeldada koostöötegevuste jätkumist.

Kokkuvõte

- 143 **HK 1B1 Loodud on pikaajaline koostöö põllumajanduse, toidu tootmise, metsanduse üksuste ning teadusuuringute ja innovatsiooni asutuste vahel.** M16 on kavandatud võimaldamaks pikaajalist koostööd. Meetme tegevustesse on kaasatud 139 ettevõtet ning 31 muud partnerit, sh teiste riikide teaduspartnerid.
- 144 **HK 1B2 Rakendatud on koostöötegevusi põllumajanduse, toidu tootmise, metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vahel.** Huvi innovatsiooni toetavate meetmete osas on suur, toetus määrati 37,6% ulatuses esitatud taotlustest. Väljamakseid on tehtud 15,5% ulatuses planeeritud eelarvest, mis on projektide pikaajalist iseloomu arvestades mõisteta.
- 145 Vähene arvestuslik panus keskkonnajuhtimise ja keskkonnategevuse prioriteetidesse 4 ja 5 on seletatav taotlejate suure huviga konkurentsivõime tõstmiseks ning vähese teadlikkusega sihtvaldkonna valimisel (mitmete taotluste tegevused on suunatud keskkonnamõtjude vähendamisele). Rahuldatus on esitatud põllumajanduse ning toidutootmise valdkonnas, kuid mitte metsanduse valdkonnas.

Soovitused

- Innovatsiooni toetavat teadmiste levikut tuleks arendada ühises infoväljas, korraldades meetmeüleseid tegevuste elluviijate kokkusaamisi ning soovitage soodustada teabe koondamist ühtsesse elektroonilisse andmebaasi.
- Pikaajaliste innovatsiooniprojektide toetuse taotlemisprotsessi soovitage muuta kaheetapiliseks koos pideva nõustamisega.

4.3. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 3 (SIHTVALDKOND 1C)

COMMON EVALUATION QUESTION No 3 (FA 1C) “To what extent have RDP interventions supported lifelong learning and vocational training in the agriculture and forestry sectors? “
 Kuidas on maaelu arengu programm toetanud elukestvat ja kutsealast õpet põllumajandus- ja metsandussektoris?

Hinnatavad meetmed

Horisontaalne sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M1.1–1.3 (2B); M1.1–1.3 (3A); M1.1–1.3 (3B); M1.1–1.3 (4); M1.1–1.3 (5B); M1.1–1.3 (5C); M1.1–1.3 (5D); M1.1–1.3 (5E); M1.1–1.3 (6A);

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 1C1 Maaelanikkonna arv, kes on lõpetanud elukestva või kutsealase õppe põllumajandus- ja metsandussektoris, on kasvanud.
- 146 M1 on jagatud kolmeks alameetmeks: koolitustegevused (M1.1), esitlus- ja teavitustegevused (M1.2) ning ettevõtete külastamine (M1.3). 2017. a vahehindamine keskendus peamiselt tegevustele, mida Eesti seadusandluses nimetatakse täienduskoolituseks. Käesolev vahehindamine võtab arvesse kõik toetatud teadmiste edasi andmise viisid, esitades indikaatorite väärtused siiski allmeetmete viisi.
- 147 Tabel 11 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 11. Hindamisküsimuse nr 3 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika			Allikas
		meetod	selgitus	ühik	
1C1	C24 Põllumajandusettevõtete juhtide põllumajanduslik väljaõpe		kirjeldatakse eriharidusega ettevõtetejuhtide osakaalu	%	Eurostat
	T3 Koolituse (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 14) läbinud osalejate koguarv		Kogutakse täienduskoolitustel osalemisi	arv	PRIA
	O3 Toetust saanud tegevuste arv	kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	M1 kokku ja M1.1	arv	PRIA
	O11 Koolituspäevade arv		M1.1 loendatakse vaid täienduskoolitustena korraldatud tegevuste osalejaid ja arvutuslikke päevi	arv	PRIA
	O12 Koolitusel osalejate arv			arv	PRIA
	O14 Koolitatud nõustajate arv		M2.3	arv	PRIA
	A4 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv		loetletakse osalemisi, mitte indiviide	arv	PRIA
	A6 Teadmussiirde ja koostöö tase ja tulemused		kirjeldatakse veebiküsitluse erinevaid aspekte	skaala	ettevõtjate veebiküsitlus, varasemad Maaeluministeeriumi tellitud uuringud (Lisa 4)

A7 – Teadmussiirde sündmuste kestus standardpäevades	M1.1–1.3	arv	PRIA
A8 – Välja antud teabekandjate arv ja riiklikud kulutused	M1.1–1.3	arv	PRIA
A9 – Teadmussiirde sündmuste arv ja hulk kalendripäevades	M1.1–1.2	arv; €	PRIA

Kvalitatiivsed meetodid

- 148 Täiendava indikaatori A7 (Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused) puhul kasutatakse uuringu „Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuring“ veebiküsitluse andmeid.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 149 Eesmärkindikaatori C24 esitamisel oli raskuseks asjaolu, et põllumajandusettevõtete juhtide põllumajandusliku väljaõppe andmeid ei koguta ega väljasta Statistikaameti poolt igal aastal.
- 150 Teadmussiirde tegevuste arvu ja hulga arvestamine oli raskendatud andmekvaliteedi tõttu. Teabekandjate puhul kasutati koguse lahtris nii ühikut „üks“ kui trükise tiraaži ning sündmuste puhul nii päev, tükk kui tund. Sõltuvalt riigihankega määratletud tellitavast ühikust on näiteks sama veebiaadressi täiendamist rahastatud kas kuude või aasta põhiseiselt. Segadust tekitas ka ekslikult märgitud ühik: 1 päev elektroonilist teabematerjali.

Vastus hindamisküsimusele

- 151 Sihtvaldkonnas 1C programmeeritud väljundindikaatorite taset mõõdetakse M1 „Teadmussiire ja teavitus“ kaudu. Mõju avaldub koolitus-, teavitus- ja esitlustegevuste ning õpiringide ja ettevõtete külastuste korraldamisena, kuna osavõtjate poolt kogutud info mahtu ja omandatud oskuseid ei ole võimalik mõõta. Kogu sihtvaldkonnale (meetmele) planeeritud eelarvest 14,5 mln € on seisuga 31.12.2018 on välja makstud 3,2 mln €, mis moodustab 21,8% kogusummast. Samas on meetme eelarvega võrreldes rahuldatud toetustaotluseid 66,1% ja täielikult lõpetatud projekte 5,3% ulatuses. Makseid saanud projektide hulk on väiksem allmeetmes 1.3 (ettevõtete külastused ja õpingid, 6,6% kõigist tegevustest), mis on uus tegevuse liik sellel programmiperioodil.

Eesmärkindikaatori T3, koolituse läbinud osalejate koguarv, sihttaseme väärtuseks on seatud 4000 koolitusel osalemist, eelarvega 3,0 mln € allmeetmele 1.1. Seisuga 31.12.2018 on koolitustel osaletud 3327 korral ja toetust on välja makstud summas 498,4 tuh € (täituvus 16,6%) – koolitused on osutunud plaanitud populaarsemateks ning neid on korraldatud odavamalt. Allmeetme 1.1 puhul loetakse koolitusteks vaid neid tegevusi, mis vastavad täiskasvanute koolituse seaduse nõuetele. Kuigi MAK tasemel on koolitustegevustele eelarve esitatud, ei ole määruse tasandil takistusi ülejääva eelarve kasutamiseks mõnele teisele tegevusele sama meetme raames. (Tabel 12)

Tabel 12. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas

Indikaator	Vastus	Allikas
C24 Põllumajandusettevõtete juhtide põllumajanduslik väljaõpe	39,73% põllumajandusettevõtete juhtidest omavad kas põhi- või täielikku väljaõpet, 2016. a (näitajat kogutakse 3-4 aasta järel)	Eurostat; Statistikaamet
T3 Koolituse (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 14) läbinud osalejate koguarv	Täienduskoolitustel osalemisi 3327	PRIA, tabel 27.1 - 27.3 töötlus
O3 Toetust saavate saanud tegevuste arv	669 tk (M1)	PRIA
O11 Koolituspäevade arv	253,28 (M1.1)	PRIA
O12 Koolitusel osalejate arv	3327 osalemist (M1.1)	PRIA
O14 Koolitatud nõustajate arv	387 osalemist	PRIA
A4 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv	33 475 osalemist	PRIA
A6 Teadmussiirde ja koostöö tase ja tulemused	Rahulolu teenustega kõrge	Ettevõtjate veebiküsitlus, varasemad Maaeluministeeriumi tellitud uuringud
A7 – Teadmussiirde sündmuste kestus standardpäevades	Standardpäevi 712	PRIA
A8 – Välja antud teabekandjate arv ja riiklikud kulutused	314 769 € 86 teabekandjat, sh 5 veebilehte	PRIA
A9 – Teadmussiirde sündmuste arv ja hulk kalendripäevades	1208 kalendripäeva, 957 sündmust	PRIA

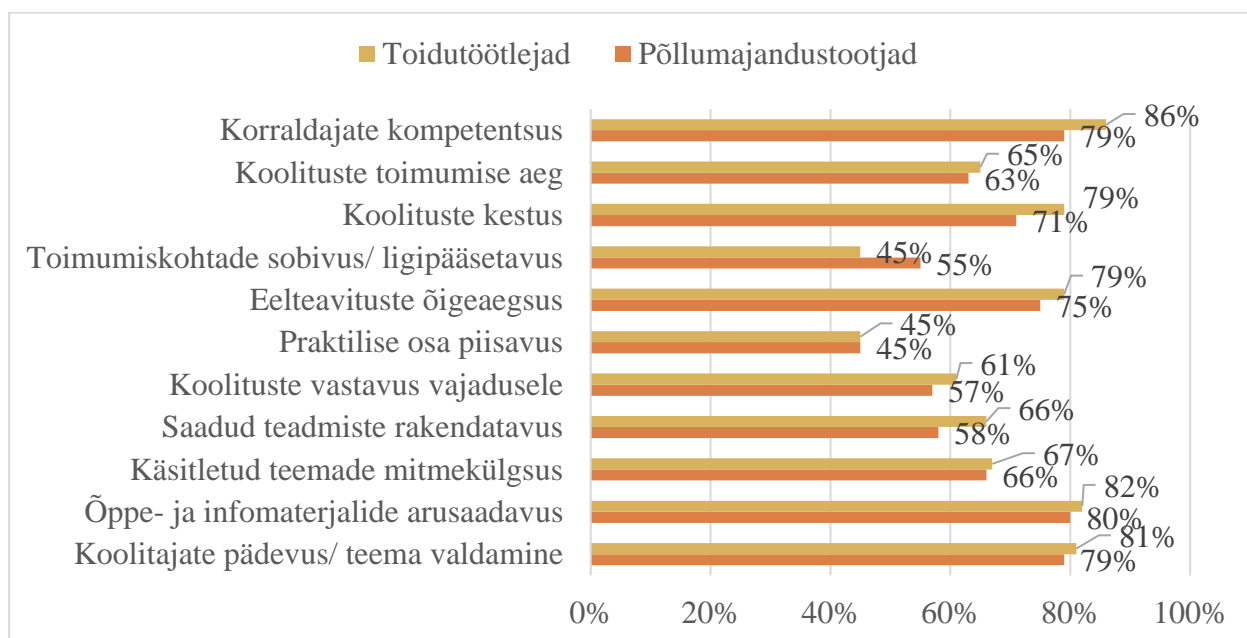
- 152 Sihtvaldkondade lõikes on väljamakseid tehtud peamiselt sihtvaldkonna 2A (800,6 tuh € ehk 41% kavandatud), 3A (896,3 tuh € ehk 28%) ja prioriteet 4 (1,3 mln € ehk 24%) eelarvetest. Heakskiidetud projekte on kõigis planeeritud sihtvaldkondades, kuid marginaalne on prioriteedile 5 kavandatud ja ellu viidud tegevuste hulk.
- 153 Teadmussiirde ja teavituse meetme puhul määravad tegevuse panuse sihtvaldkondadesse peamiselt taotlejad või teadmussiirde programmide elluvijad ise. Vahehindamise paneeldiskussioonil märgiti, et nii sündmused kui teabematerjalid hõlmavad ühes tegevuses paljude sihtvaldkondade teemasid ning taotluseid ei jaotata mitmete valdkondade vahel. Nii 2017. kui 2019. a paneeldiskussioonil märgiti, et toetuse taotlejad ei taju sihtvaldkondade märkimise põhjendatust. Juhul kui ühel sündmusel või teabematerjalil on mitu osa, kiputakse tegevus märkima pigem konkurentsivõime suurendamise või mitmekesistamise sihtvaldkondadesse.
- 154 Meetme 1 kirjelduse kohaselt arengukava dokumendis lubati kavandada prioriteetidele 4 ja 5 üle kolmandiku meetme eelarvest (numbriliselt suisa 55,9%). Prioriteedile 4 on väljamakseid tehtud 40,7% ulatuses (1,33 mln €) kõigist väljamaksetest ning selle keskkonnaeesmärgi täitmine programmiperioodi lõpuks on väga tõenäoline. Eesmärgi täitmine on seotud mahepõllumajanduse valdkonna teadmussiirde programmiga, mis on terves ulatuses märgitud prioriteet 4 tegevusteks.

HK 1C1 Maaelanikkonna arv, kes on lõpetanud elukestva või kutsealase õppe põllumajandus- ja metsandussektoris, on kasvanud

- 155 Suurem osa rakendatud meetmete projektidest on olnud tulemuslikud nii osalejate tagasiside kui teadmussiirde uuringu andmetel. Koolitustegevusi on korraldatud märgataval hulgal ning soodsalt. 2018. a lõpuks oli välja makstud toetuse summa 498,4 tuh €, mis moodustab 16,6% koolitustegevusteks planeeritud eelarvest (3,0 mln €). Sihtvaldkondade lõikes on välja makstud peamiselt 2A (64,0 tuh € ehk 16,1% sihtvaldkonna eelarvest), 3A (223,2 tuh € ehk 28,7%) ja prioriteet 4 (157,9 tuh € ehk 8,5%) eelarvest. Heakskiidetud taotluseid oli kõigis planeeritud sihtvaldkondades, kuid marginaalne oli prioriteet 5 kavandatud ja ellu viidud tegevuste hulk.
- 156 Koolitustegevuste arv on keskmine (119 koolitustegevust) ning progress märgatav, sest 2017. a oli lõpetatud tegevusi vaid 9. Täienduskoolitustel osalejaid on palju, 2018. a lõpuks oli koolitustel osaletud 3327 korral, mis moodustab seatud eesmärgist (4000 osalejat) 83,2%.
- 157 Enim täienduskoolitusi on toimunud taimekaitse, põllumajandusloomade heaolu ja toiduohutuse valdkondades, kus koolituse korraldamise nõue tuleneb seadusest või toetuse tingimustest. Seatud eesmärkide lõikes on rohkem osalemisi olnud sihtvaldkonnas 3A (eesmärk ületatud 1,5 korda) ja prioriteedis 4 (eesmärgi täituvus 91,5%). Kuigi teadmussiirde uuringu tulemused kinnitavad hinnangut, et osalejad ei tee valdavalt vahet, kas tegevus korraldatakse infopäevana või täienduskoolitusena, on koolitajad varasemast enam huvitatud õppekavu standardiseerima ja pakutavaid õpiväljundeid põhjalikumalt kaaluma.
- 158 **Maakondlike** tegevuste taotlusvoorude eelarvejaotuse aluseks on muuhulgas piirkonnas ühtse pindalatoetuse taotlejate arv. Piirkondlike erisuste olemasolu on mõistetav, samas on mitmeid tegevusi, mida korraldatakse mitmetes maakondades (nt lambakasvatuse uuemad suunad ja tegevustel osalejaid on napilt) ning maakondlikul hindamiskomisjonil puudub ülevaade lähikonnas toimuvast. Taotluste ja elluviidavate tegevuste hulk sõltub piirkonnas tegutseva koolitaja aktiivsusest ja spetsialiseerumisest (nt ehitusseadustik). Üleriigiliste tegevuste puhul toimub taotluste konkureerimine viie valdkonna vahel, sh ettevõtete majandamise valdkond sisaldab väga eriilmelisi taotluseid. Aastate viisi on konkureerimine valdkonniti erinev, tõenäoliselt sõltuvalt sellest, millised on olnud ootused PIP rakendumisele. Kõige rohkem on toetust taotletud loomakasvatuse valdkonnas (654,3 tuh € ehk 35,9%) ja vähem metsanduse valdkonnas (41,0 tuh € ehk 2,3%). Teadmussiirde pikaajalisi programme (PIP) on rakendatud kaheksas valdkonnas (toiduohutus, taimekasvatus, loomakasvatus, aiandus, mahepõllumajandus, põllumajanduspoliitika, ühistegevus, suurandmed), väljamakseid oli saanud seitse programmi summas 2,4 mln €. PIP aruannete¹⁵ kohaselt on tegevusi tulnud järgmisesse kalendriaastasse üle viia peamiselt koolituste lektorite või kirjalike materjalide autorite puudusel. Tegevuste valdkondlik jaotamine tagab, et valdkonnale olulised teemad ei jää katmata, siiski tegevuste rahastamine nende taotlemise tasandi või valdkondlikkuse alusel ei ole taotlejatele selge ning raskendab valdkonnaüleste tegevuste (nt kodulehekülg või ajakiri) elluviimist.
- 159 M1 on administratiivselt jagatud kolmeks allmeetmeks: koolitustegevused (M1.1), esitlus- ja teavitustegevused (M1.2) ning ettevõtete külastamine (M1.3). Indikaatorid on seatud valdavalt koolitustegevuste osas, kuid kuna teadmisi omandatakse erinevatel viisidel, võeti hindamisküsimusele vastamiseks arvesse kõik meetmest 1 toetatud tegevused ja esitatakse täiendavaid indikaatoreid.

¹⁵ MES Nõuandeteenistus. Teadmussiirde pikaajalised programmid [veebileht] <https://www.pikk.ee/valdkonnad/teadmussiirde-pikaajalised-programmid/> (23.04.2018)

- 160 Meetme 1 abil on korraldatud täienduskoolitusi 333 kalendripäeval ning 875 kalendripäeva ulatuses oli esitlustegevusi, infopäevi, konverentse, ettevõttekülastusi jmt. Täienduskoolitusi (M1.1) oli 2018. a lõpuks toimunud 253 arvestusliku päeva ulatuses, keskmine täienduskoolituse kestus oli 11,5 tundi ning 37,8% täienduskoolituste päevadest toimus teadmussiirde programmide raames. Teadmisi levitati (M1) kokku 1208 kalendripäeva ulatuses; keskmine teabesündmuse kestus oli 5,9 tundi, teistest pikemad on õpiringid ning ettevõtete külastused (12,5 tundi). 62,7% sündmustest korraldati infopäevadena (60,2% kõigist osalejatest, keskmine osalejate arv infopäeval 31,5 isikut), koolitustena vastavalt 18,9% kõigist sündmustest (keskmine osalejate arv 19 isikut ehk 10,8% kõigis osalejatest).
- 161 Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu (2018–2019) käigus tuli välja, et osa planeeritud infopäevi või koolitusi jäeti ära, kuna nendele ei registreerunud piisaval arvul huvilisi. Võimaluse korral püüti tegevust korrata mõni aeg hiljem, teinekord projekt katkestati. Määruse nõuete kohaselt on täienduskoolituste, ettevõttekülastuste ja õpiringide peamiseks abikõlblikeks osalejateks valdkondade ettevõtjad ning sündmuse korraldajatel on suur koormus kontrollida iga registreerunu abikõlblikkust. Kuigi eelregistreerumine on muutumas tavapärasemaks, jäetakse ka registreerumata või kohale tulemata ning tegevuse korraldajal tuleb arvestada võimaliku kahjumiga, sest piisava arvu abikõlblike osalejate puudumisel toetust välja ei maksta.
- 162 Veebiküsitluse andmetel on rahulolu teadmussiirde tegevustega kõrge (Joonis 3). Väga rahul ja rahul ollakse nii koolitajate pädevuse (78,7% põllumajandusettevõtetest, 81,0% toidutöötajatest), materjalide arusaadavuse (vastavalt 80,2% ja 82,0%) kui korraldajate kompetentsusega (78,2% ja 85,8%), vähem rahuldavateks hinnati näiteks toimumiskohtade ligipääsetavust (55,5% ja 44,7%) ning praktilise osa piisavust (45,5% ja 44,7%). Võrreldes 2017. a vahehindamise raames korraldatud veebiküsitluse tulemustega, on rahulolu sarnaselt kõrge (eelneval perioodil 73%, hetkel vahemikus 45–86%).

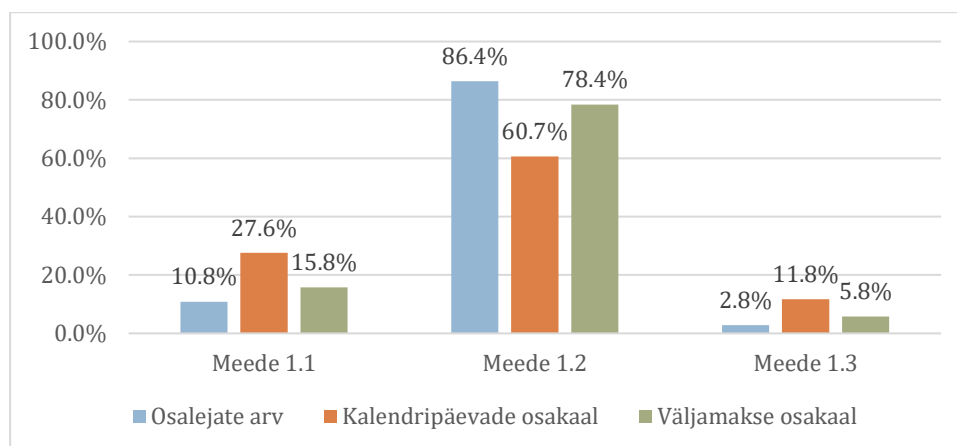

Joonis 3. Põllumajandustootjate ja toidutöötajate veebiküsitlus 2019

- 163 Teadmussiirde uuringu personaalintervjuude ja fookusgruppide käigus kinnitati, et osalejad valivad sündmuseid nii teemade kui ka korraldaja ja lektori järgi, sh vähese praktilise väljundiga ja kodust kaugel olevaid konverentse välditakse. Murekohana toodi välja, et hea lektori leidmine

sõltub valdkonnast ning raskuseid on kirjalike materjalide koostamiseks kokkulepete saamisega. Innovaatilistel teemadel puudub tihti lektorite kompetents või atraktiivne esinemisoskus. Osalejad hindavad kõrgelt õpiringide, ettevõttekülastuste ja esitlustegevuste elluviimist. Praktiliste ja osalejate omavahelist suhtlemist soodustavate sündmuste tulemusel jõutakse ettevõtete koostööni, sh tulundusühistu loomiseni või järgmiste innovatsiooniprojektide elluviimiseni.

- 164 Koolitustegevuste kohta makstud toetuse summa moodustab 15,8% kogu meetme väljamaksetest (Allikas: PRIA; autori arvutused, Joonis 4), koolitustegevuste (M1.1) hulka arvestatakse ka koolitusmaterjale ja käsiraamatuid. Kirjalikele teabematerjalidele (M1 kokku, käsiraamatud, elektroonilise teabekandjad jmt) on välja makstud 315 tuh € ehk 9,96% kuludest. Väljamakseid sai 86 teabekandjat, sh 5 veebilehte.

Joonis 4. Teadmussiirde tegevuste omavaheline tasakaal

- 165 Lisaks teadmussiirde ja teavituse meetmele (M1) korraldatakse teadmiste levitamise tegevusi nii allmeetmes 2.3 Nõustajate koolitamine, kui osana innovatsiooniklastri tegevustest (M16.0), tootjarühmade tegevusest (M9) ja LEADER-tüüpi meetmes (M19) nii teadmussiirdetegevustena kui kohaliku piirkonna elavdamisüritustena.
- 166 Väljamakseid on tehtud 12 nõustajate koolitusele, koolitusi toimus 877 akadeemilise tunni ehk 19,7 arvestusliku päeva ulatuses. Uusi teadmisi sai 116 unikaalset nõustajat 387 osaluskorra kohta. Nõustajate koolituseks arvestatud eelarvest (400 tuh €) on välja makstud 196 tuh € ehk 49,1%. Teadmussiirde uuringu andmetel tuli palju nõustajate koolitusi kuulutada välja korduvalt, kuna nendele ei registreerunud piisaval arvul huvilisi. Tagasihoidliku huvi põhjustena nimetati peamiselt vähest usku koolituse ajakohasusse ja vajadust tegeleda koolitustel osalemise asemel klientide teenindamisega.

Kokkuvõte

- 167 **HK 1C1 Kuidas on maaelu arengu programm toetanud elukestvat ja kutsealast õpet põllumajandus- ja metsandussektoris?** Meetme Teadmussiire ja teavitus (M1) raames on tegevusi toimunud kõigis maamajanduse tegevusvaldkondades, nii maakondlike kui üleriigilistena ja teadmussiirde pikaajaliste programmide raames. Koolitustegevused on olnud asjakohased, tegevustest osavõtjad on saanud teadmistega valdavalt rahul, jätkuvalt soovitakse suurendada praktiliste tegevuste osa. Seatud eesmärgid keskkonnateemaliste teavituste osas (panus prioriteetidesse 4 ja 5) on tõenäoliselt perioodi lõpuks saavutatavad. Tegevuste jaotamine ulatuse või valdkondlikkuse alusel ei ole taotlejatele selge ning raskendab valdkonnaüleste tegevuste elluviimist.

168 **HK 1C2 Maaelanikkonna arv, kes on lõpetanud elukestva või kutsealase õppe põllumajandus- ja metsandussektoris, on kasvanud.** Täienduskoolitustel ja muudel teabelevi tegevustel osalejate hulk on märkimisväärne ning seatud eesmärk osalejate arvu kohta aastaks 2023 tõenäoliselt ületatakse. Teabelevi sündmustel osaleti 31 371 korral, sh täienduskoolitustel osalemised moodustavad 10,8% kõigist kasusaanud isikutest ning koolitustegevuste kohta makstud toetuse summa moodustab 15,8% kogu meetme väljamaksetest.

Soovitused

- Teadmussiirde tegevuste elluviimisel on ilmnenud raskuseid valdkonnaspetsiifiliste või kõrgetasemeliste lektorite leidmisega, seega on vaja eraldi tähelepanu pöörata koolitajate väljakoolitamisele ja nende teadmiste täiendamisele. Teadmussiirde ja teavituse meetme ning nõustajate koolituse meetme integreerimine on soovitatav, et lahendada konsulentide ja lektorite väljaõpe ning enesetäiendus ühtsetel alustel
- Laiendada tuleb osalejate abikõlblikkuse nõudeid, et sündmuste korraldajad saaksid keskenduda tegevuse kvaliteedile ja selleks, et lihtsustada teadmiste omandamist nt ettevõtlusega alustamiseks.
- Tegevuste jaotamine ulatuse (maakondlik või üleriigiline) alusel ei ole selge ning tuleb kaaluda taotlemise jaotamise põhjendatust. Meetme tegevuste valdkondlik jaotamine raskendab mitmeid tegevusvaldkondi ühendavate tegevuste elluviimist ning mitme maakonna kohta sarnase tegevuse taotlemise korral puudub hindamiskomisjonil ülevaade lähikonnas toimuvast.

4.4. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 4 (SIHTVALDKOND 2A)

COMMON EVALUATION QUESTION NO 4 (FA 2A)

„To what extent have RDP interventions contributed to improving the economic performance, restructuring and modernization of supported farms in particular through increasing their market participation and agricultural diversification?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud põllumajanduslike majapidamiste majandustegevuse tulemuslikumaks muutmist ning nende ümberkorraldamist ja ajakohastamist, eelkõige eesmärgiga suurendada turul osalemist ja turule orienteeritust ning põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M2.1–M2.3 (2A); M4.1 (2A); M4.3 (2A); M6.3 (2A); M16.0–16.2 (2A); Finantsinstrument (M4.1) (2A)

Teisene sekkumine: M6.1 (2B); M19.2 (6B); M19.3 (6B), M8.6 (5C)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 2A1 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtus ATÜ kohta on kasvanud;
- 2A2 Põllumajanduslikke majapidamisi on moderniseeritud;
- 2A3 Põllumajanduslikke majapidamisi on ümberkorraldatud;
Täiendavad HKd (siseriiklikud) on järgmised:
- 2A4 Põllumajanduslike majapidamiste poolt loodav lisandväärtus ja tulemuslikkus on kasvanud;
- 2A5 Põllumajanduslike majapidamiste turuosa on kasvanud;

- 2A6 Põllumajanduslike majapidamiste tegevus on mitmekesisistunud;
- 2A7 Metsamajandus on muutunud tulemuslikumaks ja ajakohastunud.

169 Tabel 13 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 13. Hindamisküsimuse nr 4 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
2A1-2A6	C26 Põllumajanduslik ettevõtjatulu	enne-pärast, kirjeldav statistika	taust-indikaatorite analüüsimisel vajadusel aegrea vaatlus	€/ ATÜ (mitte-palgaline)	2013	2017	Eurostat
	C27 Põllumajanduse kogutootlikkus			indeks 2005	2013	2017	Eurostat
	C14 Tööviljakus põllumajanduses			€/ ATÜ	2013	2017	Eurostat
2A1-2A7	O3 Toetatud projektide arv			arv	NA	2018	PRIA
	O4 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste arv			arv	NA	2018	PRIA
2A1	R2* Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandus-toodangu väärtuse muutus ATÜ kohta	PSM-DiD või RDD		€/ ATÜ	2013	2018	FADN, äriregister
2A2-2A3; 2A7	T4/R1* Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi raames toetust ümberkorraldamise ja moderniseerimise investeeringuteks	enne-pärast, kirjeldav statistika	Meetmest 4.1 toetust saanute arv jagatakse kõikide Eesti põllumajanduslike majapidamiste arvuga	%	NA	2018	PRIA
	A15 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste investeeringutes põhivarasse	PSM-DiD või RDD		%	2013	2017	FADN, äriregister
2A2	A20 Põllumajandus-tootjate hinnangud innovaatilistele tegevustele	fookus-grupp	toetust saanud ettevõtjate arutelu	skaala	2013	2019	Hindaja
2A4; 2A7	A16* Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste brutolisandväärtuses	PSM-DiD või RDD		%	2013	2017	FADN, äriregister
2A4-2A5; 2A7	A17* Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste müügitulus	PSM-DiD või RDD		%	2013	2017	FADN, äriregister

	A19 Põllumajandus- tootjate rahulolu ettevõtte konkurentsivõimega	fookus- grupp	viiakse läbi grupiintervjuu	skaala	2010	2019	Hindaja
2A6	A18 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste sissetulekutes kõrvaltegevusest	enne- päras- t, kirjeldav statistika		€	2014	2017	FADN, äriregister

*indikaatorid arvutatakse sarnaselt põllumajanduslikele ettevõtetele ka metsamajanduslike ettevõtete kohta teisese sekkumise alusel. Tulemused esitatakse eraldiseisvalt.

Kvalitatiivne meetod

170 Sihtvaldkonna HKde täitmise tulemuslikkuse ja meetmete mõju kohta koguti hinnanguid toetust saanud põllumajandustootjatega läbi viidud fookusgrupi intervjuul (25. aprill 2019, vt Lisa 2). Küsimused intervjuus osalejatele:

- Hinnake palun investeeringutoetuste olulisust põllumajandustootjate põhivara moderniseerimisel ja tootmise arendamisel, pidades silmas toetuse saajate arvu, toetuste mahtu ja taustindikaatorite muutust. Skaala: 1- tähtsusetu; 2- pigem ebaoluline; 3- üsna oluline; 4- väga oluline; 5- otsustava tähtsusega.
- Hinnake palun, kuidas on investeeringutoetused mõjutanud Teie ettevõtte konkurentsivõimet võrreldes perioode 2007–2013 ja 2014–2018. Küsimuse üle toimus arutelu ja tulemuseks moodustus nn „märksõnade pilv“.
- Palun hinnake, kui oluliselt on investeeringutoetused mõjutanud innovaatilist tegevust? Kui oluliseks hindate innovatsiooniklastrite panust (M16.0)? Skaala: 1- tähtsusetu; 2- pigem ebaoluline; 3- üsna oluline; 4- väga oluline; 5- otsustava tähtsusega.

171 Tulemused esitatakse hindamisküsimuse vastuses interpreteerimise teel ja ühtlasi trianguleerides kvantitatiivseid indikaatoreid.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

172 Hindamisküsimusele vastamisel on kasutatud tulemusindikaatorite netomõju analüüsi. Arvutamisel kasutati tõenäosusel põhineva sobitamise meetodi ja erinevuste erinevuse meetodi kombinatsiooni (PSM-DiD). Toetust saanud ja mitte saanud ettevõtete grupid moodustati FADNi kuuluvate tootjate baasil.

173 Homogeensete gruppide moodustamisel viidi läbi järgmised etapid:

- Andmebaasi moodustamine, kus toetust saanud ja toetust mitte saanud ettevõtted on eristatud võrreldavate sotsiaalmajanduslike näitajate (maakasutus, kogutoodangu väärtus, põhivara maksumus, töötajate arv) baasil. Jälgiti, et kontrollgrupis ei oleks toetuse abikõlblikkuse kriteeriumite tõttu välja jäänud isikuid.
- Asjakohane sobitamine, mis võimaldab toetust mittesaanute grupis tuvastada kontrollrühma sobiva ettevõtte. Kasutati R-statistika programmi paketti Matchit (*Matching Software For Causal Inference*).

174 Kahe grupi hinnatava väärtuse erinevuste arvutamisel võrreldi mõlema grupi esindajate vastavaid näitajaid enne ja pärast meetmete rakendamist (2013. ja 2017. a). Tulemuseks saadi keskmise mõju efekt, misjärel testiti erinevuse olulisust *Wilcoxon*i astakmargitestiga.

- 175 Hindamisküsimustele vastamisel on netomõju tulemused mikrotasandil laiendatud makrotasandile vastavalt ettevõtete esinduslikkusele valimis.
- 176 Neto- ja brutomõju tuvastamiseks kasutati taustindikaatorite (C14, C26 ja C27) võrdlemist, kuid kuna kõige värskemad andmed taustindikaatorite kohta olid 2017. a kohta, siis on ka hinnangud esitatud lühema perioodi alusel kui eeldatud vahehindamise aasta.
- 177 LEADER-meetme teisest mõju ei arvatatud, kuna hinnatavate ettevõtjate arv oli liiga väike (21 tootjat).

Vastus hindamisküsimusele

- 178 Sihtvaldkonna 2A eelarve 243,4 mln € moodustab ligi veerandi MAK 2014–2020 eelarvest ning koos horisontaalse 1. prioriteedi meetmetega on eelarve maht 250,5 mln € (25,2% MAK 2014–2020 eelarvest). Investeeringumeetmete hulgas on ka FI eelarve 21,1 mln €. Seisuga 31.12.2018 on välja makstud 119,5 mln € (47,7% eelarvest). Investeeringumeetmete eelarvest on välja makstud 48,0%. Investeeringumeetmetest on kõige suurema osakaaluga väikeste põllumajandusettevõtjate toetus (M6.3) ja finantsinstrument (M4.1 tegevuste kaudu), väljamaksete osatähtsus vastavalt 77,1% ja 76,7%. Väljamakseid põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamise toetuse (M4.1) eelarvest on tehtud 48,8%, põllu- ja metsamajanduse taristu arendamiseks (M4.3) 29,9%, uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamiseks (M16.1/M16.2) 37,0% ja innovatsiooniklastri raames (M16.0) 6,6%.
- 179 Sihtvaldkonna 2A raames on olulises osas tehtud väljamakseid ka teadmussiirde (M1.1–1.3) ja nõustamise tagamiseks (M2), vastavalt 69,7% ja 25,3% meetmete väljamaksetest. Teadmussiirde ja nõustamisega seotud hindamistulemused on esitatud hindamisküsimuste sihtvaldkonna 1A ja 1B alapunktidenä (vt pt 4.1 ja 4.2).
- 180 Investeeringuprojektide arvestuses on kõige rohkem välja makstud väikeste põllumajandusettevõtjate toetust (932 toetatud isikut). Põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamise meetmest maksti toetust 809 projektile (683 kasusaajat). Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamise toetust on otseselt saanud 47 tootjat ning ülejäänud olid kasusaajad läbi maaparandusühistute. Kokku on taristu arendamise meetmest (M4.3.2) kasusaajaid 362 tootjat. (Tabel 14)

Tabel 14. Sihtvaldkonnas 2A toetust saanud isikute arv, projektide arv, kasusaajate arv ja välja makstud toetus seisuga 31.12.2018

Meede	Toetatud isikute arv	Projektide arv	Lõppkasusaajate arv	Makstud toetus, €
4.1	683	809	683	69 838 474,24
6.3	932	932	932	13 488 465,38
16.0	4	4	50	384 630,75
16.2	17	19	17	2 329 423,64
4.3.1	1	28	-*	1 503 502,91
4.3.2	91	96	362	13 138 239,43
FI	72	72	72	16 190 229,98
Kokku	1 800	1 960	2 116	116 872 966,33

*kasusaajaid ei hinnata, kuna toetatud on riiklikud eesvoolud. Mõjutab kaudsemalt suurt arvu tootjaid

- 181 Eelpool väljatoodud tulemused on aluseks eesmärkindikaatori T4/R1 hindamisel (T4/R1: selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi raames toetust

ümberkorraldamisse ja moderniseerimisse investeerimiseks). Indikaatori T4 sihttasemeks programmiperioodi lõpuks on kavandatud 4,12%.

- 182 Seisuga 31.12.2018 oli indikaatori T4 väärtus 3,56%, mille täitmiseks on M4.1 projektidele välja makstud 69,8 mln € toetust. Hinnates sihtväärtuse täitmise progressi, siis on eesmärgist täidetud 84,6%, vastavalt ajalisele progressile on ületatud 40,2 PP. Sihttaseme suhe kasutatud eelarvesse ja seega edenemine võrreldes programmiperioodi pikkusega on ületatud 35,9% PP. Kuna meetmete 4.3 ja 6.3 kasusaajate arv on suur, siis tinglikult on sihtvaldkonna meetmete sekkumine eesmärkindikaatori täitmisesse oluliselt suurem ning eesmärkindikaatori sihttase on täidetav.

HK 2A1 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtus ATÜ kohta on kasvanud; ja HK 2A4–2A5 Põllumajanduslike majapidamiste poolt loodav lisandväärtus ja tulemuslikkus on kasvanud ning põllumajanduslike majapidamiste turuosa on kasvanud

- 183 Põllumajanduslike majapidamiste toodangu väärtuse, loodud lisandväärtuse ja tulemuslikkuse ning turuosa kvantitatiivne hindamine toimus Tabel 14 loetletud lõppkasusaajate majandusnäitajate alusel. Olenevalt 2013. või 2017. a esindavad analüüsi kaasatud ettevõtted 2400–3000 põllumajandustootjat. Suurem osa rakendatud meetmete toetuse kasusaajatest on tulemuslikud, mida kinnitab ka tulemusindikaator R2. Tulemusindikaatori R2 testimine *Wilcoxon rank sum* testiga näitas, et kui aastal 2013 selle näitaja osas kahe grupi vahel erinevust ei olnud, siis aastal 2017 oli erinevus oluline. Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangu väärtuse muutus ATÜ kohta on 8,9 tuh € suurem võrreldes kontrollgrupiga (Tabel 15).

Tabel 15. Sihtvaldkonna 2A tulemusindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena

	2013		2017		Muutus		Neto- mõju, €	Neto- mõju, %
	toetuse saajad (n=205)	võrdlus- grupp (n=232)	toetuse saajad (n=249)	võrdlus- grupp (n=222)	toetuse saajad, brutomõju	võrdlus- grupp		
R2	43157,04	40103,55	56825,91	44867,44	13668,87	4763,89	8904,99	19,8%
A15	27640,63	26161,66	46997,43	16176,73	19356,80	-9984,93	29341,73	108,2%
A16	39774,83	31653,47	58815,30	4612,98	19040,47	9959,51	9080,96	16,4%
A17	66668,26	62552,67	90110,22	74495,85	23441,96	11943,18	11498,79	16,1%
A18	3678,97	5287,24	8088,60	15360,03	4409,63	10072,79	-5663,16	-70,7%

- 184 Lisaks ühisele tulemusindikaatorile R2 kasutati täiendavaid indikaatoreid, mis peegeldavad muutusi toetatud põllumajanduslike majapidamiste investeringutes põhivarasse (A15) brutolisandväärtuses (A16) müügitulus (A17) ja sissetulekutes kõrvaltegevusest (A18) (Tabel 15). Ka indikaatorite A15, A16 ja A17 muutus ilmestab olulist tulemuslikkuse paranemist. Analüüsi tulemusena selgus, et toetuse saajate ja seeläbi MAK 2014–2020 netomõju põhivara investeringutesse oli 29 tuh € ja investeringute erinevus võrreldes toetust mitte saanud põllumajandustootjaga oli 108,2%. Muutus brutolisandväärtuses oli 9 tuh € ja muutus müügitulus 11 tuh €. Toetust saanud põllumajandustootjad on suurendanud nii müügitulu kui ka brutolisandväärtust enam kui 16,0% võrreldes toetust mitte saanud ettevõtjatega.

HK 2A2–2A3 Põllumajanduslikke majapidamisi on moderniseeritud ja põllumajanduslikke majapidamisi on ümberkorraldatud

- 185 Põllumajandusettevõtjate oluliseks ressursiks on põllumaa ja Eestis levinud liigniiskuse tõttu omab olulist tähtsust M4.3. Maaparandussüsteemide alusest põllumaa kasutusest 43,0%

kasvatatakse teravilja, 40,0% on rohumaa ja söödakultuuride kasvupind, 14,0% on teised põllukultuurid ning 3,0% on muu põllumajandusmaa.

186 Moderniseerimine ja ümberkorraldamine mõjutab ettevõtjate konkurentsivõimet. Fookusgrupi intervjuul hindasid osalejad investeeringutoetuste olulisust põllumajandustootjate põhivara moderniseerimisel ja tootmise arendamisel. Keskmiseks hinnanguks kujunes 4 punkti ehk väga oluline. Moderniseerimise ja ümberkorraldamise toetuse taotlemisel tõid ettevõtjad välja järgmised aspektid:

- Väikesed põllumajandusettevõtted ei sobitu hästi toetuste taotlemise süsteemi, väga palju aega kulub nõuete ja paberite täitmiseks. Esile tõsteti nii toetuse kui ka nt toiduohutuse täitmise nõudeid. Juhul kui toetus saadakse, siis see on ettevõttele olulise mõjuga, eriti mikroettevõtetele;
- Alustamine on raske, sest kui pole omafinantseeringut, ei võta pangad ettevõtjat tõsiselt. Maakohas tegutsedes on vara väärtus nii väike, et panga jaoks ei ole sel laenu tagatisena mingit väärtust.
- Kui on hea idee, millega toetust minna taotlema, siis on selle realiseerimiseks sobiva toetuse taotlemine tehtud nii keeruliseks, et jäetakse taotlemata. Vastukaaluks taotletakse pigem seda toetust, mida on lihtsam taotleda.
- Nähakse positiivseid aspekte ühistegevusest. Toodangu kvaliteeti suurendavaid investeeringuid näevad tootjad pigem individuaalsetena ja müügiga seotud investeeringuid ühistegevuse osana.

187 Samuti hindasid osalejad kuidas on investeeringutoetused mõjutanud ettevõtte konkurentsivõimet võrreldes perioode 2007–2013 ja 2014–2018. Küsimuse üle toimus arutelu ja tulemuseks moodustus nn „märksõnade pilv“. Tulemus andis vastuse indikaatorile A19. Toetuse saajate konkurentsivõime on käeoleval perioodil suurenenud eelkõige läbi kvaliteedi kasvu ja parandamise (Joonis 5).

Joonis 5. Ettevõtte konkurentsivõimet mõjutanud tegurid tulenevalt investeeringutoetusest

- 188 Konkurentsivõimega seoses toodi välja järgmised punktid:
- Iga investeering parandab toodangu kvaliteeti ja suurendab mahtu. Mahu puhul on piiranguks maa suurus.
 - Toota tuleb väiksemate negatiivsete keskkonnamõjudega. Seda tuleks ära kasutada ka turunduses.
 - Tehnikasse investeerides ei pea teenust kasutama, tõuseb efektiivsus ja kvaliteet.
- 189 Fookusgrupis hinnati, kui oluliselt on investeeringutoetused mõjutanud innovaatilist tegevust ja kui oluliseks peetakse innovatsiooniklastrite (M16.0) ja ka Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamine toetuse (M16.2) panust. Hinnangud on seotud indikaatoriga A20. Kahjuks ei olnud enam osalejatest kursis innovatsiooniklastrite tegevusega, kuid loodetakse avalikke tulemusi ja kasu. Ühtlasi arendatakse ise innovaatilisi ideid, mida võiks tulevikus klastritesse suunata. Individuaalsete investeeringute osas hinnati, et need on piisavalt innovatiivsed. Valdavalt tootjad mõtlevad, kas kasutusele võetav tehnoloogia on uuenduslik ja vähendab inimeste vajadust ning suurendab tootlikkust. Tulevikus tuleks investeeringutoetuste juures hinnata innovatsiooni, aga ka keskkonناسäästlikumate, sh energiatõhusamate ja kasvuhoonegaaside vähendamist tagavaid aspekte.
- 190 Innovatsiooniklastrite rakendamine on olnud takistustega. PRIAga oli vajalik kohtus probleeme lahendada, mistõttu lükkus klastrite tegevuse algus aasta võrra edasi ja tegevused on pooleli. Fookusgrupis osalejate hinnangul on innovatsiooniklastrite kohta vähe infot ja nii tootjad kui tarbijad ei tea uuringutest piisavalt.

HK 2A6 Põllumajanduslike majapidamiste tegevus on mitmekesistunud

- 191 Põllumajandustootjad on arendanud peamiselt põhitegevust, mitte kõrvaltegevusi. Toetuse saajate puhul olid sissetulekud kõrvaltegevusest vähenenud ja võrreldes toetust mitte saanud tootjate grupiga oli muutus negatiivne (A18) (Tabel 15). Fookusgrupis läbiviidud arutelust ilmnes, et mitmekesistamine on valdkonniti erinev, kuid kindlasti ei alkatata valdkondades nagu teraviljakasvatus ja piimatootmine lisategevusi. Samal ajal otsivad näiteks mesindus- ja aiandustootjad lisategevusi. Kvantitatiivse analüüsi tarbeks on vajalik eristada tegevusalasid, mida hindajal ei olnud planeeritud.
- 192 Sihtvaldkond on seotud taustindikaatoritega C26, C27 ja C14. Põllumajandusliku ettevõtjatulu (C26) lähtetase aastal 2013 oli 10 tuh € ja aastal 2017 5 tuh € mittepalgaliste töötajate ATÜ kohta. Sektoris on mittepalgaliste töötajate osakaal vähenenud 46%lt 2013. a 38,5%ni 2017. a, samas kui palgaliste töötajate arv on olnud suhteliselt stabiilne. C26 peegeldabki olukorda, kus mittepalgalist tööjõudu kasutavate põllumajandustootjate osakaal väheneb. Põllumajanduse kogutootlikkuse indeksi (C27) baasiks on aasta 2005 (2005=100). Lähtetase aastal 2013 oli 118,6 ja 2016. a 117,3. Põllumajanduse tööviljakuse (C14) lähtetase aastal 2013 oli 15 tuh € ja 2017. a 14 tuh € ATÜ kohta. Põllumajanduse tööviljakuse näitaja on võrreldes 2013. a küll vähenenud, kuid vahepeal oli nii ilmastiku kui ka kokkuostuhindade poolest äärmiselt ebasoodne aasta 2016 ja kokkuvõttes on siiski tegemist positiivse arenguga peale kriisiaastat.

2A7 Metsamajandus on muutunud tulemuslikumaks ja ajakohastunud

- 193 Hindaja vaatles M8.6 toetuse saajate hulgast 155 ettevõtja majandusnäitajaid äriregistri andmetel, mistõttu saab järeldada, et toetuse saajate majandustegevus on oluliselt muutunud. Selgus, et perioodil 2013–2017 on müügitulu kasvanud 35,7%, põhivara väärtus on suurenenud 29,8%, brutolisandväärtus on kasvanud 5,3% ning kohustused on suurenenud 64,2%. Keskmine ärikasum

ettevõtja kohta 2017. a oli 29 tuh €, kuid võrreldes 2013. a tulemusega on näitaja vähenenud 13,2%. Võõrkapitali osakaal oli 2017. a 31,6%, mis ei piira täiendavate vahendite kaasamist.

Kokkuvõte

- 194 Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaatori T4 väärtus 3,56%, mille täitmiseks on meetmete M4.1 projektidele välja makstud ligikaudu 70,0 mln € toetust. Sihtvaldkonna eesmärkide täitmisesse panustavad ka teised meetmed ja lõppkasusaajaid on rohkem kui kaks tuhat. Samal ajal hindame sihtrühma väikseks, mis ei avalda piisavalt mõju makromajanduslikes näitajates.
- 195 **HK 2A1 ja HK 2A4–2A5** seotud indikaatorite analüüsimisel, selgus, et sihtvaldkonna meetmete kaudu toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtus ATÜ kohta on võrreldes toetust mitte saanud tootjatega suurenenud ligi viiendiku võrra. Toetust saanud tootjatel on suurenenud ka brutolisandväärtus ja müügitulu võrreldes toetust mitte saanud ettevõtjatega. Vähenenud on ka mittepalgaliste töötajatega põllumajandustootjate osakaal, samas kui palgaliste töötajate arv on olnud suhteliselt stabiilne.
- 196 Makromajanduslikult on antud sihtvaldkonna meetmete mõju põllumajandustootjate kogutootlikkuse, ettevõtjatulu ja tööviljakuse kasvule olnud pigem tagasihoidlik, kuna lõppkasusaajate osakaal üldkogumist on väike. Mikrotasandil on toetuste netomõju majandusnäitajatele oluline.
- 197 **HK 2A2 ja HK 2A3** indikaatorid ilmestavad majapidamiste piisavat ümberkorraldamist ja moderniseerimist. MAK 2014–2020 meetmed on olulise või väga olulise mõjuga mikro-, väike- ja keskmise suurusega põllumajandustootjatele. Iga investering parandab toodangut nii kvaliteedi kui mahu mõttes.
- 198 **HK 2A6** indikaatorite analüüs tõi välja, et sihtvaldkonna meetmete mõju põllumajanduslike majapidamiste tegevuse mitmekesistamisele on pigem tagasihoidlik. Toetusi saanud põllumajandustootjad on investeringute tulemusena rohkem spetsialiseerunud põllumajanduslikule tootmisele ja kõrvaltegevuste osakaal on vähenenud.
- 199 **HK 2A7** Metsamajandus on muutunud tulemuslikumaks ja ajakohastunud, kuna müügitulu, põhivara ja brutolisandväärtuse muutus perioodil 2013–2017 olid piisavalt suure kasvuga, mis peegeldab metsamajandusettevõtjate tulemuslikkust.

Soovitused

- Vaadata üle mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate turutõrked omafinantseeringu tagamisel ja selgitada arusaadavamalt toetuse saamise nõudeid. Kaaluda võimalust määrata tootjatele ennetavalt eksisteerivate registrite alusel tõenäosus konkreetset toetus saada.
- Tagada jätkuvalt individuaalsete investeringutoetuste võimalus, kuid hinnata enam innovatsiooni ja konkreetse probleemi lahendamist ettevõtja jaoks.
- Suurendada keskkonnasäästlikumate, sh energiatõhusamate ja kasvuhoonegaaside vähendamist tagavate investeringute eelistamist.

4.5. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 5 (SIHTVALDKOND 2B)

COMMON EVALUATION QUESTION NO 5 (FA 2B)

„To what extent have RDP interventions supported the entry of adequately skilled farmers into the agricultural sector and in particular, generational renewal?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate põllumajandussektorisse sisenemist ja eelkõige põlvkondade vahetust?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (2B); M2.1–2.3 (2B); M6.1 (2B)

Teisene sekkumine: M6.3 (2A, 6A); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 2B1 Piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjad on sisenenud põllumajandussektorisse;
- 2B2 Piisavalt kvalifitseeritud noorte põllumajandustootjate osakaal põllumajandussektoris on kasvanud.

200 Tabel 16 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 16. Hindamisküsimuse nr 5 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
2B1–2B2	C17 Põllumajanduslikud majapidamised	enne-pärast, kirjeldav statistika	jaotuse ja osakaalude kirjeldamine	arv	2013	2016	Statistikaamet
	C22 Põllumajandusettevõtte tööjõud			arv	2013	2016	Eurostat
	C23 Põllumajandusettevõtete juhtide vanuseline struktuur			%	2013	2016	Statistikaamet
	C24 Põllumajandusettevõtete juhtide põllumajanduslik väljaõpe			%	2013	2016	Statistikaamet
	O4 Põllumajanduslike majapidamiste arv, kes on saanud noortele põllumajandustootjatele antavat äriettevõtte asutamise toetust			arv	NA	2018	PRIA
2B2	T5/R3 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arengukava / investeeringuid noorte	enne-pärast, kirjeldav statistika	osakaalude kirjeldamine (suhtarvu analüüs)	%	2013	2018	PRIA

	põllumajandustootjate jaoks						
	A21 Osakaal toetuse saajatest, kes omas põllumajandusalast kõrg-, keskeri- või kutsekeskharidust.	kirjeldav statistika	osakaalude kirjeldamine (suhtarvu analüüs).	%	NA	2018	PRIA

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 201 Hindamisküsimustele vastamisel on olulisimaks takistuseks taustindikaatorite puudumine referentsaasta kohta, mistõttu on kasutatud Statistikaameti ja Eurostati 2016. a andmeid.

Vastus hindamisküsimusele

- 202 Sihtvaldkonnas 2B investeerinute raames on toetatud kokku 351 projekti ja seeläbi noort põllumajandustootjat. Sihtvaldkonnas 2B on tehtud väljamakseid ka teadmussiirde (M1.1–1.3) ja nõustamise (M2) tagamiseks, kuid nende sekkumise tase on madal. Teadmussiirde ja nõustamisega seotud hindamistulemused on esitatud hindamisküsimuste sihtvaldkonna 1A ja 1C alapunktidenä (vt pt 4.1 ja 4.3).
- 203 Kogu sihtvaldkonnale planeeritud eelarvest 23,0 mln € on seisuga 31.12.2018 on välja makstud 11,7 mln €, mis moodustab 50,6% kogusummast. Noortele põllumajandustootjatele on M6.1 kaudu välja makstud 11,6 mln €, mis on 52,7% meetme eelarvest. Teadmussiirde ja nõustamisega seotud meetmetest on tehtud väljamakseid 64,5 tuh €. Nimetatud sihtvaldkonnas programmeeritud väljundindikaatorite tase on otsustavalt seotud M6.1. Eesmärkindikaatori T5/R3 sihttaseme väärtuseks on 2,8%, mille realiseerimise tase on 1,8%. Seega on sihttasemest saavutatud 63,5%. Sihttaseme ajaline vastavus on ületatud 19,0% võrra võttes aluseks kogu programmiperioodi pikkuse. Kuna toetuse väljamaksmise tase on 52,4% ja sellega on saavutatud 63,5% sihttasemest, siis rahaline edenemine on ületatud 11,1% võrra.

HK 2B1 Piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjad on sisenenud põllumajandussektorisse

- 204 Põllumajanduslike majapidamiste arv, kes on saanud noortele põllumajandustootjatele antavat äriettevõtte asutamise toetust, väärtuseks on 351 (väljundindikaator O4). Kvalifitseerituse taseme indikaatori A21 väärtuse arvutamisel kasutati projektide hindamise tulemusi. Projektide hindamisel omistati vastavalt põllumajanduslase kõrg-, keskeri- või kutsehariduse olemasolul punkte skaalal 0–7. Käesolevas analüüsis hinnati viis ja enam punkti saanud projekti puhul põllumajandustootjaid piisavalt kvalifitseerituteks. Vastava haridusega tootjate osakaal oli 40,4% toetuse saajate koguarvust. Võrreldes taustindikaatori C24 põllumajandusliku baas- ja täisväljaõppe läbinud juhatajate osakaal kõigi juhatajate hulgas muutumist, siis 2013. a oli täisväljaõppega juhtide osakaal 39,6% ja 2016. a 39,7%. Meetme 6.1 toetuse saajate hulgas on piisavalt kvalifitseeritud juhtide osakaal 0,7 PP võrra suurem. Järeldame, et piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate sisenemine sektorisse on olnud tagatud.

HK 2B2 Piisavalt kvalifitseeritud noorte põllumajandustootjate osakaal põllumajandussektoris on kasvanud

- 205 Sihtvaldkond 2B on seotud taustindikaatoritega C17, C22, C23 ja C24. Statistikaameti andmetel oli 2016. a Eestis ligikaudu 16,0 tuh põllumajanduslikku majapidamist (C17). Võrreldes 2013. a algtasemega (19,6 tuh majapidamist) on põllumajanduslike majapidamiste arv 18,1% vähenenud. Eurostati andmetel töötas 2016. a Eesti põllumajandusettevõtetes korrapäraselt 38,6 tuh töötajat

(peretöajad ja alalised töötajad, C22), algtasemega võrreldes on vähenemine 13,9%. Põllumajandusettevõtete juhatajate koguarv (C23) on 2013. a seisuga (19,6 tuh juhti) vähenenud 2016. a 11,6%. Alla 35-aastaste juhtide osatähtsus oli 2016. a 8,7%, mis on 2013. a tasemega võrreldes suurenenud 1,1% võrra. Kuna põllumajandussektori struktuursed näitajad on vähenenud, siis toetuse saajate osatähtsus suureneb ja toetus avaldab suuremat mõju.

Kokkuvõte

- 206 Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaatori T5 väärtus 1,8%, mille täitmiseks on meetme M6.1 projektidele välja makstud ligikaudu 11,6 mln € toetust. Sihttaseme ajaline vastavus on ületatud 19,0% võrra võttes aluseks kogu programmiperioodi pikkuse ning rahaline edenemine on ületatud 11,1% võrra.
- 207 **HK 2B1** hindamisel selgus, et toetatud noortest põllumajandustootjatest 40,4% omab põllumajandusalast kõrg-, keskeri- või kutseharidust ning seega on tagatud piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate sisenemine põllumajandussektorisse.
- 208 **HK 2B2** analüüsi läbiviimisel järeldus, et sektori suurust arvestades on nii kavandatud sihttase kui ka saavutatud tulemus üsna väikesed. Samal ajal tuleb arvesse võtta, et põllumajandustootjate arv on Eestis oluliselt vähenenud (Eestis on 2019. a hinnanguliselt ligikaudu 15 tuh põllumajanduslikku majapidamist), selletõttu suureneb toetuse saajate osatähtsus. Seega on noorte alustavate ettevõtjate toetamine sihttaseme ulatuses väga oluline.

Soovitused

- Sektori suurust arvestades on nii kavandatud sihttase kui ka saavutatud tulemus väikese osakaaluga. Põllumajandustootjate arv on Eestis oluliselt vähenenud, selle tõttu suureneb toetuse saajate osatähtsus ja meetme panus praeguse toetuse taseme juures. Noorte alustavate ettevõtjate jätkuv toetamine sihttaseme ulatuses on endiselt väga oluline.

4.6. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 6 (SIHTVALDKOND 3A)

COMMON EVALUATION QUESTION No 6 (FA 3A)

„To what extent have RDP interventions contributed to improving the competitiveness of supported primary producers by better integrating them into the agri-food chain through quality schemes, adding value to the agricultural products, promoting local markets and short supply circuits, producer groups and inter-branch organization?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud toormetootjate konkurentsivõime parandamist nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse põllumajandustoodetele lisandväärtust andvate kvaliteedikavade, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate, tootjarühmade ja tootmisharude vaheliste organisatsioonide kaudu?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (3A); M2.1 (3A); M2.3 (3A); M3.1 (3A); M3.2 (3A); M14.1 (3A); M4.2 (3A); M9.1 (3A); M16.4 (3A); Finantsinstrument (M4.2) (3A)

Teisene sekkumine: M4.1 (2A); Finantsinstrument (M4.1) (2A)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 3A1 Toetatud primaartootjate konkurentsivõime on paranenud;
- 3A2 Põllumajandustootjatele makstav hind toote lõpphinnast on suurenenud;
- 3A3 Põllumajandustootjate lisandväärtus primaartoote tootmisel on suurenenud;
- 3A4 Primaartootjate kvaliteediskeemide rakendamine on suurenenud;
- 3A5 Primaartootjate osalemine lühikestes tarneahelates, kvaliteedile orienteeritud tootjarühmades ja/või tegevusala tootjarühmades on suurenenud.

209 Tabel 17 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 17. Hindamisküsimuse nr 6 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
3A1, 3A3, 3A5	C14 Tööviljakus põllumajanduses	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	jaotuse kirjeldamine, jaotuseks sektorid	€/ATÜ	2013	2017	Eurostat
	C16 Tööviljakus toiduainetööstuses			€/ATÜ	2013	2017	Eurostat
	C17 Põllumajanduslikud majapidamised			arv	2013	2017	Eurostat; Statistikaamet
	O3 Toetatud tegevuste arv			arv	NA	2018	PRIA
	O4 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste arv			arv	NA	2018	PRIA
	O9 Toetatud tootjarühmade liikmete arv (põllumajandusl			informatiivne jaotuse kirjeldamine – ettevõtjate	arv	2013/15	2018

	ike majapidamiste arv)		suurus, tegevusalad. Võrdlus MAK 2014–2020 seatud sihttasemetega, kuna andmeid kasutatakse ka sisendina tulemusindikaatorite hindamisel.				
	O9 Tarneahelas olevate koostöö ja kohaliku piirkonna kvaliteedikavas osalevate põllumajanduslike majapidamiste arv		jaotuse kirjeldamine, jaotuseks sektorid	arv	2013/15	2018	PRIA
3A5	A25 Toetatud toiduainetööstuste arv			arv	NA	2018	PRIA
3A1, 3A4, 3A5	T6/R4 selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, keda toetatakse osalemise eest kvaliteedikavas, kohalikel turgudel ja lühikestes tarneahelates ning tootjarühmades või –organisatsioonides	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	osakaalu kirjeldamine (suhtarvu analüüs); esitatakse ka peamiste meetmete 3.1–3.2, 9.1 ja 16.4 lõikes	%	2013	2017	PRIA; Eurostat
3A1	A16 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste brutolisandväärtuses	PSM-DiD või RDD		%	2013	2017	FADN, äriregister
	A17 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste müügitulus	PSM-DiD või RDD		%	2013	2017	FADN, äriregister

3A2	A19 Põllumajandus- tootjate rahulolu ettevõtte konkurentsivõi mega	fookus- grupp	viiakse läbi grupiintervjuu	skaala	2010	2019	Hindaja
3A2	A26 Toetatud põllumajandus- like majapidamiste põllumajandus- toodangu väärtuse muutus ATÜ kohta	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoritega	kirjeldav analüüs toodangu väärtuse muutuse kohta	%	2013	2017	FADN, äriregister, PRIA
3A3	A27 Põllumajandus- tootjate marginaal toodete lõpphinnas on suurenenud	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	Kirjeldav analüüs	%	2013	2017	FADN, äriregister, PRIA

Kvalitatiivne meetod

- 210 Sihtvaldkonna HKde täitmise tulemuslikkuse ja meetmete mõju kohta koguti hinnanguid põllumajandustootjatega (toetuse saajatega) läbiviidud fookusgrupi intervjuul (toimus 25. aprill 2019, vt Lisa 2 fookusgrupi nimekiri). Intervjuus osalejatel paluti vastata järgmistele küsimustele:
- Hinnake palun, kuidas on investeeringutoetused mõjutanud Teie ettevõtte konkurentsivõimet võrreldes perioode 2007–2013 ja 2014–2018.
 - Palun hinnake, kui oluliselt on toetused mõjutanud turule pääsemist ja turuosa muutust arvestades tootjarühmade toetust; arvestades kvaliteedikavade toetust ning lühikese tarneahela toetamist.
- 211 Tulemused esitatakse hindamisküsimuse vastuses interpreteerimise teel ja ühtlasi trianguleerides kvantitatiivseid indikaatoreid.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 212 HKle vastamisel on kasutatud tulemusindikaatorite netomõju analüüsi samase metoodilise lahendusega nagu HK nr 4 (sihtvaldkond 2A) puhul (vt hindamisküsimus 2A).
- 213 Hindamisel kasutati neto- ja brutomõju tuvastamiseks taustindikaatoreid põllumajanduslike majapidamiste koguarvu (C17), tööviljakus põllumajanduses (C13) ja tööviljakus toiduainetööstuses (C16), kuid nende väärtused olid kättesaadavad vastavalt 2016. ja 2017. a kohta. Mistõttu ei ole makrotasandi viimane suund teada ja mõjuhinnang võib olla ebatäpne.
- 214 Sihtvaldkonda programmeeritud M4.2 toetuse väljamaksete tase oli väga madal (8,7% eelarvest), mistõttu hinnanguid ei olnud võimalik esitada. Eeldatavat toetuse mõju ei olnud pooleliolevate projektide puhul kohane hinnata.
- 215 Hindamise perioodi jääb majandusliku madalseisu tunnustega 2016. a, mis oli tingitud Eestis piimahinna langusest ja lisaks ilmastikust, mis omakorda mõjutas taimekasvatustoodangu saaki. Teraviljade kogusaak oli ligikaudu 39,0% väiksem kui 2015. a ja ühtlasi püsis terevilja kokkuostuhind madalamal tasemel võrreldes 2015. a. Piimalehmade arv vähenes 90 tuh loomalt

86 tuh loomani. Seakasvatus stabiliseerus pärast Aafrika seakatku puhanguid 2015. a, kuid püsis endiselt madalseisus.

Vastus hindamisküsimusele

- 216 Sihtvaldkonna 3A eelarve koos horisontaalse 1. prioriteedi meetmetega moodustab MAK 2014–2020 eelarvest 10,6% (105,6 mln €) ja v.a 1. prioriteedi meetmetega 10,3% (102 mln €). Investeeringumeetmete hulgas on ka FI eelarve 5,7 mln €. Seisuga 31.12.2018 moodustas välja makstud toetus eelarvest 34,4% (36,3 mln €). Arvestades üksnes investeeringutoetust ja FI väljamakset, siis on toetust välja makstud 34,6% eelarvest. Meetmete lõikes on kõige suurema panusega FI meetme 4.2 tingimustel, millest on väljamakseid tehtud 100% eelarvest. Järgnevad loomade heaolu toetus (M14.1) ja tootjarühmade loomine (M9.1), väljamaksed on vastavalt 96,6% ja 48,0% eelarvest. Turule pääsu avavate meetmete puhul (M3.2 ja M16.4) on välja makstud vastavalt 13,3% ja 11,3%. Põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks tehtavate investeeringute toetuse puhul (M4.2) on väljamakseid tehtud ainult 8,7% eelarvest.
- 217 Fookusgrupi intervjuul märgiti, et toiduainete kvaliteedikava (M3.2) ning lühikesed tarneahelad ja kohalike turgude arendamise toetus (M16.4) rakendamine ning toetatud projektide arv on ebapiisav. M16.4 toetuse taotlejaid oli PRIA andmetel 30, kuid positiivse otsuse sai neist 16. Ühtlasi esitati arvamus, et loomade heaolu toetus (M14.1) ei kanna sihtvaldkonnale omast eesmärki ja meetme panust ei tohiks hindamises otseselt arvestada. Hindaja arvestas osaliselt väitega, kuna loomade heaolutingimuste parendamine võib olla kvaliteedikava ja turunduse osa, mistõttu on ühiseid elemente eesmärgiga. Loomade heaolu olulisust toodangu müügi puhul on soovitatav kontrollida tarbijauuringus. Hetkel võib esineda olukord, kus pika tarneahela puhul tarbija ei pruugi tajuda toetusest tulenevat loomade heaolu paranemist, mistõttu ei suurene tootjate konkurentsivõime.
- 218 Sihtvaldkonnas 3A on toetatud kokku 161 teadmussiirde projekti (M1.1–1.3) summas 896,3 tuh €. Toetatud on kaks nõustamisprojekti summas 716,0 € (M2.1) ja ühte konsulentide koolitusprojekti (M2.3), mis koosneb moodulitest ning millele on välja makstud 23,4 tuh €. Teadmussiirde ja nõustamisega seotud hindamistulemused on esitatud hindamisküsimuste nr 1–2 juures (vt pt 4.1 ja 4.2).
- 219 Investeeringuprojekte on toetatud kokku 1929, millega kaasneb mõju 2204 kasusaajale (Tabel 18).

Tabel 18. Sihtvaldkonnas 3A toetust saanud isikute arv, projektide arv, kasusaajate arv ja välja makstud toetus seisuga 31.12.2018.

Meede	Toetatud isikute arv	Projektide arv	Lõppkasusaajate arv	Makstud toetus, €
3.2.	1	2	40	132 965,40
4.2.	20	20	20	3 726 730,25
9.1.	24	32	200 (227*)	2 882 086,73
14.1.	1862	1862	1862	22 466 755,18
16.4.	8	8	56	452 172,22
FI	5	5	26	5 164 590,50
Kokku	1 920	1 929	2 204	25 300,28

*Perioodi 2007–2013 toetusskeemi alusel lisanduvad kasusaajad

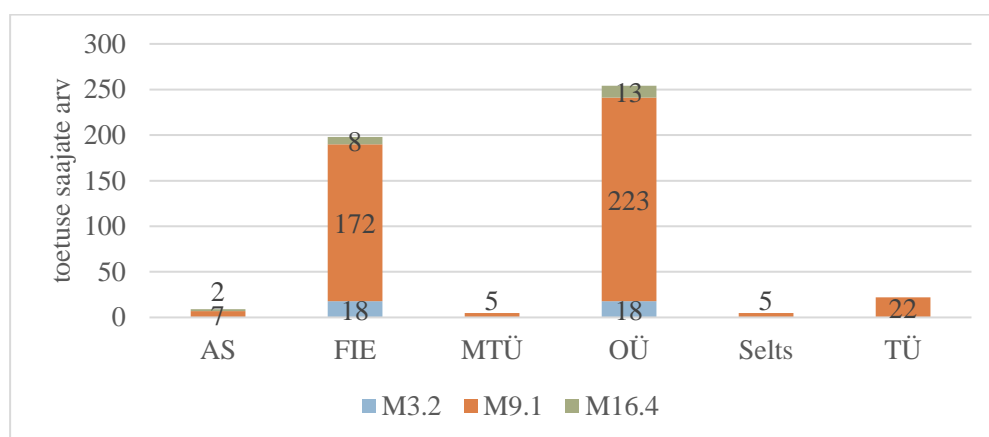
- 220 Ülekaalukalt on välja makstud loomade heaolu toetuse projekte (1862). Vaadeldes kasusaajate arvu, siis kõige rohkem on kaasatud põllumajandustootjaid läbi tootjarühmade loomise (200

tootjarühma liiget). Juhime tähelepanu, et vastavat toetust maksti ka perioodi 2007–2013 toetuskeemi põhiselt käesoleva perioodi EAFRD fondist, mille kaudu lisandub 227 tootjarühma liiget. Kokku on sellisel juhul kasusaajaid 427 tootjarühma liiget.

- 221 M3.2 ja M16.4 projektidest on kasusaajate arv 96 tootjat. Eelpool välja toodud tulemused on aluseks eesmärkindikaatori T6 täitmisel (T6: selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu). Indikaatori T6 sihttasemeks 2023. a on planeeritud 1,76% (meetmete M3.1, M9.1 ja M16.4 panuse kaudu) ja seisuga 31.12.2018 oli indikaatori väärtus 1,31%. Hinnates sihtväärtuse täitmise ajalist progressi, siis eesmärgist on täidetud 74,2%, kusjuures toetuse väljamaksmine vastavatele meetmetele on 31,5% eelarvest (3,5 mln €) Sihttaseme suhe kasutatud eelarvesse ja seega edenemine võrreldes programmiperioodi pikkusega on ületatud 42,7% võrra. Sihttaseme täitmine ajaliselt hinnatuna on ületatud 29,8% võrra. Sõltumata meetme 3.2 ja 16.4 tagasihoidlikust projektide arvust on kasusaajate osas jõutud heale tasemele ja programmiperioodi lõpuks on võimalik eesmärkindikaator täita.

HK 3A1 Toetatud primaartootjate konkurentsivõime on paranenud ja HK 3A3 Põllumajandustootjate lisandväärtus primaartoote tootmisel on suurenenud

- 222 Konkurentsivõime ja lisandväärtuse kvantitatiivne hindamine toimus toetuskeemide M3.2, M9.1 ja 16.4 alusel. Lisaks võrreldakse andmeid sihtvaldkonna 2A M4.1 lõppkasusaajate tulemusega, mille puhul on võimalik teisene sekkumine. Kasutati täiendavaid indikaatoreid A16 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste brutolisandväärtuses, A17 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste müügitulus, A26 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangu väärtuse muutus ATÜ kohta ja A27 Põllumajandustootjate marginaal toodete lõpphinnas on suurenenud.
- 223 Lõppkasusaajate üldkogum oli 530 põllumajandustootjat (Tabel 18). Omakorda jäeti välja tootjad, kes olid lõppkasusaajad 2018. a toetust saanud projektides, kuna eeldatavalt toetuse mõju ei avaldu ühe aastaga. Lisaks jäeti välja MTÜd, seltsid ja TÜd, mistõttu analüüsi kaasatud ASid, OÜd ja FIEd kokku oli 461 tootjat (Joonis 6). FADN andmebaas võimaldab hinnata ka FIEd. Täiendavalt kontrolliti ettevõtjate esinemist mitmes meetmes, mistõttu dublikaatideta valim oli 234 äriühingut. Lisaks juhime tähelepanu, et nendest 43 tootjat (18,%) kasutas ka M4.1 investeeringutoetust.

Joonis 6. Sihtvaldkonnas 3A lõppkasusaajate jaotus ettevõtlusvormide lõikes

- 224 Indikaatorite väärtused 2017/2013 võrdluses on oluliselt muutunud nii toetuste saajate (lõppkasusaajate) kui ka võrdlusgrupis. Toetuse saajate majandusnäitajates on kõige suurem väärtuse muutus toimunud müügitulus (A17), kus näitaja on vähenenud 35,2 tuh €. Näitaja

netoväärtus on samuti negatiivne (-37,4 tuh €). Brutolisandväärtuse (A16) muutus on toetuse saajatel 5,9 tuh € ja põllumajandustoodangu väärtuse muutus ATÜ kohta 7,0 tuh €. Samal ajal on kontrollgruppi kuuluvate ettevõtjate näitajate positiivne muutus suurem, mis tähendab, et näitajate muutus netomõjuna oli negatiivne (-13,6%, Tabel 19).

Tabel 19. Sihtvaldkonnas 3A tulemusindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena

	2013		2017		Muutus		Neto- mõju, €	Neto- mõju, %
	toetuse saajad	võrdlus- grupp	toetuse saajad	võrdlus- grupp	toetuse saajad, brutomõju	võrdlus- grupp		
C14	33339,51	29840,16	43706,59	48529,41	10367,08	18689,24	-8322,16	-31,5%
A26	72000,55	64683,35	79094,85	79985,94	7094,29	15302,59	-8208,30	-13,8%
A16	192299,36	137468,06	198182,68	160430,40	5883,32	22962,34	-17079,02	-13,6%
A17	356489,88	256835,79	321286,29	259047,28	-35203,59	2211,50	-37415,08	-10,7%

- 225 Sihtvaldkond on seotud taustindikaatoritega C14 ja C16. Indikaatori C14 Tööviljakus põllumajanduses lähtetase aastal 2013 oli 14,9 tuh € ATÜ kohta ja aastal 2017 13,7 tuh € ATÜ kohta. Makrotasandil oli tegemist negatiivse muutusega (-1,2 tuh €/ATÜ)
- 226 Tööviljakuse netomõju hindamiseks kasutati FADNi andmebaasi 2013. ja 2017. a andmeid. Tulemusena selgus, et toetuse saajate ja toetust mitte saanud põllumajandustootjate hinnatava näitaja netomõju oli 1,4 tuh € ATÜ kohta ehk 10,4% enam kui võrdlusgrupis.
- 227 Indikaatori C16 Tööviljakus toiduainetööstuses lähtetase aastal 2013 oli 22,7 tuh € ja aastal 2017 oli näitaja 26,6 tuh € ATÜ kohta. Kuigi makromajanduslikult on tööviljakus muutunud, siis MAK 2014–2020 mõju selles oluliselt ei avaldu. Meetme 4.2 toetuse väljamaksega projekte oli seisuga 31.12.2018 kokku 96 ja toetatud ettevõtjaid kokku 86. Konkreetselt sihtvaldkonda 3A liigitus 20 projekti 20 ettevõtja poolt. Mistõttu on tegemist nn madala sekkumise tasemega (indikaator A25). Projektide tulemuslikkust saab hinnata MAK 2014–2020 järelhindamisel. Järeldame, et antud sihtvaldkonna toiduainetööstuste tegevused on põllumajandust mõjutanud vähe.
- 228 Fookusgrupis esitati arvamus, et konkurentsivõimet on suurendanud ka ühistegevus, kuid kindlasti on tehtud individuaalseid investeeringuid sihipäraselt (eelkõige toodangu kvaliteeti suurendav eesmärgiga). Ühistegevus suurendab konkurentsivõimet, kui on oluline turustamine ja eksport (A19).

HK 3A2 Põllumajandustootjatele makstav hind toote lõpphinnast on suurenenud

- 229 Analüüs näitas, et sihtvaldkonna meetmed ei ole põllumajandustootjatele makstavale hinnale võrdluses toote lõpphinnaga erilist mõju avaldanud. Lisaindikaator A27 iseloomustab muutust toetatud põllumajanduslike majapidamiste toodete lõpphinnas. Netomõju hindamiseks kasutati FADNi andmebaasi 2013. ja 2017. a andmeid toetust saanud ja mitte saanud piimatootjate kohta ja PSM-DiD meetodit. Analüüsi tulemusena selgus, et toetuse saajate ja toetust mitte saanud põllumajandustootjate hinnatava näitaja netomõju oli -13,8%.

230 Fookusgrupis arutati teemat, kui edukas on olnud ühistegevus turule juurdepääsu ja toodangule parema hinna tagamisel. Selgusid järgmised aspektid:

- Tootjarühma toetus on väga oluline, kuid kuna viimased aastad on olnud tootjatele väga keerulised, siis hinna tagamine tootjarühmade poolt on samuti raskendatud. Eksisteerivad turutõkked - turu suurim kokkuostja dikteerib hinda (sh kasutab väliskapitali) ja ühistutel on keerukas konkureerida kui ei ole veel kogutud piisavalt reservi ning omakapitali.
- Tootjarühmi, mida toetatakse, ei tohiks olla Eestis palju.
- Turustamise juures on oluline ka turundamine ehk ühistegevused sobivad promoürituste korraldamiseks, sh toodangu tutvustamine, propageerimine. Leiti, et müügitegevuseks tehakse koos paremaid tegevusi ja sellest tuleb suurem väärtus ning parem hind.
- Kui rääkida ekspordist, siis tuleks arendada suuri ühistuid, et oleks võimekus tagada mahud ja kvaliteet.
- Eesti tootja probleem on eelkõige madal toodangu hind – ei saa head hinda. Ühistud on olulised, sest näiteks köögiviljadega ei pääse suurtele hangetele.
- Tapal on suur sõjaväeosa toita, aga ühtki köögivilja sinna müüa ei saa (näide kehtib ka koolide, lasteaedade jt riiklike asutuste puhul). Seega on piiratud nii eksport kui siseriiklik müük.
- Arvati, et nn „viieliikmelised“ ühistud on toetuse saamise eesmärgil loodud ja segavad turgu.

HK 3A4 Primaartootjate kvaliteediskeemide rakendamine on suurenenud

231 Kvaliteedikavade rakendamist seisuga 31.12.2018 ei ole võimalik hinnata piisavaks, kuna toetatud on ühe kvaliteedikava loomist ja selle edendustegevusi. Toimiva kvaliteedikava liikmeskonda kuulus 2016. a 40 ettevõtjat ja 2017. a 38 ettevõtjat.

232 Fookusgrupis avaldati järgmiseid arvamusi kvaliteedikava toimimise kohta:

- Üks toetus kvaliteedikavale on rakendatud, aga teist, kvaliteedikavas osalevatele farmidele suunatud toetust, ei ole suudetud korraldusasutuse poolt rakendada. Omakorda mõjutab kvaliteedikavade loomist ja motivatsiooni.
- Turu arendamise poolel on kvaliteedikava olnud suureks abiks, aga suur vaev on administreerimisel. PRIA ja ministriumiga suhtlemiseks on vajalik eraldi kolmeliikmelist meeskonda. Toetus ei laeku kunagi lubatud ajal.
- Väga raske on kvaliteedikava toetuse puhul teha projektis väiksemaidki muudatusi. Taotlemise ja elluviimise vahel on ajaline lõtk ning elu teeb korrektiive – näiteks saab lendudele registreerida elektroonselt ja tihti puuduvad pardakaardid. LEADER-projektidega on jooksvate muudatuste tegemine hulga lihtsam.

HK 3A5 Primaartootjate osalemine lühikestes tarneahelates, kvaliteedile orienteeritud tootjarühmades ja/või tegevusala tootjarühmades on suurenenud

233 Kriteeriumile vastamiseks vaatleme liikmete arvu muutust tootjarühmades. Aastal 2018 oli tootjarühmades kokku 434 liiget (M1.9 ja 9.1 liikmed kokku). Perioodil 2013–2018 suurenes liikmeskond 118 liikme võrra, sh uute alustanud ühistute liikmeskond. Samal perioodil astus liikmeskonnast välja 55 ettevõtjat, mis moodustab kogu liikmeskonna arvust 12,6%. Tootjarühmade liikmeskond on suurenenud enam kui on välja astunud liikmeid.

Kokkuvõte

- 234 Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaatori T6 väärtus 1,31%, mille täitmiseks on meetmete M3.1, M9.1 ja M16.4 projektidele välja makstud ligikaudu 36,3 mln € toetust. Meetmete lõikes on kõige olulisema panusega FI (M4.2), millest on väljamakseid tehtud 100% eelarvest. Järgnevad loomade heaolu toetus (M14.1) ja tootjarühmade loomine (M9.1), väljamaksed on vastavalt 96,6% ja 48,0% eelarvest. Turule pääsu avavate meetmete puhul (M3.2 ja M16.4) on välja makstud vastavalt 13,3% ja 11,3%. Põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks tehtavate investeeringute toetuse puhul (M4.2) on väljamakseid tehtud ainult 8,7% eelarvest. Sihtvaldkonna eesmärkide täitmisesse panustavad ka teised meetmed ja lõppkasusaajate arv on piisavalt suur (2,2 tuh tootjat), mis peamiselt on tingitud loomade heaolu tagavatest põllumajandustootjatest.
- 235 **HK 3A1 ja 3A3** analüüsimisel selgus, et sihtvaldkonda 3A programmeeritud meetmed on toetanud primaartootjate konkurentsivõimet eelkõige ühistegevuse kaudu. Majanduslike indikaatorite netoväärtuste (netomõju) muutus on negatiivne, mistõttu ei ole toetused piisavat mõju avaldanud mikro- ja väiketootjate majandusnäitajatele. Taustindikaatori C14 tööviljakuse arutamisel toetuse saajate kohta ilmnes, et näitaja on suurenenud 10,4% ATÜ kohta enam kui kontrollgrupis. Mistõttu tootlikkus on ettevõtetes suurenenud. Aastatel 2016 ja 2017 lõpetati 20 töötleva tööstuse projekti, mis on nn madala (*low uptake*) sekkumise tasemega. Töötleva tööstuse mõju ja projektide tulemuslikkust saab hinnata programmi järelhindamisel.
- 236 **HK 3A2** puhul järeldame, et sihtvaldkonna meetmed ei ole põllumajandustootjatele makstavale hinnale võrdluses toote lõpphinnaga mõju avaldanud.
- 237 Järeldame, et tootjarühma toetus on väga oluline, kuid kuna viimased aastad on olnud tootjatele väga keerulised, siis hinna tagamine tootjarühmade poolt on samuti raskendatud. Samal ajal ei ole kõik ühistud täitnud eesmärki ja mitmetes valdkondades on loodud liiga palju ühistuid.
- 238 **HK 3A4** hindamisel järeldus, et kvaliteedikavade rakendamist seisuga 31.12.2018 ei ole võimalik hinnata aktiivseks. Toimiva kvaliteedikava liikmeskonda kuulus 2016. a 40 ettevõtjat ja 2017. a 38 ettevõtjat. Kvaliteedikavade mõju mikro- ja väiketootjatele on riiklikul tasemel väga madal.
- 239 **HK 3A5** hindamisel tootjarühmade liikmeskonna alusel nähtus, et liikmeskond on suurenenud ja liikmeskonnast lahkujate arv on samal ajal alla 13,0%.

Soovitused

- Uurida probleeme ja turutõrkeid töötleva tööstuse projekti rakendamisel ning kaasata sobivad abinõud.
- Rakendada meetmeid, mis soosiksid loodud tootjarühmi koonduma. Arendada suuri ühistuid, kelle kaudu tagatakse ekspordivõimekus või siseriiklik jaekaubanduskettidesse jõudmine või põllumajandussaaduste suurhangetel osalemise võimekus.
- Vaadata üle kvaliteedikavade rakendamise skeemid, pakkuda täiendavaid konsultatsioone ja võimaldada kvaliteedikavas osalevatele farmidele suunatud tootmisega seotud toetust.

4.7. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 7 (SIHTVALDKOND 3B)

COMMON EVALUATION QUESTION No 7 (FA 3B)

„To what extent have RDP interventions supported farm risk prevention and management?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud põllumajanduslike majapidamiste riskiennetamist ja -juhtimist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (3B); M2.1 (3B); M2.3 (3B); M5.2 (3B)

Teisene sekkumine: puudub

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 3B1 Farmide osalemine riskide ennetamise ja juhtimise skeemides on suurenenud.

Täiendavad HKd (siseriiklikud) on järgmised:

- 3B2 Teadmussiirde ja nõustamisteenus käigus on suurenenud riskide ennetamise ja ettevõtte juhtimisalane teadlikkus.

240 Tabel 20 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 20. Hindamisküsimuse nr 7 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
3B1	C17 Põllumajanduslikud majapidamised (farmid)	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga, võrdlus eelneva MAK perioodiga	analüütilise võrdluse suurendamiseks esitatakse ka turule tootvate ettevõtjate arv	arv	2013	2016	Eurostat; Statistikaamet
	R5/T7 osakaal põllumajanduslikest majapidamistest, kes osalevad riskijuhtimiskavades	enne-pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	osakaalu kirjeldamine (suhtarvu analüüs)	%	NA	2018	PRIA; Statistikaamet
	O4 Põllumajandus- tootjad, kes said toetust ohtlike taimakahjustajate ja loomahaiguste korral kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise tegevusteks	kirjeldav statistika	M5.2	arv	2013	2018	PRIA

3B2	O12 Koolitustel osalenud isikud, riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas	kirjeldav statistika	M1.1, loendatakse vaid täienduskoolituse korraldatud tegevuste osalejaid.	arv	-	2018	PRIA
	O13 Põllumajandustootjad, kes on saanud nõustamist seoses riskide ennetamise, juhtimise ja juhtimisalase ümberkorraldusega	kirjeldav statistika	M.2.1	arv	2013	2018	PRIA; MAK 2007-2013 järelhinamine
	A4 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv (riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas)	kirjeldav statistika	M1.1–1.3, M2.3 taotluste põhine detailandmete analüüs	arv	2013	2018	PRIA
	A9 Teadmussiirde sündmuste arv (riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas)			arv	2013	2018	PRIA
	A7 Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ja tulemus	Veebiküsitlus, kirjeldav statistika, võrdlus eelneva MAK perioodiga	M1.1–1.3, M2, kirjeldatakse veebiküsitlusega kogutud erinevaid aspekte võrrelduna eelmiste sarnaste küsitlustega	skaala		2019	ettevõtjate veebiküsitlus, varasemad Maaeluministeriumi tellitud uuringud

Kvalitatiivsed meetodid

- 241 Kuna hindamisküsimus on suunatud toetust saanud põllumajandustootjatele ja kvantitatiivsed andmed seoses meetmete hilise rakendamisega ei pruugi näidata piisavat sekkumise vajadust/tähtsust, kasutatakse ka kvalitatiivset meetodit.

Täiendava indikaatori A7 (Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused) puhul kasutati „Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu“ andmeid.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 242 Indikaator R5/T7 on suunatud toetust saanud põllumajandustootjatele ja kvantitatiivsed andmed seoses meetmete hilise rakendamisega (M5 alates 2017 ja M17 alates 2019) ei pruugi näidata piisavat sekkumise vajadust/tähtsust. Leevendusena esitatakse võimalusel hinnangud M5 ja M17 sihtgrupi suuruse kohta.

Vastus hindamisküsimusele

- 243 Sihtvaldkonda 3B on programmeeritud MAKst 4 meedet eelarvega 5,0 mln €. Nendest kaks on võrdsete eelarvetega - allmeede 5.2 „Ohtliku taimekahjustaja ja eriti ohtliku loomataudi tõttu kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetus“ (2,0 mln €) ja M17 „Riskijuhtimine“ (2,0 mln €) M5.2 tegevuste eesmärgiks on toetada ohtlike taimekahjustajate ja loomahaiguste esinemisel ettevõtte põllumajandusliku tootmispotentsiaali taastamist.
- 244 M17 on kavandatud ja rakendumas, kuid hinnatava perioodi lõpuks 2018. a ei olnud meede rakendunud.

HK 3B1 Farmide osalemine riskide ennetamise ja juhtimise skeemides on suurenenud

- 245 Ohtlike taimekahjustajate ja loomahaiguste korral kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetust (M5.2) rakendati alates 2017. a peamiselt seoses Eestis mets- ja kodusigadel tuvastatud sigade Aafrika katkuga. Toetust tootmispotentsiaali taastamiseks taotleti 8 korral, toetus on välja makstud 6 taotlejale summas 1,05 mln €, mis moodustab 52,6% planeeritud eelarvest (Tabel 21)

Tabel 21. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas

Indikaator	Vastus	Allikas
C17 Põllumajanduslikud majapidamised (farmid)	kokku 19610 →16 696 keskmine füüsiline suurus (kasutuses olevat põllumajandusmaad (UAA) /ettevõtte) 49.91 →59.60	Eurostat; Statistikaamet
R5/T7 osakaal põllumajanduslikest majapidamistest, kes osalevad riskijuhtimiskavades		PRIA; Statistikaamet
O4 Põllumajandustootjad, kes said toetust ohtlike taimekahjustajate ja loomahaiguste korral kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise tegevusteks	6 põllumajandustootjat	PRIA
O12 Koolitustel osalenud isikud, riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas	132 osalemist ehk 10,2%	PRIA
O13 Põllumajandustootjad, kes on saanud nõustamist seoses riskide ennetamise, juhtimise ja juhtimisalase ümberkorraldusega	70 klienti	PRIA; MAK 2007-2013 järelhindamine
A4 Teadmussiirde tegevustes osalemiste arv (riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas)	1291 osalemist	PRIA
A9 Teadmussiirde sündmuste arv (riskiennetamise ja riskide juhtimise valdkonnas)	17	PRIA
A7 Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ja tulemus	ettevõtete osakaal, kelle töötajad osalesid teabelevi sündustel riskide hindamise ja juhtimise valdkonnas 2018. a 7,3% põllumajandusettevõtetest, 24,2% toidutöötajad	ettevõtjate veebiküsitlus, varasemad Maaeluministeeriumi tellitud uuringud

HK 3B2 Teadmussiirde ja nõustamisteenuse käigus on suurenenud riskide ennetamise ja ettevõtte juhtimisalane teadlikkus

- 246 Põllumajanduslike majapidamiste riskide ennetamise ja –juhtimise teemadel on enim sekkumisi olnud läbi Individuaalse nõustamisteenuse toetamise (M2.1), milles sihtvaldkonna 3B alt ellu viidud projektid on olnud seotud töötervishoiu ja -ohutusalaste küsimustega. Vastavalt on välja makstud 78 nõustamislepingut 70 unikaalse kliendi kohta, summas 110,4 tuh €. Sihtvaldkonnale seatud eesmärk, 240 nõustamislepingut, ei pruugi täituda nõuandetoetuse üldiselt vähese kasutamise ning nõustamise laia ulatuse tõttu. Nt taimekasvatuse teemaline nõustamine sisaldab enamasti lisaks põllupõhisele nõustamisele ka terve ettevõtte majandamise või töökorralduse küsimusi. Nõustamise mitmetahulisuse tõttu märgitakse nõustamist riskide juhtimise osas pigem konkurentsivõime (2A) või mitmekesistamise (6A) sihtvaldkondade tegevusteks.
- 247 Teadmussiirde ja teavituse meetmes (M1) on sihtvaldkonnas 3B toimunud tegevusi 17, toetust on välja makstud summas 97,2 tuh €, mis moodustab 13,9% planeeritud eelarvest. Riskide juhtimise valdkonda märgitud täienduskoolitustel osales 132 isikut, kõigis teabe omandamise vormides 1291 isikut. Täienduskoolitusi toimus sihtvaldkonnas arvuliselt 4, muid tegevusi 13. Sihtvaldkonnas toimus üks nõustajatele suunatud koolitus (M2.3) põllumajandusettevõtte juhtimisest. Kahe koolitusgrupi tulemusel sai seitsme koolituspäeva jooksul õpet 37 nõustajat.
- 248 Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu veebiküsitluse tulemustest ilmnes, et riskide juhtimise valdkonnas osales koolitus- ja teavitustegevustel 7,3% põllumajandusettevõtetest ning 7,7% kasutas nõustamisteenuseid (ettevõtete juhtimise valdkonnas vastavalt 11 ja 9%). Samas 23,7% põllumajandusettevõtetest kinnitas vajadust koolitada oma töötajaid riskide juhtimise valdkonnas (24,6% ettevõtte juhtimise valdkonnas). Toidutöötajad vastasid veebiküsitlustikus, et 24,2% osalesid koolitustel riskide juhtimise ja 37,3% ettevõtte juhtimise valdkondades; tasulist nõustamisteenust kasutatakse 53,6% juhtudest ettevõtte juhtimiseks või 35,0% juhtudest riskide hindamiseks. Samas ettevõtte juhtimise või riskide juhtimise teemalist teavet vajatakse edaspidigi vastavalt 44 ja 46% ulatuses. Sarnased osakaalud selgusid ka 2019. a kevadel korraldatud toetusvajaduse uuringus: 10% põllumajandustootjatest on kasutanud nõustamisteenust töötervishoiu ja -ohutuse valdkonnas ning 15% ettevõtte äriplaani või arengukava koostamiseks (toidutööstuse ettevõtjad vastavalt 15% ja 17%)
- 249 Vahehindamise paneeldiskussioonil märgiti, et nii sündmused kui teabematerjalid ja nõustamine hõlmavad ühes tegevuses paljude sihtvaldkondade teemasid ning taotluseid ei jaotata mitmete valdkondade vahel. Võrreldes 2017. a korraldatud veebiküsitlusega on riskide juhtimise valdkonnas enesetäiendamise osakaal väiksem, kuid muutus võib tuleneda riskijuhtimise defineerimisest – paljusid majandusotsuseid ei peeta riskijuhtimiseks. 2019. a küsitluse kohaselt põllumajandustootjad peavad 45% juhtudel riske aktsepteerima, riskide leevendamist on võimalik kavandada 42% olukordade puhul.

Kokkuvõte

- 250 **HK 3B1 Farmide osalemine riskide ennetamise ja juhtimise skeemides on suurenenud** hindamisel järeldus, et farmid kasutasid ohtlike taimekahjustajate ja loomahaiguste korral kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetust (M5.2), mis rakendati alates 2017. a peamiselt seoses Eestis mets- ja kodusigadel tuvastatud sigade Aafrika katkuga. Toetus on kaasa aidanud taudiga seotud riskijuhtimise tegevustele.
- 251 **HK 3B2 Teadmussiirde ja nõustamisteenuse käigus on suurenenud riskide ennetamise ja ettevõtte juhtimisalane teadlikkuse** analüüsimisel selgus, et sihtvaldkonnas 3B on enim sekkumisi olnud nõuandetoetuse kaudu. Välja on makstud toetus 70 unikaalse kliendi kohta,

summas 110 tuh €. Sihtvaldkonnale seatud eesmärk, 240 nõustamislepingut, ei pruugi täituda nõuandetoetuse üldiselt vähese kasutamise tõttu ning põhjusel, et ettevõtte nõustamist riskide juhtimise osas märgitakse pigem konkurentsivõime (2A) või mitmekesisistamise (6A) sihtvaldkondade tegevusteks.

- 252 Teadmussiirde ja teavituse meetmes (M1) on sihtvaldkonnas toetust välja makstud summas 97 tuh €, mis moodustab 13,88% planeeritud eelarvest. Riskide juhtimise valdkonda märgitud täienduskoolitustel osales 132 isikut, kõigis teabe omandamise vormides 1291 isikut ning temaatilisel nõustajate koolitusel sai õpet 37 nõustajat.
- 253 Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuringu küsitlustulemustest ilmnes, et riskide juhtimise valdkonnas osales koolitus- ja teavitustegevustel 8% põllumajandusettevõtetest ning 7% kasutas nõustamisteenuseid. Vaid neljandik põllumajandusettevõtetest kinnitas vajadust koolitada oma töötajaid riskide juhtimise valdkonnas (toidutöötajatel on riskitunnetus kõrgem). Vähene sekkumine riskijuhtimise teemadesse võib tuleneda riskijuhtimise hilisest defineerimisest – paljusid majandusotsuseid ei peeta enam riskijuhtimiseks.

Soovitused

- Täiendavate riskijuhtimismeetmete loomine on vajalik, kuid tuleb arvestada nii toodangu hinna kui ka kõige olulisemate kahjustuste võimalusega.
- Riigi poolse toetusega on suur oht kindlustusteenuse eest maksta rohkem kui on vajalik riskide kompenseerimiseks. Soovitame teostada põhjalikud analüüsid kindlustuse turutõrke täpsustamiseks.

4.8. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 8 (SIHTVALDKOND 4A)

COMMON EVALUATION QUESTION No 8 (FA 4A)

„To what extent have RDP interventions supported the restoration, preservation and enhancement of biodiversity including in Natura 2000 areas, areas facing natural or other specific constraints and HNV farming, and the state of European landscape?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud elurikkuse ennistamist, säilitamist ja parandamist, sealhulgas Natura 2000 aladel ja looduslikust või muust eripärast tingitud piirangutega aladel, ning suure loodusliku väärtusega põllumajanduse ja Euroopa maastike seisundi ennistamist, säilitamist ja parandamist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (4); M2.1 (4); M2.3 (4); M4.4 (4); M8.3, M8.4 (4); M10.1.1–10.1.7 (4); M11.1, M11.2 (4); M12.1 (4); M12.2 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4)

Teisene sekkumine: M4.3 (2A); M14.1 (3A); M19.2 (6B); M19.3 (6B); 8.6 (5C)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente;
- 4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud;
- 4A3 MAK 2014–2020 on toetanud põllumajanduse geneetilist mitmekesisust.

254 Tabel 22 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 22. Hindamisküsimuse nr 8 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
	C19 Mahepõllumajandu sliku maa pindala muutus Eestis	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta (või aastate keskmine) indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodieelsest väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2013	2017	Eurostat: org_cropar
	C29 Muutus metsa ja muu metsamaa (FOWL) pindalas			%	2010	2015	Eurostat: for_area
	C34 Muutus Natura 2000 alade osakaalus (% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast (KPM))			%	2014	2016	EEA: N2000 ruumiandmestik (2014. a lõpu seisuga) + CORINE maakatteklassid 2012. a
	C34 Muutus Natura 2000 alade osakaalus (% kogu metsamaast)			%	2014	2016	
	C36 Põllumajanduslike elupaikade (rohuma) kaitsestaatuse muutus			%	2007 – 2012		DG Environment. Elupaigadirektiivi ga seotud Artikli 17 aruanne 2007-2012 kohta. Järgmine aruanne koostatakse aastate 2013–2018 kohta, seega uuemad andmed hetkel puuduvad
	Soodne (% hinnatud elupaikadest)						
	Ebasoodne – ebapiisav (% hinnatud elupaikadest)						
	Ebasoodne – halb (% hinnatud elupaikadest)						
	Teadmata (% hinnatud elupaikadest)						
	C37 Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusala osakaalu muutus (% KPMst)			%	2014	2018	KLV pind PMK andmetel, KPM Eurostat andmetel (2018. a kohta kasutatud 2017. a väärtust, kuna uuemad andmed puuduvad)
	C35 Muutus põllulindude indeksis			%	2010 – 2013 keskmine	2015–2018 keskmine	KAUR
	A30 Muutus metsalindude indeksis			%	2010 – 2013 keskmine		

4A1	T8/R6 sellise metsa või muu metsamaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust	kirjeldav statistika	arvutatakse viimase aasta majandamislepingute alusel, millega toetatakse elurikkust metsas/muul	%		2018	PRIA
4A1	T9/R7 sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust ja/või maastikke		metsamaal või põllumajandusmaal, leides osakaalu vastavalt kogu metsa/muust metsamaast või KPMst	%		2018	
4A1	O5 Toetatud metsamaa kogupindala (NAM)	kirjeldav statistika	esitatakse viimase aasta seisuga vastava toetuse all olev pindala või istikute arv	ha		2018	SA EMK
4A1	O5 Toetatud põllumajandus-maa kogupindala (NAT)			ha		2018	PRIA
4A1	O5 Toetatud põllumajandus-maa kogupindala (MAHE)			ha		2018	
4A3	O5 Toetatud põllumajandus-maa kogupindala (SORT)			ha		2018	
4A3	A31 Toetatud kohalikku sorti puuvilja- ja marjakultuuride istikute arv (SORT)			tk		2018	
4A1	A32 Taastatavate kiviaedade pikkus (KIVI)			esitatakse taotlusvoorudes määratud taastatavate kiviaedade pikkuste summa	m		2016 ja 2018
4A1	O6 Toetatavate alade füüsiline pindala		arvutatakse viimase aasta seisuga põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetme (M10.1) all olev pindala	ha		2018	
4A2	A33 Muutus lepingualuse maa keskmise kimalaste arvukuse osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest kimalaste arvukusest	DiD	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi aastate keskmine indikaatori väärtus MAK meetmega (MAHE ja KSM) ning meetmeta alade kohta ning	%	2010 – 2013 keskmine	2015–2018 keskmine	PMK kimalaste uuring*

4A2	A34 Muutus lepingualuse maa keskmise kimalaste SHDI osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest kimalaste SHDIst		leitakse meetmega indikaatori osakaal meetmeta indikaatorist. Seejärel leitakse osakaalude protsendipunkti muutus	%			
4A2	A35 Muutus lepingualuse maa keskmise pesitsevate põllulinnupaaride arvu osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest põllulinnupaaride arvust			%			PMK põllulindude uuring*
4A2	A36 Muutus lepingualuse maa keskmise pesitsevate põllulindude SHDI osakaalus lepingu alt väljas oleva maa keskmisest pesitsevate põllulindude SHDIst			%			
4A2	A37 Muutus soontaimede keskmises liikide arvus põlluservade rohumaaribades (8 m ² kohta)	enne- pärast, kirjeldav statistika	leitakse perioodielse ja käesoleva perioodi viimase aasta (või aastate keskmine) indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodielsest väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2011 ja 2013 keskmine	2016	PMK KSM rohumaaribade taimestiku uuring*
4A1	A38 NAM toetuse aluse maa osakaalu muutus NAM toetusõiguslikust pinnast			%	2013	2018	arvutatud SA EMK ja EELIS andmete põhjal
4A1	A39 MAHE toetuse aluse maa osakaalu muutus KPMst			%	2013	2017	arvutatud PRIA ja Eurostati C18 KPM andmete põhjal. Esitatakse 2017. a väärtus, kuna KPM kohta Eurostatis uuemad andmed puuduvad
4A1	A40 PLK toetuse aluse maa osakaalu muutus EELISE PLK pinnast			%	2013	2018	arvutatud PRIA ja EELIS andmete põhjal
4A3	A41 Eesti hobuste arvu muutus Eestis			%	2009 – 2013 keskmine	2015–2018 keskmine	arvutatud VTA ja PRIA andmete põhjal
4A3	A42 Tori hobuste arvu muutus Eestis			%			
4A3	A43 Eesti raskeveohobuste arvu muutus Eestis			%			

4A3	A44 Eesti maatõugu veiste arvu muutus Eestis				%			
4A3	A45 OTL toetusega eesti hobuste osakaalu muutus Eestis				%			
4A3	A46 OTL toetusega tori hobuste osakaalu muutus Eestis				%			
4A3	A47 OTL toetusega eesti raskeveohobuste osakaalu muutus Eestis				%			
4A3	A48 OTL toetusega eesti maatõugu veiste osakaalu muutus Eestis				%			
4A1	A49 NAT, MAHE, põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetme taotletud maa osakaal N2000 pinnast põllumajandusmaal	GIS analüüs ja kirjeldav statistika	esitatakse viimase aasta seisuga vastavate toetuste taotletud pinna osakaal N2000 alade pinnast kogu potentsiaalsel põllumajandusmaal (sh PKÜ kihi PLKd ja ETAK põllumajandusmaa)		%		2018	arvutatud PRIA, EELIS ja ETAK andmete põhjal

*Täpsem metoodika

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 255 Hindamisküsimusele vastamisel on kasutatud kvantitatiivseid meetodeid, kus on leitud muutus näitajas käesoleval perioodil võrrelduna perioodilise ajaga (muutuse osakaal perioodilise väärtusest) või on välja toodud näitaja väärtus käesoleval MAK perioodil. Kasutatud on MAK toetustega seotud administratiivandmeid, avalike andmebaaside ja erinevatelt asutustelt päringuga saadud andmeid ning PMK elurikkuse uuringute ja KLV andmeid.
- 256 Hindamisküsimusele vastamiseks valitud näitajad aitavad selgitada MAK 2014–2020 võimalikku panust sihtvaldkonda 4A, kuid ei ole piisavad väitmaks, et muutus elurikkuses on kindlasti põhjustatud MAK meetmetest. Samas on välja toodud erinevaid näitajaid, mis ilmestavad, kas MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente ning põllumajanduse geneetilist mitmekesisust – sellisel toetamisel on elurikkusele eeldatavasti positiivne mõju.

PMK uuringute metoodika ja võimalikud nõrkused

- 257 Põllulindude ja kimalaste andmeid koguti 2010.–2018. a igal aastal 66 põllumajandusettevõtte maalidel Kesk- ja Lõuna-Eestis, millest 1/3 olid MAHE ja 1/3 KSM toetusega alad (hindamisel mõlemad arvestatud MAK lepingualuse maa hulka) ja 1/3 kontrollgrupp ehk alad, mis ei olnud liitunud ei KSM ega ka MAHE toetusega (MAK lepingu alt väljas olev maa).

Põllulindude seireks kasutati transektloendust (1 km x 100 m) haritavatel põldudel. Seire toimus igal aastal kolm korda perioodil aprilli lõpp – juuni keskpaik.

- 258 Kimalaste seireks kasutati samuti transektloendust. Seire toimus igal aastal kolm korda perioodil juuni lõpp – augusti keskpaik. Kimalasi loendati 500 m pikkusel ja 2 m laiusel transektil, millest ideaaljuhul asus 400 m haritavate põldude servades rohumaaribal ja 100 m võimalusel tolmeldamist vajava kultuuriga põllul.
- 259 Hindamisküsimusele vastamiseks kasutati kimalaste ja lindude erinevate näitajate keskmise väärtuse osakaalu lepingualusel maal lepingu alt väljas oleva maa vastava näitaja keskmisest väärtusest. Referentsaastaks valiti 2010–2013 keskmine väärtus ning MAK 2014–2020 panust hinnatakse läbi muutuse neis näitajates 2015.–2018. a keskmisena.
- 260 Kuigi kimalaste ja põllulindude seire metoodika järgib enne-pärast ja meetmega-meetmeta valimi printsiipi, võib probleeme tekitada asjaolu, et hinnatavaid meetmeid rakendati küllaltki sarnasel kujul juba eelmise ja üle-eelmise MAKi raames. Seega, kui referentsiks on võetud kimalaste ja põllulindude puhul aastate 2010–2013 keskmine, siis see ei ole tegelikult meetmete rakendamise eelne periood, kuna ka siis rakendati neil aladel juba sarnaseid meetmeid. Siiski saab vaadata, kas keskmiste vahe lepinguga ja lepingu alt väljas olevatel aladel suureneb.
- 261 Nõrkusena võib välja tuua asjaolu, et kimalaste ja põllulindude seire valimi moodustamisel (66 ala) valiti alad juhuslikult ja järgides küll teatud kriteeriume, ent need ei välista kontrollgrupi mingite elurikkust oluliselt teisiti mõjutavate tegurite olemasolu/puudumist võrreldes MAK lepinguga aladega. Teatud põhjustel on mõned seirealad aastate jooksul välja vahetatud ning 2015. a vahetati tulenevalt uue MAK perioodi avanemisest välja 66 seirealast 17. Alad asuvad kahes piirkonnas: maastikuliselt vähem mitmekesine Kesk-Eesti (Lääne-Viru-, Järva, Jõgevamaa) ning maastikuliselt mitmekesisem Lõuna-Eesti (Valga-, Võru-, Põlvamaa). Seega suurema püsirohumaade osakaaluga Lääne-Eestis põllulindude ja kimalaste andmeid ei kogutud – seire on keskendunud haritavatele põldudele ja nende servadele.
- 262 Rohumaaribade taimestiku seire toimus 2011., 2013. ja 2016. a. Seirataval ribal valiti 12 m pikkune ja 1 m laiune riba rohumaariba põllupoolses osas (põllu servajoone pikilõigu keskosas). Valitud lõigu otstes tähistati ajutiselt kaks 4 m pikkust ja 1 m laiust alamlõiku ehk prooviruutu. Igas prooviruudus registreeriti kõik seal kasvavad soontaimeliigid. Andmebaasi ja analüüside jaoks ühe serva kahe prooviruudu liikide nimekirjad ühendati. Hindamisküsimusele vastamiseks kaasati üks taimestiku näitaja, mis arvutati 37 serva info põhjal (neil toimus seire kõigil kolmel aastal ning asusid KSM toetusega põldude servades). Referentsaastaks valiti 2011. ja 2013. a keskmine väärtus ning MAK 2014–2020 panust hinnatakse läbi muutuse näitajas 2016. a seire põhjal. Rohumaaribade taimestiku seire on keskendunud vaid KSM ettevõtete rohumaaribadele, sest nende olemasolu/rajamine oli üheks toetuse nõudeks. Seega puudub võrdlusgrupp ja tegemist on ajaliste muutuste jälgimisega (enne-pärast).
- 263 Muutused elurikkuses on mõjutatud ilmastikust jm teguritest ning võtavad aega. MAK põhjustatud muutuste hindamise teeb keerulisemaks lepingualuste ja lepingu alt väljas olevate alade paiknemine maastikus läbisegi – linnud ja kimalased ei ole nii paiksed, et neid mõjutaks vaid ühe ettevõtte maadel toimuv tegevus. Erinevate elustikurühmade seiretulemused võivad anda ka erisuunalisi trende.

Teisi näitajaid puudutav oluline info

- 264 Välja tuuakse, kui suur ala võimalikust on kaetud NAM, MAHE ja PLK toetusega ning OTL toetusega ohustatud tõugu loomade osakaal nende koguarvust Eestis. Samas ei saa eesmärgiks seada nende osakaalude suurenemist aastate jooksul, kuna kogu võimalik pind ja ohustatud tõugu

loomade koguarv Eestis, millest osakaal arvutatakse, ei ole püsiv suurus. Siiski aitavad need näitajad hinnata MAK panust.

- 265 Kuna OTL toetus on 5-aastase kohustusega, siis võisid 2015.–2017. a kehtida veel MAK 2007–2013 perioodi kohustused – näitajate leidmisel on mõlema perioodi näitajad summeeritud. MAHE toetuse 2018. a pinna sisse on arvatud ka mahepõllumajandusele üleminevad alad.

Vastus hindamisküsimusele

- 266 MAK 2014–2020 eesmärk on hõlmata 2023. a elurikkuse ja/või maastike toetamiseks metsast või muust metsamaast 2,70% ning põllumajandusmaast 70,25% (indikaatorid T8/R6 ja T9/R7). 2018. a lõpuks olid mõlemad sihttasemed ületatud – saavutatud osakaalud olid vastavalt 2,75% ja 70,37%. Kuna näitaja hõlmab endas pindala, siis aitasid antud eesmärgi saavutamisele põllumajandusmaa puhul kaasa eelkõige meetme M10.1 pindalaga seotud alameetmed, M11 ja M12.1 ning metsamaa puhul M12.2. Samas annavad suuremal või vähemal määral oma panuse antud SVsse ka teised programmeeritud meetmed, sh soodustades geneetilist mitmekesisust (M10.1.5, M10.1.6), tõstes teadlikkust ja parandades nõustamisteenust ning koostööd (M1.1–1.3, M2.1, M2.3, M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9), panustades maastike mitmekesistamisse (M4.4) ning metsakahjustuste ennetamisse, kõrvaldamisse ja taastamisse (M8.3, M8.4).
- 267 M1.1–1.3, M2.1, M2.3 ja M16 alameetmete panust 4. prioriteeti on käsitletud hindamisküsimuste 1, 2 ja 3 all. M8.4 tegevustest on elurikkuse seisukohast olulisim uue metsakultuuri rajamine, mille toetatud pind oli 2014.–2018. a kokku vaid ligi 400 ha, mistõttu seda meedet põhjalikumalt ei käsitleta. M8.3 tegevuse liikide ja vähese ulatuse tõttu ei peeta vajalikuks ka seda elurikkuse aspektist lähemalt uurida. Kogu 4. prioriteedile planeeritud eelarvest 362 mln € on seisuga 31.12.2018 välja makstud 183 mln €, mis moodustab 50,5% kogusummast. SV 4Ale eraldi ei ole MAKis eelarvet välja toodud.

HK 4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente

- 268 Nagu eespool välja toodud, saavutati juba 2018. a lõpuks MAKis seatud eesmärk sellise metsa või muu metsamaa ning põllumajandusmaa osakaalus, mida hõlmavad majandamislepingud, millega toetatakse elurikkust ja/või maastikke (T8/R6 ja T9/R7). 2018. a oli NAM toetusega metsa pind 64 100 ha, mis moodustas 72,4% NAM toetusõiguslikust pinnast. 2018. a oli võrreldes 2013. a NAM toetusalune pind NAM toetusõiguslikust pinnast suurenenud 5,1% võrra.
- 269 MAK 2014–2020 raames toetatavad põllumajandusmaa elurikkusele soodsate majandamisviisidega toetusalused pinnad olid 2018. a meetmetel M12.1 (NAT) 20 200 ha, M11 (MAHE) 164 500 ha ning M10.1 (PKT) 488 800 ha. Lisaks määrati 2016. ja 2018. a peale kokku toetust 116 900 m kiviaia taastamiseks, mis on maastikku mitmekesistav ja elurikkust soodustav element. MAHE toetuse aluse maa osakaal KPMst suurenes 2018. a võrreldes 2013. a 3,2% võrra (osakaalud aastati vastavalt 16,3% ja 13,1%). 2018. a suurenes võrreldes 2013. a ka PLK toetuse aluse pinna osakaal EELISE PLK pinnast – 4,3% võrra (osakaalud aastati vastavalt 38,3% ja 34,0%). Seega suurenes MAK 2014–2020 perioodil erinevate elurikkust soodustavate meetmete pinna osakaal kogu vastava meetme potentsiaalsest toetusõiguslikust pinnast. Kogu N2000 potentsiaalsest põllumajandusmaast moodustas 2018. a meetmete M12.1, M11 ja M10.1 taotletud pind 46,5%.

HK 4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud

- 270 MAK lepingualuse maa keskmised kimalaste arvukuse ja SHDI ning pesitsevate põllulinnupaaride arvu ja SHDI osakaalud lepingu alt väljas oleva maa näitajatest suurenesid 2015.–2018. a keskmisena võrreldes 2010.–2013. a keskmisega vastavalt 10,0%, 5,6%, 8,1% ja 1,2% võrra (2015.–2018. a keskmised väärtused vastavalt kimalasenäitajatel 164% ja 128% ning linnunäitajatel 121% ja 110%). Kõik neli näitajat olid lepingualusel maal juba 2010.–2013. a keskmisena kõrgemad kui lepingu alt väljas oleval maal, kuid MAK 2014–2020 perioodil kasvas see vahe veelgi. Seejuures mõlemad keskmised kimalasenäitajad nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil kasvasid, kuid kasv oli suurem lepingualusel maal. Põllulinnunäitajad aga nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil langesid – SHDI osas oli langus peaaegu võrdne, põllulinnupaaride langus oli aga väiksem MAK lepingualusel maal. Soontaimede keskmine liikide arv KSM põlluservade rohumaaribades (8 m² kohta) suurenes 2016. a võrreldes 2011. ja 2013. a keskmisega 12,8% võrra (20,6 liigilt 23,2 liigini).

HK 4A3 MAK 2014–2020 on toetanud põllumajanduse geneetilist mitmekesisust

- 271 Geneetilise mitmekesisuse soodustamisse annavad panuse MAK 2014–2020 meetmed M10.1.5 (SORT) ja M10.1.6 (OTL). 2018. a oli MAK 2014–2020 raames SORT toetusega põllukultuuride pind ligi 500 ha ning toetati ligi 3600 kohalikku sorti puuvilja- ja marjakultuuride istikut.
- 272 MAK 2014–2020 perioodil suurenes 2015.–2018. a keskmisena võrrelduna 2009.–2013. a keskmisega OTL toetusega tori hobuste ja eesti maatõugu veiste osakaal, vähenes eesti raskeveohobuste ning püsis stabiilsena eesti hobuste osakaal nende koguarvust Eestis. Samas Eestis tervikuna eesti hobuste ja eesti raskeveohobuste arv suurenes (vastavalt 19,2% ja 39,8% võrra), tori hobuste ja eesti maatõugu veiste arv vähenes (vastavalt 13,4% ja 23,4% võrra) – trendide põhjused ei ole teada. Kohalike taimesortide osas puudub Eesti tasemel info – samas kuna meetet M10.1.5 ei ole MAK 2014–2020 eelselt rakendatud, siis võib eeldada, et see omab kindlasti positiivset mõju kohalike sortide kasvatatavale pinnale ja istikute arvule.
- 273 SVga 4A on seotud mitmed taustindikaatorid. Üheks neist on C19 mahepõllumajandusliku maa pindala Eestis, mis 2013. a oli 151 200 ha ja 2017. a 196 400 ha ehk suurenes 30,0% võrra. Oma osa on suurenemisel MAHE toetusel – nagu eespool välja toodud, suurenes MAHE toetuse osakaal kogu KPMst 2017. a võrreldes 2013. a 3,2% võrra. C29 metsa ja muu metsamaa (FOWL) pindala oli 2015. a ligi 2,5 mln ha, mis oli 0,10% võrra suurem kui 2010. a – uuemad näitajad C29 kohta hetkel puuduvad. 2016. a suurenes võrreldes 2014. a ka C34 N2000 alade osakaal kogu KPMst 0,10% võrra ning kogu metsamaast 0,06% võrra (2016. a väärtused vastavalt 5,70% ja 18,29%). C37 kõrge loodusväärtusega põllumajandusala osakaal KPMst 2018. a võrreldes 2014. a suurenes 0,06% võrra, olles 2018. a 13,87%. C35 põllulindude indeks (2000=100) 2015.–2018. a keskmisena võrrelduna 2010.–2013. a keskmisega langes 13,3 ühiku võrra 85,2-lt 71,9-le, A30 metsalindude indeks (2000=100) aga langes 2,8 ühiku võrra 78,7-lt 75,9-le. SVga 4A on seotud ka C36 põllumajanduslike elupaikade (rohuma) kaitsestaatus, kuid viimane seis on 2007.–2012. a kohta, mil soodsas seisus oli 37,5% ja ebasoodsas seisus 62,5% rohumaadest. Kõigi väljatoodud taustindikaatorite (v.a C36) puhul on SV 4A aspektist oluline, et väärtused säiliks või suureneks ning kõik indikaatorid sellele kriteeriumile ka vastasid, v.a C35 ja A30. Põllulindude negatiivsele trendile viitasid ka HKle 4A2 vastamiseks kasutatud põllulindude lisaindikaatorid (A35 ja A36).

Kokkuvõte

- 274 MAK 2014–2020 täidab seatud **HK 4A1** ehk on toetatud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente.
- 275 Kimalaste osas on **HK 4A2** täidetud, kuna näitajad olid kõrgemad ja kasvasid rohkem MAK lepingualusel kui lepingu alt väljas oleval maal. Seatud kriteeriumile vastab ka keskmine taimeliikide arv põlluservade rohumaaribades – tänu MAKi nõudele on need rajatud/säilitatud ning aastate jooksul mitmekesisemaks arenenud. Põllulindude näitajate osas ilmneb, et HKd 4A2 ei täidetud, kuna näitajad üleüldiselt langesid. Langus oli linnupaaride arvu osas küll väiksem MAK lepingualusel maal kui lepingu alt väljas oleval maal, kuid mitmekesisust iseloomustava SHDI osas oli langus enam-vähem sama. Seega ei ole MAK 2014–2020 tegevused olnud piisavad põllulindude negatiivse trendi ümberpööramiseks. Samas on põllulinnud mõjutatud ka mitmetest muudest teguritest nagu nt ilmastik, kisklus ja ohud rändeteedel.
- 276 Kuigi MAK 2014–2020 on täitnud **HK 4A3**, toetades geneetilist mitmekesisust, ei ole see olnud piisav, et tori hobuste ja eesti maatõugu veiste koguarvu Eestis positiivses suunas muuta.

Soovitused

- Lisaks elurikkust soodustavate meetmete kvantiteedile tuleks rohkem tähelepanu pöörata ka kvaliteedile – nt on pinna osakaalu eesmärk täidetud, kuid põllulindude näitajad on endiselt langeva trendiga.
- Edaspidi peaks rohkem tähelepanu pöörama põllulinde soodustavatele nõuetele.
- Lisaks liigilise mitmekesisuse soodustamisele, on soovitatav jätkata ka geneetilise mitmekesisuse toetamist.

4.9. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 9 (SIHTVALDKOND 4B)

COMMON EVALUATION QUESTION No 9 (FA 4B)

„To what extent have RDP interventions supported the improvement of water management, including fertilizer and pesticide management?„

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud veemajanduse, sh väetiste ja pestitsiidide kasutamise, parandamist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M 1.1–1.3 (4); M 2.1 (4); M 2.3 (4); M 4.4 (4); M 8.3, M 8.4 (4); M 10.1.1–10.1.7 (4); M 11.1, M 11.2 (4); M 12.1 (4); M 12.2 (4); M 16.0, M 16.2, M 16.3, M 16.5, M 16.9 (4)

Teisene sekkumine: M 4.3 (2A); M 19.2 (6B); M 19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 4B1 Vee kvaliteet on paranenud.

- 277 Tabel **23** on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 23. Hindamisküsimuse nr 9 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas		
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAK aasta			
	C40a Lämmastiku võimalik ülejääk põllumajandusmaal	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse eelneva perioodi keskmise ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus.	kg ha ⁻¹ a ⁻¹	2011 – 2014	2015	Eurostat ja OECD N-bilanss		
	C40b Fosfori võimalik ülejääk põllumajandusmaal			kg ha ⁻¹ a ⁻¹	2011 – 2014	2015	Eurostat ja P-bilanss		
	C40c Magevee nitraadisisaldus. Pinnavesi: kõrge kvaliteet	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus.	%	2010	2012	Eurostat		
	C40d Magevee nitraadisisaldus. Pinnavesi: mõõdukas kvaliteet			%	2010	2012	Eurostat		
	C40e Magevee nitraadisisaldus. Pinnavesi: halb kvaliteet			%	2010	2012	Eurostat		
	C40f Magevee nitraadisisaldus. Põhjavesi: kõrge kvaliteet			%	2010	2012	Eurostat		
	C40g Magevee nitraadisisaldus. Põhjavesi: mõõdukas kvaliteet			%	2010	2012	Eurostat		
	C40h Magevee nitraadisisaldus. Põhjavesi: halb kvaliteet			%	2010	2012	Eurostat		
4B1	R8/T10 % põllumajandusmaast, mida hõlmavad majandamislepingud, millega parandatakse veemajandust			kirjeldav statistika	arvutatakse viimase aasta majandamislepingute alusel, millega parandatakse veemajandust põllumajandusmaal, leides osakaalu kogu KPMst	%	Sihhtaasta 2023	2018	PRIA
4B1	O5 Toetatud põllumajandusmaa kogupindala (M10.1)			kirjeldav statistika	esitatakse viimase aasta seisuga vastava toetuse all olev pindala	ha		2018	PRIA
4B1	O5 Toetatud põllumajandusmaa kogupindala (MAHE)	ha				2018	PRIA		
4B1	O6 Toetatud pindala kokku	arvutatakse viimase aasta seisuga põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetme	ha				2018	PRIA	

			(M10.1) ja MAHE meetme (M11.1) all olev pindala				
4B1	A51 Muutus taluvärava N-bilansis MAK meetmetega seirettevõtete ja kontrollgrupi vahel	DiD	Leitakse käesoleva perioodi ja olemasoleva viimase aasta kaalutud keskmine indikaatori väärtus MAK meetmetega (KSM, MAHE) ja kontrollgrupi (ÜPT) kohta.	%	2015 – 2016	2017	PMK "Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring
4B1	A52 Muutus mineraalväetiste osakaalus taluvärava bilansi N-sisendist MAK toetust saavate seirettevõtete ja kontrollgrupi vahel		Arvutatakse indikaatori osakaal pärast-enne meetmetega alade ja kontrollgrupi kohta protsentides.	%	2015 – 2016	2017	PMK "Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring
4B1	A53 Muutus taluvärava P-bilansis MAK toetust saavate seirettevõtete ja kontrollgrupi vahel		Seejärel leitakse muutus meetmetega alade ja kontrollgrupi vahena.	%	2015. 2016	2017	PMK "Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring
4B1	A54 Muutus mineraalväetiste osakaalus taluvärava bilansi P-sisendist MAK toetust saavate seirettevõtete ja kontrollgrupi vahel			%	2015 – 2016	2017	PMK "Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring
4B1	A55 MAHE toetusalune pind	kirjeldav statistika	esitatakse eelneva perioodi viimase ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus.	ha	2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A56 Talvise taimkattega pind KSM tootjatel			ha	2009-2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A57 Mustkesa pind KSM ja MAHE tootjatel			ha	2009-2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A58 Piirkondliku mullakaitse toetuse alune pind			ha	2015	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A59 Püsirohuma osakaal NAT toetusaluselt pinnast		esitatakse eelneva perioodi keskmine ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus.	%	2009 – 2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A60 Püsirohuma pind MAHE tootjatel			ha	2009 – 2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A61 Liblikõieliste pind MAK toetust saanud tootjatel			ha	2009 – 2013	2018	PMK (PRIA andmetel)
4B1	A62 Nitraatiooni sisaldus drenivees MAK toetust saavates seirettevõtetes ja kontrollgrupis	DiD	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi aastate keskmine indikaatori väärtus	mg/l	2007 – 2013	2015 – 2018	PMK drenivee seire uuring

4B1	A63 Fosfori sisaldus drenivees MAK toetust saavates seireettevõtetes ja kontrollgrupis		MAK meetmega ja kontrollgrupi alade kohta. Seejärel leitakse indikaatori muutus pärast–enne meetmetega alal ja kontrollgrupi alade vahel vahena. Seejärel arvutatakse nende näitajate vahe.	mg/l	2007 – 2013	2015 – 2018	PMK drenivee seire uuring
4B1	A64 Lämmastiku leostumine dreniveest MAK toetust saavate seireettevõtete ja kontrollgrupi seirepõldudel			kg/ha	2007 – 2013	2015 – 2018	PMK drenivee seire uuring
4B1	A65 Fosfori leostumine dreniveest MAK toetust saavate seireettevõtete ja kontrollgrupi seirepõldudel			kg/ha	2007 – 2013	2015 – 2018	PMK drenivee seire uuring
4B1	A67 Muutus turustatud taimekaitsevahendite koguses kokku	kirjeldav statistika	esitatakse perioodilise ja käesoleva perioodi kohta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodilise väärtusest.	%	2011 – 2013	2015 – 2017	Statistikaamet
4B1	A69 Muutus pestitsiididega pritsitud pinnas MAK toetust saavate seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel	DiD	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi aastate keskmine indikaatori väärtus MAK meetmega ja kontrollgrupis.	%	2010 – 2013	2015 – 2017	PMK „Pestitsiidide kasutuskoormuse uuring“
4B1	A68 Muutus kasutatud pestitsiidide koguses MAK toetust saavate seireettevõtete ja kontrollgrupi vahel põllumajandusmaale		Arvutatakse indikaatori osakaal pärast-enne meetmetega alade ja kontrollgrupi kohta protsentides. Seejärel leitakse muutus meetmetega alade ja kontrollgrupi vahena.	%	2010 – 2013	2015 – 2017	PMK „Pestitsiidide kasutuskoormuse uuring“
4B1	A70 Glüfosaadiga pritsitud pinna muutus MAK toetust saavate seireettevõtete ja kontrollgrupi pritsitud pinnast			%	2015 – 2016	2017	PMK „Pestitsiidide kasutuskoormuse uuring“
4B1	A71 Kasutatud glüfosaadi koguse muutus MAK toetust saavates seireettevõtetes ja kontrollgrupis glüfosaadiga pritsitud pinna kohta			%	2015 – 2016	2017	PMK „Pestitsiidide kasutuskoormuse uuring“

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 278 Hindamisküsimusele vastamisel kasutatakse MAK toetustega seotud administratiivandmeid, andmeid avalikest andmebaasidest, päringuga saadud andmeid erinevatelt asutustelt ning PMK drenivee seire, taluvärava toiteelementide bilansi ja pestitsiidide kasutuskoormuse uuringu andmeid.
- 279 MAK 2014–2020 perioodil kogutakse taluvärava toiteelementide bilansi uuringu käigus andmeid igal aastal, aasta varasema perioodi kohta. Alates 2016. a arvutatakse NP bilanssi FADNi andmetel, näitajad arvutatakse kaalutud keskmistena ja tulemused esitatakse laiendatud andmetena, valimis 661 ettevõtet. Laiendatud tulemused iseloomustavad kogu põllumajandussektorit.
- 280 Kuna 2016. a aga muudeti valimit, kohandati OECD metoodikat vastavalt FADNi olemasolevatele andmetele ja korrigeeriti toiteelementideks ümberarvutamise koefitsiente, ei ole varasemaid uuringu tulemusi võimalik laiendada makrotasandile ja neid otseselt võrrelda MAK 2014–2020 perioodi tulemustega.
- 281 Hindamisküsimusele vastamisel võrreldakse omavahel MAK meetmete (KSM, MAHE) ja kontrollgrupi (ÜPT) toetust taotlenud tootjate erinevate bilansinäitajate osakaalu muutust (indikaatorite A51–A55 kohta).
- 282 PMK drenivee seire uuringu raames hinnatakse drenivee kvaliteeti. Kuna tegemist on pilootuuringuga, on seirepunktide arv väike, mistõttu ei ole võimalik tulemusi laiendada makrotasandile ega MAKi mõju välja tuua (indikaatorid A62–A65).
- 283 PMK pestitsiidide kasutuskoormuse uuringut teostatakse alates 2007. a igal aastal, aasta varasema perioodi kohta. Uuringus analüüsitakse kalendriaasta kohta 120 seireettevõttes kogutud andmeid, mille põhjal arvutatakse iga seireettevõtte kohta pestitsiidide kasutuskoormus.
- 284 MAK 2014–2020 mõju väljatoomiseks võrreldakse pestitsiidide kasutamise erinevate näitajate osakaalu muutust MAK meetmega (KSM) ja kontrollgrupi (ÜPT) alade vahel. Indikaatorite A68 ja A69 puhul võeti referentsperioodiks 2010–2013 keskmised väärtused, mida võrreldakse 2015–2017 keskmistega. Indikaatorite A70 ja A71 puhul on referentsperioodiks 2015–2016 keskmised väärtused, neid võrreldakse 2017. a tulemustega.
- 285 Muutused veekeskkonnale ei avaldu reeglina ühe aasta jooksul, kuna tulemused sõltuvad erinevatest koosmõjudest (aasta, ilmastik, mullastik, kasvatatavad kultuurid, tootmise spetsiifika, erinevate toetusnõuete täitmine, tootjate teadlikkus). Probleemiks on ka avalike andmebaaside vananenud andmed. Näiteks Eurostatis ja Eesti Statistikaametis puuduvad värskemad andmed NP kogubilansi kohta riiklikul tasandil, viimased andmed on 2014. a kohta, 2015. a kohta on välja toodud ainult üks arvestuslik näitaja (NP bilanss kg/ha kohta), indikaatori C40 viimased andmed vee kvaliteedi kohta on aastast 2012.
- 286 Kitsaskohaks on, et seireettevõtete arv pestitsiidide uuringus on väike, osad ettevõtted on tulnud erinevatel aastatel asendada uutega, kuna varasemad tootjad ei taotlenud MAK uuel perioodil samu toetuseid, mis eelmisel perioodil, osad ettevõtted ei olnud nõus andmeid andma.
- 287 Pestitsiidide andmed Statistikaameti avalikus andmebaasis on lünklikud ja uuendamata, metoodika ja terminoloogia osas on palju üldistusi (indikaatori A67 kohta).
- 288 MAK põhjustatud muutuste hindamise veekeskkonnale teeb keerulisemaks MAK meetmetega ja meetmeteta alade paiknemine maastikus läbisegi, mistõttu vesikondadele ja põhjaveekogumitele avalduvat MAK mõju ei ole võimalik teistest mõjuritest eraldada.

Vastus hindamisküsimusele

289 MAK 2014–2020 eesmärgiks on hõlmata 2023. a veemajanduse parandamiseks 63,93% põllumajandusmaast. Tulemusindikaatori R8/T10 sihttase on 2018. a ületatud 8,27% võrra (lepingutega hõlmatud põllumajandusmaa osakaal 69,33%). Kuna indikaatori väärtus arvutatakse pindala põhjal, siis eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa eelkõige pindalapõhised meetmed nagu põllumajanduskeskkonna ja kliimameetmetest alameetmed M10.1–10.3; M10.7, mahetoetus M11 ning Natura 2000 meede M12.1. Suurel määral on panustanud eesmärgi täitmisel ka M1.1–1.3 – 636,8 tuhat € aastatel 2014–2018. Samal perioodil on M2.1 ja 2.3 panustanud nõustamisse 214,7 tuhat €.

HK 4B1 Vee kvaliteet on paranenud

290 Kontekstindikaatori C40a lämmastiku võimalik ülejääk põllumajandusmaal oli 2015. a 22 kg/ha aastas. Võrreldes referentsaastatega 2011–2014 vähenes ülejääk 4,25 kg/ha ehk 16,19% võrra. Selline mõõdukas lämmastiku ülejääk ei ohusta veekeskkonda. Indikaatori C40b fosfori võimalik ülejääk põllumajandusmaal oli 2015. a negatiivne (-7 kg/ha aastas) ja võrreldes referentsaastatega (2011–2014) fosfori puudujääk suurenes 7,69% võrra, mis on pikemas perspektiivis mullaviljakust vähendav. Kuna statistikaameti andmete põhjal ei ole võimalik MAK meetmete mõju eraldi välja tuua, siis kaasati lisaindikaatorid A51–A54, kus analüüsitakse MAK netomõju väljatoomiseks PMK poolt läbiviidava taluvärava bilansi uuringu andmeid.

291 Taluvärava N bilanss oli 2017. a MAK meetmega (KSM+MAHE) aladel 34,56 kg/ha ja kontrollgrupil (ÜPT) 43,84 kg/ha. Meetmega ja kontrollgrupi pärast-enne N bilansi osakaalude erinevuseks kujunes -119,37%, mille võrra oli N bilansi osakaal meetmega variandis väiksem kui kontrollgrupis, selle põhjal võib väita, et N bilansi muutumisel avaldus MAKi meetmete positiivne mõju.

292 Aastate 2015–2016 keskmisena oli P bilanss nii MAK meetmega kui ka kontrollgrupi aladel vähesel määral negatiivne. 2017. aastaks P bilanss suurenes ja moodustas MAK meetmega aladel 0,22 kg/ha ja kontrollgrupi aladel 1,54 kg/ha. Meetmega alade ja kontrollgrupi P bilansi osakaalude erinevuseks pärast-enne võrdluses kujunes 50,47%. Seega MAK meetmete mõjul P bilansi väärtus tõusis, kuid minimaalselt positiivne bilanss veekeskkonda ei ohusta.

293 Suurema osa taluvärava bilansi sisendist moodustavad mineraalväetised, mille kasutamine mõjutab veekeskkonda. 2017. a moodustasid N mineraalväetised N bilansi sisendist MAK meetmega aladel 57,06% ja kontrollgrupis 56,18%. P sisendist moodustasid P mineraalväetised samal aastal meetmega variandis 69,21% ja kontrollgrupis 78,49%. Kuna NP mineraalväetiste osakaalude erinevus NP sisendist meetmega aladel ja kontrollgrupis pärast-enne ajalisel võrdluses oli väike (vastavalt -0,44% ja -3,63%) jäi ka MAKi meetmete positiivne mõju väikseks.

294 Pestitsiidide kasutamine on viimastel aastatel suurenenud, samal ajal on suurenenud ka põllukultuuride kasvupind. Võrreldes aastate 2011–2013 keskmisega suurenes 2015–2017 perioodil turustatud taimekaitsevahendite kogus toimeaines 40,69% võrra.

295 Kuna Statistikaametis pestitsiidide kohta kogutavate andmete põhjal ei ole võimalik eraldi MAK meetmete mõju välja tuua, siis analüüsi MAK netomõju väljatoomiseks PMK pestitsiidide kasutuskoormuse uuringu andmeid.

296 Aastate 2015–2017 keskmisena moodustas pestitsiididega pritsitud pind põllumajandusmaast MAK meetmega (KSM) seireteevõtetes 66,81% ja kontrollgrupis (ÜPT) 69,51%. Võrreldes aastate 2010–2013 keskmisega suurenes pritsitud pind meetmega variandis (16,89%) ja vähenes kontrollgrupi variandis (9,21%). Kuna MAK meetmega variandi erinevus pritsitud pinna

- arvestuses oli pärast-enne võrdluses 26,10% võrra suurem kui kontrollgrupis, siis MAK meetmed positiivset mõju ei avaldanud.
- 297 Kasutatud pestitsiidide toimeaine kogus põllumajandusmaale suurenes aastate 2015–2017 keskmisena MAK meetmega variandis 0,088 kg/ha e 24,92% ja kontrollgrupis 0,089 kg/ha e 17,56% võrra, võrreldes aastate 2010–2013 keskmise kasutatud toimeaine kogusega. MAKi meetmega variandis suurenes kasutatud toimeaine kogus pärast-enne võrdluses 7,36% võrra rohkem kui meetmeta variandis ja MAKi positiivset mõju ei avaldunud.
- 298 Võrreldes aastate 2015–2016 keskmisega vähenes 2017. a glüfosaadiga pritsitud pind meetmega variandis 0,62% ja kontrollgrupis 3,87%. Kuna pritsitud pind vähenes kontrollgrupis pärast-enne võrdluses 3,25% võrra enam kui meetmega aladel, ei avaldanud MAK meede positiivset mõju.
- 299 Kasutatud glüfosaadi kogus glüfosaadiga pritsitud pinna kohta oli 2017. a MAK meetmega aladel 1,146 kg/ha ja kontrollgrupis 1,074 kg/ha. Võrreldes aastate 2015–2016 keskmisega suurenes kasutatud glüfosaadi kogus 2017. a meetmega variandis 10,93% võrra ja vähenes kontrollgrupis 21,29% võrra. Kuna MAK meetmega aladel oli kasutatud glüfosaadi koguse muutus pärast-enne võrdluses 32,22% võrra suurem kui meetmeta variandis, MAKi meetmete positiivset mõju ei avaldunud.
- 300 Dreenivee seire uuringud näitavad, et nii nitraatiooni kontsentratsioon dreenvives kui lämmastiku leostumine suurenesid perioodi 2015–2018 keskmisena nii MAK meetmetega mõjutatud grupis (KSM, MAHE) kui kontrollgrupis (ÜPT) võrreldes aastatega 2007–2013. Kuna kontrollgrupis olid nii lämmastiku kontsentratsioon kui ka leostumine suuremad, siis vähenes MAK meetmetega aladel lämmastiku kahjulik mõju keskkonnale. Fosfori leostumisele MAK meetmete rakendamine mõju ei avaldanud. Kuna tegemist on pilootuuringuga, siis on seirepunktide arv väike, mistõttu ei ole võimalik tulemusi laiendada makrotasandile.
- 301 Veekeskonna parandamisele aitab kaasa maheviljeluse laienemine. Maheviljeluses lubatud mineraalsete väetisainete ja maheloomadelt saadava sõnniku kasutamine on väga madal. Seega on ka taimetoiteelementide leostumine ja äraanne nii pinna- kui põhjavette kogu maheviljeluses kasutuses oleval pinnal madal. Maheviljeluse toetusalune pind on kasvanud 2013. a võrreldes 46,6%, ulatudes 2018. a 175 749 hektarini.
- 302 Rohumaadel ei toimu iga-aastast mullaharimist, mis suurendaks künnikihis orgaanilise aine mineraliseerumist ja mullaerosiooni. Taimestikuga kaetuse tõttu on toitelementide leostumine rohuvaadelt väiksem kui üheaastaste põllukultuuride pinnalt. Rohumaadele toetuste maksmine soodustab rohumaa pinna säilitamist ja seeläbi paraneb ka pinnavee kvaliteet, väheneb mullaerosioon ja suureneb muldade majandamise tõhusus. Püsirohumaade pindala MAHE toetuse taotlejatel on 2018. a suurenenud referentsperioodiga võrreldes 37,9% võrra.
- 303 Sama eesmärki täidab piirkondlik mullakaitse toetus, kus toetusõiguslikuks maaks loetakse püsirohumaad või pikaajaliseks planeeritud lühiajaline rohumaa. Selle toetuse alune pind on suurenenud 2015. a 8 842 ha-lt 11 819 ha-ni 2018. a.
- 304 Püsirohumaade säilitamisele ja seega ka veekvaliteedi paranemisele panustab ka NAT toetus. NAT toetuse all oleva pinna maakasutuse analüüsist selgus, et 2018. a moodustasid püsirohumaad kogu NAT maakasutusest 62,7%, mis võrreldes referentsperioodiga on jäänud samale tasemele.
- 305 PLK toetust saab taotleda püsirohumaadele. 2018. a suurenes PLK toetusalune pind võrreldes referentsperioodiga (2007–2013) 39,2%, hõlmates 29 679 ha. Seega kogu PLK toetusalune pind toetab vee kvaliteedi paranemist.

- 306 Toiteelementide leostumise ja erosiooni vähendamist ning mullastruktuuri parandamist soodustab talvise taimkatte kohustus. KSM toetuse puhul oli 2018. a talvise taimkatte all 219 262 ha, mis on referentsperioodiga võrreldes mõnevõrra suurenenud.
- 307 Liblikõielisi taimi lämmastikväetistega reeglina ei väetata. Seetõttu aitab liblikõieliste kasvatamise nõue KSM ja MAHE toetuse taotlejatele kaasa mineraalse lämmastikväetise kasutamise vähendamisele ja vähendab riski vee kvaliteedi halvenemisele. 2018. a suurenes nendel taotlejatel liblikõieliste kasvupind võrreldes referentsperioodiga 18,3%.
- 308 Mustkesa loetakse üheks suurimaks toiteelementide leostumise ja erosiooni soodustajaks põldudel, kuna mullapind on katmata ja mustkesa harimisel lagundatakse intensiivsemalt orgaanilist ainet ja lõhutakse mullastruktuur. Mustkesa pind vähenes KSM ja MAHE tootjatel 6010 ha-lt referentsperioodil 2350,2 ha-ni 2018. a. Seega mustkesa toetuste mittemaksmine on nõudena ennast õigustanud.

Kokkuvõte

- 309 Taluvärava bilansi uuringute andmetel on MAK meetmetel positiivne mõju nii N- ja P-bilansile kui ka mineraalväetiste kasutamisele.
- 310 MAK meetmete rakendamine pestitsiidide kasutamise vähendamisele kaasa ei aidanud.
- 311 Pindalapõhiste meetmete (M10.1–10.3; M10.7, M11; M12.1) osakaalu suurenemise tõttu kasutatavast põllumajandusmaast on tulemusindikaatori R8/T10 sihttase 2018. a ületatud 8,27%.

Soovitused

- Pestitsiidide kasutamise vähendamiseks tuleks edasiste MAK meetmetega suunata tootjaid rohkem keskkonnasõbralikumate võtete kooskasutamisele.
- Põllumajanduskeskkonna muutuste hindamiseks ning poliitika kujundamiseks on vajalik kontekstindikaatorite andmete sagedasem uuendamine. Statistikaamet peaks teostama usaldusväärsete väetamisandmete kogumise ning täpsustama turustatud ja kasutatud pestitsiidide toimeainete koguseid. Statistikaametil võiks olla ülevaade mittepõllumajandussektoris kasutatavate pestitsiidide ja nende koguste kohta.

4.10. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 10 (SIHTVALDKOND 4C)

COMMON EVALUATION QUESTION No 10 (FA 4C)

„To what extent have RDP interventions supported the prevention of soil erosion and improvement of soil management?“

[Kuidas on maaelu arengu programm toetanud mullaerosiooni tõkestamist ja mulla majandamise parandamist?](#)

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (4); M2.1 (4); M2.3 (4); M4.4 (4); M8.3, M8.4 (4); M10.1.1–10.1.7 (4); M11.1, M11.2 (4); M12.1 (4); M12.2 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4)

Teisene sekkumine: M4.3 (2A); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 4C1 Mulla majandamine on paranenud;
- 4C2 Mullaerosioon on tõkestatud.

312 Tabel 24 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 24. Hindamisküsimuse nr 10 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAK aasta	
4C1	C41a Orgaanilise süsiniku hinnanguline kogusisaldus (megatonni)	kirjeldav statistika	esitatakse LUCAS seireprogrammi tulemustena iga 3 aasta järel.	Mt	2006 – 2009	2015	Eurostat
4C1	C41b Orgaanilise süsiniku keskmine sisaldus (g kg ⁻¹)			esitatakse LUCAS seireprogrammi tulemustena iga 3 aasta järel.	g kg ⁻¹	2006 – 2009	2015
4C1	A80 Muutus happeliste põllumuldade osatähtsuses valimis (%)	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse kord iga 5-aastase perioodi jooksul.	%	2011 – 2012	2015 – 2017	PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuring
4C1	A81 Muutus K-defitsiidis olevate põllumuldade osatähtsuses valimis (%)			%	2011 – 2012	2015 – 2017	PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuring
4C1	A82 Muutus P-defitsiitsete põllumuldade osatähtsuses valimis (%)			%	2011 – 2012	2015 – 2017	PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuring
4C1	A122 Muutus madala mulla orgaanilise süsiniku (Corg) sisaldusega põllumuldade osatähtsuses valimis (%)			%	2011 – 2012	2015 – 2017	PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuring
4C1	A123 Muutus Corg > 12% (turvasmullad) osatähtsuses põllumaal (%)					2011	2018
4C1	A124 Muutus püsirohuma pinna osatähtsuses ÜPT pinnast (%)	enne-pärast, kirjeldav statistika	näitajat arvutatakse ja esitatakse igal aastal PRIA andmetel	%	2015	2018	PMK maakasutuse analüüs
4C1	A125 Muutus lühiajaliste	enne-pärast,	näitajat arvutatakse ja esitatakse igal	%	2015	2018	PMK maakasutuse analüüs

	rohumaade pinna osatähtsuses (%) ÜPT pinnast	kirjel-dav statisti-ka	aastal PRIA andmetel				
4C2	C42a Veega ärauhutava pinnase määr (t-1ha ⁻¹ a)	kirjel-dav statistika	arvutatakse RUSLE mudeli baasil	tonni/ha/a	2000 – 2012	2012	JRC
4C2	C42b Mõjutatud põllumajandusmaa (1000 ha)	kirjel-dav statistika	arvutatakse RUSLE mudeli baasil	1000 ha	2000 – 2012	2012	JRC
4C2	C42c Mõjutatud põllumajandusmaa (% põllumajandusm aast)	kirjel-dav statistika	arvutatakse RUSLE mudeli baasil	%	2000 – 2012	2012	JRC
4C2	A126 Muutus MULD meetme toetusalusel erodeeritud muldade pindalas (ha)	enne-pärast, kirjel-dav statisti-ka	näitaja arvutatakse igal aastal vastavalt PRIA toetuste andmetele	ha	2015	2018	PMK maakasutuse analüüs
4C2	A127 Muutus põllumaa keskmises Corg sisalduses (g kg-1)	enne-pärast, kirjel-dav statisti-ka	näitaja arvutatakse igal aastal, kuid hindamiseks võrreldakse 5-aastase perioodi tulemusi	g kg-1	2015	2015 – 2018	PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuring
4C2	A128 Muutus põllumuldade Corg varus (Mt) põllumaal	enne-pärast, kirjel-dav statisti-ka	näitaja arvutatakse igal aastal, kuid hindamiseks võrreldakse 5-aastase perioodi tulemusi	Mt	2015	2015 – 2018	Riiklik Keskkonnaseire, PMK mulla orgaanilise süsiniku varu muutuse ja CO2 emissiooni uuring

Andmelüngad, probleemid ja lahendused meetodika valimisel

- 313 Peamiseks probleemiks on erinevate andmete erinev sagedus ja eeskätt EL poolt kogutavate andmete hiline avalikustamine, näiteks LUCAS seireprogrammi alusel kogutavad 41a ja 41b ning samuti ühiselt RUSLE mudeliga arvutatud indikaatorid 42a, 42b ja 42c. Seega on keeruline käesolevas meetodikas määratleda referentsaastaid ning muutused ei kajasta käesolevat hindamisperioodi. Erosiooni muutust eelmise perioodiga võrreldes pole seega võimalik hinnata, sest viimased JRC andmed pärinevad 2012. aastast.
- 314 41a ja 41b indikaatorite kohta on äsja avalikustatud 2015. a tulemused, siinjuures 2009. a tulemused erinevad suurusjärgu võrra hilisematest ning see seab kahtluse alla võrreldavate andmete usaldusväärsuse. Kuigi mulla orgaanilise aine lisaindikaatorid on esmapilgul sarnased taustindikaatorile, ei saa neid siiski omavahel võrrelda erineva seiresammu, maakasutuse ja esindatuse poolest ning seepärast võivad tulemused olla ka vastandlikud.
- 315 Erosiooni tõkestamise oluliseks vahendiks on rohumaade kasutamine ning edaspidi võiks rohumaade osatähtsust arvutada erosiooniohtlikes piirkondades, sest sellisel juhul saame näidata täpsemalt indikaatori mõju erosiooniohu tõkestamisel.
- 316 Siseriiklike indikaatoritega üldiselt probleemi pole, kuid seoses mullaviljakuse uuringus kasutatud NIRS meetodi mittesobivusega Corg määramiseks teatud muldades ei saa indikaatorit A122 analüüsil kasutada. Probleemiks on ka mullaviljakuse uuringu (indikaatorid A80, A81, A82 ja

A122) ÜPT toetustüübi tootjate valimi väga suur varieeruvus seireperioodide vahel, mis teeb keeruliseks antud toetustüübi kui referentsgrupi võrdleva hindamise ajaskaalal.

PMK uuringute metoodika ja kitsaskohad

- 317 PMK mullaviljakuse uuringu raames selgitatakse indikaatori A80–82 ja A122 lisanäitajad, milleks moodustati valim enamlevinud mullatüüpidest ja erinevate toetustüüpide tootjate muldadest. Indikaatorite abil selgitatakse muldade võimaliku hapestumise määra, liikuva PK sisaldust ja selle muutust ning nendega seotud võimalikku negatiivset mõju taimede toitumistingimustele. Mullaproovide kogumine ja seega andmete esitamissagedus toimub kord 5 a tagant, mil valimis olevate põldude kindlatelt proovialadelt kogutakse mullaproovid ja teostatakse agrookeemiline analüüs ning võrreldakse eelmise seireringi andmetega. Probleemiks on valimis toimuvad muutused nii maakasutuse kui toetustüüpide osas, mille tulemusena valim väheneb. Tehniliseks probleemiks oli esimestel ringidel Corg määramiseks kasutatud NIRS meetod, mis kahjuks ei sobinud teatud mullaliikide Corg määramiseks ja seetõttu ei ole võimalik seda indikaatorit käesolevas hindamises kasutada. Indikaator A123 arvutatakse mullastikukaardi ja aktuaalse maakasutuse andmete alusel GIS analüüsina. Riskideks on maakasutuse andmete täieliku ruumilisuse puudumine põllu tasemel varasematel aastatel ja osaliselt mullakaardi vananenud info. Indikaatorite A127–128 arvutamisel kasutatakse PMK mullaviljakuse andmebaasi ehk tootjate põldudelt kogutud mullaproovide alusel arvutatud muldade künnikihi keskmine Corg sisaldus, mida arvutatakse igal aastal, kuid hindamiseks võrreldakse vastava perioodi tulemusi summeerituna, mis kindlustab proovide esinduslikkuse ning näitaja suurema usaldusväärsuse. Indikaatori A 126 arvutamiseks kasutatakse ruumilist analüüsi, mille aluseks on toetust saanud põllumassiivid ja mullastikukaart, puuduseks mullastikukaardi võimalikud ebatäpsused künklikel aladel. Corg kogusisalduse arvutamisel kasutatakse lisaks mulla mahukaalu näitajat, mis leitakse spetsiaalse mudeli abil. Puuduseks mahukaalu arvutamise ebatäpsus, mis ei arvesta konkreetse aasta ilmastikutingimusi.

Vastus hindamisküsimusele

- 318 MAK 2014–2020 eesmärgiks on 2023. a saavutada sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on parandada mulla majandamist ja/või vältida mullaerosiooni, 70,99% põllumajandusmaast ehk sihtväärtuseks 668 tuh ha ja 2018. a lõpuks oli saavutatud vastavaks tasemeks 69,22% ehk 97,5% sihttasemest (indikaatorid T12/R10).
- 319 Kuna indikaatorite väärtus arvutatakse peamiselt pindala põhjal, siis eesmärgi saavutamisele aitasid kaasa eelkõige pindalapõhised meetmed nagu põllumajanduskeskkonna ja kliimameetmetest alameetmed M10.1–10.3; M10.7, kõige otsesemalt piirkondliku mullakaitse toetus M10.1.3 (rahaliselt 1,7 mln €) ning mahetoetus M11. Suurel määral on panustanud eesmärgi täitmisse ka M1.1–1.3 – 59,6 tuh € aastatel 2014–2018. Samal perioodil on M2.1 ja 2.3 panustanud nõustamise 82,4 tuh € ja M16 tegevused 52,0 tuh €.
- 320 Mulla orgaanilise süsiniku sisalduse uuemad taustindikaatorid on avaldatud aastast 2015 ning võrdluses 2012. a on Corg sisaldus suurenenud 11,9% tasemeni 45,2 g kg⁻¹ ning Corg varu suurenes perioodil 13,5% tasemeni 175,86 Mt.
- 321 Mullaerosioon on Eestis vastavalt taustnäitajatele ja eelnevatele uuringutele väga väikese ulatusega ja seejuures lokaalne, olles teatud määral probleemiks vaid künkliku reljeefiga Lõuna-Eestis. Tugevast erosioonist on mõjutatud vaid 79 hektarit. Kuna mullaerosiooni tase on väga madal, siis on väga keeruline näidata ka mullakao numbrilist vähenemist - muutus on väga väike, seotud peamiselt maakasutuse muutusega erosiooniohtlikes piirkondades. Erosiooniga seotud

- näitajatest on püsirohumaade osatähtsus ÜPT pinnast perioodide võrdluses jäänud muutumatuks (29%), kuid lühiajaliste rohumaade pinna osatähtsus vähenes 2% ehk rohumaade pindala on vähenenud ning seega mõju mullaerosioonile negatiivne.
- 322 Toetustüüpide võrdluses KSM tootjatel püsirohumaade osatähtsus suurenes perioodil 1% võrra ja MAHE tootjatel vähenes 8% võrra, lühiajaliste rohumaade osatähtsus vähenes vastavalt 2% ja 1% võrra.
- 323 Erosiooni tõkestamist iseloomustab otseselt ka mullakaitse meetme raames toetatud erodeeritud muldadega kaetud põllumassiivide pind, mis on perioodil suurenenud 1,26 korda (10,4 ha võrra) tasemeni 50 ha.
- 324 Oluline näitaja mullaviljakuse ja seega muldade majandamise seisukohast on muldade hapestumine ning perioodi jooksul on happeliste muldade osatähtsus suurenenud 3,4% võrra tasemeni 17%. MAHE ja KSM maadel oli vastav näitaja 16% (suurenemine vastavalt 2,8% ja 2% võrra) ning ÜPT tootjatel oluliselt kõrgem – 26% (suurenemine 10,5% võrra). MAK netomõju selgitamiseks arvutasime MAHE ja KSM tootjate kaalutud keskmise ja võrdlesime seda ÜPT tootjate vastava näitajaga ning selgus, et MAK tootjate netomõju muutusele oli võrreldes referentsgrupiga -50,7% .
- 325 Kaaliumidefitsiidis olevate muldade osatähtsus on vähenenud 1,4%, seega on muldade K seisund veidi paranenud. MAHE tootjatel oli perioodil vastav näitaja 56% (vähenemine 1% võrra), KSM tootjatel 34% (vähenemine 4% võrra) ja ÜPT tootjatel 51% (suurenemine 9 % võrra). MAK toetuste netomõju oli väiksem 20,1% võrra.
- 326 Väheses fosforisisaldusega muldade osatähtsus on vähenenud 4,1%, seega on muldade P seisund samuti paranenud. MAHE tootjatel oli vastav näitaja 28% (vähenemine 1 % võrra), KSM tootjatel 10% (vähenemine 6% võrra) ja ÜPT tootjatel 17% (vähenemine 1% võrra). MAK toetuste netomõju oli väiksem 27,7% võrra. Antud indikaatorite andmetele tuginedes saame väita, et mullaviljakus on paranenud mulla liikuva kaaliumi ja fosfori osas, kuid suurenenud on happeliste muldade osatähtsus ja selle näitaja osas on mullaviljakus halvenenud.
- 327 Haritavate turvasmuldade osatähtsus põllumaal vähenes perioodi jooksul 0,18% võrra tasemeni 4,3% ning turvasmuldade keskkonnasõbraliku kasutamise seisukohast on tegemist positiivse muutusega.
- 328 Lisaks taustanäitajatele kasutati hindamiseks lisanäitajana kahte sarnast indikaatorit, kuid nende valim ja esinduslikkus on erinevad. Põllumuldade keskmine Corg sisaldus oluliselt suurema valimiga PMK viljakuse programmi raames kogutud mullaproovidel oli aastatel 2015–2018 keskmisena 35,3 g kg⁻¹ ja võrreldes eelmise perioodiga see vähenes 3,2%. Eelmise näitaja alusel arvutatud kogu põllumaa Corg varu oli aastate 2015–2018 keskmisena 88,9 Mt ning vähenemine 3,6%. Seega toimub põllumuldael aeglane Corg sisalduse ja varu vähenemine referentsperioodiga võrreldes.
- 329 Lähtuvalt ülaltoodust saame hinnata MAK mõju mullaerosiooni tõkestamisel neutraalseks – rohumaade pindala on küll veidi vähenenud, kuid mullakaitse meetme raames on erosiooni tõkestavaid meetmeid rakendatud suuremal pinnal.
- 330 Mulla orgaanilise süsiniku seisund põllumajandusmaal on perioodil 2012–2015 taustindikaatori andmetel paranenud, kuid lisaindikaatori andmete analüüs perioodil 2015–2018 näitas, et orgaanilise aine sisaldus ja varu põllumaadel on veidi vähenenud.

Kokkuvõte

- 331 Mullaerosiooni tase on Eestis väga madal ja erosioon lokaalne, mistõttu selle muutuse hindamine on keeruline ning taustindikaatori uuendatud andmed pole avalikustatud, seega pole võimalik ka muutust hinnata.
- 332 Mulla orgaanilise aine seisundi muutus oli taustindikaatori analüüsil positiivne, kuid täpsema ja esinduslikuma valimiga lisaindikaator näitas vastupidist tulemust. Selle põhjuseks on eeskätt asjaolu, et taustindikaator hõlmab ka rohumaadega kaetud pinda, kuid lisaindikaator vaid põllumaid. Seega toimub põllumaadel aeglane orgaanilise aine sisalduse ja varu vähenemine, kuid põllumajandusmaal üldiselt on seisund pigem paranev rohumaade arvel.
- 333 Mullaviljakus on toiteelementide sisalduse osas paranenud, kuid toimub muldade mõõdukas hapestumine, mis mullaviljakust halvendab.
- 334 Turvasmuldade osatähtsus põllumaadel väheneb aeglaselt, mille tagajärjel suudame pidurdada orgaanilise aine vähenemist neis muldades. Mullakaitse meetmega hõlmatud erodeeritud muldade pindala suureneb, mis on positiivne tendents erosiooniohu vähendamisel. Samas on antud meetme sihttase täitmata ja seetõttu oleks uuel perioodil vaja üle vaadata toetuse tingimused, näiteks leevendada erodeeritud ja turvasmuldade osatähtsuse kriteeriumit põllumassiivil.

Soovitused

- Kuna erosioon on Eestis väga lokaalse iseloomuga, siis tuleks määratleda erosiooniohtlikud piirkonnad ja erosiooninäitajad arvutada antud piirkondade kohta, mille kaudu saaks esitada täpsema sisulise olukorra hindamise ning kasutusele võtta konkreetset lokaalsed meetmed.
- Järgmisel perioodil tuleks muldade hapestumise leevendamiseks soodustada muldade neutraliseerimist.
- Kuna mullakaitse meetme sihttase on täitmata, siis on soovitatav uuel perioodil üle vaadata toetuse tingimused, näiteks leevendada erodeeritud ja turvasmuldade osatähtsuse kriteeriumit põllumassiivil.

4.11. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 11 (SIHTVALDKOND 5A)

COMMON EVALUATION QUESTION No 11 (FA 5A)

„To what extent have RDP interventions contributed to increasing efficiency in water use by agriculture?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud veekasutuse tõhustamist põllumajanduses?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M2.1 (5A); M2.3 (5A)

Teisene sekkumine: M4.3 (2A); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 5A1 Veekasutuse tõhustamine põllumajanduses on kasvanud.

335 Tabel 25 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 25. Hindamisküsimuse nr 11 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAK aasta	
5A1	C39 Veekasutus põllumajanduses	kirjeldav statistika	esitatakse perioodilise ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus	m ³	2014	2015, 2017	Eurostat; Statistika amet

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

336 Sihttase MAKis puudub. Veevõtt põllumajanduses moodustab vaid 0,3% kogu Eesti veekasutusest. Seetõttu on põllumajanduse osa veekasutuse parandamisel marginaalne ja mõjuindikaatorit veevõtt põllumajanduses ei kasutata.

Vastus hindamisküsimusele

337 Ühisele hindamisküsimusele toetatud projektide puudumise tõttu ei vastata. Niisutuseks kasutava vee hulk moodustab 0,03% kogu Eesti veekasutusest.

Kokkuvõte ja soovitused

338 Jätkata statistiliste andmete kogumist.

4.12. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 12 (SIHTVALDKOND 5B)

COMMON EVALUATION QUESTION No 12 (FA 5B)

„To what extent have RDP interventions contributed to increasing efficiency in energy use in agriculture and food processing?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud energiakasutuse tõhustamist põllumajanduses ja toiduainetööstuses?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (5B); M2.1 (5B); M2.3 (5B); M4.2 (5B)

Teisene sekkumine: M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 5B1 Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses on kasvanud

339 Tabel 26 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 26. Hindamisküsimuse nr 12 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAK aasta	
5B1	C44 Energia kasutamine põllumajanduses ja metsanduses	enne-pärast, kirjeldav statistika	C44 väärtus iseloomustab MAK 2014–2020 piirkonnas toimuvat energiakasutust põllumajanduses ja metsanduses	kTOE	2013	2016	Eurostat
	O2 Koguinvesteering			€	NA	2018	PRIA
	O3 Toetatud tegevuste arv			arv	NA	2018	PRIA
	R14 Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses maaelu arengu programmi raames toetust saanud projektide puhul	enne-pärast; ekstrapoleerimine	väärtuse arvutamise aluseks on tootjate esitatavad baasaasta ja sihtaasta andmed	TOE, %	NA	2018	PRIA
	T15 Koguinvesteering energiatõhususse	enne-pärast	väärtus saadakse lõpetatud projektide investeeringute kogusummana. Näitaja baseerub väljundindikaatori O2 andmetel.	€	NA	2018	PRIA

Andmelügad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

340 Ühise kontekstindikaatori C44 väärtus iseloomustab MAK 2014–2020 piirkonnas toimuvat energiakasutust põllumajanduses, metsanduses ja toiduainetööstuses. Indikaatori väärtus jaguneb põllumajanduse, toiduainetööstuse ja metsamajanduse kohta, mistõttu on võimalik sektoreid võrrelda. Hindamisküsimustele vastamisel puudusid nii Eurostatis kui ka Statistikaametis 2018. a andmed taustindikaatori C44 kohta ning viimased andmed pärinevad 2016. a. Ühise tulemusindikaatori R14 väärtuse arvutamise aluseks on tootjate esitatud baasaasta ja sihtaasta andmed, mida koguti PRIA seireandmetest. R14 on arvutatud enne-pärast meetodil. Energiatõhususe arvutamise aluseks olid aasta jooksul kasutatud energiatarve (elekter + soojus) kWh ning müüdüd toodangu maht tonnides.

Vastus hindamisküsimusele

- 341 **HK 5B1 Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses on kasvanud**
- 342 MAK 2014–2020 rakendatud meetmed mõjutavad osaliselt üleminekut vähese CO₂-heittega majandusele (partnerlusleppe 4. teemavaldkond). Investeeringute teostamisel ja pindalapõhiste toetatavate tegevuste juures jälgitakse tõhusamat tehnoloogia kasutamist ning ressursitõhususe suurendamist. Tulemuseks vähenevad või hoitakse stabiilsena kasvuhoonegaaside heitkogused. MAK 2014–2020 on programmeeritud prioriteet 5 alla kuuluvad sekkumisvaldkonnad läbi meetmete teisese mõju kaudu, mis tähendab kaudsemat mõju kasvuhoonegaaside emissioonile. Partnerlusleppe teemavaldkonna 4 eelarve kokku on 18,9 mln €, millest EAFRD fondi osalus konkurentsivõime tugevdamiseks on 16,2 mln €. MAK 2014–2020 rahaline panus teemavaldkonda välja makstud projektide alusel oli 8,8 mln € (seisuga 31.12.2018 5B ja 5C SV kokku). Sihtvaldkond 5B eesmärke täidetakse M4.2 Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks kaudu. Meetmete rakendamise rahaline tase moodustab 57,8% 2023. a tasemest. M4.2 investeeringuprojekte on sihtvaldkonnas 5B toetatud kokku 16, millede toetuse summas on 4,6 mln €. Investeeringute kogumaksumus on 15,9 mln €, mis on 79,8% eesmärkindikaatori T15 sihttasemest. Lisaks on toetatud seitse teadmussiirde tegevust summas 10 633 € (M1.1–1.3) ja neli nõustamistegevust (M2.1) summas 5980 €. Teadmussiirde ja teavituse (M1.1–1.3) ning individuaalse nõustamisteenusetoetamise (M2.1) toetust on välja makstud vaid vastavalt 1,8% ja 6,6% 2023. a tasemest. Seega on tegemist väga madala väljamaksete tasemega, mistõttu ei ole nende meetmete panust sihtvaldkonna eesmärgi täitmiseks võimalik hinnata.
- 343 Ühise tulemusindikaatori R14 väärtuse arvutamise aluseks olid kõik meetme 4.2.2 "Keskmise suurusega ettevõtjate ja suurettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ning turustamise investeeringutoetus" lõpetatud projektid. Seisuga 31.12.2018 oli meetme 4.2.2 puhul lõpetatud projekte kokku 9 (välja makstud ja lõpetatud projektide toetuse summa oli 3,47 mln €). Energiakasutuse tõhustamise väärtuseks põllumajanduses ja toiduainetööstuses maaelu arengu programmi raames toetust saanud projektide puhul oli 14,1%.
- 344 2016. a moodustas otsene energiakasutus põllumajanduses, metsanduses ja toiduainetööstuses 194,4 kTOE, mis moodustas 7,0% energia lõpptarbimisest. Energia lõpptarbimine jagunes toiduainetööstuse ning põllumajanduse ja metsanduse vahel suhtena 34,5% ja 65,5%. Põllumajanduses ja metsanduses moodustas 2016. a otsene energiakasutus 127,3 kTOE (C44) ning toiduainetööstuses 67,1 kTOE, mis moodustasid vastavalt 4,6% ja 2,4% energia lõpptarbimisest. Võrreldes algtasemega on otsene energiakasutus põllumajanduses ja metsanduses suurenenud 16,3%. Kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna moodustas otsene energiakasutus põllumajanduses ja metsanduses 2016. a 0,11 TOE, kasv võrreldes algtasemega 10,9%.

Kokkuvõte

- 345 **HK 5B1** indikaatorite tulemustest järeldame, et MAK 2014–2020 panus partnerlusleppe teemavaldkonna eesmärgi täitmiseks tuleneb eelkõige metsa- ja põllumaal CO₂ emissiooni vähendamisest ja investeeringutoetuste panus energiatõhusama tootmise arendamise kaudu on marginaalne.
- 346 Sihtvaldkonda 5B panustava investeeringutoetuse meetme rakendamise rahaline tase moodustab 51,7% 2023. a ettenähtud eelarvest. Investeeringute kogumaksumus on 15,9 mln €, mis on 79,8% eesmärkindikaatori T15 sihttasemest. Allmeetme 4.2.2 raames toetust saanud projektide puhul vähenes energiakulu pärast investeeringu teostamist toodangu ühe tonni kohta arvestatuna 14,1%. Sihtvaldkonna meetmete tulemuslikkus energiakasutuse tõhustamiseks põllumajanduses ja toiduainetööstuses on hea. Makrotasandil ei ole kahjuks ulatuslik, kuna töötleva tööstuse projektide arv on väike ja energia lõpptarbimisest kasutab töötlev tööstus Eestis 2,4%.

Soovitused

- Mõju energiakasutusele on soovitav hinnata pärast 2020. a, mil üle 75% projektidest on ellu viidud.
- MAK 2014–2020 panus energiatõhususe ja CO₂ emissiooni vähendamise eesmärgi täitmiseks tuleneb eelkõige metsa- ja põllumaal CO₂ emissiooni vähendamise kaudu. Investeeringutoetuste panus rakendub toiduainetööstuse projektidest, kus valdkondlikult kogu Eesti energia lõpptarbimises on osakaal 2,4%.

4.13. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 13 (SIHTVALDKOND 5C)

COMMON EVALUATION QUESTION No 13 (FA 5C)

„To what extent have RDP interventions contributed to the supply and use of renewable sources of energy, of by-products, wastes, residues and other non-food raw material for purposes of the bio-economy?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud taastuvate energiaallikate, kõrvalsaaduste, jäätmete, jääkide ja muude toiduks mittekasutatavate toorainete pakkumist ja kasutamist biomajanduse edendamise eesmärgil?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (5C); M2.1 (5C); M2.3 (5C); Finantsinstrument (M6.4) (5C); M8.6 (5C); M16.0, M16.2, M16.3, 16.5, M16.9 (5C)

Teisene sekkumine: M6.4 (6A)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 5C1 Taastuvenergia toodang on kasvanud;
- 5C2 Taastuvenergia kasutamine on kasvanud;

Täiendavad HKd (siseriiklikud) on järgmised:

- 5C3 Biomajanduse edendamine läbi metsamajanduse on suurenenud.

348 Tabel 27 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 27. Hindamisküsimuse nr 13 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAK aasta	
5B1	C43 Taastuenergia toodang põllumajanduses ja metsanduses	enne-pärast, kirjeldav statistika	C43 väärtus iseloomustab MAK 2014–2020 piirkonnas toimuvat taastuenergia toodangut põllumajanduses ja metsanduses	kTOE	2013	2016	Eurostat
	O2 Koguinvesteering			€	NA	2018	PRIA
	R15 Toodetud taastuenergia maht toetatud projektide alusel			arv	NA	2018	
	A96 Hooldatud noorendike osakaal erametsamaal	enne-pärast	väärtuse arvutamise aluseks on tootjate esitatavad baasaasta ja sihtaasta andmed	%	NA	2018	EMK
	T16 Koguinvesteering energiatootmises	enne-pärast	väärtus saadakse lõpetatud projektide investeeringute kogusummana. Näitaja baseerub väljundindikaatori O2 andmetel.	€	NA	2018	EMK;PRIA

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 349 Hindajale jääb arusaamatuks sekkumiste tähtsus, kuna sihtvaldkonna all toimub sekkumine läbi meetmete, mis on jagatud mitme sihtvaldkonna lõikes. Otseselt sekkuv meede (M8.6) ei oma selliseid tegevusi, mis käesoleval hetkel suurendaksid biomassi kasutamise võimalusi. Ekspertarvamuse kohaselt teadaoleva praktika põhjal meetme tegevusena noorendikes läbiviidava hooldusraie käigus väga vähestel juhtudel kogutakse raiejätmed (biomassi). Meetme tegevused ei taga käesoleval hetkel tooret energia tootmiseks ja tegevused on metsamajanduslikult tulevikku suunatud.
- 350 Arengukavas märgitakse, et sihtvaldkonna puhul on vajadus katta biogaasist elektri ja soojuste tootmise toetamine, samuti biogaasi tootmiseks rohtse biomassi kasutamise võimaluste, biogaasi tootmisel tapajätmete kasutamise võimaluste ning biogaasi tootmise kääritusjäägi omaduste ja laotamise uurimine. Samal ajal otseselt sekkuv M8.6 võimaldab tegevusi biomassi tootmiseks, mida saab kasutada 20–30 aasta pärast. Leiame, et andmed on lünklikud ning ühtlasi ei ole M8.6 tegevused sellised, mis aitaksid kaasa elektri, soojuste, vedelkütuste või gaasi tootmisele ning võimaldaksid otseselt taastuenergia kogust mõõta.

351 Ühise tulemusindikaatori R15 (Toodetud taastuvenergia maht toetatud projektide alusel) väärtuse arvutamise aluseks on PRIAst pärinevad andmed toetatud projektide nominaalvõimsuse kohta. Valdavalt on tegemist päikeseenergia mahuga, kuna toetatud on paneelide ostmist.

Vastus hindamisküsimusele

352 Taastuvenergeetika areng Eestis on viimastel aastatel olnud tõusval teel. Eesti taastuvenergia potentsiaal avaldub eeskätt bioenergiaga baseeruvast elektri ja soojuse koostootmises ning tuuleenergiast. Samuti arendatakse väikesemahulist hüdroenergeetikat ning levib kiiresti päikesepaneelide kasutuselevõtt. Kokkuvõttes kujunes taastuvenergia osakaal lõpptarbimises aastal 2016 suuremaks, kui seda planeeriti. „Eesti taastuvenergia tegevuskavas aastani 2020“ prognoositi taastuvenergia osakaaluks 2016. a 23,7%, tegelikkuses moodustas taastuvenergia osakaal lõpptarbimises 29,2%.

353 Võrreldes 2013. a on taastuvenergia osakaal lõpptarbimises kasvanud 3,8% (A95). Kogu taastuvenergia toodang oli 2016. a Eestis 1460 kTOE, millest põllumajandussektori osakaal oli ligikaudu 4,0 kTOE ehk 0,3% ja metsandussektori osakaal 1395,8 kTOE ehk 95,5% (C43). Algtasemega võrreldes on taastuvenergia toodangu põllumajanduses ja metsanduses kasvanud 45,6%. Metsandussektori taastuvenergia toodangu aasta keskmine kasv aastatel 2011–2016 oli 8,3%.

354 Kogu sihtvaldkonnale 5C planeeritud eelarvest 11,1 mln € on seisuga 31.12.2018 on välja makstud 4,2 mln €. Meetmete rakendamise rahaline tase moodustab 39,6% 2023. a tasemest. Eesmärkindikaatori T16 sihttasemeks on 20,5 mln € investeringuid taastuvenergia tootmisesse. Aastaks 2018 on seatud eesmärgist täidetud 49,3%, mis tähendab, et eesmärk on 4,8 PP võrra ületatud. Meetmete lõikes on kõige olulisema panusega finantsinstrument (M6.4), millest on väljamaksete osatähtsus 100% (1,4 mln €) ning metsade elujõulisuse ja majandusliku väärtuse parandamise toetus (M8.6) 42,0% (2,8 mln €). Viimane siiski ei suurenda käesoleva hetkel taastuvenergia tootmist, mida märkisime probleemide all.

355 Sihtvaldkonnas 5C raames on toetatud kokku neli FI projekti (M6.4) summas 1,4 mln €. Toetatud on 17 nõustamistegevust summas 2176 € (M2.3). Väljamakseid ei ole veel olnud teadmussirde ja teavituse (M1.1–1.3), individuaalse nõustamisteenuse toetamise (M2.1) ning innovatsiooniklastri (M16.0) alt sihtvaldkonna 5C eesmärkide täitmiseks. Märgitud viimaste meetmete panust sihtvaldkonna eesmärgi täitmiseks ei ole võimalik hinnata.

356 **HK 5C1 Taastuvenergia toodang on kasvanud; ja HK 5C2 Taastuvenergia kasutamine on kasvanud**

357 Eurostati viimastele andmetele toetudes moodustas taastuvenergia osakaal Eestis lõpptarbimisest 2016. a 28,8%. MAK 2014–2020 toetusmeetmetes on võimalik teha investeringuid madalama CO₂-heitega majandusele üleminekuks. Investeringutest on panustanud sihtvaldkonna täitmisesse toiduainetööstuse ja ettevõtluse mitmekesistamise projektide toetused ja rahastamisvahendist võimaldatud laen. Kokku oli seisuga 31.12.2018 lõpetatud projekte 48, sh 4 projekti rahastamisvahendite osas. Kuna toetatud projekte ei ole väga palju, siis taastuvenergia toodangu panus makromajanduslikult hinnatuna ei ole väga oluliselt arengukava abil suurenenud. Vahehindamise käigus arvutati toetatud projektide alusel toodetud taastuvenergia maht aastatel 2006–2018 võttes arvesse lõpetatud projektide nominaalvõimsust ning päikesepaneelide süsteemi keskmist tootlikkust ehk kasutegurit. Päikesepaneelide süsteemi keskmiseks tootlikkuseks on arvestatud 11,7% nominaalvõimsusest. Aastatel 2006–2018 on arvestuslikult toetatud projektide alusel toodetud taastuvenergiat 5,5 GWh ehk 471,4 TOE (R15). Toetatud projektide

koguvõimsuseks on hinnatud 5,3 MW ning toodetava taastuvenergia kogumahuks 5,4 GWh aastas. Eleringi AS¹⁶ andmetel toodeti 2017. a taastuvatest allikatest elektrienergiat kokku 1620 GWh. Seega toetatud projektide poolt toodetav taastuvenergia moodustas 2,7% 2017. a taastuvatest allikatest toodetud elektrienergiast.

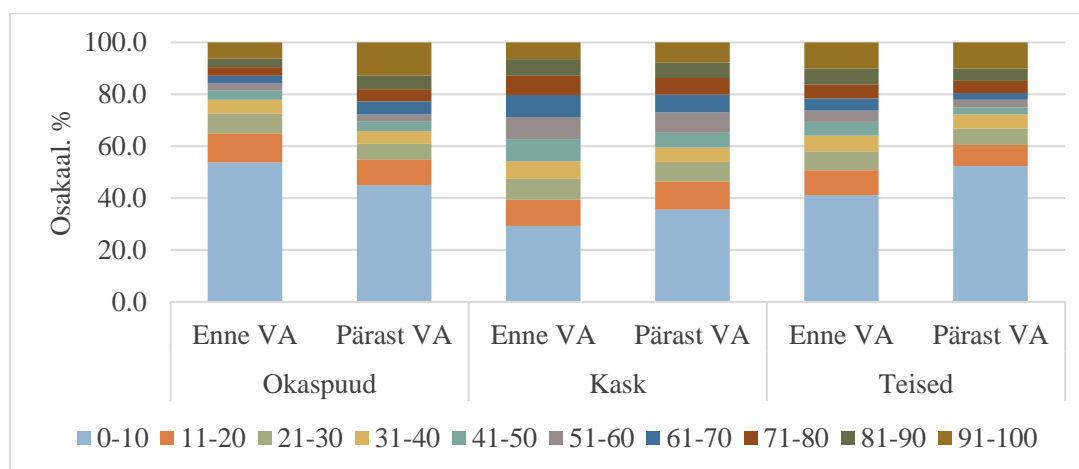
HK 5C3 Biomajanduse edendamine läbi metsamajanduse on suurenenud

- 358 Hinnates meetme 8.6 projektide rakendamist, siis kokku on aastatel 2014–2018 toetust välja makstud 2,8 mln €, mis moodustas 42,0% meetme eelarvest. Hindamise käigus läbiviidud analüüsil kasutati metsaregistri andmeid. Kuna osadel toetuste kirjetel puudus katastriüksuse number, siis neil juhtudel ei saanud kasutada metsaregistri andmeid.
- 359 Meetme 8.6 alt on antud toetused jagunevad 11 erinevaks tegevuseks: aia soetamine ja paigaldamine; hooldusraie; kõrglaasimissaagide ostmine; laasimine; ladvakaitse soetamine ja kasutamine; metsamaapinna ettevalmistamise seadmed; metsapuutaimede istutusvahend; mootorsaagide ostmine; repellendi soetamine ja kasutamine; tüvekaitse soetamine ja kasutamine; võsasaagide ja –lõikurite ostmine.
- 360 Kõik investeeringud on metsa noorendike hooldamise ja kaitsmise seisukohalt olulised. Järgnevalt vaatleme investeeringute mahtusid tegevuste lõikes.
- 361 Aia soetamiseks ja paigaldamiseks oli kokku üks taotlus kogupikkusega 2174 m. Investeeringute summa oli 21,7 tuh €, millest toetati 50% ehk 10,8 tuh €. Investeering tehti neljal eraldisel, milledest 2015. a Metsaregistri andmetel (seisuga 2011 ja 2012) ühel juhul oli tegemist küpse metsaga ja teistel juhtudel lageda alaga ehk raiesmikega. Kasvukohad olid suhteliselt viljakad (I–II boniteediklass) – ühel juhul jänesekapsa-mustika ja teistel juhtudel jänesekapsa kasvukohatüüp. Arvestades võimalike metsakultuuri ulukikahjustustega on investeering tuleviku puitmaterjali kasvu seisukohalt pigem mõistlik.
- 362 Hooldusraiate teostamiseks oli toetust välja makstud 1128 taotlusele, mis hõlmasid kogupindala 19,1 tuh ha. Investeeringute summa oli 5,0 mln €, millest toetati 53,0% ehk 2,7 mln €. Valdav osa toetust (95,5%) maksti aastatel 2015–2017 Metsaregistri andmetel sellistele eraldistele, millest 83,5% ulatuses vanemad ning 16,5% ulatuses nooremad toetamisotsuse kuupäevaga võrreldes. Ühtlasi tähendab Metsaregistri andmete kasutamine seda, et 83,5% ulatuses ei ole toetuse saamise järgsed takseerikirjeldused uuendatud. Eelnevate osakaalude arvutamise aluseks olid makstud toetuse summad.
- 363 Valgustusraiate toetust kasutati enamasti viljakatesse ja paljudele puuliikidele sobivatesse kasvukohatüüpidesse. Kõige enam võeti toetusi angervaksa (20.1%), jänesekapsa-mustika (17,9%), jänesekapsa (17,1%), naadi (9,7%) ja sinilille (9,4%) kasvukohatüüpidega metsadele. Ülejäänud metsade osakaal oli kokku 25,8%.
- 364 Järgnevalt analüüsiti eraldi ja võrdlevalt enne valgustusraieid ja peale valgustusraieid olnud takseerikirjeldusi. Kuna kogused on erinevad, siis kasutati edaspidi protsentuaalset jagunemist. Analüüsiti koosseisukoefitsiente, mis näitavad, mitu protsenti on puistus erinevaid puuliike. Puuliikide koosseisukoefitsientide summa rindes peab võrduma 100-ga. Osadel metsaregistrist saadud eraldistel see nii ei olnud ning need eraldised jäeti edasisest analüüsist välja. Enamikel eraldistel olid andmed korrektsed. Lihtsama andmete esitluse eesmärgil jagati puuliigid kolme gruppi – okaspuud (männid ja kuused), kased ning ülejäänud. Gruppideks jagati valgustusraie

¹⁶ Eleringi AS on elektri põhivõrke haldav Eesti riigile kuuluv ettevõte. Eleringi põhitegevuseks on elektrienergia ülekanne, elektrivõrgu arendamine ja käitamine, Eesti elektrisüsteemi toimimise tagamine, elektrisüsteemi juhtimine ja võimsusbilansi hoidmine

metsakasvatustlikest eesmärkidest lähtuvalt. Esiteks on eesmärk kujundada metsa liigiline koosseis tuleviku tulusid silmas pidades. Kõige kallimad puuliigid on okaspuud ja kask. Okaspuudel erinevalt kasest on omadus elu algusaastail aeglasti kasvada. Kui on soov kujundada antud metsast okaspuumets, siis juur- ja valguskonkurentsi vähendamise eesmärgil on inimesel vajalik valgustusraiega sekkuda. Puistutes, kus okaspuuid ei esine, tehakse valgustusraie puistu tiheduse (puude arvu) vähendamiseks, et puud hakkaksid kasvatama ka diameetrit. Viimane eesmärk on eelkõige puukeste vastupanuvõime suurendamiseks tormidele ja lume raskustele. Järgnevates punktides esitatud uurimistulemused kinnitavad, et valgustusraiate teostamise tõttu on suurenenud nii okaspuu osakaal kui vähenenud puude arv.

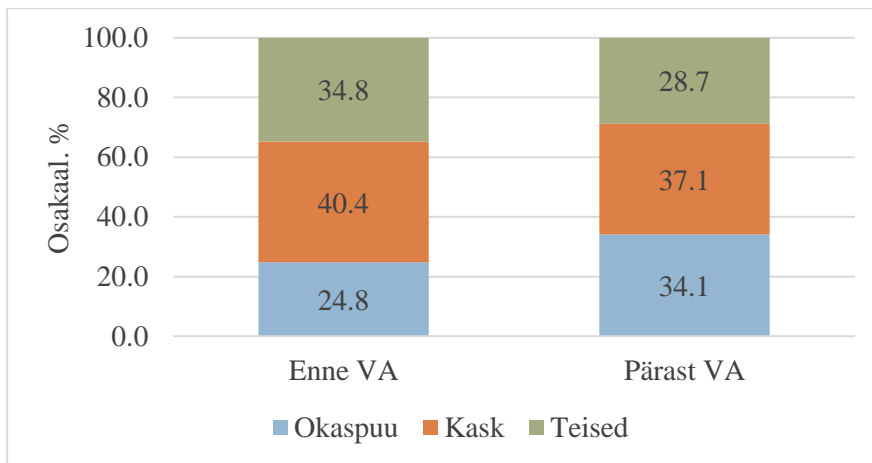
- 365 Analüüsi käigus arvatati ka keskmine puude arv hektari kohta. Optimaalne puude arv sõltub puude keskmisest kõrgusest, aga siinkohal võime eeldada, et puude kõrguste jaotus valimite vahel oluliselt ei erine. Eraldistel kasvavate puude keskmine arv enne valgustusraie teostamist oli 4423 ja peale valgustusraieid 2304.
- 366 Järgnevalt esitati puuliikide koosseisu analüüsi tulemused (Joonis 7.). Ilmnes, et okaspuistute osakaal koosseisukoefitsiendiga 0–10 on raiejärgselt palju väiksem kui raie-eelselt. Vastupidiselt on raiejärgselt palju rohkem okaspuupuistusi koosseisukoefitsiendiga 91–100 võrreldes raie-eelsete puistudega. Seega on valgustusraie teostamisega suurendatud okaspuu osakaalu noortes puistutes. Lehtpuude puhul on näha (Joonis 7.), et nii kaskede kui ka teiste puuliikide korral on osakaal koosseisukoefitsiendiga 0–10 raiejärgselt suurem kui raie-eelselt. Koosseisukoefitsiendiga 91–100 on kasepuistusi tekkinud juurde ja muude puuliikidega puistute osakaal on jäänud enam-vähem samaks. Seega on valgustusraie teostamisega Joonis 7. põhjal vähendanud lehtpuude osakaalu noortes puistutes.

Joonis 7. Puuliikide esinemine koosseisukoefitsiendi klasside lõikes

- 367 Sama näitas ka aritmeetiline keskmine okaspuude koosseisukoefitsient, mis enne raieid oli 24,8% ning pärast raieid 34,1% (Joonis 8). Okaspuu koosseisu koefitsientide võrdlemiseks enne ja pärast raieid teostati analüüsiprogrammis R statistika Mann-Whitney test (*Wilcox.test*) kahe grupi erinevuste olulisuse hindamiseks, mille tulemusena saadi p-väärtuseks¹⁷ väga väike tulemus (<0,0001).

¹⁷ Testi olulisuse tõenäosus p testitud erinevuse statistilise olulisuse kohta (*probability level, p-value*). Väärtus $p < 0,05$ tõestab kahe grupi erinevuse statistilist olulisust.

Joonis 8. Puuliikide keskmised osakaalud enne ja pärast valgustusraieid

- 368 Sama näitas ka aritmeetiline keskmine lehtpuude koosseisukoefitsient, mis enne raieid kaskede puhul oli 40,4% ja teiste liikide puhul 34,8% ning pärast raieid olid need näitajad vastavalt 37,1% ja 28,7% (Joonis 8). Lehtpuu koosseisu koefitsientide võrdlemiseks enne ja pärast raieid teostati statistikatarkvaras R Mann-Whitney test (*Wilcox.test*), mille tulemusena saadi p-väärtuseks kaskede puhul 0,00002 ning teiste lehtpuude puhul kordades väiksem väärtus. Järeldub, et tulemused enne ja pärast raieid puuliikides on oluliselt erinevad.
- 369 Seega võib väita, et metsakasvatuseks täidetakse majanduslikult tasuvamate metsade ja tulevikus kõrgema tulu eesmärki. Puistu energia-alase tootlikkuse seisukoha kujundamiseks kasutati 2009. a rahvusvahelises ajakirjas ilmunud artikli¹⁸ koostamisel kasutatud meetodit. Sõltuvalt meetodist on tootlikum puuliik hall-lepp, millele järgneb mänd ja kuusk. Kui võrrelda puuliikide tootlikkusi hall-lepa tootlikkusega, siis männi puhul on see 14%, kuuse puhul 15% ning teiste lehtpuude puhul 26–33% võrra väiksem. Seega energiapuidu saamise eesmärgil võiks kasvatada ka hall-leppa. Väärtuslikuma puidu saamise eesmärgil, arvestades ka tootlikkust, on soovitatav kasvatada okaspuid.
- 370 Töövahenditena soetati kõrglaasimisseadmeid, maapinna ettevalmistamise seadmeid, metsaistutusvahendeid, mootorsaage ja võsasaage. Kõrglaasimisseadmeid soetati seitsme taotlusega kokku kaheksa seadet kogusummas 4,5 tuh €, millest toetati 30%. Maapinna ettevalmistamisseadmeid soetati viie taotlusega kaheksa tükki kogusummas 13,4 tuh €, millest toetati 30%. Metsaistutusvahendeid soetati 23 taotlusega 186 tükki kogumaksumusega 14,0 tuh €, millest toetati 30,7%. Mootorsaage soetati 39 taotlusega 180 tükki ning nende kogumaksumus oli 90,1 tuh € ning sellest toetati 31,8%. Võsasaage ja lõikureid soetati 37 taotlusega kokku 186 tükki, mille kogumaksumus oli 119,1 tuh € ning sellest toetati 31,8%. Vahendite soetamise otstarbekusel metsatööde teostamiseks pole põhjust kahelda. Kahjuks ei ole võimalik olemasoleva info põhjal hinnata, kui palju neid seadmeid realselt kasutatakse.
- 371 Puude kaitseks soetati ladvakaitseid kokku 1700 tk ühe taotlusega. Investeeringute maksumus oli 186 €, millest toetati 50% ehk 93 €. Tüvekaitse soetamist seisuga 31.12.2018 ei ole toimunud.
- 372 Laasimise teostamiseks maksti toetust 59 taotlusele kogupindalaga 242,8 ha. Investeeringute summa oli 36,4 tuh €, millest toetati 31,8% ehk 19,6 tuh €. Laasimise eesmärk on kasvatada kvaliteetset oksavaba puitu. Enamik eraldistest olid sobilikud eesmärgi täitmiseks. Küsitavusi

¹⁸ Uri, V., A. J., Varik, M., Becker, H., Ligi, K., Padari, A., Kanal, A., Lõhmus, K. 2014. The dynamics of biomass production, carbon and nitrogen accumulation in grey alder (*Alnus incana* (L.) Moench) chronosequence stands in Estonia. *Forest Ecology and Management*, 327, p 106-114.

tekitasid viis eraldist, mille vanused olid vastavalt 40, 60, 65, 70 ja 90 aastat (pindalad vastavalt 1,5, 0,9, 0,2, 0,22 ja 0,2 ha ehk kokku 3 ha). Need puistud ei jõua enam enne küpsemist piisava paksusega oksavaba kihti kasvatada. Samas 70-aastase puistu pindala oli 1,5 ha ning taotlus oli 0,22 ha. Võimalik, et mingi osa sellest puistust vastas siiski vastavatele kriteeriumidele.

Kokkuvõte

- 373 Kuna primaartootmine (põllumajandus, metsamajandus ja kalandus) tagab taastuva bioressursi tootmise, mis võimaldab jätkusuutlikku majandust teistes sektorites (biomajandust) ning toiduga varustatust, siis seni tehtud edusammud tagavad säästliku arengu primaartootmises.
- 374 Sihtvaldkonda 5C panustavate meetmete rakendamise rahaline tase moodustab 39,6% 2023. a tasemest. Eesmärkindikaatori T16 sihttase on aastaks 2018 seatud eesmärgiga võrreldes täidetud 49,3%. Aastatel 2006–2018 on arvestuslikult toetatud projektide alusel toodetud taastuvenergia mahuks 471,4 TOE. Sihtvaldkonna meetmete tulemuslikkus taastuvate energiaallikate, kõrvalsaaduste, jäätmete, jääkide ja muude toiduks mittekasutatavate toorainete pakkumiseks ja kasutamiseks biomajanduse edendamise eesmärgil on piisav. Algtasemega võrreldes on taastuvenergia kogutoodang põllumajanduses ja metsanduses kasvanud 45,6%. Võrreldes 2013. aastaga on taastuvenergia osakaal lõpptarbimises kasvanud 3,8%.
- 375 Toetuste analüüsimise käigus selgus, et toetatud tegevused metsade elujõulisuse ja majandusliku väärtuse parandamise meetmest (M8.6) on metsamajanduslikult põhjendatud ning vajalikud. Eelpool nimetatud tegevustega tagatakse nii metsade üldine biomassi tootlikkus kui ka metsamaterjali kvaliteet

Soovitused

- Pöörata tähelepanu seireandmete kogumisele, kus tootjad esitavad kõikide antud sihtvaldkonda panustavate meetmete lõikes toodetava taastuvenergia mahu aastas pärast investeringut.
- Leitakse kõigile arusaadav ja lihtsasti esitatav energia ühik tulenevalt energiatootmise tehnoloogiast, sh arusaadav tootmisvõimsuse näitaja, mida hindaja või rakendusasutus saab vastavalt vajadusele teisendada.
- Meede 8.6 projektid on eesmärgiga parandada puidu kvaliteeti, mistõttu taastuvenergia tekib raiejäätmetest. Meetme edasine hindamine sihtvaldkonnas ei ole otstarbekas. Juhul kui soovitakse täiendavalt hinnata puistute biomassi, siis on vajalik täiendada Metsaregistri andmete uuendamise korda või tellida täiendav takseerimist hõlmav uuring.

4.14. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 14 (SIHTVALDKOND 5D)

COMMON EVALUATION QUESTION No 14 (FA 5D)

„To what extent have RDP interventions contributed to reducing GHG and ammonia emissions from agriculture?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud põllumajanduses tekkiva kasvuhoonegaaside ja ammoniaahiheidte vähendamist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (5D); M2.1 (5D); M2.3 (5D)

Teisene sekkumine: M4.1 (2A); M10.1.1 (P4); M10.1.2 (P4); M10.1.3 (P4); M10.1.4 (P4); M10.1.7 (P4); M11.1–11.2 (P4); M12 (P4); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 5D1 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside ja ammoniaahiheidte on vähenenud.

Tabel 28 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 28. Hindamisküsimuse nr 14 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
5D1	C18 Muutus põllumajandusliku maa pindalas	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodilise ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodilise väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2013	2017	Eurostat
5D1	C21 Muutus loomühikutes			%	2013	2016	Eurostat
5D1	C45 Muutus kasvuhoonegaaside emissioonis põllumajanduses (t CO ₂ ekvivalenti)			%	2013	2017	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur ja inventuuriaruanne 2019 (emissioonifaktorid : CH ₄ , N ₂ O)
5D1	C45a Muutus põllumajanduse osas kasvuhoonegaaside koguheitest (%)			%	2013	2017	
5D1	R16/T17: Selliste loomühikute (LÜ) osakaal, mis on seotud investeeringutega loomakasvatuse majandamisse eesmärgiga vähendada	kirjeldav statistika	arvutatakse viimasel aastal majandamis-lepingute alusel, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaahiheidet, LÜ osakaal	%	NA	NA	PRIA

	kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet (5D)		arvutatakse kogu LÜ arvust				
5D1	R17/T18: Sellise põllumajandusmaa osakaal, mida hõlmavad majandamislepingud, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet (5D)		arvutatakse viimasel aastal majandamislepingute alusel, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside ja/või ammoniaagi heidet, kaetud põllumajandusmaa osakaal arvutatakse kogu põllumajandusmaast	%	NA	2018	PRIA
5D1	R18: Kogus, mille võrra on vähendatud metaani- ja N ₂ O-heidet (5D)	mikrotaseme tulemused ekstrapoleeritakse makrotasandile	rakendatakse teoreetilist ja vastupidisel stsenaariumil põhinevat arvutamist, kus mikrotaseme tulemused ekstrapoleeritakse makrotasandile.	CO ₂ ekv	NA	2018	PRIA (info projektide kohta); Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur ja inventuuriaruanne 2019 (emissioonifaktorid: CH ₄ , N ₂ O)
5D1	R19: Kogus, mille võrra on vähendatud ammoniaagiheid (5D)			t NH ₃	NA	2018	PRIA (info projektide kohta); Eesti õhusaasteainete heitkogused aastatel 1990–2017 (emissioonifaktorid: NH ₃)
5D1	O5 Toetatud põllumajandusmaa kogupindala (M10.1.1 KSM)	kirjeldav statistika	esitatakse viimase aasta seisuga vastava toetuse all olev pindala.	ha	NA	2018	PRIA rakendusanalüüsi andmed 2018. a kohta
5D1	O5 Toetatud põllumajandusmaa kogupindala (M10.1.3 MULD)			ha	NA	2018	PRIA rakendusanalüüsi andmed 2018 kohta
5D1	O5 Toetatud põllumajandusmaa kogupindala (M10 põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede)			ha	NA	2018	PRIA seirearuande andmed 2018

5D1	A100 Muutus KSM, KSA, MULD, VESI, PLK toetusalusel pinnal osakaalus (%) põllumajanduslikust maast (KPM)	enne-pärast, kirjeldav statistika	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodilise väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2013	2017	PMK (PRIA seirearuande tulemused) Eurostat [apro_cpshr] KPM andmete põhjal
5D1	A101 Muutus PKT, MAHE, NAT ja NAM toetusalusel pinnal osakaalus (%) põllumajanduslikust maast (KPM)			%	2013	2017	PMK (PRIA seirearuande tulemused) Eurostat [apro_cpshr] KPM andmete põhjal
5D1	A102 Muutus KSM, MULD ja MAHE tootjate rohumaade ja ÜPT rohumaade CO ₂ emissioonis	kirjeldav statistika	leitakse käesoleva perioodi esimese ja viimase aasta indikaatori väärtused MAK meetmega (KSM, MULD, MAHE) ja meetmeta alade (ÜPT) kohta ning leitakse meetmega ja meetmeta indikaatori muutuse osakaal perioodi alguse väärtusest.	%	2015	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“
5D1	A104 Muutus piirkondliku mullakaitse toetusaluses pinnas, ha	enne-pärast, kirjeldav statistika	leitakse käesoleva perioodi esimese ja viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodi alguse väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2015	2018	PRIA (MAK rakendusanalüüsi andmed)
5D1	A103 Muutus MULD tootjate rohumaade CO ₂ emissiooni osakaalus (%) ÜPT rohumaadest			%	2015	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“

Andmelügad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 376 Tulemusindikaatorite R18 ja R19 arvutamisel võeti arvesse lõpetatud investeeringuid (M4.1) seisuga 31.12.2018. Projektidega seotud metaani, dilämmastikoksiidi (R18) ja ammoniaagi heite (R19) väljaarvutamiseks kasutati emissioonifaktoreid ja põllumajandussektori koguemissioone 2019. a aruannetest Eesti kasvuhoonegaaside emissioonide ja õhusaasteainete heitkoguste kohta, kus tulemused on 2017. a seisuga (andmed raporteerimine kaheaastase nihkega). Emissioonifaktorid on sama metoodika taseme juures aastate lõikes samad ning põllumajandussektori koguemissioonid aastati ei muutu samuti hüppeliselt. PRIA registritest pärinev info projektide kohta ei võimalda arvestada kõigi emissiooniallikatega R18 ja R19 arvutamiseks, näiteks anorgaaniliste väetiste ja sõnniku kasutamise andmed ei kajastu PRIA andmebaasides.
- 377 Probleemiks on indikaatorite lähteandmete erinevad avaldamis- või referentsaastad. MAK mõju arvutamisel tekitab segadust põllumaa mõiste erinev kasutamine kasvuhoonegaaside inventeerimise maakasutuse ja PRIA maakasutuse vahel, kus on erinev sisu nii põllumaa kui ka rohumaa pinna osas. Kasvuhoonegaaside inventuuris käsitletakse maakasutuses rohumaadena ka osaliselt mittepõllumajanduslikku maakasutust nagu lagedad alad, söödid jne.

Vastus hindamisküsimusele

- 378 Põllumajandusmaa pindala suurenes perioodil 2013–2017 4% ning loomühikute arv vähenes 11%. Kasvuhoonegaaside emissioon suurenes perioodil 2013–2017 1,24% võrra, ulatudes 2017. a 1364 kt CO₂ ekvivalendis väljendatuna. Põllumajanduse osa kasvuhoonegaaside koguheitest moodustas 8,59% ja näitaja suurenes perioodil jooksul 1,65% võrra.
- 379 MAK 2014–2020 eesmärgiks on hõlmata 2023. a N₂O ja metaani heitkoguste vähendamisele suunatud majandamisviiside lepingutega vähemalt 49,6% kasutuses olevast põllumajandusmaast (eesmärkindikaator R17/T18). 2018. a seisuga oli selliste lepingutega hõlmatud 52,1% põllumajandusmaast, ehk eesmärk täidetud 104,9% ulatuses. Kasvuhoonegaasidest metaani ja dilämmastikoksiidi heide vähenes lõpetatud investeeringute kaudu (M4.1) 2018. a 29,88 CO₂ ekv, moodustades 2,19% põllumajandussektori koguemissioonist (tulemusindikaator R18) ning ammoniaagi heide 238 t NH₃, moodustades 2,64% põllumajandussektori koguemissioonist (tulemusindikaator R19) põllumajanduse valdkonna koguemissioonist.
- 380 Põllumajanduslikust maakasutusest tulenev põllumaa ja rohumaa koguemissioon oli 2017. a 274,4 kt CO₂ ekvivalendina ja sellest 99,5 % moodustas CO₂ heide. MAK toetustega kaetud pinnast pärinev kasvuhoonegaaside heide moodustas kogu kasvuhoonegaaside heitmest 68,3%, seejuures CO₂ heitmest 59,2%, CH₄ heitmest 14,6% ja N₂O heitmest 66,2%.
- 381 Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmetest (M10) panustavad kasvuhoonegaaside heite vähendamisse eelkõige KSM, KSA, MULD, VESI, PLK toetused, mille toetusaluse pinna osakaal oli 2017. a 49% põllumajanduslikust maast (KPM), olles võrreldes 2013. a (38%) suurenenud 10%. Samuti on seos sihtvaldkonna eesmärkide saavutamisel teistel pindalapõhistel MAK toetustel, nagu mahepõllumajandus (M11) ja Natura 2000 toetustel põllumaale ja erametsamaale (M12). Kokku moodustasid M10, M11 ja M12.1 meetmete pinnad 2018. a põllumajanduslikust maast (KPM) 73% ning võrreldes 2013. a (60%) on vastav pind suurenenud 13%. Kõige suurema mõjuga on kasvuhoonegaaside heite vähendamisele MULD toetus, mille pindala on toetusperioodi 2015–2018 jooksul suurenenud 34% ning MULD tootjate rohumaa CO₂ emissiooni osakaal ÜPT rohumaaadest suurenes 3,8% (A103).

382 Lisaks CH₄ ja N₂O-le kuulub kasvuhoonegaaside hulka CO₂, mille puhul sobib tulemusi CO₂ emissioonis põllumajandusest seostada sihtvaldkond 5D-ga. Uuringu „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“ tulemuste põhjal on rohumaadel ülekaalus süsiniku sidumine mulda, mitte süsiniku emiteerumine mullast CO₂-na (väljendatakse CO₂ sidumisena). MULD toetuse rohumaade CO₂ emissioon moodustas 2018. a 12% ÜPT rohumaade emissioonist, mis on võrreldes 2015. a (8,6%) 3,8% võrra suurem, ehk MULD toetuse rohumaade CO₂ sidumise mõju on nelja aasta jooksul suurenenud ÜPT toetusega kaetud rohumaadel. Kui vaadelda rohumaade CO₂ emissiooni tulemusi MAK meetmega grupis (KSM, MULD, MAHE) ja meetmeta grupis (ÜPT), siis MAK meetmega grupis vähenes 2018. a CO₂ emissioon 3,0% ja suurenes MAK meetmeta grupis 26% perioodi algusega (2015. a) võrreldes (indikaator A102).

Kokkuvõte

383 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside emissioon vaadeldaval perioodil suurenes 1,24% võrra peamiselt põllumajandusmaa pindala suurenemise arvelt ning seetõttu suurenes ka põllumajanduse osa kogu kasvuhoonegaaside emissioonist. 5D sihtvaldkonna sekkuvate projektidega kaetud ammoniaagi heide oli 238 t, mis moodustas 2,64% kogu põllumajanduse NH₃ emissioonist. Põllumajandusmaalt emiteeruvast kasvuhoonegaaside kogusest moodustasid MAK toetustega kaetud põllud ja rohumaad 59,2%. Suurima mõjuga kasvuhoonegaaside vähendamisse on MULD toetus, mille pind suurenes võrreldes referentsaastaga 34%, kuid sihttaseme saavutamiseks tuleb seda pinda veelgi suurendada.

Soovitused

- Otstarbekas on vähendada MULD toetust saavate põllumassiivide erodeeritud muldade ja turvasmuldade osatähtsuse kriteeriumeid näiteks 10% võrra ehk tasemeni 80% põllumassiivi pindalast, sest MULD meede on oluline nii erosiooni kui ka orgaanilise aine mineraliseerumise vähendamiseks turvasmuldadeks, aidates oluliselt kaasa KHG emissiooni vähendamisele.
- Oluline on säilitada rohumaade pindala.

4.15. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 15 (SIHTVALDKOND 5E)

COMMON EVALUATION QUESTION No 15 (FA 5E)

„To what extent have RDP interventions supported carbon conservation and sequestration in agriculture and forestry?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud põllumajanduses ja metsanduses CO₂ säilitamise ja sidumise edendamist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (5E); M2.1 (5E); M2.3 (5E)

Teisene sekkumine: M10.1.3 (P4); M10.1.7 (P4); M11.1–11.2 (P4); M12.1-12.2; M19.2 (6B); M19.3 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 5E1 Põllumajanduses ja metsanduses on suurenenud süsiniku säilitamise ja sidumise edendamine;
- 5E2 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud.

Tabel 29 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 29. Hindamisküsimuse nr 15 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
5E1	C33 Muutus põllumajanduse intensiivsuses	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodi esimese ja viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori muutus protsentides esimese ja viimase aasta võrdluses. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingit näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus				
5E1	C33a Muutus ekstensiivse põllumajanduse osakaalus kogu kasutuses (%) olevast põllumajandusmaast (KPM)			%	2013	2016	Eurostat
5E1	C33b Muutus keskmise intensiivsusega põllumajanduse osakaalus kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast (KPM) (%)			%	2013	2016	Eurostat
5E1	C33c Muutus intensiivse põllumajanduse osakaalus kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast (KPM) (%)			%	2013	2016	Eurostat

5E1	C33d Muutus karjamaa osakaalus kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast (KPM) (%)			%	2013	NA	Eurostat
5E1	C41 Muutus mulla orgaanilises aines põllumaal						
5E1	C41a Muutus orgaanilise süsiniku hinnangulises kogusisalduses (megatonni)			%	2012	2015	Eurostat
5E1	C41b Muutus orgaanilise süsiniku keskmises sisalduses (g kg ⁻¹)			%	2012	2015	Eurosta
5E2	R20/T19 % põllumajandus- ja metsamaast, mida hõlmavad majandamislepingud, mis aitavad kaasa CO ₂ sidumisele ja säilitamisele	kirjeldav statistika	arvutatakse viimasel aastal majandamislepingute alusel, mis soodustavad CO ₂ sidumist ja säilimist, kaetud põllumajandusmaa osakaal kogu põllumajandus- (KPM) ja metsamaast (FOWL)	%	NA	2018	PRIA
5E2	O5 Toetatud põllumajandus- ja metsamaa kogupindala		esitatakse viimase aasta seisuga vastava toetuse all olev pindala.	ha		2018	PRIA
5E2	A101 Muutus PKT, MAHE, NAT ja NAM toetusaluse pinna osakaalus (%) põllumajandusmaast (KPM)		leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse	%	2013	2017	PMK (PRIA seirearuanne) Eurostat [apro_cpshr] KPM andmete põhjal
5E2	A105 Muutus MULD ja PLK toetusaluse pinna osakaalus (%) põllumajanduslikust maast (KPM)		indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodilise väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis	%	2013	2017	PMK, Eurostat

			esitatakse protsendipunkti muutus				
5E2	A102 Muutus KSM, MULD ja MAHE tootjate rohumaade ja ÜPT rohumaade CO ₂ emissioonis	kirjeldav statistika	leitakse käesoleva perioodi esimese ja viimase aasta indikaatori väärtused MAK meetmega (KSM, MULD, MAHE) ja meetmeta alade (ÜPT) kohta ning leitakse meetmega ja meetmeta indikaatori muutuse osakaal perioodi alguse väärtusest.	%	2015	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“
5E2	A106 Muutus KSM, MULD ja MAHE tootjate rohumaade ja ÜPT rohumaade Corg varus.			%	2015	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“
5E1	A107 Muutus keskmises Corg varus turvasmuldadel maakasutuse jätkumisel rohumaana (t ha ⁻¹)	enne ja pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodi esimese ja viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori muutus %-des esimese ja viimase aasta võrdluses. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus. 2018. a hindamisel fikseeritakse indikaatori algväärtus.	t ha ⁻¹	2015–2016		PMK uuring „Erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumine“
5E1	A108 Muutus keskmises Corg varus turvasmuldadel maakasutuse muutudes põllumaast rohumaaks (t ha ⁻¹)			t ha ⁻¹	2015–2016		PMK uuring „Erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumine“
5E1	A109 Muutus keskmises Corg varus turvasmuldadel maakasutuse jätkumisel põllumaana (t ha ⁻¹)			t ha ⁻¹	2015–2016		PMK uuring „Erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumine“
5E2	A104 Muutus piirkondliku mullakaitse toetusaluses pinnas, ha			%	2015	2018	PRIA (MAK rakendusanalüüsi andmed)
5E2	A103 Muutus MULD tootjate rohumaade CO ₂ emissiooni osakaalus (%) ÜPT rohumaadest			%	2015	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete

			esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2015	2018	ning maakasutuse puhul“
5E2	A110 Muutus MULD tootjate rohumaade Corg varu osakaalus (%) ÜPT rohumaadest						PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“

Kvalitatiivsed meetodid

- 384 Täiendavate indikaatorite A107-A109 puhul on orgaanilise süsiniku varu oluline muldade huumusseisundit iseloomustav näitaja, mis peegeldab Corg seisundit, baseerudes turba- või huumushorisondi tüsedusel, lasuvustihedusel ja Corg sisalduse koondil. PMK uuringust „Erodeeritud ja turvasmuldade omaduste muutumine“ kasutatakse keskmisi mulla orgaanilise süsiniku varu tulemusi turvasmuldadel nii jätkuval kasutamisel püsirohumaana kui ka maakasutuse muutumisel põllumaast püsirohumaaks. Referentsaladeks maakasutuse muutumisel põllumaast rohumaaks on alad, kus maakasutus jätkub põllumaana. Kolm erinevat maakasutust moodustavad üksteise suhtes kontrollgrupid.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 385 Probleemiks on indikaatorite lähteandmete erinevad avaldamis- või referentsaastad. MAK mõju arvutamisel tekitab segadust põllumaa mõiste erinev kasutamine kasvuhoonegaaside inventeerimise maakasutuse ja PRIA maakasutuse vahel. PMK uuringus „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“ kasutatud emissioonifaktoreid tuleks uuendada vastavalt uutele andmetele. Indikaator C41 kajastab muutusi perioodil 2012–2015, kuid enamus teisi indikaatoreid iseloomustavad hilisemaid perioode ehk indikaatorid perioodid on ajalises nihkes.
- 386 Indikaatorite 41a ja 41b kohta on äsja avalikustatud 2015. a tulemused, siinjuures 2009. a tulemused erinevad suurusjärgu võrra hilisematest ning see seab kahtluse alla võrreldavate andmete usaldusväärsuse. Kuigi mulla orgaanilise aine lisaindikaatorid on esmapilgul sarnased taustindikaatorile, ei saa neid siiski omavahel võrrelda erineva seiresammu, maakasutuse ja esindatuse poolest ning seepärast võivad tulemused olla ka vastandlikud.

Vastus hindamisküsimusele

- 387 Ekstensiivse põllumajanduse osakaal (ühine taustindikaator 33c¹⁹) on suurenenud 22,5% võrra (56,8%lt 79,3%ni) ning vähenenud keskmise intensiivsusega maa osakaal, mis 2016. a (16,4%) oli 21,4% madalam võrreldes referentsaastaga (37,8%). Kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast on intensiivse põllumajanduse osakaal 1,1% võrra langenud. Muutused mulla

¹⁹ Ekstensiivse põllumajanduse osakaalu hinnatakse põllumajandustootjate sisendite (väetised, taimekaitsevahendid, lisaöödad jne) kasutamise koguse põhjal põllumajandusmaa hektari kohta. Indikaatori väärtus näitab põllumajandusmaa osakaalu, mis on majandatud madala sisendite intensiivsusega (ekstensiivselt), keskmise või kõrge sisendite intensiivsusega. Täpsem metoodika on leitav Eurostatist- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_intensification_-_extensification

orgaanilise süsiniku kogusisalduses ja keskmises sisalduses (kontekstindikaator C41) on kasvanud vastavalt 12% ja 11%.

- 388 MAK 2014–2020 eesmärgiks on hõlmata CO₂ sidumist edendavate majandamisviisidega vähemalt 14,8% kasutuses olevast põllumajandus- ja metsamaast (eesmärkindikaator R20/T19), 2018. a seisuga oli selliste majandamisviisidega hõlmatud 14,9% põllumajandus- ja metsamaast, ehk eesmärk on täidetud 100,6% ulatuses.
- 389 Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmetest (M10) panustavad CO₂ sidumisse või säilitamisse eelkõige MULD ja PLK toetused, mille toetusaluse pinna osakaal oli 2017. a 4,0% põllumajanduslikust maast (KPM), olles võrreldes 2013. a (2,6%) suurenenud 1,4%. Eriti panustavad süsiniku sidumisse MULD toetuse peamiselt turvasmuldadel asuvad rohumaad, toetusperioodi jooksul 2015–2018 suurenes MULD pind 34%. Seos sihtvaldkonna eesmärkide saavutamiseiga on samuti teistel pindalapõhistel MAK toetustel, nagu mahepõllumajandus (M11) ja Natura 2000 toetustel põllumaale ja erametsamaale (M12). Kokku moodustasid M10, M11 ja M12.1 meetmete pinnad 2018. a põllumajanduslikust maast 73% ning võrreldes 2013. a (60%) on vastav pind suurenenud 13%. Ühtlasi on suurenenud toetusalune erametsamaa pindala M12.2 rakendamisel 2018. a võrreldes 2013. a 11,1 tuh ha ehk 20,3%.
- 390 Uuringu „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“ tulemuste põhjal on rohumaadel ülekaalus süsiniku sidumine mulda, mitte süsiniku emiteerumine mullast CO₂-na (väljendatakse CO₂ sidumisena). MULD toetuse rohumaade CO₂ sidumine moodustas 2018. a 12% ÜPT rohumaadest, mis on võrreldes 2015. a (8,6%) 3,8% suurem tulemus, ehk MULD toetuse rohumaade CO₂ sidumine on nelja aasta jooksul omanud suurema mõju ÜPT toetusega kaetud rohumaadel. Teine oluline süsiniku sidumist ja säilitamist mullast kirjeldav näitaja on Corg varu mullas. MULD toetuse Corg varu moodustas 2018. a 12% ÜPT rohumaadest, mis on võrreldes 2015. a (8,4%) 3,6% suurem tulemus. Sarnaselt MULD toetuse CO₂ sidumisele toimub samas ulatuses Corg varu suuremine ÜPT rohumaade pinnast. Kui vaadelda rohumaade CO₂ sidumise tulemusi MAK meetmega grupis (KSM, MULD, MAHE) ja meetmeta grupis (ÜPT), siis MAK meetmega grupis vähenes 2018. a CO₂ emissioon 3,0% ja suurenes MAK meetmeta grupis 26% perioodi algusega (2015. a) võrreldes. Corg varu 2018. a MAK meetmega grupis suurenes 3,9% ja meetmeta grupis vähenes 26% võrreldes perioodi algusega (2015. a).
- 391 Turvasmuldi ohustab harimisel peamiselt orgaanilise aine vähenemine mullas ja suurenevad KHG heited mullast. Eelduste kohaselt peaks Corg varu turvasmuldade püsirohumaadel suurenema. Corg varu keskmiste tulemuste võrdlemine erinevate maakasutuste (uuring „Erodeeritud ja turvasmuldade omaduste muutumine“) korral aastatel 2015–2016 annab esialgseteks tulemusteks, et keskmine Corg varu turvasmuldade maakasutuse jätkumisel rohumaana oli suurem (425 t ha⁻¹) kui uuringualadel, mille maakasutus muutus põllumaast rohumaaks (350 t ha⁻¹). Põllumaast rohumaaks üle läinud uuringualadele leitud referentsaladel, mille maakasutus jätkus põllumaana, oli keskmine Corg varu kõige madalam (335 t ha⁻¹).

Kokkuvõte

- 392 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud võrreldes referentsaastaga ja peamiselt on siin tegemist turvasmuldadel rohumaade kui süsinikku siduva maakasutuse säilitamise ning loomisega. Vastava pinna (MULD toetus+PLK toetus) osatähtsus on kasvanud 1,4% ja jõudnud tasemeni 4% ÜPT pinnast.

Soovitud

- Kuigi MULD meetme toetusalune pind on suurenenud, siis on saavutamata meetmele eeldatud sihttase (20 tuh ha) ning süsinikuemissiooni vähendamiseks tuleks suurendada MULD meetmega liitunud pinda. Selleks võiks vähendada antud meetmega liitumise eeltingimuseks seatud erodeeritud ja turvasmuldade minimaalset osatähtsust põllumajandusmassiivil.
- Oluline on säilitada rohumaade pindala.

4.16. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 16 (SIHTVALDKOND 6A)

COMMON EVALUATION QUESTION No 16 (FA 6A)

„To what extent have RDP interventions supported the diversification, creation and development of small enterprises and job creation?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud tegevusalade mitmekesistamist, väikeettevõtete loomist ja arendamist ning töökohtade loomist?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–M1.3 (6A); M2.1–M2.3 (6A); M4.2 (6A); M6.3 (6A); M6.4 (6A)

Teisene sekkumine: M19

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 6A1 Väikeseid ettevõtteid on loodud;
- 6A2 Väikesed ettevõtted on mitmekesistanud oma majandustegevust;
- 6A3 Loodud on töökohti.

Täiendavad HKd (siseriiklikud) on järgmised:

- 6A4 Väikeseid ettevõtteid on arendatud;

393 Tabel 30 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 30. Hindamisküsimuse nr 16 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad	
		Meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta		
6A1,	C5 Tööhõive määr	enne- pärast, kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	osakaalu	%	2013	2018	Eurostat	
6A2,	C6 Füüsilisest isikust		kirjeldamine	%	2013	2017	Eurostat	
6A3,	ettevõtjana tegutsemise		(suhtarvu					
6A4	määr		analüüs).	Võrdlus	%	2013	2018	Eurostat
	C7 Töötuse määr		üldkogumiga		%	2013	2018	Eurostat
	C10 Majanduse struktuur				%	2013	2018	Eurostat
	C11 Tööhõive struktuur			arv, %	2013	2018	Eurostat	
	O4 Toodete töötlemiseks ja turustamiseks toetust saanute ettevõtjate arv		informatiivne jaotuse kirjeldamine – ettevõtjate suurus, tegevusalad. Võrdlus MAK 2014–2020	arv	2013/ 15	2018	PRIA	
	O4 põllumajanduslikud majapidamised või toetuse saajad, kes on saanud äriettevõtte asutamiseks toetust			arv	2013/ 15	2018	PRIA	

	investeerimiseks mittepõllumajanduslikesse tegevustesse maapiirkondades		seatud sihttasemete täitmisega, kuna andeid kasutatakse ka sisendina tulemusindikaatorite hindamisel.				
6A3	R21/T20 Toetatud projektide abil loodud töökohad	PSM-DiD, enne-pärast	andmete kogumine toetuse taotlusest. Andmete kogumine ja valideerimine toimub lisaks veebiküsitlusega. Võimalusel kontrafaktiline analüüs FADN ja äriregistri andmetel töökohtade arvu muutuse kontrollgrupiga võrdlemiseks – netomõju hindamine. Jaotuse esitamine soo alusel.	arv	NA	2018	PRIA; veebiküsitlus; äriregister
	A117 Loodud töökohtade jaotus ametikohtade lõikes	kirjeldav statistika	indikaatori R21 jaotuse kirjeldamine	arv, %	NA	2018	PRIA; 2016–2018 veebiküsitlus
6A1, 6A4	A116 Põllumajandusettevõtete osakaal ettevõtjatest, kes on saanud toetust investeerimiseks mittepõllumajanduslikesse tegevustesse maapiirkondades	kirjeldav statistika, võrdlus sektoriga	osakaalu kirjeldamine (suhtarvu analüüs). Võrdlus üldkogumiga osakaalu kirjeldamine	%	NA	2018	PRIA; Statistikaamet; äriregister
	A118 Toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaal kogu maapiirkonna ettevõtjate koguarvust			%	NA	2018	PRIA; Statistikaamet; äriregister
	A119 Toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaal kogu maapiirkonna mikro- ja väikeettevõtete koguarvust			%	NA	2018	PRIA; Statistikaamet; äriregister

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 394 Hindamisküsimustele vastamisel puudusid Eurostatis 2018. a andmed taustindikaatori C6 (FIEna tegutsemise määr) kohta. Ülejäänud sihtvaldkonna 6A taustindikaatorite (C5, C7, C10 ja C11) väärtused on 2018. a kohta.
- 395 Uute töökohtade andmed on kogutavad intervjuu või küsitluse teel. Kahjuks kõik toetuse saajad ei soovi vastata, mistõttu hindaja peab tulemusi statistiliselt laiendama. Uute töökohtade loomise

andmete kogumiseks viidi aastatel 2016–2018 läbi veebiküsitlus meetmetest 4.2 ja 6.4 toetust saanud ettevõtjate hulgas, kelle projektid olid lõpetatud. Toetuse saajatelt küsiti taotlemise ajal planeeritud töökohtade arvu, investeeringu tulemusena loodud uute töökohtade arvu, töökohtade soolist jaotust ja ametikohtade nimetusi. Tulemusindikaatori T20/R21 väärtused arvutati igal aastal kumulatiivselt.

Vastus hindamisküsimusele

- 396 Sihtvaldkonna 6A eelarve koos horisontaalse 1. prioriteedi meetmetega 94,9 mln € moodustab MAK 2014–2020 eelarvest 9,6% ja ilma 1. prioriteedi meetmeteta (94,2 mln €) 9,4%. Investeeringumeetmete hulgas on ka FI eelarve 11,2 mln €. Seisuga 31.12.2018 moodustas nimetatud sihtvaldkonna meetmetest välja makstud toetus (36,4 mln €) 38,3% eelarvest. Arvestades üksnes investeeringumeetmete väljamakseid, siis on toetust makstud 38,5% vastavate meetmete eelarvest. Investeeringumeetmete lõikes on kõige suurema panusega meede Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (M6.4 eelarve 56,0 mln €, mis moodustab 59,0% sihtvaldkonna eelarvest). Paraku on seisuga 31.12.2018 toetuse väljamakse antud meetme puhul 33,1%. Kõige enam väljamakseid on tehtud M6.3 Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine projektidele, kus väljamaksete osakaal on 76,3%. Suhteliselt võrdne on väljamaksete osakaal FI (antud juhul rakendatud M4.2 ja M6.4 tingimustel) ning Mikro- ja väikeettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ning turustamise investeeringutoetusel (M4.2.1), kus tulemus on vastavalt 46,8% ja 49,0%.
- 397 Sihtvaldkonnas 6A raames on tehtud väljamakseid ka teadmussiirde (M1.1–1.3) ja nõustamise tagamiseks. Teadmussiirde ja nõustamisega seotud hindamistulemused on esitatud hindamisküsimuste sihtvaldkonna 1A ja 1B alapunktidenä (vt pt 4.1 ja 4.2).
- 398 Sihtvaldkonnas 6A on toetust välja makstud kokku 941 projektile, kus vastavalt meetmete lõikes on toetatud 632 tootjat M6.3 raames, 205 tootjat M6.4 ja 50 tootjat M4.2.1. FIst on laenu saanud 41 tootjat (Tabel 31).

Tabel 31. Sihtvaldkonnas 6A toetust saanud isikute, projektide ja kasusaajate arv ning välja makstud toetus seisuga 31.12.2018

Meede	Toetatud isikute arv	Projektide arv	Kasusaajate arv	Makstud toetus, €
6.3	632	632	-*	9 156 511,00
6.4	205	208	205	14 585 298,00
4.2.1	50	60	50	7 350 903,00
FI	41	41	41	5 251 399,00
Kokku	928	941	928	36 344 111,00

*Kasusaajaid ei hinnata, kuna toetatud väikeseid põllumajandustootjaid ja põllumajandustegevust.

Mõjutab kaudsemalt suurt arvu tootjaid.

- 399 Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaator T20/R21 väärtus 258 loodud töökohta, mille täitmine avaldub meetme 4.2 ja 6.4 kaudu. Sihttase oli 225 uut töökohta, seega on eesmärk täidetud 114,5%. Vastavalt ajalisele progressile on ületatud tase koguni 70,0 PP. Sihttaseme suhe kasutatud eelarvesse ja seega edenemine võrreldes programmiperioodi pikkusega on ületatud 75,9 PP. Samal ajal juhime tähelepanu, et suur osa investeeringutest on tehtud 2018. a. Meetme 6.4 projektidest 92 (44,2%) ja meetme 4.2 projektidest 41 (68,3%) maksti välja 2018. a. Selle tõttu võib tulevikus lisanduda töökohti ja ühtlasi ei ole otstarbekas hinnata nende ettevõtjate majandusnäitajate muutust tulenevalt investeeringust.

HK 6A1 Väikeseid ettevõtteid on loodud; ja

HK 6A2 Väikesed ettevõtted on mitmekesisistanud oma majandustegevust; ja

HK 6A4 Väikeseid ettevõtteid on arendatud

- 400 Kõigist ettevõtjatest, kes on saanud toetust investeerimiseks mittepõllumajanduslikesse tegevustesse maapiirkondades, on põllumajandusettevõtteid 28,8% (A116). Hindame osakaalu keskmiseks, osakaalu üle 50% saaks pidada väga kõrgeks.
- 401 Hinnates toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaalu kogu maapiirkonna ettevõtjate koguarvust (A118), siis põllumajandustootjad on 3,7%. Meetme mõju avaldub tagasihoidliku osakaalu kaudu, mistõttu ei saa eeldada suurt mõju makromajanduslike indikaatorite muutusele.
- 402 Sihtvaldkond 6A on seotud taustindikaatoritega C5, C6, C7, C10 ja C11. Eurostati 2018. a andmetel oli Eestis tööhõive määr (kokku 15–64 aastased) 74,5%. Võrreldes algtasemega on see näitaja suurenenud 6,3% võrra. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise määr (kokku 15–64 aastased) oli 2017. a 9,9%, mis võrreldes algtasemega on suurenenud 1,1% võrra. Tootuse määr (kokku 15–74-aastased) oli 2018. a 5,4%, võrreldes algtasemega on tootuse määr vähenenud 3,2 PP võrra. Majanduse kogulisandväärtus moodustas 22 303 mln €, kasv võrreldes algtasemega 34%. Hõivatute arv oli 665 tuh inimest, võrreldes algtasemega on tööhõive suurenenud 10,6%. Makromajanduslikud muutused on perioodil 2013–2017 olnud positiivsed, mis peamiselt tulenevad heast majandusarengust. Vahehindamise käigus ei ole täielikult võimalik järeldada ja seoseid luua sihtvaldkonna meetmetega, kuna olulises osas maksti projektidele toetus välja 2018. a.
- 403 Majandusnäitajate analüüs viidi läbi 160 M6.4 toetatud ettevõtja äriregistris avaldatud majandusaasta aruande näitajate alusel. Selgus, et perioodil 2013–2017 on müügitulu kasvanud 90,8% (muutus 93 tuh €), põhivara muutus oli 161,2% (muutus 220 tuh €), brutolisandväärtus 24,8% (muutus 10 tuh €) ning kohustused on suurenenud 216,1% (187 tuh €). Viimane tähendab seda, et võlakordaja on suurenenud 9,8% jäädes 2017. a tasemele 56,7% (võõrkapitali osakaal), mis saab edaspidi piiravaks nende ettevõtete edasisel arengul. Ettevõtted peavad saavutama piisava puhaskasumi taseme, et teenida omakapitali ning seejärel siseneda uude arengufaasi.

6A3 Loodud on töökohti

- 404 Läbi viidud küsitluse tulemusena selgus, et toetust saanud ettevõtjad planeerisid sihtvaldkonnas 6A luua kokku 368 uut töökohta, mis on tunduvalt kõrgem kui planeeritud sihttase, millest omakorda on realiseerunud 258 töökohta. Kõikidest töökohtadest loodi 90 töökohta (34,8%) naistele ning 168 töökohta (65,2%) meestele. Meestele loodud töökohtade suurem osakaal on mingil määral seletatav ka loodud töökohtade iseloomuga. Ametikohtade lõikes loodi näiteks 2018. a meestele tegevjuhi, projektijuhi, mehhaaniku, töstukijuhi, elektrik, lukksepa, keevitaja, masinaoperaatori ja tislari ametikohad. Naistele loodi kosmeetiku, projektijuhi, noorsootöötaja, juustumeistri, pagari ja klienditeenindaja ametikohad (A117).

Kokkuvõte

- 405 **HK 6A1, 6A2 ja 6A4** tulemustest järeldub, et toetuse saajate koguarvust oli 28,8% põllumajandusettevõtted, mis on keskmine osatähtsus. Need põllumajandustootjad, kes on vajanud toetust alternatiivsete ja põllumajandust mitmekesisistavate tegevuste arendamiseks, on seda ka saanud. Kokku on toetatud 928 ettevõtjat, kes moodustavad 3,7% kogu maapiirkonna ettevõtjate arvust. Järeldame, et ettevõtteid on mitmekesisistanud ja tegevusi arendatud, kuid samal ajal avaldub

meetme mõju tagasihoidliku osakaalu kaudu, mistõttu ei saa eeldada suurt mõju makromajanduslike indikaatorite muutusele.

- 406 **HK 6A3 kvantitatiivse indikaatori tulemused näitasid**, et seisuga 31.12.2018 on sihttase täidetud ja loodud on 258 uut töökohta. Seni on välja makstud vähem kui pool kavandatud summast, mis tähendab edukat rakendamist.

Soovitused

- Vajalik on üle vaadata eesmärkindikaatori T20 sihttase.
- Kindlasti jätkata projektide rakendamist eesmärgiga luua uusi töökohti.
- Lisaks töökohtade loomisele hinnata 2020. a majandusnäitajate alusel projekti panust maapiirkonna arengusse. Selleks soovime läbi viia kompleksuuringu ja seoste hindamise.

4.17. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 17 (SIHTVALDKOND 6B)

COMMON EVALUATION QUESTION No 17 (FA 6B)

„To what extent have RDP interventions supported local development in rural areas?“

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud kohalikku arengut maapiirkonnas?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M19.1 (6B); M19.2 (6B); M19.3 (6B); M19.4 (6B)

Teisene sekkumine: M6.4 (6A); M19.2 (1A); M19.2 (1B); M19.2 (1C); M19.2 (2A); M19.2 (2B); M19.2 (3A); M19.2 (4A); M19.2 (5B); M19.2 (5C); M19.2 (6A); M19.2 (6B); M19.2 (6C); M19.3 (1A); M19.3 (3A); M19.3 (6A); M19.3 (6B)

Kaasnev sekkumine: M19.2 (1A); M19.2 (1B); M19.2 (1C); M19.2 (2A); M19.2 (2B); M19.2 (3A); M19.2 (4A); M19.2 (4B); M19.2 (5B); M19.2 (5C); M19.2 (6A); M19.2 (6B); M19.2 (6C); M19.3 (1A); M19.3 (3A); M19.3 (6A); M19.3 (6B)

Hindamiskriteeriumid ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 6B1 Teenuste pakkumine ja kohalik infrastruktuur on maapiirkonnas paranenud;
- 6B2 Ligipääs teenustele ja kohaliku infrastruktuuri kasutamisele on suurenenud;
- 6B3 Kohalikud elanikud on osalenud aktiivselt kohalikes;
- 6B4 Kohalikud elanikud on saanud kasu/tulu kohalikest tegevustest;
- 6B5 Kohaliku arengu strateegiate abil on loodud tööhõivevõimalusi;
- 6B6 Maapiirkonna territoorium ja rahvaarv, mida hõlmavad kohalikud tegevusgrupid, on suurenenud.

Tabel 32 on esitatud hindamiskriteeriumite seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 32. Hindamisküsimuse nr 17 HKd, indikaatorid, arvutamise meetodid ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref aasta	MAKi aasta	

6B1, 6B2, 6B3, 6B4, 6B5, 6B6	C1 Rahvastik, sh maapiirkonna rahvastik	enne-pärast, kirjeldav statistika	informatiivne jaotuse kirjeldamine – rahvastiku jaotus, territoorium	arv	2013	2017	Eurostat
	C2 Rahvastiku vanuseline struktuur			%	2013	2017	Eurostat
	C3 Territoorium, sh maapiirkond			%	2013	2015	Eurostat
	C8 Kogutoodang elaniku kohta (maapiirkond)			%	2013	2016	Eurostat
	C10 Majanduse struktuuris loodav kogutoodang			euro	2013	2018	Eurostat
	C12 Töäjõu tootlikkus sektorite lõikes			arv, %	2013	2017	Eurostat
	O18 Kohalike tegevusgruppide ja hõlmatud elanikkond			arv	2013/15	2018	PRIA
	O19 Valitud kohalike tegevusgruppide arv		M19.1	arv	2013/15	2018	PRIA
	O20 Toetatud LEADER projektide arv		M19.2	arv	NA	2018	PRIA
6B1, 6B2	A133 LEADER kogukulude suhe arengukava kogukuludesse	kirjeldav statistika	M19 informatiivne aegrea kirjeldamine		NA	2018	PRIA
6B3, 6B4	O21 Toetatud koostööprojektide arv	kirjeldav statistika	M19.3 informatiivne jaotuse kirjeldamine – projektide suurus, valdkonnad jne	arv	NA	2018	PRIA
	O22 Projekti elluvijate arv ja õiguslik vorm	kirjeldav statistika	M19.2, M19.3	arv	NA	2018	PRIA
	O23 Koostööprojektis osalevate kohalike tegevusgruppide kordumatu identifitseerimise ümber	kirjeldav statistika	M19.3	arv	NA	2018	PRIA
6B3, 6B4	A126 Projekti tegevusvaldkond	kirjeldav statistika	M19.2, M19.3 andmed on kogutud toetatud taotluste (PRIA) ja kohalike tegevusgruppide iga-aastase struktureeritud	arv	NA	2018	PRIA
	A127 Projekti suund			arv	NA	2018	PRIA
	A128 Strateegia koostamise tegevuste ja nendel osalejate arv (kaasatus)			arv	NA	2018	PRIA

	A129 Strategiat ja selle rakendamist tutvustavatel üritustel osalejate arv (kaasatus)		seire käigus (MEM). Andmeid analüüsitakse vähemalt tegevusvaldkondade lõikes	arv	NA	2018	MEM
	A130 Kohaliku tegevusgrupi korraldatud elavdamisüritustel osalejate arv			arv	NA	2018	MEM
	A131 Kohaliku tegevusgrupi korraldatud koolituste (va õppereis) ja nendel osalejate arv			arv	NA	2018	MEM
	A132 Kohalike tegevusgruppide liikmete arv	kirjeldav statistika		arv	NA	2018	MEM
6B5	R24/T23 Toetatud projektide (LEADER) puhul loodud töökohad	kirjeldav statistika	andmete kogumine toetuse taotlusest. Andmete kogumine ja valideerimine toimub lisaks veebiküsitlusega. Jaotuse esitamine soo alusel	arv	NA	2018	PRIA; PMK
6B6	R22/T21 Osakaal maaelanikest, kes on hõlmatud kohaliku arengu strateegiatega		väärtuse arvutamise aluseks on ühine väljundindikaator O18	%	2013	2018	PRIA; Statistikaamet
6B1, 6B2, 6B3, 6B4, 6B5, 6B6	A125 Toetatud tegevuste panus maapiirkonna elukvaliteedile ja tööhõivele	kirjeldav statistika	fookusgrupp MAPP meetodil	skaala	NA	2018	Fookusgrupp
6B1, 6B2, 6B4	O2 Koguinvesteering O4 Toetusesaajate arv	kirjeldav statistika	M6.4 projektid, millel on kaasnev sihtvaldkond 6B	arv ja €	NA	2018	PRIA

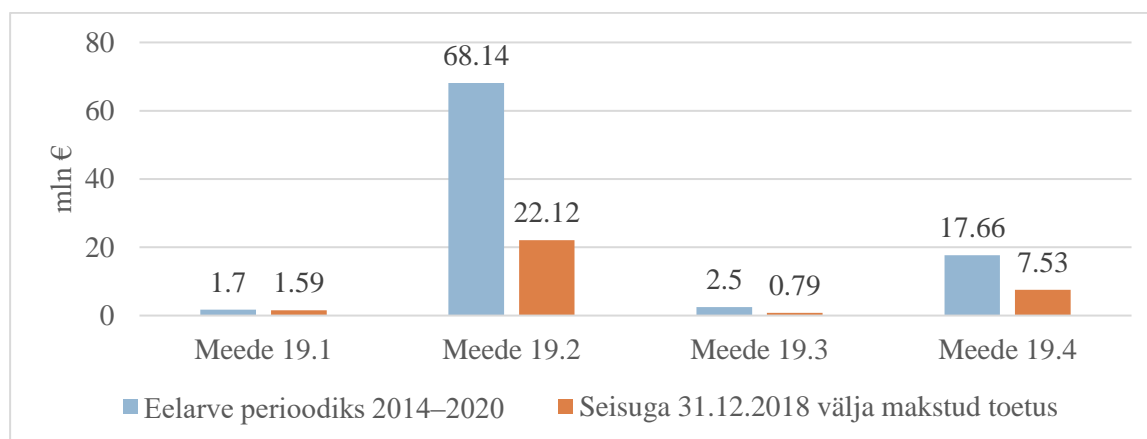
Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

Haldusreformi järgselt on riikliku statistika esitamisel muudetud maapiirkonna mõistet. Kuni haldusreformini (2017. a) kasutati maapiirkonna kirjeldamisel „maa-asula“ mõistet, mille alusel „maa-asulaks“ loeti alevik ja küla. Pärast haldusreformi on kasutusel „maalise asustuspriirkonna“ mõiste, mis tähendab asulat, kus rahvastikutihedus on väiksem kui 200 inimest km² kohta või tihedama asustusega piirkonda, mille rahvaarv jääb alla 5000 elaniku. Vastavalt maapiirkonna mõiste muutmisele on muutunud ka maapiirkonna kohta käiva statistiliste näitajate arvutamise metoodika. Hindamisel kasutati andmete võrdluse tagamisel maapiirkonna rahvastiku (C1 ja C2) kirjeldamisel kuni 2017. a andmeid. Samuti maapiirkonna pindala (C3) kajastamisel tugineti 2015. a andmetele.

Lisaks tekkis probleem indikaatori O18 ja R22/T21 väärtuste tuvastamisega. Kohalike tegevusgruppide (KTG) sisehindamise aruandes märgiti kohalike arengustrateegiatega hõlmatud elanike arvuks 525 238 elanikku, kuid PRIA andmikus on märgitud 499 457 elanikku. Hindamisel lähtuti PRIA andmetest.

Vastus hindamisküsimusele

- 407 M19 eelarve moodustab MAK 2014–2020 eelarvest 9,1% ning seisuga 31.12.2018 moodustas M19 välja makstud toetus MAK 2014–2020 välja makstud toetusest 7,0% (A133, Lisa 3). MAPP fookusgrupi intervjuul märgiti, et M19 kogumõju on maapiirkonnale suur, kuna kogu protsess (strateegia koostamine, teavitamine toetusvõimalustest, toetuste taotlemine, nõustamine jne) toimub kohalikus piirkonnas ning mõju on ulatuslikum kui väljamakstud toetuse kogusumma põhjal arvata võiks.
- 408 Sihtvaldkonnale 6B planeeritud eelarvest 90,0 mln € seisuga 31.12.2018 on välja makstud 35,6%. Meetmete lõikes (Joonis 9) on peaaegu täies mahus välja makstud M19.1 ehk kohalike arengustrateegiade ettevalmistamiseks planeeritud toetus (1,59 mln €, mis moodustas 93,4% M19.1 eelarvest). M19.1 tehti viimane väljamakse 2016. a suvel ning kasutamata jäänud 112,1 tuh € tõsteti 2017. a ümber M19.2le. M19.2 ehk kohaliku arengustrateegiade rakendamiseks planeeritud eelarvest maksti välja 32,5% (22,1 mln €) ja M19.3 ehk koostöömeetmete eelarvest 31,6% (791,3 tuh €).

Joonis 9. M19 eelarve ja välja makstud toetus, €

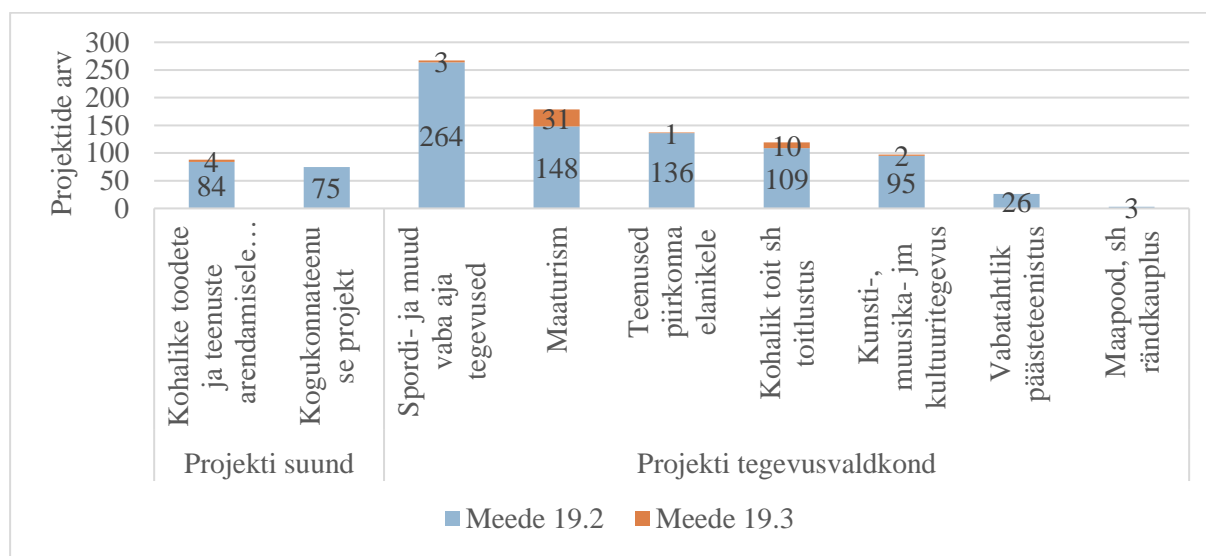
- 409 M19.4 ehk piirkonna elavdamise ja KTGde kui organisatsiooni toimimiseks kavandatud eelarvest maksti välja 42,6% (7,5 mln €). Väljamakstud toetuse alusel võib öelda, et tervikuna on M19 hästi rakendunud.
- 410 Sihtvaldkonnas on kõige rohkem projekte (1499 projekti, O20) M19.2. Mõju avaldub eelkõige sihtvaldkondade 6B ja 6A eesmärkidesse panustavate investeeringuprojektide (vastavalt 696 projekti, mille välja makstud toetus on 10,9 mln € ja 485 projekti, mille välja makstud toetus on 8,1 mln €) kaudu. Projektide hulk on väiksem M19.3 (72 koostööprojekti, O21), mis tähendab ka oluliselt väiksemat mõju sihtvaldkonna eesmärkide täitmisel. Koostööprojektid panustavad peaaesjalikult sihtvaldkonna 6B eesmärkidesse (59 projekti, mille välja makstud toetus on 566,7 tuh €). Täiendavalt panustab teisese sekkumisega sihtvaldkonna 6B eesmärkidesse M6.4 toetatud 7 projekti, mille väljamakstud toetus on 245,8 tuh €.
- 411 Eelpool välja toodud tulemused on aluseks eesmärkindikaatori T21 täitmisel. Indikaatori T21 sihttase on 60,42%. 2018. a lõpuks oli indikaatori väärtus 63,84%, millega on sihttase ületatud.

Ajaliselt jõuti sihtväärtuseni kiirelt, kasutades sealjuures 93,4% M19.1 planeeritud vahenditest. Eesmärkindikaatori T23 sihttase on 280 loodud töökohta. 2018. a lõpuks loodi 592,5 töökohta. Seega eesmärk on ületatud kiires tempos, kuigi toetust kasutati selleks planeeritust vaid kolmandik (kasutati 32,5% M19.2 eelarvest).

HK 6B1. Teenuste pakkumine ja kohalik infrastruktuur on maapiirkonnas paranenud; ja

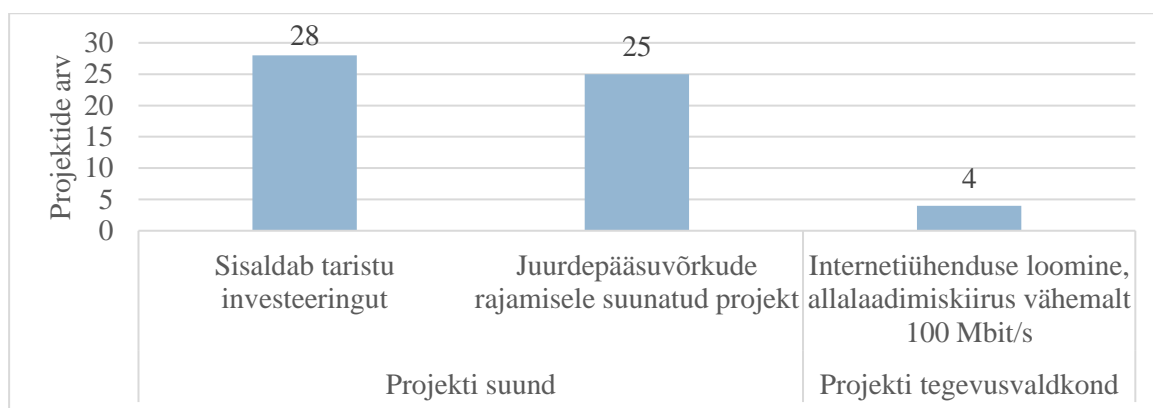
HK 6B2. Ligipääs teenustele ja kohaliku infrastruktuuri kasutamisele on suurenenud

- 412 M19.2 ja M19.3 projektide suuna alusel maapiirkonnas teenuste pakkumist toetavaid projekte on 163 (10,4% väljamakstud projektidest, Joonis 10). Projekti tegevusvaldkonna alusel teenuste pakkumist toetavaid projekte on 828 (52,7% väljamakstud projektidest, Joonis 10).

Joonis 10. Teenuseprojektide arv projekti suuna ja tegevusvaldkonna alusel

- 413 Rändkaupluse ostmist toetati ka M6.4 (kuues projektis toetati rändkaupluse soetamist 221,2 tuh €). Teenuste arendamise projekte tehti kõikides maakondades ning seega läbi nende projektide on teenuste pakkumine maapiirkonnas paranenud, ligipääs teenustele ja teenuste kasutamine suurenenud. Samas MAPP intervjuul osalejate hinnangul M19 mõju teenuste (sh IT-teenuste) kättesaadavusele on keskmine, mis võrreldes 2017. a ei ole muutunud.
- 414 Maapiirkonnas kohaliku taristu arendamise projekte (M19.2 ja M19.3) suuna alusel kokku on 53 (3,4% väljamakstud projektidest, Joonis 11). Projekti tegevusvaldkonna alusel kohaliku taristu arendamise projekte on neli, moodustades 0,3% väljamakstud projektidest. Kohaliku taristu arendamise projekte tehti üle Eesti, v.a Võru- ja Valgemaal ning seega läbi nende projektide on taristu maapiirkonnas paranenud ja kohaliku taristu kasutamine suurenenud. Samas MAPP intervjuul osalejate hinnangul on M19 mõju maapiirkonna taristule nõrk. Hinnangut põhjendati sellega, et taristuinvesteeringud on suured, mis enamasti ei mahu M19 eelarvesse (sh „viimase miili“ projektid). Seetõttu toetati M19 neid projekte väga vähe.

Joonis 11. Taristuprojektide arv projekti suuna ja tegevusvaldkonna alusel

HK 6B3 Kohalikud elanikud on osalenud aktiivselt kohalikes tegevustes

- 415 Eestis tegutseb alates MAK 2007–2013 programmiperioodi algusest 26 KTGD (O19). Kõik KTGD asusid kahe programmiperioodi vahelisel ajal oma piirkonna arengustrateegiat koostama. Strateegiate koostamisel oli kaasamine aktiivne ja tegeleti võrgustiku loomisega. Strateegiate koostamisse kaasati 9286 inimest (A128).
- 416 Võrreldes MAK 2014–2020 programmiperioodi algusega kasvas KTGDde liikmeskond 2018. a 87 liikme võrra 1757 liikmeni (A132). Suurema osa liikmeskonnast moodustasid vabaihendused ja ettevõtjad. KTGDdes on hulgaliselt liikmeid, kes tahavad olla KTG liige võrgustikku kuulumise (vahetada mõtteid, osaleda koolitustel, üritustel vms), mitte toetuse taotlemise ja saamise pärast.
- 417 Pärast kohalike arengustrateegiate kinnitamist üldkoosoleku poolt korraldavad alates 2016. a algusest KTGD kohalikku strateegiat ja selle rakendamist tutvustavaid üritusi (osales 11 017 isikut, A129) ja elavdamisüritusi (osales 15406 isikut, A130). KTGD korraldasid oma liikmeskonnale ja tegevõtjatele 216 koolitust (A131).
- 418 Ka MAPP intervjuul osalejate hinnangul on M19 mõju kohalike elanike kaasamisele tugev, mis võrreldes 2017. a ei ole muutunud. Lisaks märgiti, et inimesed tahavad olla kaasatud.

HK6B4 Kohalikud elanikud on saanud kasu/tulu kohalikest tegevustest

- 419 M19.2 maksti välja 1499 projekti, millest 84,5% moodustavad investeringuprojektid. Ühisprojekte on vähe (15,4% projektidest), kuna ühisprojektidele on kehtestatud ranged nõuded (partnerite arv, projekti kestus vms) ja neid on keeruline ellu viia (kogemuste puudus, projektis inimeste vahetus vms). Samuti on teadmussiirde projekte vähe (0,3% projektidest), kuna toetuse skeem on keeruline. Keskmine väljamakstud toetus ühe projekti kohta on 14 755 € . Suurem osa toetuse saajatest on ettevõtjad (45,9% toetuse saajatest) ja MTÜd (44,0%, O22).
- 420 M19.3 maksti välja 72 koostööprojekti, millest 63,9% moodustavad siseriiklikud, 25,0% piiriülesed ja 11,1% piiriülest koostööd ettevalmistavad projektid. Keskmine väljamakstud toetus ühe projekti kohta on 10 991 €. Siseriiklikud koostööprojektid kuuluvad 21le ja piiriülesed koostööprojektid (sh ettevalmistavad projektid) 14 KTGle (O23). Poolte piiriüleste koostööprojektide koordineeriv partner on Eesti, poolte projektide puhul välisriigi KTG (kõige rohkem Soome). Projektis on keskmiselt kolm projektipartnerit (kõige vähem üks, kõige rohkem kaheksa). Piiriülest koostööd tehti 13 erineva EL liikmesriigiga. Samas piiriüleste koostööprojektide algatamine ja rakendamine on raskendatud riikide erinevate reeglistike ja dokumentide allakirjutamise nõuete tõttu.

- 421 Nii projektide kui ka koostööprojektide taotlustele märkisid toetuse saajad projekti suuna ja tegevusvaldkonna. Suurem osa projektidest on uuenduslikud, piirkondlikku eripära edasi kandvad või arendavad, suunatud ettevõtluse arendamisele (A127). Suurem osa projekte toetavad spordi- ja muud vaba aja tegevuste arendamist, maaturismi, kultuuripärandit ja teenuste arendamist piirkonna elanikele (A126). Viimati nimetatud valdkondades maksti toetust 10,72 mln € ulatuses, mis moodustab 46,8% M19.2 ja M19.3 väljamakstud toetusest.
- 422 Makromajanduslikul tasandil on kogutoodang elaniku kohta (indeks PPS, EL-27=100) veidi muutunud (2013. a oli 75, siis 2016. a 77), siis maapiirkonnas on nimetatud näitaja püsinud muutumatuna (2013. ja 2016. a oli 50, C8). Aastatel 2013–2018 kasvas aga jõudsalt majanduse kogulisandväärtus 34,4% võrra 22 303 mln € (C10). Perioodil 2013–2016 maapiirkondades loodud kogulisandväärtus moodustab stabiilselt 30% kogu lisandväärtusest. Perioodil 2013–2017 tööjõu tootlikkus kasvas 15,6% 31,9 €/in (C12). Samas aastatel 2015–2016 maapiirkondades tööjõu tootlikkus langes 23,73 €/in 21,4 €/in, samal ajal kui linnapiirkondades tootlikkus tõusis 35,46 €/in.
- 423 Kokkuvõtvalt MAPP intervjuu tulemustele tuginedes saab öelda, et M19 on tugev mõju maapiirkondade üldisesse arengusse (A125) ning keskmine mõju ettevõtluse arengusse ja konkurentsivõimesse.

HK 6B5 Kohalike arengustrateegiate abil on loodud tööhõivevõimalusi

- 424 Perioodil 2016–2018 loodi sihtvaldkonna 6B eesmärki panustavate projektidega 592,5 töökohta, millest 47,9% töökohtadest loodi naistele ning 52,1% meestele. Loodud töökohtade hulgas oli väga palju kõrget kvalifikatsiooni ja kogemust nõudvaid töökohti.
- 425 MAPP intervjuul osalejate hinnangul on M19 mõju sobivate ja atraktiivsete töökohtade tekkele võrreldes 2017. a hinnanguga vaatamata suurele hulgale loodud töökohtade arvule kahanenud keskmiseks (A125). Intervjuul osalejad selgitasid, et ilmselgelt on projekte, kus luuakse korraga üks või enam töökohta (need on peamiselt tööstusettevõtete investeringuprojektid) pikemaks ajaks, kuid on ka neid projekte, kus töökoht luuakse vaid projekti elluviimise ajaks. M19 loodud töökohtade suur arv võib tuleneda sellest, et kui töökohtade loomine on projektitaotluse hindamiskriteeriumiks, siis see ka toetuse- ja maksetaotlusele kirjutatakse, kuid töökohtade arvu osas kontrollkohutus puudub.

HK 6B6 Maapiirkonna territoorium ja rahvaarv, mida hõlmavad kohalikud tegevusgrupid, on suurenenud

- 426 Kuna MAK 2007–2013 perioodi algusest on KTGdega hõlmatud peaaegu kõik maapiirkonnas paiknevad kohalikud omavalitsused, on KTGdega hõlmatud territoorium püsinud aastaid suhteliselt muutumatuna. Ka maapiirkonna pindala ei ole alates 2013. a muutunud (36 900 km², C3). Samas maapiirkonna elanikkond ja maapiirkonna osatähtsus Eesti elanikkonnas aasta-aastalt väheneb. Kui 2013. a elas maapiirkonnas 600 298 elanikku, moodustades 45,5% Eesti elanikkonnast, siis 2017. a elas maapiirkonnas 588 027 elanikku (C1), moodustades 44,7% Eesti elanikkonnast. KTGde piirkondades elab 499 457 elanikku (O18), mis moodustab 63,84% maapiirkonna elanikkonnast. Maapiirkonnas toimub elanikkonna vananemine kiiremas tempos kui Eestis tervikuna. Kui kogu riigis moodustasid 2017. a kuni 15-aastased 16,2% ja üle 64-aastased 19,3% rahvastikust (C2), siis maapiirkonnas moodustasid 2016. a kuni 15-aastased 15,5% ja üle 64-aastased 20,2% maapiirkonna elanikkonnast.

Kokkuvõte

- 427 Sihtvaldkonnale 6B planeeritud eelarvest 90,00 mln € maksti välja 32,03 mln €, mis moodustas 35,6% eelarvest. Väljamakstud toetuse alusel võib öelda, et tervikuna on M19 hästi rakendunud. Projektide teisese sekkumise alusel panustavad projektid peamiselt P1, P2 ja P6 sihtvaldkondade eesmärkidesse ning koostööprojektid peamiselt P6 sihtvaldkondade eesmärkidesse. Sihtvaldkonnale seatud eesmärgi saavutamist väljendatakse kahe indikaatori kaudu. Indikaatori T21 (osakaal maaelanikest, kes on hõlmatud kohalike arengustrateegiatega) ja T23 (toetatud projektide puhul loodud töökohtade arv) sihttasemed on 2018. a lõpuks saavutatud.
- 428 **HK 6B1 ja HK 6B2** indikaatorite analüüsimisel selgus, et teenusete arendamise projekte tehti kõikides maakondades ning seega läbi nende projektide on teenuste pakkumine maapiirkonnas paranenud, ligipääs teenustele ja teenuste kasutamine suurenenud. M19 mõju teenuste kättesaadavusele on keskmine. Kohaliku taristu arendamise projekte tehti üle Eesti, v.a Võru- ja Valgemaal ning seega läbi nende projektide on taristu maapiirkonnas paranenud ja kohaliku taristu kasutamine suurenenud. M19 mõju maapiirkonna taristule on nõrk.
- 429 **HK 6B3** indikaatorite tulemusest järeldub, et huvi kuuluda KTG liikmeskonda on kõrge. Strateegia koostamisel oli kaasamine aktiivne ja tegeleti võrgustiku loomisega. M19 mõju on kohalike elanike kaasamisele tugev.
- 430 **HK 6B4** alusel nähtub, et M19 on tugev mõju maapiirkondade üldisesse arengusse ning keskmine mõju ettevõtluse arengusse ja konkurentsivõimesse.
- 431 **HK 6B5** tulemus on, et perioodil 2016–2018 loodi sihtvaldkonna 6B eesmärki panustavate projektidega 592,5 töökohta, mis moodustas sihttasemeks seatud 280 töökohast 211,6%. M19 mõju tööhõivevõimaluste loomisele on väga hea.
- 432 **HK 6B6** Maapiirkonna territoorium ja rahvaarv, mida hõlmavad kohalikud tegevusgrupid, on suurenenud. KTGde piirkondades elab 499 457 elanikku, mis moodustab 63,84% maapiirkonna elanikkonnast ja ületab seatud eesmärgi.

Soovitused

- Suur osa KTGdest on huvitatud multifondide võimalustest edendada maapiirkondi terviklikult. Lisaks EAFRDle annab Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Euroopa Sotsiaalfondi kasutamine KTGdele võimaluse mõjutada elukvaliteeti maapiirkondades palju ulatuslikumalt.
- Pidada töökohtade loomisele olulisemaks töökohtade säilitamist ning soodustada ja soosida uute ja innovaatiliste lahenduste rakendamist ettevõtetes, kuna maapiirkonna elanikkond väheneb ja vananeb ning maapiirkonnas valitseb terav tööjõupuudus (sh kvalifitseeritud oskustööjõu puudus).
- Lihtsustada ühisprojektide nõudeid.
- Lubada tootearendust teha lisaks ühisprojektides ka investeringuprojektides.

5. VASTUSED KÜSIMUSTELE NR 19–30

5.1. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 19

COMMON EVALUATION QUESTION No 19: “To what extent have the synergies among priorities and focus areas enhanced the effectiveness of the RDP?”

Kuidas on prioriteetide ja sihtvaldkondade koostoime suurendanud maaelu arengu programmi tulemuslikkust?

HKd

- 19.1. Maaelu arengukava meetmed on üksteist täiendavad ja loovad koostoime kaudu sünergiat.
 - 19.2. Meetmete koosseis toetab nende sünergiat sihtvaldkondade ja prioriteetide ning programmi tasandil.
- 433 Hindamisküsimusele vastamisel kirjeldatakse programmis tekkinud sünergiat tulenevalt otsesest ja teisest sekkumisest. Hindamisel võetakse arvesse kõik väljund-, tulemus- ja mõjunäitajad otsese ja teise sekkumise alusel. Indikaatorite analüüsimisel keskendutakse järgmisele:
- Maaelu arengukava meetmete indikaatorite positiivne või negatiivne muutus ja seeläbi panus sihtvaldkonna eesmärgi täitmisesse.
 - Teise sekkumise panuse esile toomine indikaatorite väärtuse muutustesse.
- 434 Käesolevale hindamisküsimusele vastamisel rakendati sünteesivat indikaatorite analüüsi, mis tähendab eelnevalt välja toodud tulemuste kokkuvõtmist läbi sekkumise täpsema kirjeldamise indikaatorite väärtuste kaudu. Analüüsimisel tuleks hoiduda erinevate meetmete raames toetust saanud isikute duplikaatide tekkimist (mitmekordset kirjendamist), mis mõjutab lõpptulemust. Selleks tuleks vältida kahekordset kirjendamist (*prevention of double counting*).
- 435 MAK 2014–2020 prioriteedi 1 ja 6 hindamiseks vajaliku teabe kogumisel kasutati fookusgruppide hinnanguid, mis tagab andmete triangulatsiooni.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 436 Sekkumise tulemuse kvantifitseeritud näitajate (indikaatorite) planeerimisel on puuduseid, millele viidati nii MAK 2014–2020 eelhindamise käigus kui ka 2017. a hindamisel. Seega on probleem jätkuv ja meetmete sünergiat ei ole võimalik täielikult tuvastada. Näiteks Individuaalse nõustamisteenuse toetusel (M2.1, M2.3) osaliselt puuduvad indikaatorid sihtvaldkonna 3B riskiennetamise ja –juhtimise toetamise kui ka sihtvaldkonna 4A elurikkus, veemajandus ja muldade kaitse kui ka sihtvaldkonna 5B energia tõhusama kasutamise hindamiseks. Sihtvaldkondade 5B ja 5C eesmärgi täitmisel võib olla oluline ka teisesel sekkumisel, mis võib avalduda läbi meetmete 4.1, 4.2, 6.4, kuid projektide liigitamise ja indikaatorite kvantifitseerimiseks on vajalik täiustada seiret ja andmekogumist. Kahjuks ei ole võimalik hindajal täiendavaid indikaatoreid sisse tuua, kuna meetme eesmärk ja tegevused, mis peaksid katma ja looma sünergiat sihtvaldkonna tasandil, on tänaseks rakendatud. Toetuse saajate tegevustest ei ole võimalik mõõta neid eesmärke ja tulemusi, mis on seatud sihtvaldkonna all.

Vastus hindamisküsimusele

- 437 Sihtvaldkondade lõikes esitatud hindamisküsimuste vastustele tuginedes leiab hindaja, et MAK 2014–2020 ülesehitus on sihtvaldkondade põhine, mis tähendab mitme erineva meetme koosmõju

eesmärgi täitmiseks. Sihtvaldkondades analüüsitud meetmed ja tulemused ilmestavad sünergiat, mis on rakendatud ÜPP eesmärkide täitmiseks ning on kooskõlas Eesti maaelu valdkondlike arenguvajadustega.

- 438 Analüüsides paariviisiliselt (*pairwise comparison*) sihtvaldkondade sünergiat (positiivne ristuv efekt; *positive transverse effect*) läbi meetmete, siis avalduvad seosed Tabel 33 esitatud andmetel.

Tabel 33. Sihtvaldkondade vahelised seosed ja indikaatorite väärtused

Peamine sihtvaldkond ja meede	Sünergiat loov sihtvaldkond ja meetmed	Väljundindikaator kasusaajate arv	Tulemusindikaatorid
2A	2B, 6B, 5B–5C	2A- 2116, sh M4.1- 683 isikut; sünergiat 2B+6B- 372	R1 – osakaal põllumajanduslikest majapidamistest 3,48%; sünergiaga ca
3A	2A ja 6B	3A- 2204, sh M3.2, 9.1 ja 16.4- 296 isikut; sünergiat 2A+6B- 674 isikut	R4 - osakaal põllumajanduslikest majapidamistest 3,48%; sünergiaga ca
4A–4B	2A, 6B ja 5B–5C	-	R7 ja R8 – UAA osakaal, mida hõlmavad lepingud väärtus ei muutu
4C	5D–5E	4C- 230 isikut	R10 – UAA osakaal, mida hõlmavad lepingud väärtus ei muutu
6A	6B	6A- 876; sünergiat 6B- 466 isikut	R21 – toetatud projektide abil loodud töökohad väärtus ei muutu

- 439 Sihtvaldkond 2A meetmetest arvestatakse eesmärkindikaatori T4/R1 arvutamisel üksnes M4.1 toetuse saajad, kuid tegelikult on sihtvaldkonnas rakendatud meetmete kasusaajaid oluliselt rohkem (M4.1– 683 tootjat ja ülejäänud meetmed 1433 tootjat). Sünergiat loovad sihtvaldkondades 5B ja 5C on lisaks töötleva toiduainetööstuse ettevõtteid. Hinnates toetatud põllumajandustootjaid, siis väljundindikaatori väärtus on 2488 tootjat, kes moodustavad üldkogumist 15,4%.
- 440 Sihtvaldkond 3A meetmetest võetakse arvesse eesmärkindikaatori T6/R4 arvutamisel meetmed 3.2, 9.1 ja 16.4, kus väljundindikaator on 296 isikut, kellest omakorda 62 isikut on erineva toetusega seotud liikmeskonnas. Sünergiat on omakorda sihtvaldkonna 3A meetmetel valdkonnaga 2A ja 6B. Sellisel juhul lisanduks 674 põllumajandustootjat. Kokku on sellisel juhul sihtvaldkonnas lõppkasusaajaid 2878.
- 441 Prioriteedi 4 sihtvaldkonnad 4A ja 4B omavad sünergiat eelkõige sihtvaldkonnaga 2A, 6B ja 5B–5C. Sihtvaldkondadesse 5B ja 5C on toimunud sekkumine läbi toiduainetööstuste toetamise (M4.2) ja mitmekesisustamise toetamise (M6.4), mistõttu laiendatakse sihtvaldkonna 4A–4B eesmärkide täitmist kaudsemate tegevusvaldkondade kaudu.
- 442 Sihtvaldkonna 6A omab sünergiat eelkõige sihtvaldkonnaga 6B. Kui sihtvaldkonna alla programmeeritud meetmed 4.2, 6.3 ja 6.4 tootjate arv kokku on 876 toetatud isikut, siis täiendavalt LEADER-meetme alt sekkub eesmärgi täitmisesse 466 maapiirkonna ettevõtjat.
- 443 Hindaja toob esile ka need tulemusindikaatorid, mis täituvad mitme meetme sünergiat kaasabil, kuid erinevatel põhjustel on mõne meetme panus väga madal. Nendeks on järgmised tulemus- ja eesmärkindikaatorid:

- R4 (sihtvaldkond 3A) – põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu. Meetme 3.2 projektide mõju indikaatori täitmisele on madal.
- R5 (sihtvaldkond 3B) – selliste põllumajandusettevõtete osakaal, kes osalevad riskijuhtimiskavades, kus indikaatori väärtus oli 0,39%. Põhjuseks on riskijuhtimise meetmete madal rakendamise tase.
- R15 (sihtvaldkond 5C) – toodetud taastuvenergia maht toetatud projektide alusel ei ole võimalik hinnata M8.6 panuse kaudu, kuna meetme tegevused ei võimalda panuse arvutamist.

444 Ühtlasi kordame üle, et mõningate tulemusindikaatorite täitmisel ei ole sünergiat ette nähtud, mida toodi esile ka 2017. a hindamise käigus. Sellised indikaatorid on R6 ja R7 (sihtvaldkond 4A), R8 ja R9 (sihtvaldkond 4B), R10 ja R11 (sihtvaldkond 4C), R12 ja R13 (sihtvaldkond 5A), R17, R18 ja R19 (sihtvaldkond 5D), R20 (sihtvaldkond 5E).

445 Hindaja märkas mõningaid puuduseid, mis esinevad meetme eesmärgi ja sihtvaldkonna eesmärgi vahel. Ühtlasi ilmestab see olukorda, et mõningad meetmed on sihtvaldkonna eesmärgi täitmiseks ebatõhusad. Sünergia puuduseid ilmestab ka olukord, et vastavaid indikaatoreid ei ole meetme tasandil planeeritud, mis üheselt aitaksid tulemuslikkust ja mõju hinnata. Selliseks meetmeks on 8.6 ja sihtvaldkonnaks on 5C.

446 Prioriteet 1 sihtvaldkondade puhul märgiti juba 2017. a paneeldiskussioonil, et toetuse taotlejatel on madal teadlikkus sihtvaldkondade märkimisest taotlustele ning nad ei taju sellise märgistamise põhjendatust. Ka 2019. a paneeldiskussiooni osalejad kinnitasid, et nii nõustamise kui teavitustegevuste käigus käsitletakse mitmeid teemasid, kuid tegevust ei eristata administratiivselt mitme sihtvaldkonna vahel. Soovitame kaaluda teadmussiirde ja teavituse meetme (M1) ning nõuandemeetme (M2) tegevuste puhul sihtvaldkondadesse määramine viia PRIA tasandile või kaaluda sihtvaldkondadesse jagamisest loobumist, kehtestades eesmärgid siseriiklike ja toetuse saajatele arusaadavamate valdkondade viisi.

Kokkuvõte

447 Rakendatud MAK 2014–2020 meetmetest suur osa tagavad sünergia, kus tootjad saavad ristuvalt toetust kasutada. Meetmetel on valdavalt asjakohane seos ja üksteist täiendav panus sihtvaldkondade eesmärkide täitmisel.

5.2. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 20

COMMON EVALUATION QUESTION No 20:

To what extent has technical assistance contributed to achieving the objectives laid down in Art. 59(1) of Regulation (EU) No 1303/2013 and Art. 51(2) of Regulation (EU) No 1305/2013?

[Kuidas on tehnilise abi toetus aidanud kaasa Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse \(EL\) nr 1303/2013 artiklis 59 ja määruse \(EL\) nr 1305/2013 artikli 51 lõikes 2 sätestatud eesmärkide saavutamisele?](#)

448 Tehniline abi (TA) on toetus, millega toetatakse EAFRDst MAK 2014–2020 rakendamise otseselt seotud tegevusi. Toetuse andmise eesmärk on tagada MAK 2014–2020 ettevalmistamise, juhtimise, seire, hindamise, teavitamise ja teabevahetuse, võrgustike, kaebuste lahendamise ning kontrolli ja auditiga seotud tegevuste elluviimine ning maaelu võrgustiku toimimine. Toetatakse MAK 2014–2020 tehnilise abi meetmes toodud tegevusi ja peatükis 17 nimetatud tegevusi, mis

on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 EAFRDst antavate maaelu arengu toetuste kohta.

- 449 Perioodil kasutavad tehnilise abi toetust kolm asutust: MEM, PRIA ja Maamajanduse Infokeskus (MMIK, kuni 2017.a). 2014. a kasutasid lisaks eelnevalt nimetatud asutustele toetust ka Keskkonnaamet (KKA), Põllumajandusamet (PA), SA Erametsakeskus (EMK), Veterinaar- ja Toiduamet (VTA) ning Põllumajandusuuringute Keskus (PMK).

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 20.1. Institutsiooniline ja administratiivne haldussuutlikkus MAK 2014–2020 tõhusaks haldamiseks on tugevnenud;
- 20.2. Määruse (EL) nr 1303/2013 artiklis 5 (1) nimetatud partnerite võimekus on tugevnenud;
- 20.3. MAKi on kommuniqueeritud ja informatsiooni on levitatud;
- 20.4. Seire on paranenud;
- 20.5. MAKi rakendamine on paranenud;
- 20.6. Toetuse saajate halduskoormust on vähendatud.

Tabel 34 on esitatud hindamiskriteeriumite seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 34. Hindamisküsimuse nr 20 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
20.1	A140 Töötajate arv ja palgakulu osakaal MAK 2014–2020 rakendamisel	enne-pärast, kirjeldav statistika	informatiivne jaotuse kirjeldamine	arv, €	NA	2019	PRIA, MEM
	€			NA	2019	PRIA, MEM	
20.2.	A142 Võimekuse tõstmise ürituste arv ja tüüp	personali koolitamisega seotud tegevused		arv	NA	2019	PRIA, MEM
20.3	A143 Teavitus ja kommunikatsiooni-kanalid			arv	2017	2019	2017. a hindamise tulemused. Seirenäitajad
	A144 Isikute, ettevõtjate arv, kes on saanud teavet MAK 2014–2020 rakendamisest			arv	NA	2019	2017. a hindamise tulemused. Seirenäitajad
	A145 Hindamistulemustest teadlike isikute arv	arv	2017	2019	fookusgrupp, MEM, hindaja		
20.4	A146 Seirega tegelevate isikute arv ja seire TA summa osakaal kogu TA eelarvest			arv, %	2017	2019	PRIA, MEM
20.5	A147 Taotluste menetlemisaeg on lühenenud				2017	2019	PRIA

20.6	A148 Administreerimise ja toetuse taotlejate vahelist barjääri ei esine		arutatakse fookusgrupis		2017	2019	fookusgrupp PRIA rahulolu- uuring
------	---	--	----------------------------	--	------	------	---

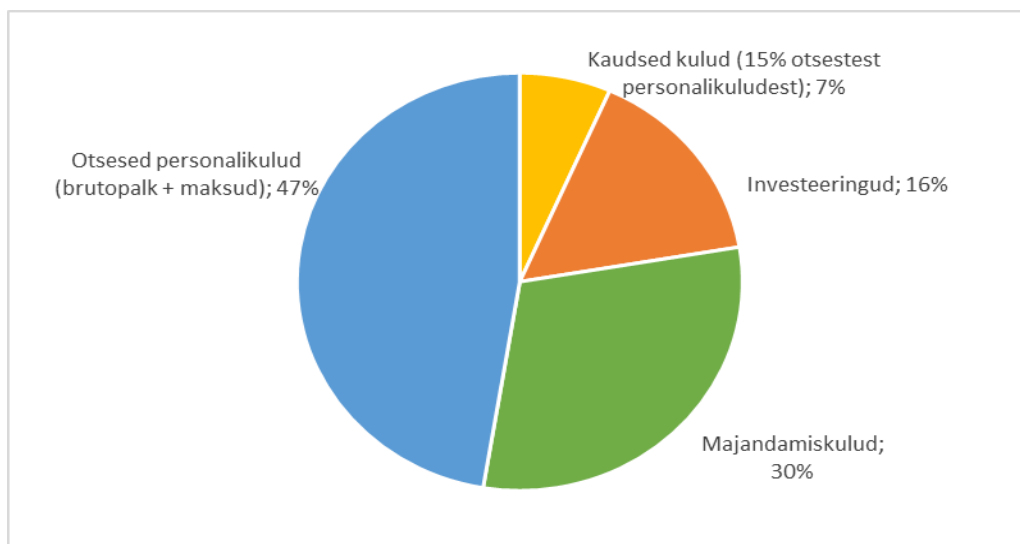
Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 450 Valdav enamik hindamisküsimusele vastamiseks vajalikest indikaatoritest on kättesaadavad iga-aastasest seirearuandest, kuid nende detailsus ei pruugi olla kõigi indikaatorite leidmiseks sobiv. Detailandmete kättesaadavusest hindajale sõltub tehnilise abi toetust saanud asutustelt täiendava teabe küsimise vajadus. Vajadusel kogub hindaja andmed telefoniküsitluse või ankeetküsitlusega toetuse saajate käest nii baasaasta kui sihtaasta kohta. Hindaja kavandab ühe fookusgrupi raames koguda andmeid indikaatori A148 tarbeks, kuid takistuseks võib osutuda põllumajandustootjate vähene huvi fookusgrupis osaleda. Hindaja valmistub sellisel juhul täiendavateks personaalintervjuudeks.

Vastus hindamisküsimusele

HK 20.1. Institutsiooniline ja administratiivne haldussuutlikkus MAK 2014–2020 tõhusaks haldamiseks on tugevnenud

- 451 MAK 2014–2020 TA kogueelarve on 38,7 mln €, millest EAFRD osa on 32,9 mln €. Võrreldes eelmise programmiperioodiga on muudetud TA taotlejate nimekirja: toetust saavad küsida vaid korraldusasutus, makseasutus ja riikliku maaeluvõrgustiku tegevuste eest vastutav asutus. Toetuse saajate arv on riigiasutuste töö ümberkorraldamiste tõttu järjepidevalt vähenenud: kui 2013. a oli taotlejaid kaheksa, siis 2014. a olid toetuse saajaid seitse (PRIA, PMK, MMIK, KKA, VTA, EMK ja PMA), perioodil 2015–2017 oli toetuse taotlejaid kolm (PRIA, MMIK ja MEM) ning alates 2018. a kaks (PRIA ja MEM). Ülejäänud neli asutust (KKA, PMA, VTA, SA EMK) saavad alates 2015. a toetust läbi PRIA-le makstava toetuse ning PMK (alates 2018.a on MMIK ühendatud PMKga) saab toetust läbi MEMi.
- 452 Iga-aastase seirearuande andmetel on seisuga 31.12.2018 perioodi 2014–2018 jooksul tehnilise abi vahenditest kokku välja makstud 25,2 mln €, mis moodustab 65,1% MAK 2014–2020 eelarves planeeritud. 2014. a maksti TA 2,3 mln €, 2015. a 4,3 mln €, 2016. a suurenes väljamakstav summa 7,6 mln €. Alates 2017. a väljamakstud summad vähenesid: 2017. a rahastati TA tegevusi 5,6 mln € eest ning 2018. a 5,5 mln € eest.
- 453 2018. a lõpu seisuga väljamakstud summast moodustasid otsesed personalikulud 47% ehk 12 mln € (Joonis 12) ning kõige suurema osa sellest kasutas PRIA (8,4 mln €). Majandamiskuludeks kasutati kõikide taotlejate peale kokku 7,6 mln € (30%) ja investeeringuteks, mis olid valdavalt seotud PRIA toetuste menetlemise infosüsteemide arendamisega, kulus 4 mln € (16%). Kaudsete kulude osakaal oli 1,7 mln € (7%)

Joonis 12. Tehnilise abi kasutamine tegevuste lõikes 2014–2018

- 454 Enim maksti 2014–2018 perioodil toetust PRIAle - 17,4 mln €, mis moodustas 69% kõikidest väljamaksetest. Sellest 913,6 tuh € läks kontrollitegevuste läbiviimiseks KKAle, 906,8 tuh € PMAle, 1,2 mln € EMKle, 153,7 tuh € VTAlle ning 14,2 mln € PRIAle makseagentuuri ülesannete täitmiseks. MEMile maksti nimetatud perioodil välja 6,9 mln €, millest 2,4 mln € läks PMKle koostöökokkuleppes tulenevate ülesannete täitmiseks ning 4,5 mln € kulus MEMil korraldusasutuse ülesannete täitmiseks. Lisaks maksti aastatel 2014–2018 MMIKile maaeluvõrgustiku tegevuste finantseerimiseks kokku 953,1 tuh €.
- 455 MAK 2014–2020 TA toetuse saajate ametikohtade arvestuslik arv 2014. a oli kokku 261,6. Arvestusse on kaasatud ülalnimetatud seitse asutust. 2015. a suurenes arvestuslik ametikohtade arv 270,7ni (taotlejaid kolm ning koostöölepingutega kaasatud viis asutust), 2016. a vähenes 265,4ni ning 2017. a suurenes taas 295,2 ametikohani. 2018. a oli tehnilise abi toetusega seotud ametikohtade arv 270,8.
- 456 Palgakulude osakaal väljamakstud TA toetusest oli 2014. a 33%. Alates 2015. a hakkas see näitaja tõusma: 47%lt 2015. a 50%ni 2016. a; 2017. a 51%ni ning 2018. a moodustasid need 47%. Täpsem ülevaade arvestuslike ametikohtade arvu ja palgakulude osatähtsusest on toodud Tabel 35.

Tabel 35. Töötajate arv ja palgakulu osakaal MAK 2014–2020 rakendamisel

	2007–2013*	2014	2015	2016	2017	2018	2014–2018
Arvestuslik ametikohtade arv	245,67**	261,6	270,7	265,4	295,2	270,8	272,74**
TA taotlejate arv	8	7	3	3	3	2	x
palgakulu % TA kogukuludest	58,4%	33,3%	47,3%	49,5%	50,7%	46,9%	47,4%

* Näitajad 2015. a MAK 2007–2013 seirearuandest, st väljamaksed perioodis 2007–2015

** Perioodi keskmine

- 457 Suuremad kulutused investeeringutele tehti käesoleva programmiperioodi algusaastatel (allikas: iga-aastane seirearuanne). 2014. a kasutati 1,1 mln € (51% tehnilise abi kogudest) ja 2015. a 1,3 mln € (31%) ning need olid suunatud IT-vahenditesse. 2016. a kasutati investeeringuteks 562,4 tuh € (7%), 2017. a 685,7 tuh € (12%) ning 2018. a vaid 249,5 tuh € (5%). Kokku kasutati perioodil 2014–2018 investeeringutele ~4 mln € ehk 16% TA kogukuludest. Täpsem ülevaade on toodud Tabel 36.

Tabel 36. Investeeringud IT süsteemide arendamisse

	2007–2013	2014	2015	2016	2017	2018	2014–2018
Investeeringud	3 008 163	1 149 047	1 319 333	562 356	685 721	249 474	3 965 932
% TA kogukuludest	8%	51%	31%	7%	12%	5%	16%

458 TA toetus on panustanud MAKi eesmärkide saavutamisse olulisel määral, tagades toetatud organisatsioonide tõrgeteta töö.

HK 20.2. Määruse (EL) nr 1303/2013 artiklis 5 (1) nimetatud partnerite võimekus on tugevnenud

459 A142 Võimekuse tõstmise ürituste arv ja tüüp: selle indikaatori puhul soovis hindaja täpsemalt hinnata MAKi rakendamisega seotud personali koolitamisega seotud tegevusi. Kuna aga majanduskuludeks mõeldud TA vahendid on toetust saanud asutuste sõnul väga piiratud, ei kasutata reeglina töötajate koolituste rahastamiseks TA vahendeid. Personaliteemadega tegelejate info põhjal rahastati vaid üksikuid koolitustel osalemisi TA vahenditest. Töötajaid koolitatakse ja nende võimekuse tõstmisega tegeletakse aktiivselt, kuid rahastatakse koolitustegevusi asutuste üldisest koolituseelarvest. Lisaks osutus sellise info väljavõtmine üsna töömahukaks, kuna erandina finantsarvestusest, kus toetatavates asutustes kasutatakse valdavalt ühist tarkvara (SAP), puudub personaliarvestuses ühtne arvestusplatvorm ja iga asutuse käest tuleb andmeid koguda eraldi.

460 Indikaatori laiemaks vaatlemiseks tulnuks asutustelt koguda TA toetuse arvelt käesoleval programmiperioodil korraldatud koostööpartneritele suunatud seminaride ja teiste infojagamisürituste toimumise kohta infot nii ürituste arvu kui osalejate osas, kuid vahehindamise teostamiseks antud ajaraamis ei olnud võimalik sellist mahukat käsitsitööd ette võtta. Seetõttu indikaatorit A142 ürituste tüübi ja arvu järgi vahehindamise raames ei hinnatud. Iga-aastasest seirearuandlusest nähtub, et seminaride, teabepäevade, koolituste, õppepäevade korraldamiseks kasutati programmiperioodil 299 tuh € ehk 1,2% TA kogukuludest.

HK 20.3. MAKi on kommuniqueeritud ja informatsiooni on levitatud

461 Teavitus- ja kommunikatsioonikanalite arvu indikaatori A143 tarbeks on raske üheselt hinnata, sest TA toetust saanud asutused ja nende lepingupartnerid kasutavad kõik teavitustegevusteks olulises mahus järgmisi kanaleid: asutuse veebilehed, sotsiaalmeediakontod, blogid, e-teenuste kliendiportaalid, raadio- ja tv-intervjuud, elektroonilised infokirjad, pressiteated, trükised. Korraldatakse infopäevi, promoüritusi (seminarid, messid), näituseid. Avaldatud on videojuhendid Youtube'is. Infopäringutele vastavad spetsiaalsed infotelefonid ja meiliaadressid. Lisaks tellitakse inforeklaame ning artikleid kõikides maakonnalehtedes ja üleriigilistes maaelu kajastavates trüki- ja veebilehtedes, samuti erialastes väljaannetes.

462 Hinnanguliselt on erinevaid kanaleid vähemalt 15. Olemas on nimekirjad teavitusadressidega masspostituste jaoks, ent nende seas on tihti ka ajakohastamata mittetoimivaid meiliaadresse. Seetõttu on ka teavet saanute konkreetset arvu üsna võimatu hinnata. Kui arvestada vaid selliseid teavitusi, mis on saadetud konkreetsetele sihtgruppidele, kelle meiliaadressid on teada (infokirjad, teavitusnimekirjad, e-portaalide kasutajad), siis võib infot saanute arvuks hinnata ligikaudu 28 tuh isikut. Samas on sellistes infolistides alati tootjarühmad ja erialaorganisatsioonid, kes omakorda oma liikmeskonnas neile saadetud infot levitavad. Kui arvata juurde avalikud infojagamise- ja reklaamiüritused, meediareklaamid ning pressiteadete kajastamised meediaväljaannetes, siis võib

MAK 2014–2020 rakendamise kohta teavet saanute isikute ja ettevõtjate arvu hinnata mitmeid kordi suuremaks.

- 463 Hindamistulemustest teadlike isikute arvu määramisel on oluline, et isikud oleksid lugenud hindamisaruannet. Hinnanguliselt võib sellisel tasemel teadlikke isikuid olla 200. Samas on erinevatel huvigruppidel kindlasti süvendatud huvi pigem vaid nende tegutsemisvaldkonda puudutavate hindamistulemuste osas ning pigem tutvutaksegi vaid vastava osaga hindamisaruannetest või loetakse läbi kokkuvõtete osa. Seega on osaliselt teadlike isikute arve hinnanguliselt kindlasti suurem.

HK 20.4. Seire on paranenud

- 464 Seire paranemise hindamine toimub läbi indikaatori A146 Seirega tegelevate isikute arv ja seire TA summa % kogu TA eelarvest. 2018. a oli seirega tegelevaid ametikohti arvestuslikult 15,9, sellest PRIAs 0,65 ametikohta, PMKs 13,26 ning MEMis 1,28 ametikohta. Seirega otseselt seotud kulutusi tehti arvestuslikult 191,5 tuh € ehk 7,4% kogu TA eelarvest.

HK 20.5. MAKi rakendamine on paranenud

- 465 Võrreldes eelmise programmiperioodiga on toetuste taotluste menetlusaeg lühenenud. PRIA jälgib pidevalt taotluste menetlemisaega, analüüsib oma tööprotsesse ning töötab järjepidevalt taotlusprotsessi parendamise nimel. Taotluste menetlemiseks on kasutusel tehniline süsteem MAIT, kus menetleti ka eelmise perioodi taotlusi ning menetlussüsteem MATS, mis on kasutusel käeoleva perioodi suuremate meetmete menetlemiseks. Menetlussüsteem MATS loomisel oli üheks eesmärgiks teha kliendi jaoks otsused senisest kiiremini. Menetlusaega mõõdetakse kolmes etapis: aeg taotluse vastuvõtmist kuni menetluse alguseni, menetluse algusest kuni menetluse lõpuni ja menetluse lõpust kuni toetuse määramiseni. Keskmisest menetlusajast rääkides peetakse silmas ajavahemikku taotluse vastuvõtmise viimasest kuupäevast kuni toetuse määramisotsuse allkirjastamiseni. PRIA menetlemisaegade statistikast nähtub, et ka ühe meetme, kus on üks taotleja, taotluste menetlemistempo on erinev ning ka sama meetme erinevate taotlusvoorude menetlemiseks kuluv aeg varieerub 23–57 päeva vahel (Tabel 37). Erinevuste põhjuseks võivad olla menetlussüsteemi järjestikused arendused. Meetmete uude süsteemi üleviimisel võis arendusaastal toetusotsuste tegemise protsess olla pikem, kuna arendustöö alles käis ning järgnevad voorud olid juba kiiremad.

Tabel 37. Meetme 4.3.1 menetlusaja erinevus taotlusvoorude võrdluses perioodil 2015–2018

Taotlusvoor	Keskmine menetlusaeg päevades
64312015-1	35
64312016-1	57
64312017-1	43
64312018-1	23
Meetme keskmine	40

- 466 Menetlusaegu mõjutavad ka määruste muutumised, kohapealsete kontrollide läbiviimise vajadus ning näiteks ka lisaelarve eraldamine paremusjärjestusega meetmetele. Kahjuks ei ole kogu perioodi katvat võrreldavat aegrida just menetlussüsteemi arenduste ja meetmete süsteemide vaheliste liikumiste tõttu võimalik kokku panna. Tabel 38 illustreerib menetlussüsteemis MATS menetletud toetuste menetlusaega perioodil 2017–2018, kust nähtub, et 2017. a kulus 955 taotluse

menetlemiseks keskmiselt 63 päeva ning 2018. a suurenes taotluste arv 1250ni, samal ajal kui menetlusaeg vähenes 43 päevani.

Tabel 38. Aastatel 2017–2018 menetletud toetustaotluste arv ning keskmine menetlemise kiirus tööpäevades

Meede	2017		2018	
	taotluste arv	keskmine menetluspäevade arv	taotluste arv	keskmine menetluspäevade arv
19.2	-	-	556	43
19.3	-	-	24	52
19.4	24	24	24	18
4.1	203	77	166	53
4.3.2	51	71	33	50
6.1	207	61	127	52
6.3	337	42	248	35
6.4	133	103	32	49
KAHM	-	-	40	32
Kokku	955	63	1 250	43

467 Võrdluseks on Tabel 39 toodud MAIT süsteemis menetletud taotluste keskmine ajakulu perioodil 2007–2013, mis kõikide meetmete keskmisena oli 50 päeva, varieerudes 13–102 päevani meetme kohta. Perioodil 2015–2018 süsteemis MAIT menetletud toetustaotluste menetlusaeg kõigi meetmete keskmisena oli 61 päeva, varieerudes meetmeti 5–111 päevani. Kuna eelmise ja praeguse programmiperioodi toetusmeetmete sisu ja arv on siiski erinevad, siis täielikult võrreldavat järeldust antud keskmistatud menetlusaegade suurenemise-vähendamise kohta teha ei saa.

Tabel 39. Keskmine meetme menetlusaeg 2007–2013, päevades

Meede	Menetlusaeg
Meede 1.1	45
Meede 1.2	53
Meede 1.3.1	13
Meede 1.3.2	24
Meede 1.4.1	52
Meede 1.4.2	88
Meede 1.4.3	78
Meede 1.5.2	33
Meede 1.6.1	72
Meede 1.6.2/1.6.3	20
Meede 1.7.1	102
Meede 1.7.3	44
Meede 1.8	58
Meede 1.9	28
Meede 2.5.1	67

Meede	Menetlusaeg
Meede 3.1	70
Meede 3.1.3	58
Meede 3.2	56
Leader KTG	49
Leader projektid	25
Tootjarühmade tunnustamine	20
2007–2013 keskmine	50

- 468 Põllumajandustootjate fookusgrupi arutelul toodi välja ebamõistlikult pikki menetlusaegu üksikute meetmete osas, kus taotluse esitamise tähtajast läheb otsusest teadasaamiseni mööda ligi pool aastat. Mainiti ka, et esineb olukordi, kus lubatud maksed pole õigel ajal toetuse saajani jõudnud, mis omakorda võib põhjustada tõrkeid toetuse saaja finantskäitumises.
- 469 Kui maksetaotluste menetlemisaeg on Eestis 90 päeva, siis PRIA seirearuande andmetel oli keskmine väljamakse aeg 2015. a 32 päeva ning 2018. a 38 päeva. Keskmise väljamakse aja muutus on näha tabelis Tabel 40.

Tabel 40. Maksetaotluste menetlemisaeg

	2015	2016	2017	2018
Liikmesriigi tähtaeg väljamakseks, päeva	90	90	90	90
Keskmine väljamakse aeg, päeva	32	37	38	38

HK 20.6. Toetuse saajate halduskoormust on vähendatud

- 470 Administreerimise ja toetuse taotlejate vahelist barjääri kohati esineb endiselt. LEADER-projektide toetuste taotlejad viitasid, et peale e-PRIAs tehtud tehnilisi arendusi on taotlemine keerulisem, sest kogu vastutus on pandud taotlejale. Põllumajandustootjate fookusgrupi arutelul ilmnes, et tunnetatakse erinevust ettevõtja ja tootjarühmade tasandilt suheldes: ettevõtjana toetuse taotlemisel PRIAga suhtlemisprobleeme tavaliselt ei esine, kuid tootjarühma või innovatsiooniklastri nimel pöördudes on asjaajamine keerukam. Lisaks mainiti, et kuigi taotlemine käib elektrooniliselt, tuleb hiljem menetlemise käigus esitada hulgaliselt lisainfot, mida taotlusel ei küsitud.
- 471 Suhtlemist PRIAga hinnati ajas paranenuks, kuid ministeeriumi tööd korraldusasutusena hinnati madalamaks aeglase asjaajamise tõttu. Näiteks toodi siinkohal teineteisest sõltuvate toetusmeetmete määruste valmimise venimist (kvaliteedikavad). Makseasutuse kuvandit ja eraldi tema töötajate pädevust hinnati viiepallisel skaalal (1- halb, 5- väga hea) keskmise hindega 3,4. Toetuse taotlemise abimaterjalide selgust hinnati aga kõrgemalt: 4,2 palli. Korraldusasutuse võimekusele anti hindeks 3.

Kokkuvõte

- Tehnilise abi toetuse abil on tugevdatud MAK 2014–2020 rakendamise suutlikkust olulisel määral, tagades toetatud organisatsioonide tõrgeteta töö. TA toetusest finantseeritud ametikohtade arv ja personalikulude osakaal on perioodil 2014–2018 läbi teinud kasvu, ent 2018. a võrreldes 2017. a taas vähenenud. Põhiliseks muudatuste allikaks saab pidada riigiasutuste töö ümberkorraldamist. Toetuse taotlejate koostööpartneritega on sõlmitud koostöölepingud. TA eelarvest on 2018. a lõpu seisuga kasutamata veel kolmandik. MAK 2014–2020 toetuste haldamise tehnilised süsteemid on investeringutega kaetud.

- Teavitustegevused on väga heal tasemel, MAK 2014–2020 rakendamisesest teadlike isikute arvu tõstmisega tegeletakse kõiki teadaolevaid kanaleid kasutades.
- MAKi rakendamine on paranenud. Toetuste menetlemisaeg on lühenenud, samas tajuvad taotlejad aega taotluste esitamisest toetusotsuseni üksikjuhtudel põhjendamatult pikana.
- Toetuse taotlejate ja administreerivate asutuste vahel esineb siiski veel mõningane barjäär. Makseasutuse kuvandit hindasid taotluse taotlejad üle keskmise heaks ning väga rahul oldi toetuste taotlemise abimaterjalidega, kuid korraldusasutuse võimekusele heideti ette uute toetuste rakendamiseks vajalike määruste liiga aeglast koostamist.

Soovitused

- Tegeleda aktiivselt toetuse taotlejate ja administreerivate asutuste vahelise barjääri vähendamisega, pannes erilist rõhku mitte ainult tegelikule menetlemisaja vähendamisele vaid ka toetuse taotlejate poolt tunnetatavale suhtlemisbarjäärile, parendades kliendile suunatud infovoogu ning personaalset teeninduskogemust.
- Tegeleda korraldusasutuse toetuste rakendamiseks vajalike seadusandlike aktide menetlemiskiiruse ja –kvaliteedi tõstmisega.

5.3. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 21

COMMON EVALUATION QUESTION No 21:

To what extent has the national rural network contributed to achieving the objectives laid down in Art. 54(2) of Regulation (EU) No 1305/2013?

Kuidas on riiklik maaeluvõrgustik aidanud kaasa Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklis 54 lõikes 2 sätestatud eesmärkide saavutamisele?

- 472 Hindamisküsimusele vastamisel lähtutakse Riikliku maaeluvõrgustiku võrgustikutöö eesmärgist (vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 54 lõikele 2), mis on järgmine:
- Suurendada sidusrühmade kaasatust maaelu arengu rakendamisse;
 - Parandada maaelu arengu programmide rakendamise kvaliteeti;
 - Teavitada laiemat üldsust ja võimalikke toetuse saajaid maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest;
 - Edendada innovatsiooni põllumajanduses, toidu tootmises, metsanduses ja maapiirkondades.
- 473 Lisaks järgitakse vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 54 lõike 3b kohaselt tegevuskava rakendamiseks võetud meetmeid:
- tegevused, mis on seotud maaelu arengu programmide kõiki prioriteete hõlmavate projektinäidiste kogumisega;
 - tegevused, mis on seotud valdkondliku ja analüütilise teabe vahetamise hõlbustamisega maaelu arengu sidusrühmade vahel ning tulemuste jagamise ja levitamisega;
 - tegevused, mis on seotud kohalikele tegevusrühmadele koolituse ja võrgustikutöö pakkumisega, eelkõige tehniline abi territooriumide- ja riikidevahelisele koostööle, kohalike tegevusrühmade vahelise koostöö hõlbustamine ning artiklis 36 osutatud meetme jaoks partnerite otsimine;

- tegevused, mis on seotud võrgustikutöö pakkumisega nõustajatele ning innovatsiooni tugiteenuste pakkumisega;
- tegevused, mis on seotud seire ja hindamistulemuste jagamise ja levitamise ja;
- teavituskava, sealhulgas korraldusasutustega kokkulepitud maaelu arengu programmi käsitlev avalikustamine ja teave ning laiemale üldsusele suunatud teabe jagamine ja teavitusmeetmed;
- tegevused, mis on seotud Euroopa maaelu arengu võrgustikus osalemise ja sellese panustamisega.

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 21.1 Sidusrühmade arv ja liigid on MAK 2014–2020 rakendamisel kasvanud;
- 21.2 Tänu riikliku maaeluvõrgustiku tegevusele on laiem üldsus ja võimalikud toetuse taotlejad teadlikud maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest.

474 Tabel 41 on esitatud hindamiskriteeriumite seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 41. Hindamisküsimuse nr 21 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
21.1	O24 Maaeluvõrgustiku tegevuste arv, mis on seotud valdkondliku ja analüütilise teabe vahetamisega maaelu arengu sidusrühmade vahel	kirjeldav statistika, enne-pärast		arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	O26 Euroopa maaelu arengu võrgustiku tegevustes osalemiste arv			arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A151 Teemaatilistes töögruppides osalejate arv			arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
21.2	O25 Maaeluvõrgustiku teavitushendite arv	kirjeldav statistika kasutatakse valdkondlikku liigitust		arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A122 LEADER kohalikele tegevusgruppidele suunatud ürituste ja nendel osalejate arv			arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A159 Võrgukirja adressaatide arv			arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A153 Veebilehe maainfo.ee (unikaalsete) külastuste arv			arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed

	A154 Maaeluvõrgustiku poolt kogutud ja levitatud projektinäidete teemad	kirjeldav statistika		teemad	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A150 Maaeluvõrgustiku töö mõju ja tulemused	kvalitatiivne intervjuu	fookusgrupp MAPP meetodil	skaala		2019	Hindaja
	A155 Maaeluvõrgustiku korraldatud lühikese tarneahela valdkonna, innovatsioonivõrgustiku ja avatud talude päeva ürituste ja nendel osalejate arv	kirjeldav statistika	lühike tarneahela kohalik toit, innovatsioonivõrgustik ja avatud talude päev	arv	2017	2019	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed

Kvalitatiivne meetod

- 475 Eesti maaeluvõrgustiku tegevuste tulemuslikkuse ja mõju analüüsimiseks korraldati MAPP meetodil põhinev fookusgrupi intervjuu. Intervjuul osalejatelt küsiti, millisesse eesmärki (vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 54 lõikele 2) on nende arvates maaeluvõrgustik kõige enam panustanud. Fookusgrupil osalejate hinnanguid võrreldi Euroopa maaelu arengu võrgustiku geograafilise eksperdi aruandega Eesti maaeluvõrgustiku tegemiste kohta.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 476 Riiklik maaeluvõrgustik on arengukava 2019. a vahehindaja (PMK) struktuuriüksuses alates 2018. a algusest, mis võis tekitada küsitavusi hindamisküsimuse vastuste erapooletuse osas. Selle vältimiseks korraldati maaeluvõrgustiku tegevuse kohta hinnangute saamiseks maaeluvõrgustiku sidusrühmade fookusgrupi intervjuu.

Vastus hindamisküsimusele

- 477 Riikliku maaeluvõrgustiku üksuse ülesandeid täidab teist EL programmiperioodi järjest Maamajanduse Infokeskuse maaelu- ja innovatsioonivõrgustiku osakond, alates 2018. a algusest PMK maaelu võrgustikutöö osakond (maaeluvõrgustiku üksus). 2018. a lõpu seisuga töötab maaeluvõrgustiku üksuses 3 täis- ja 6 osaajaga töötajat.

HK21.1 Sidusrühmade arv ja liigid on MAK 2014–2020 rakendamisel kasvanud

- 478 Maaeluvõrgustiku sidusrühmi on palju. Aastatel 2014–2018 tegutses maaeluvõrgustiku juures 13 töö- ja algatusgruppi (O24): LEADER-meetme rakendajate töögrupp, MAK-teavitajate töögrupp, avatud talude päeva töögrupp, innovatsiooni algatusgrupp, maaeluvõrgustiku koostöökoda, maaelu turundajate algatusgrupp, toiduohutuse töögrupp, ELARDi eesistumise töögrupp, keskkonnanäidete kogumise töögrupp, kvaliteedikavade koostamise töögrupp, sotsiaalse talupidamise töögrupp, LEADER/CLLD tuleviku töögrupp ja arukate külade töögrupp. Viimased 3 töögruppi lisandusid aastatel 2017–2018. Kui 2016. a lõpu seisuga osales töögruppides 162 inimest, siis 2018. a lõpu seisuga juba 350 inimest (A151, osalejate loendamine ühekordselt).

Euroopa maaelu arengu võrgustiku geograafilise eksperdi aruandest ilmnes, et kvaliteedikavade koostamise, sotsiaalse talupidamise ja arukate külade töögruppide töö tulemusi veel ei ole, kuna tööprotsessid on aeganõudvad ning nimetatud teemadest on vähe teadmisi ja kogemusi. Maaeluvõrgustiku üksuse enda hinnangul võiks sotsiaalse põllumajanduse ja aruka küla töörühma liikmelisus olla suurem, kuid uute liikmete leidmine on keeruline, sest valdkonnad on Eestis veel uudsed.

Tabel 42. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad

HK	Indikaator	Vastus	Andme-allikad
21.1 21.2	O24 Maaeluvõrgustiku tegevuste arv, mis on seotud valdkondliku ja analüütilise teabe vahetamisega maaelu arengu sidusrühmade vahel	Temaatilised töögrupid: 13 Konsultatsioonid sidusrühmadega: 0 Muud: 15	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	O26 Euroopa maaelu arengu võrgustiku tegevustes osalemiste arv	Ürituste arv: 70 Sh milles maaeluvõrgustikul on olnud aktiivne panus: 15	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A151 Temaatilistes töögruppides osalejate arv	350	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	O25 Maaeluvõrgustiku teavitusvahendite arv	Maaeluvõrgustiku poolt korraldatud ürituste arv: 166 Väljaannete arv: 408 Muude vahendite arv: 5 Maaeluvõrgustiku poolt kogutud ja levitatud projektinäidete arv: 794	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A122 LEADER kohalikele tegevusgruppidele suunatud ürituste ja nendel osalejate arv	57 üritust	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A159 Võrgukirja adressaatide arv	Maaeluvõrgustik: 1165 Toiduvõrgustik: 373 Innovatsioonivõrgustik: 586 LEADER: 104 Konsulendid: 95 Sotsiaalne talupidamine: 142	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A153 Veebilehe maainfo.ee (unikaalsete) külastuste arv	735 000	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A154 Maaeluvõrgustiku poolt kogutud ja levitatud projektinäidete teemad	794 Sh MAK tulemused: 52 LEADER/CLLD: 401 Sh põllumajanduse konkurentsivõime ja lühikesed tarneahelad: 81 Innovatsioon: 88 Sotsiaalne kaasamine: 47	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed
	A150 Maaeluvõrgustiku töö mõju ja tulemused	Keskmine, positiivne mõju	MAPP
	A155 Maaeluvõrgustiku korraldatud lühikese tarneahela valdkonna, innovatsioonivõrgustiku ja avatud talude päeva ürituste ja nendel osalejate arv	Innovatsioonivõrgustik: 26 üritust, 743 osalejat Koostöömeetme lühike tarneahel: 13 üritust, 386 osalejat Üle-eestiline avatud talude päev: 4 korda, 413 000 külastust	PMK maaeluvõrgustiku tegevuste seire andmed

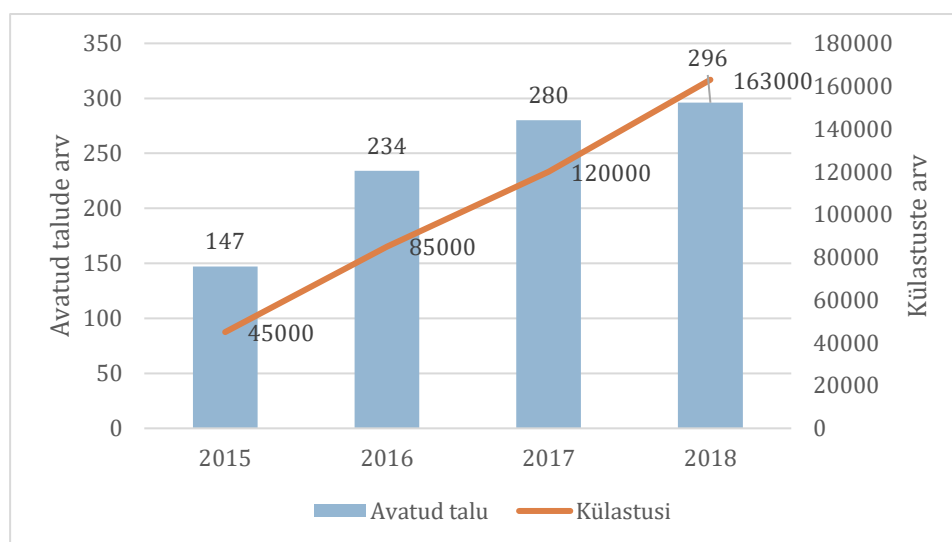
479 Lisaks on maaeluvõrgustiku üksus püsivalt aktiivne Euroopa maaelu arengu võrgustikus (*The European Network for Rural Development – ENRD*). Kui 2016. a lõpu seisuga osales maaeluvõrgustiku üksus 34 Euroopa maaelu arengu võrgustiku tegevuses, siis 2018. a lõpu seisuga juba 70 tegevuses (O26), millest 15 üritusel maaeluvõrgustiku üksus aitas üritust korraldada või tegi ettekande (kokku 12 ettekannet). Osaleti LEADER innovatsiooni, LEADER rakendamise parandamise, arukate külade, sotsiaalse kaasamise, *rural proofing*'u ja biomajanduse töörühma töös. Viimases töörühmas osaletakse alates 2018. a.

MAPP intervjuul osalejate hinnangul on maaeluvõrgustiku üksusel sidusrühmade kaasamise tugev mõju, mis võrreldes 2017. a kogutud hinnangu alusel on suurenenud (siis hinnati MAPP intervjuul mõju tugevaimaks üldsuse teavitamisele maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest). Märgitigi, et sidusrühmade kaasamine toimub tänu maaeluvõrgustiku ühistegevuste (sh osalemine koos messidel vms) ja võrgustamisele suunatud tegevustega.

480 Järeldame, et sidusrühmade arv ja liigid on MAK 2014–2020 rakendamisel kasvanud. Maaeluvõrgustiku üksusel on sidusrühmade kaasamise tugev mõju. Kasvanud on sidusrühmade arv ja liigid.

HK 21.2. Tänu riikliku maaeluvõrgustiku tegevusele on laiem üldsus ja võimalikud toetuse taotlejad teadlikud maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest

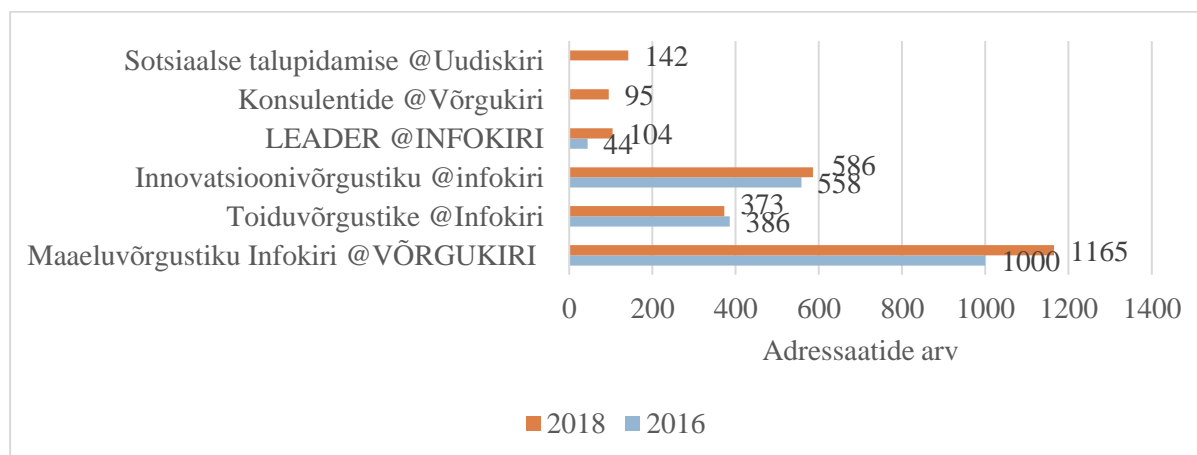
481 Maaeluvõrgustiku üksuse teavitustegevuste põhisuunad lähtuvad MAK kommunikatsiooni-strateegiast ja iga-aastasest kommunikatsiooni tegevusplaanist. Suuremateks ühistegevusteks on Eesti suurimal põllumajandus- ja maaelumessil osalemine (alates 2015. a on osaletud neli korda) ja üle-eestilise avatud talude päeva korraldamine (alates 2015. a on korraldatud neli korda). Aasta-aastalt on avatud talude ja talude külastuste arv kasvanud. 2018. a oli avatud 296 talu ning külastusi 163 000 (Joonis 13, A155).

Joonis 13. Avatud talude ja külastuste arv 2015–2018

482 Maaeluvõrgustiku üksus andis välja 6 erinevat tüüpi infokirja, mille adressaatide arv võrreldes 2016. a lõpu seisuga kasvas (Joonis 14, A152): laiemale avalikkusele suunatud infokiri „Maaeluvõrgustiku Infokiri @VÕRGUKIRI“ (saadetakse 1165 e-posti aadressile) ning kitsama sihtgrupile suunatud infokirjad nagu „Toiduvõrgustike @Infokiri“ (saadetakse 373 e-posti aadressile), „Innovatsioonivõrgustiku @infokiri“ (saadetakse 586 e-posti aadressile), „LEADER @INFOKIRI“ (saadetakse 104 e-posti aadressile), „Konsulentide @Võrgukiri“ (saadetakse 95 e-

posti aadressile) ja Sotsiaalse talupidamise @Uudiskiri (saadetakse 142 e-posti aadressile). Viimased 2 infokirja loodi perioodil 2017–2018. Kokku levitati 346 numbrit infokirju ja muud trükist ning kokku tehti 57 videolugu.

Joonis 14. Võrgukirjade adressaatide arv aastal 2016 ja 2018

- 483 Võrreldes 2015. a on maaeluvõrgustiku üksuse veebilehe www.maainfo.ee külastuste arv neljakordistunud. 2018. a lõpu seisuga külastati veebilehte www.maainfo.ee 4,6 mln korda ning veebilehe unikaalseid külastajaid oli 735 000 (A153). Maaeluvõrgustiku üksuse tegevuse kajastamiseks kasutati ka sotsiaalmeedia kanaleid: YouTube, Facebook (739 jälgijat, 626 postitust), Twitter ja Google kaardirakendus. Facebooki maaeluvõrgustiku üksuse konto avati 2015. a.
- 484 Lisaks teavitab maaeluvõrgustiku üksus järjepidevalt üldsust ja toetuse saajaid maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest edulugude levitamisega. Koguti ja levitati 794 maaelu arengukava projekti- ja rakendusnäidet ning muid maaelu arendamisega seotud näiteid (O25, A154): MAK tulemuste levitamise raames 52 näidet, LEADER/CLLD teemadel 401 näidet, sh põllumajanduse konkurentsivõime ja lühikeste toidutarneahelate teemal 81, innovatsiooni teemal 88 ja sotsiaalse kaasamise teemal 47. Näidete levitamise põhilised kanalid on maaeluvõrgustiku üksuse regulaarsed infokirjad, veebileht, trükised ja näitused.
- 485 Lisaks koostati MAK tulemuste paremaks levitamiseks 2 rändnäitust „Maaturismi edulood“ ja „100 maaelu toetamise näidet“ ning ilmus 2 väljaannet (trükis ja veebiväljaanne): „Märka keskkonnahoidlikku põllumajandust“ ja „Üllatav Eesti LEADER. Surprising Estonian LEADER“. Seire- ja hindamistulemuste levitamiseks tehti 7 üritust ning seire- ja hindamistulemuste levitamine oli 10 väljaande „Maaeluvõrgustiku Infokiri@VÖRGUKIRI“ peateemaks.
- 486 MAPP fookusgrupi arutelult ilmnes, et maaeluvõrgustiku üksusel on tugev mõju laiema üldsuse ja võimalike toetuse saajate teavitamisele maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest, mis võrreldes 2017. a kogutud hinnangu alusel ei ole muutunud (siis hinnati MAPP intervjuul mõju üldsuse teavitamisele maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest tugevaimaks). Intervjuul osalejad kinnitasid, et maaeluvõrgustik tagab maaelu arengu poliitika ja rahastamisvõimaluste kohta käiva pideva infovoogu. Üksus koondab ja süstematiseerib palju väärtuslikku materjali, tuues välja olulise.
- 487 Maaeluvõrgustiku üksus tegeleb järjepidevalt maaelu arengukava rakendamise kvaliteedi parandamiseks suunatud tegevustega. Pidevalt korraldatakse LEADER kohalike tegevusgruppidele koolitusi. Kui 2016. a lõpu seisuga tehti tegevusgruppidele 20, siis 2018. a lõpu seisuga juba 57 koolitus- ja arendustegevust (A122): kahepäevaseid infopäevi (2–3 korda aastas),

piirkondlikke koolitusi, veebipõhiseid infopäevi (vebinare) ja suviseid arendusseminare. Tehti riigihangete, LEADER meetme projektitoetuste ning LEADER ühis- ja teadmussiirde projektitoetuse ja rakendamise koolitusi, maksetaotluste esitamisega seotud seminare ja LEADER meetme rakendamise arutelusid. Liikmesriikide LEADER/CLLD kohalike tegevusgruppide vahelise koostöö soodustamiseks korraldati 2016. a LEADER koostöö laat ja 2018. a toimus rahvusvaheliste esinejatega LEADER visioonikonverents „Kuidas kohapeal arukalt otsustada?“. Lisaks korraldati artiklis 36 osutatud koostöömeetme lühikese tarneahela ehk kohaliku toidu valdkonnas 13 üritust 386 osalejale. Välja anti 109 numbrit elektroonilist väljaannet „Toiduvõrgustike @Infokiri“ ning 21 korral oli lühikese tarneahela teema väljaande „Maaeluvõrgustiku Infokiri @VÕRGUKIRI“ fookusteemaks. MAPP fookusgrupi arutelult ilmnes, et maaeluvõrgustiku üksusel on keskmine mõju maaelu arengukava rakendamise kvaliteedi parandamisele, mis võrreldes 2017. a kogutud hinnangu alusel ei ole muutunud (siis hinnati MAPP intervjuul mõju tagasihoidlikumaks võrreldes üldsuse teavitamisega maaelu arengukavast ja rahastamisvõimalustest ning sidusrühmade kaasamisega). Samas märgiti, et tegelikult on maaeluvõrgustiku üksuse kõik tegevused on suuremal või vähemal määral suunatud MAK rakendamise kvaliteedi tõstmisele.

- 488 Maaeluvõrgustiku üksuse poolt innovatsiooni edendamiseks korraldatud ürituste ja osalejate arv pidevalt kasvab. Kui 2016. a lõpu seisuga korraldati 8 üritust, kus osales 347 isikut, siis 2018. a lõpu seisuga oli korraldatud üritusi kokku 26, millest võttis osa 743 isikut. Veebilehel www.maainfo.ee on eraldi innovatsioonivõrgustiku alljaotus, kus vahendati 278 uudislugu ja 628 sündmuse info. Ilmus 3 elektroonilist väljaannet „Innovatsioonivõrgustiku @infokiri“ ja eesti keelde tõlgiti 48 numbrit EIP-AGRI infokirja. Regulaarselt korraldati MAK teadmussiirde meetme ja koostöö meetme toetuse taotlejatele ja saajatele ümarlaudu. 2017. a tehti EL liikmeriikide seas küsitlus, mille eesmärk oli leida M16.2/16.1 Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamine toetuse taotlejatele (EIP-töörühmadele) koostööprojekti partnereid (küsitluse eesmärk saavutati). MAPP fookusgrupis osalejate hinnangul on maaeluvõrgustiku üksusel innovatsiooni edendamisele keskmine mõju, mis võrreldes 2017. a kogutud hinnangu alusel ei ole muutunud (siis hinnati MAPP intervjuul mõju tagasihoidlikumaks võrreldes üldsuse teavitamisega maaelu arengukavast ja rahastamisvõimalustest ning sidusrühmade kaasamisega). Ühtlasi leiti, et innovatsiooni edendamist toetab väga hästi näidete levitamine.
- 489 Järeldame, et riikliku maaeluvõrgustiku tegevuse tulemusena on laiem üldsus ja võimalikud toetuse taotlejad teadlikud maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest. Maaeluvõrgustiku üksusel on tugev mõju laiema üldsuse ja võimalike toetuse saajate teavitamisele maaelu arengu poliitikast ja rahastamisvõimalustest, kuid keskmine mõju maaelu arengukava rakendamise kvaliteedi parandamisele ja innovatsiooni edendamisele (A150).

Soovitused

- Senisest enam tutvustada laiemale üldsusele MAK kõikide sihtvaldkondade seire- ja hindamistulemusi. Seire- ja hindamistulemustest on huvitatud toetuse jagajad, toetuse taotlejad, toetuse saajad ning laiem üldsus. Seire- ja hindamistulemuste levitamisega tõuseb MAK rakendamise kvaliteet.

5.4. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 22

COMMON EVALUATION QUESTION No 22 “To what extent has the RDP contributed to achieving the EU 2020 headline target of raising the employment rate of the population aged 20 to 64 to at least 75%?”

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa strateegia „Euroopa 2020” põhieesmärgi saavutamisele suurendada 20–64-aastaste inimeste tööhõive määra tasemeni 75%?

- 490 Hindamisküsimus ühtib Eestis kehtiva Konkurentsivõime kava Eesti 2020 eesmärgiga tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20–64 aastaks 2015 72%ni ja aastaks 2020 76%ni. Konkurentsivõime kavas märgitakse, et 2012. a oli vastav näitaja 72,1%. Käesoleva hindamisküsimuse all on vajalik hinnata MAK 2014–2020 panust tööhõivemäära suurendamisse.

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M2.1 (6A); M2.3 (6A); M4.2 (6A); M6.3 (6A); M6.4 (6A); Finantsinstrument (M4.2, M6.4) (6A),

Teisene sekkumine: M19.1 (6B); M19.2 (6B); M19.3 (6B); M19.4 (6B)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 22.1.-6A3 Loodud on töökohti.

Täiendavad HKd (siseriiklikud) on järgmised:

- 22.2.-6A5 Põllumajanduse ja metsamajanduse ettevõtete töötajate arvus on toimunud positiivsed muutused.

- 491 Tabel 43 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 43. Hindamisküsimuse nr 22 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	Ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
22.1.-6A3	C5 Tööhõive määr	enne-pärast, kirjeldav statistika. DiD	toimub vastavate sihtvaldkondade tulemuste agregeerimine	%	2013	2018	vastavate sihtvaldkondade andmed
	C11 Tööhõive struktuur			%	2013	2018	
	R21/T20 Toetatud projektide puhul loodud töökohad			Arv	NA	2018	
	A117 Loodud töökohtade jaotus tegevusalade lõikes (võimalusel bruto- ja netoväärtusena)			Arv	NA	2018	
	R22/T21 Rahavastiku osakaal, mis on kaetud arengukavaga			%	2013	2019	
	R24/T23 Leader toetatud projektide loodud töökohad			Arv	NA	2019	
			toetuste mõju ekstra-				

			poleeritakse makrotasandile				
22.2.-6A5	I14 Tööhõive määr maapiirkonnas			arv, %	2013	2019	
	T3 määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 14 kohase koolituse läbinud osalejate koguarv (1C).			Skaala	2013	2019	
	R3/T5 selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arengukava / investeeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks (2B).			Skaala	2013	2019	
	R4/T6 selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu (3A).			%	2013		
A120 Sektori tööhõive määr				%	2013		Statistikaamet

Kvalitatiivne meetod

492 Täiendavat infot koguti fookusgrupis ja paneeldiskusioonil osalenud isikute käest.

493 Meetod: Kvalitatiivne sisuanalüüs.

Andmelüüand, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

494 Probleemiks on ekstrapoleerimise meetodi kasutamine, kuna maapiirkonna ettevõtjate arv on suur, kuid MAK 2014–2020 meetmetest toetust saanud ettevõtjate arv on suhteliselt väike.

495 Uute töökohtade andmed on kogutavad intervjuu või küsitluse teel. Kahjuks kõik toetuse saajad ei soovi vastata, mistõttu hindaja peab tulemusi statistiliselt laiendama. Uute töökohtade loomise andmete kogumiseks viidi aastatel 2016–2018 läbi veebiküsitlus meetmetest 4.2, 6.4, 19.2 ja 19.3 toetust saanud ettevõtjate hulgas, kelle projektid olid lõpetatud. Toetuse saajatelt küsiti taotlemise ajal planeeritud töökohtade arvu, investeeringu tulemusena loodud uute töökohtade arvu, töökohtade soolist jaotust ja ametikohtade nimetusi. Vastavad näitajad ei hõlma säilitatud töökohti. Tulemusindikaatorite R21/T20 ja R24/T23 väärtused on arvatud kumulatiivselt (indikaatorite väärtuse leidmiseks loendatakse igal aastal lõpetatud projektide abil loodud töökohtade arv ning seejärel need summeritakse).

Vastus hindamisküsimusele

HK 22.1.-6A3 Loodud on töökohti; ja

HK 22.2.-6A5 Põllumajanduse ja metsamajanduse ettevõtete töötajate arvus on toimunud positiivsed muutused

- 496 MAK 2014–2020 meetmete sekkumiste tulemusena luuakse maapiirkondades põllumajanduse kõrval alternatiivseid tööhõivevõimalusi muutuvas majanduskeskkonnas vabanevale tööjõule. Senisest enam kasutatakse nii ettevõtluses kui ka elukeskkonna arendamisel ära kohalikul tasandil olemasolevad ressursid. Investeeringutoetuste ja mikroettevõtjate toetamisel on kaasnev mõju läbi konkurentsivõime suurendamise säilitada ja luua uusi töökohti. Tulemuseesmärkide täitmise hindamisel selgus, et sihtvaldkonna 6A eesmärki panustavate projektide puhul on perioodil 2016–2018 loodud kokku 257,6 uut täistööajale vastavat töökohta (ühine eesmärkindikaator T20), mis moodustas 2023. a sihttasemeks seatud 225 töökohast 114,5%. Kõikidest loodud töökohtadest on 89,7 töökohta (35%) loodud naistele ning 167,9 töökohta (65%) meestele. Lisaks on LEADER-meetme projektidega loodud kokku 592,5 uut täistööajale vastavat töökohta, mis MAK 2014–2020 seatud eesmärgist moodustab 211,6% (ühine eesmärkindikaatori T23 saavutatavaks väärtuseks aastaks 2023 on 280 uut töökohta). Ametikohtade lõikes loodi näiteks 2018. a meestele tegevjuhi, projektijuhi, mehhaaniku, töstukijuhi, elektrik, lukksepa, keevitaja, masinaoperaatori ja tiseri ametikohad. Naistele loodi kosmeetiku, projektijuhi, noorsootöötaja, juustumeistri, pagari ja klienditeenindaja ametikohad (indikaator A117). Seega võib järeldada, et lõpetatud projektide abil loodud uued töökohad aitavad kaasa tööhõive loomisele ja säilitamisele maapiirkonnas.
- 497 Statistikaameti andmetel moodustas 2013. aastal (baasaasta) maapiirkonna hõivatute arv (180,6 tuh isikut) kogu Eesti hõivatute arvust (596,6 tuh isikut) 30,3%. 2018. aastaks oli maapiirkonnas hõivatute osakaal suurenenud 31,2%ni. Loodud uute töökohtade arv maapiirkonna kogu hõivatute arvust moodustab 0,43%.
- 498 Aastal 2018 oli Statistikaameti andmetel Eesti maapiirkonnas hõivatud kokku 196,5 tuh inimest (15–64-aastased), mis on võrreldes 2013. a suurenenud 8,8%. Aastatel 2016–2018 lõpetatud projektide panus seisuga 31.12.2018 on kokku 850,1 uut loodud töökohta. Indikaatori I14 Tööhõive määr maapiirkonnas ekstrapoleerimiseks vaatleme täpsemalt tööhõive muutust ja MAKi panust (Tabel 44), kus on näha, et perioodil 2013–2018 vanusegrupis 15–64-aastased suurenes tööhõive 15,9 tuh isiku võrra (4,7%).

Tabel 44. Tööhõive muutus Eestis ja maapiirkondadele omastel tegevusaladel

15–64-aastased	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/2013	2018/2017
Hõivatud kokku, tuh	180,6	182,8	183,1	188,8	191,7	196,5	15,9	4,8
Tööhõive määr maa-asula, %	67,1	67,4	67,9	69,6	71,3	71,8	4,70	0,50
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, tuh	21,3	19,7	20,5	21,2	20,0	17,2	-4,1	-2,8
Töötlev tööstus, tuh	35,6	35,3	36,2	38,2	37,9	37,6	2,0	-0,3
Majutus ja toidlustus, tuh	5,8	6,5	6,4	5,5	6,6	7,2	1,4	0,6
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg, tuh	3,9	3,7	3,7	4,9	4,4	5,6	1,7	1,2

Allikas: Statistikaamet. Autorite koostatud

- 499 Maa-asulate tööhõivet mõjutas oluliselt põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegevusaladel, kus tööhõive vähenes 4,1 tuhande isiku võrra. Kuna MAK 2014–2020 mõju ilmneb eelkõige aastatel 2017 ja 2018 loodud töökohtade alusel, siis võtame arvesse muutuse eelkõige viimase kahe aasta võrdluses. Tabel 44 ilmneb, et tööhõive määr on suurenenud 2018/2017 võrdluses 0,5 PP, kuid ka viimastel aastatel on olnud negatiivne mõju põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegevusaladel. Kuna hindajal puudub täpne töökohtade jaotus

tegevusalade lõikes, siis kantakse loodud 850 uut töökohta üldkogumile üle jaotusega 50% töötlevas sektoris ja 25% majtuse ja toitlustuse ning samuti 25% töökohtadest kunst, meelelahutus ja vaba aeg tegevusvaldkonnas (Tabel 45). Arvutatakse MAK 2014–2020 netomõju tulenevalt tegevusalal toimunud muutusest.

Tabel 45. MAK 2014–2020 töökohtade indikatiivne jaotus tegevusalade lõikes ja netomõju

Loodud töökohtade jaotus	Brutomõju 2018, arv	Osakaal kogu hõivatute arvust 2018	MAK netomõju, arv
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	0	0.0%	-2800
Töötlev tööstus	404	1.1%	104
Majutus ja toitlustus	224	3.1%	224
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	222	4.0%	222
Kokku	850	8.1%	-2250

- 500 Tulemustest ilmneb, et MAK 2014–2020 töökohtade loomisel on positiivne mõju üksnes juhul kui ei võeta arvesse vähenevat tööhõivet põllumajanduse, metsamajanduse ja kalanduse tegevusvaldkonnas. Indikaatori I14 väärtus hõlmab siiski kõiki tegevusalasid ja seega leitakse maa-asulate tööhõive (196,5 tuh hõivatud isikut; hõivemäär 71.8%) alusel MAKi panus. Kuna MAK 2014–2020 hõlmatud tegevusaladel väheneb töökohtade arv, siis arvutame muutuse tööhõive määras. Vähenenud töökohad mõjutavad negatiivselt (0,82%) kogu maapiirkonna tööhõive määra (indikaatori I14 väärtus), mis ühtlasi on MAKi netomõju.
- 501 Vaadeldes tööhõive muutust Eestis, siis perioodil 2013–2018 on toimunud märkimisväärne positiivne muutus (kasv 62,2 tuhat hõivatut, Tabel 45). MAK 2014–2020 abil loodud ligikaudu 850 töökohta on olulised maapiirkonnas vähenenud hõivatute osakaalu võrdluses linnalise piirkonnaga, kuna uued töökohad aitavad tagada maapiirkonnas tööhõivet. MAK 2014–2020 sekkumise peamise tulemusena avaldub eelkõige maapiirkondades mitmekesise ettevõtlustegevuse tõus ja tööhõive tagamine olemasolevate ettevõtete arengu abil.
- 502 Indikaatorite R3/T5 (põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud investeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks) ja R4/T6 (selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/- organisatsioonide kaudu) näitajate suhe sihtasemesse on täitmas. Lõppkasusaaajate koguarv moodustab ligikaudu 20% põllumajandusega seotud majapidamiste koguarvust. Mistõttu tööhõive hoidmist toetatud ettevõtetes saab hinnata keskmiseks.

Soovitused

- Jätkata projektide rakendamist eesmärgiga luua uusi töökohti, kuna seni loodud töökohad ei kata tööhõive määra langust maapiirkonnas.

5.5. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 23

COMMON EVALUATION QUESTION No 23 „To what extent has the RDP contributed to achieving the EU 2020 headline target of investing 3% of the EU’s GDP in research and development and innovation?“

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa strateegia „Euroopa 2020” põhieesmärgi saavutamisele investeerida 3 % ELi SKPst teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni?

- 503 Hindamisküsimus ühtib Eestis kehtiva Konkurentsivõime kava Eesti 2020 eesmärgiga saavutada teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni investeeringute tasemeks 3% SKPst. Käesoleva hindamisküsimuse all on vajalik hinnata MAK 2014–2020 panust teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni suurendamisse.

Hinnatavad meetmed

Sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M1.1–1.3 (2B); M1.1–1.3 (3A); M1.1–1.3 (4); M1.1–1.3 (5B); M1.1–1.3 (5C); M1.1–1.3 (5D); M1.1–1.3 (5E); M2.1–2.3 (2A); M2.1–2.3 (2B); M2.1–2.3 (3A); M2.1–2.3 (3B); M2.1–2.3 (4); M2.1–2.3 (5A); M2.1–2.3 (5B); M2.1–2.3 (5C); M2.1–2.3 (5D); M2.1–2.3 (5E); M2.1–2.3 (6A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (2A); M16.4 (3A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (5C)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 1A; 1B

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 23.1 Investeeringud R&D valdkonda on suurenenud;
- 23.2 Innovatsiooni on edendatud.

- 504 Tabel 46 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 46. Hindamisküsimuse nr 23 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
23.1	T1 % määrase (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohastest kuludest seoses maaelu arengu programmi kogukuludega	kirjeldav statistika	arvutatakse M1, M2 ja/või M16 välja makstud projektid/tegevused sõltumata	%	NA	2018	PRIA
	A160 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusse osakaaluna SKPst	enne-pärast, kirjeldav statistika	projekti lõpetamise tasemest	%	NA	2018	PRIA ja statistikaamet
	A161 Eesti riigisisese kogukulutused teadus- ja arendustegevusele sisemajanduse koguprodukti (SKP) suhtes	kirjeldav statistika, aegrida		%	2013	2017	Statistikaamet, Teadusagentuur
23.2	T2 Koostöömeetme raames (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 35) toetatud koostööprojektide	kirjeldav statistika	arvutatakse M16 projektide põhiselt	tk	NA	2018	PRIA

	(rühmad, võrgustikud, klastrid, pilootprojektid jne) koguarv						
	A162 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina MAK kogukuludest	kirjeldav statistika	M1, M2, M16 (M19) analüüsi teostatakse Eesti Teadusagentuuri kogumiku „Eesti teadus 2019“ hinnangute abiga.	%	NA	2018	PRIA
	A163 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina riigisisestest kogukulutustest teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile	kirjeldav statistika		%	NA	2018	PRIA, Statistikaamet
	O24 Maaeluvõrgustiku tegevuste arv, mis on seotud innovatsiooni edendamise	kirjeldav statistika	kirjeldatakse innovatsioonivõrgustiku tegevusi	arv	NA	2018	PMK seireandmed

Kvalitatiivne meetod

- 505 Andmete ristvõrdlemisel kasutati hindamisküsimuse 30 vastamiseks korraldatud fookusgrupi analüüsi.

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 506 Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni definitsioon ei ole taotlejatele teada ning ka EL suunised innovatsiooni hindamiseks²⁰ jätavad erinevaid valikuvariante. MAK 2014–2020 panuse hindamisel kasutas hindaja erinevate meetmete ja eelmise programmiperioodi andmeid, sh arvutas panuse ka innovatsiooni kaudselt edendavate meetmete abil.

Vastus hindamisküsimusele

- 507 Teadus- ja arendustegevuse defineerimine on sama keerukas kui innovatsiooni defineerimine. Laiemas mõttes saab teadus- ja arendustegevuse liigitada kolme alagruppi: alusuuringud, rakendusuuringud ning katse- ja arendustööd. Statistiliselt kogutakse andmeid nii teadustöödele kui ka inimressurssi tehtud investeeringute kohta. Ettevõtete majandusnäitajate koondamisel innovatsiooni valdkonnas ei erista loodus- ega põllumajandusteadusi, valdkondlik eristamine on võimalik vaid avaliku sektori panuse puhul.
- 508 Strateegia „Teadmistepõhine Eesti²¹“ kohaselt pidanuks teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamine riigi ja kohalikust eelarvest olema tõusnud 1%ni 2015. a ja edaspidi jääma samale tasemele, see ootus ei ole siiski täitunud. Eesti Teadusagentuuri hinnangul²² on põhjusteks kiiret majanduskasvu mitteametav finantseerimine ning riigipoolse rahastamise jätkuvalt väga suur toetumine Euroopa Liidu struktuurivahenditele. Kuna struktuurivahendite finantseerimisperioodi vahetusega tekib meetmete käivitamisel pea möödapääsmatu ajakadu,

²⁰ EUROOPA KOMISJON – põllumajanduse ja maaelu peadirektoraat – üksus C.4 (2017): Suunised. Innovatsiooni hindamine maaelu arengu programmides 2014-2020.

²¹ Eesti teadus- ja arendustegevuse ning Innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti“. (2014). Haridus- ja teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eesti_est.pdf (08.05.2019, lk 21)

²² Eesti teadus 2019 (2018) Eesti Teadusagentuur. https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2019/03/Eesti_teadus_2019_veeb.pdf (08.05.2019, lk 10)

langeb sellest allikast finantseeritav osa TA kulutustes oluliselt. Kui struktuurivahenditest finantseeritavate suurte infrastruktuuriobjektide rahastamise ebaühtlus aastate lõikes on paratamatu (konkurssidega valikumehhanismid), siis teadlaste töökohtadega seotud tegevuste rahastuse muutused teevad teadussüsteemi ebastabiilseks. Võrreldes 2010. aastaga on loodusteaduste rahastamine kasvanud 1,1 korda, tehnikateaduste osa vastavalt 1,6 korda, põllumajandusteaduste rahastus on samal tasemel.

- 509 MAK programmdokumendis on analüüsitud, et põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse rakendusvaldkonda oli riik aastaks 2012 võrreldes eelmiste aastatega märgatavalt rohkem toetanud (16 mln €). Kui avaliku sektori TA kulutuste osakaal 2017. a moodustas SKPst aastal 0,66% (erasektori panus 0,63%), siis sellega võrreldes on MAK planeeritav osakaal teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni märkimisväärne (T1 eesmärk 4,37%). Lähtuvalt innovatsiooni ja koostöö ning teadmuste baasi arendamise indikaatorist T1 võeti HK vastamisel aluseks meetmed M1, M2 ja M16. 2018. a lõpuks oli tehtud innovatsiooni toetavatest meetmetest väljamakseid 8,9 mln €, sh innovatsiooniklastrite tegevuste elluviimiseks ning uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamiseks summas 2,8 mln €.
- 510 Eesmärkindikaatori T2 (koostööprojektide arv) sihtväärtus 2023. a on 17 taotlust. Koostöömeetmes oli 2018. a lõpuks esitatud 125 taotlust, millest rahuldati 37,6% (47 taotlust) ning väljamakseid on saanud 32 taotlust, seega on sihttase ületatud. Ajaliselt jõuti sihtväärtuseni kiirelt (aasta 2016 lõpuks oli taotluseid rahuldatud 24). Koostöömeetme tegevused panustasid peamiselt sihtvaldkonda 2A, innovatsioonivaldkonna fookusgrupis osalejad hindasid, et projektide mõju on siiski palju ulatuslikum.
- 511 EL suunised innovatsiooni hindamiseks²³ sisaldavad soovitusi kaasata innovatsiooni hindamisse ka LEADER-tüüpi meede (M19). Selle meetme allmeetmete, kohalike strateegiate rakendamine (M19.2) ning koostöö (M19.3) puhul on uuenduslikeks märgitud taotlustele tehtud väljamakseid 18,4 mln € ulatuses (80,3% allmeetmete väljamaksetest). Uuenduslike tegevusi on ellu viidud enamasti sotsiaalsete projektidena, aga ka maaturismi, kohaliku toidu ja puidutöötlemise valdkonnas.

HK 23.1 Investeeringud teadus- ja arendustegevuse valdkonda on suurenenud

- 512 MAK 2014–2020 perioodi innovatsiooni edendamise eelarvet on võimalik võrrelda MAK 2007–2013 perioodi sarnaste meetmete väljamaksetega. MAK 2007–2013 analoogsete meetmete osakaal moodustas 1,69% kogu programmi eelarvest, sellel MAK perioodil on eelarve märgatavalt suurenenud (tabel 47²⁴), moodustades 4,41% kogu perioodi eelarvest. Lisaks meetmete eelarvete suurenemisele on lisandunud kaks selgelt innovatsioonile suunatud tegevust: innovatsiooniklastrid ning EIP rahvusvahelised innovatsiooniprojektid.

²³ EUROOPA KOMISJON – põllumajanduse ja maaelu peadirektoraat – üksus C.4 (2017): Suunised. Innovatsiooni hindamine maaelu arengu programmides 2014-2020.

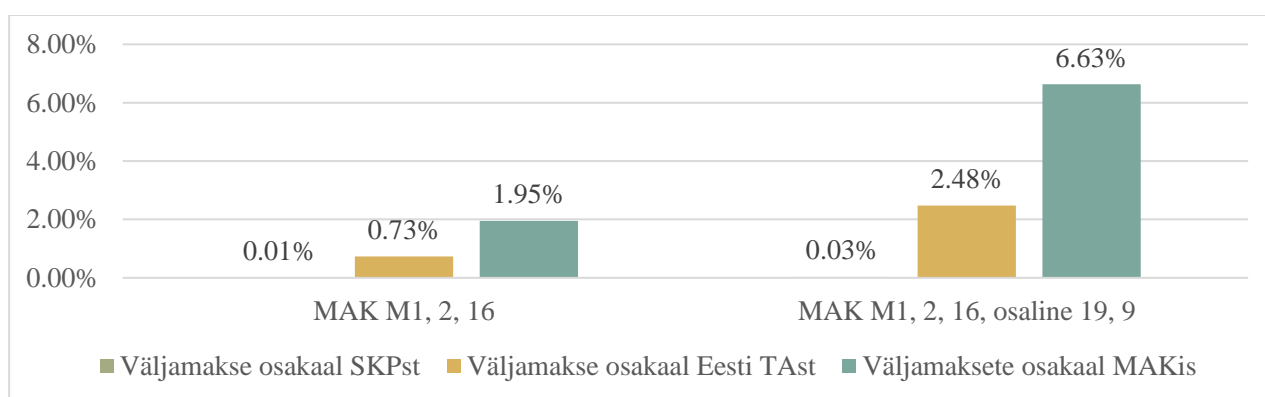
²⁴ Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet. Maaelu arengukava 2007–2013 2015. aasta PRIA seirearuanne (2016)

Tabel 47. Perioodide 2007–2013 ja 2014–2020 võrdlusena innovatsiooni edendavad meetmed

Meede perioodil 2007–2015	Välja makstud toetuse summa seisuga 31.12.2015, €	Meetme eelarve perioodil 2014–2020	Välja makstud toetuse summa seisuga 31.12.2018, €	Meede perioodil 2014–2020
M1.1 - Koolitus- ja teavitustegevused	3 401 038	14 500 000	3 159 298	M1 - Teadmussiire ja teavitus
M1.3 - Nõuandesüsteemi ja teenuste toetamine	5 039 618	8 600 000	2 493 001	M2 - Nõustamisteenused, põllumajandusettevõtete juhtimis- ja asendusteenused
M1.6.3 - Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine	2 940 780	4 000 000	452 172	Allmeede 16.4 – Lühikesed tarneahelad ja kohalike turgude arendamine
M1.7 – Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine	4 541 616	16 700 000	2 766 055	M16 - Koostöö (v.a M16.4)
Innovatsiooni edendavad meetmed kokku	15 923 053	43 800 000	8 870 526	Suutlikkuse arendamise meetmed kokku

513 Hindamistulemustes 2017. a esitati, et MAK 2014–2020 panus innovatsiooni ja teadmistebaasi arendamisse on tagasihoidlik programmi käivitamise tõrgete tõttu koostöömeetme (M16) osas. 2018. a lõpuks oli koostöömeetmes rahuldatud 47 projektist lõpetatud seitse. Toetus oli määratud 60,6% ulatuses eelarvest ja väljamakseid tehtud 15,5% ulatuses, mis on keskmine, arvestades projektide elluviimise pikaajalisust (4–5 aastat). Innovatsiooniklastri (M16.0) ning Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise (M16.2/16.1) allmeetmete osas oli toetust määratud 10,0 mln eurot ehk 59,9%, väljamakseid on tehtud 16,6% ehk 2,8 mln eurot.

Kolme innovatsiooni edendamise meetme (M1, M2 ja M16) arvutuslik väljamaksete osakaal moodustab 0,009% SKPst. Eesti riiklikud kulutused teadus- ja arendustegevusele moodustasid 2017. a 1,29% SKPst (M16.0 ning 16.2/16.1 osakaal moodustab 0,012% SKPst). Vahehindamise käigus korraldatud innovatsioonitegevuste fookusgrupis osalejad olid veendunud, et innovatsiooni mõjutavad oluliselt ka LEADER-tüüpi meede (M19) ning tootjarühmade toetus (M9). Viie meetme (M1, M2, M16, M19 uuendusprojektid ja M9) osakaal moodustab 0,03% SKPst. (Joonis 15).

Joonis 15. MAK meetmete innovatsioonile suunatud kulutuste osakaal SKPst, Eesti teadus- ja arendustegevuse kulutustest ning MAKi väljamaksetest

514 Kahjuks puuduvad hindajal arvulised andmed muutuste analüüsimiseks aastate lõikes ning osakaalude leidmiseks kasutati meetmete kumulatiivset väljamakset nelja MAK 2014–2020 rakendamise aasta kohta, mille alusel leiti aasta aritmeetilist keskmine.

HK 23.2 Innovatsiooni on edendatud

515 Kolme innovatsioonimeetme (M1, M2 ja M16) väljamaksete osakaal moodustab 2,48% Eesti kulutustest teadus- ja arendustegevusele. Arvestades innovatsioonitegevuste fookusgrupis osalejate hinnangut, et innovatsiooni edendavad ka mitmed investeeringumeetmed, moodustas viie innovatsiooni toetava meetme (M1, M2, M16, M19 uuendusprojektid ja M9) osakaal Eesti kulutustest teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile 9,9%. Kolme innovatsioonimeetme (M1, M2 ja M16) väljamaksete osakaal moodustab 1,95% MAK väljamaksetest, viie innovatsiooni toetava meetme (M1, M2, M16, M19 uuendusprojektid ja M9) osakaal moodustas MAK kogukuludest 6,63%. (Tabel 48)

Tabel 48. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikas

Indikaator	Vastus	Allikas
T1 % määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohastest kuludest seoses maaelu arengu programmi kogukuludega	0,89%	PRIA
A160 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusse osakaaluna SKPst	0,009% (M1, M2, M16)	PRIA ja statistikaamet
A161 Eesti riigisisised kogukulutused teadus- ja arendustegevusele sisemajanduse koguprodukti (SKP) suhtes	1,29%	Statistikaamet, Teadusagentuur
T2 Koostöömeetme raames (määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 35) toetatud koostööprojektide (rühmad, võrgustikud, klastrid, pilootprojektid jne) koguarv	32	PRIA
A162 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina MAK kogukuludest	M1, M2, M16 väljamakset moodustavad 1,95% MAK väljamaksetest	PRIA
A163 MAK kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina riigisisestest kogukulutustest teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile	0,73% (M1, M2, M16)	PRIA, Statistikaamet

516 Koostöömeetmes oli 2018. a lõpuks esitatud 125 taotlust, millest rahuldati 37,6% (47 taotlust). Taotluste planeeritust suurem arv tuleneb allmeetmete 16.0 ja 16.1/16.2 ümberkujundamisest perioodi jooksul ning eesmärgi suurust vastavalt ei korrigeeritud. Lisaks oli LEADER-tüüpi meetmes väljamakseid tehtud 1225 uuenduslikuks nimetatud projektile (78,0% kõigist M19.2 ja M19.3 raames esitatud projektidest).

Soovitused

- Koondada ning avaldada põllu- ja maamajanduse valdkonnas teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonile tehtud kulutuste statistika iga kalendriaasta kohta vähemalt Maaeluministeeriumi veebilehel.
- Teha pingutusi, et riiklik statistika kajastaks teadus- ja arendustegevuse kulutuste mahu põllumajandusteaduste valdkonnas ka erasektori puhul, sh koguks põllumajanduslike ettevõtete innovaatiliste tegevuste näitajaid.

5.6. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 24

COMMON EVALUATION QUESTION No 24 „To what extent has the RDP contributed to climate change mitigation and adaptation and to achieving the EU 2020 headline target of reducing greenhouse gas emissions by at least 20% compared to 1990 levels, or by 30% if the conditions are right, to increasing the share of renewable energy in final energy consumption to 20%, and achieving 20% increase in energy efficiency? “

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele ning strateegia „Euroopa 2020” põhieesmärgi saavutamisele vähendada kasvuhoonegaaside heidet 1990. a tasemega võrreldes vähemalt 20% või sobivate tingimuste korral 30% ning suurendada taastuvate energiaallikate osakaalu meie energia lõpptarbimises 20%-ni ja energiatõhusust 20%-ni?

- 517 Hindamisküsimus ühtib Eestis kehtiva konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärgiga mitte suurendada KHG heidet 2020. a üle 11% võrreldes 2005. a tasemega. Eesti kliimapoliitika põhialused aastani 2050 seab pikaajaliseks sihiks vähendada aastaks 2050 Eestis kasvuhoonegaaside heidet 80% võrreldes 1990. a tasemega, mis tähendab kasvuhoonegaaside heite kahanemist 9 mln CO₂ ekvivalendini 2050. a. Eesti eesmärk on suurendada taastuenergia osakaalu energia lõpptarbimises 25%ni aastaks 2020, mis eeldab muutusi kõikides sektorites. Energiatõhususe suurendamise mõju eeldatakse energia lõpptaseme säilimise kaudu 2010. a tasemel, mis oli 2812 kTOE. Vastasel korral suureneks energiatarbimine 2020. a 3248 kTOE mahuni. Käesoleva hindamisküsimuse all on vajalik hinnata MAK 2014–2020 panust kasvuhoonegaaside vähenemisse, taastuenergia kasutusele võtmisse ning energiatõhususe suurendamisse.

Hinnatavad meetmed

Sekkumine: M1.1–1.3 (5B); M2.1 (5B); M2.3 (5B); M4.2 (5B) ; M1.1–1.3 (5C); M2.1 (5C); M2.3 (5C); Finantsinstrument (M6.4) (5C); M8.6 (5C); M16.0, M16.2, M16.3, 16.5, M16.9 (5C); M1.1–1.3 (5D); M2.1 (5D); M2.3 (5D); M4.1 (2A); M10.1.1 (P4); M10.1.2 (P4); M10.1.4 (P4); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 4B, 4C, 5B; 5C; 5D

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 24.1-4C1 Mulla majandamine on paranenud;
 - 24.2-5B1 Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses on kasvanud;
 - 24.3-5C1 Taastuenergia toodang on kasvanud;
 - 24.4-5C4 Kliimamuutusi tekitavate kasvuhoonegaaside ja energia tarbimist on leevendatud taastuva energia kasutuselevõtmisega ning põllumajanduse, metsanduse ja toiduainete sektorit on kohandatud;
 - 24.5-5D1 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide on vähenenud.
- 518 Tabel 49 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 49. Hindamisküsimuse nr 24 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
	Sihtvaldkondade 4B, 4C, 5B, 5C; 5D HKde seosed ühiste eesmärk- (R14–R18) ja tulemusindikaatoritega (T15–T18), nende metoodikad ja allikad on kirjas vastavate hindamisküsimuste 12, 13, 14 juures						
24.5-5D1	I07 Kasvuhoonegaaside emissioonid põllumajandusest	mikrotasandi tulemuste ekstrapoleerimine makrotasandile	leitakse käesoleva perioodi indikaatori väärtus (kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi) ning leitakse MAK taotlemisega indikaatori osakaal taotlemiseta indikaatorist	%	NA	2017	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur ja inventuuriaruanne 2019 (emissioonifaktorid: CH4, N2O)
24.3-5C1	C43 Taastuvenergia tootmine põllumajanduses ja metsanduses	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodieelsest väärtusest.	kTOE , %	2013	2016	Eurostat
	A170 Taastuvenergia osakaal energia lõpptarbimises	enne ja pärast	leitakse indikaatori protsendipunkti muutus võrreldes perioodieelse väärtusega.	%	2013	2017	Eurostat Europe Targets 2020
24.4-5C4	A171 Taastuvenergia osakaal põllumajandusest ja metsandusest taastuvenergia kogu-tootmisest	kirjeldav statistika	esitatakse indikaatori väärtus	%	2010	2016	<i>Primary energy production of renewable energy from agriculture and forestry and share to total energy production (kTOE, %), 2010, EU-27 new.png</i>
24.2-5B1	A172 Energia efektiivsuse kasv (%)	enne ja pärast	esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus	kTOE , %	2013	2017	Eurostat [nrg_ind_eff] (Energy efficiency) Europe 2020 Targets
	C44 Energia-kasutus põllumajanduses,	enne-pärast, kirjeldav statistika	leitakse indikaatori väärtuse muutus	kTOE , %	2013	2016	Eurostat [nrg_100a] (Simplified energy balances - annual data)

	metsanduses ja toidutööstuses		protsentuaalselt perioodieelsest väärtusest				
24.3-5C1	A173 Otsene energiakasutus KPM ha kohta	enne ja pärast		TOE KPM ha, %		2016	Eurostat, <i>Agri-environmental indicator - energy use</i>
24.5-5D1	C45 Muutus kasvuhoonegaaside emissioonis põllumajandusest (t CO ₂ ekvivalenti)	enne-pärast, kirjeldav statistika		%	2013	2016	<i>Greenhouse gas emissions from agriculture</i> (source: EEA) [aei_pr_ghg]
	A174 KHG emissiooni osakaal (%) võrreldes 1990 tasemetega	enne-pärast	leitakse indikaatori protsendipunkti muutus võrreldes perioodieelse väärtusega.	%	1990	2017	<i>Europe 2020 Targets</i>
	A175 Ammoniaagi emissioonid põllumajandusest		esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodieelsest väärtusest.	kt, %		2015	Eurostat, <i>Agri-environmental indicator - ammonia emissions</i>
4B1	I11 Vee kvaliteet toitaine bilanss (GNB-N)	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatorit A51					

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 519 Ühise kontekstindikaatori C44 väärtus iseloomustab MAK 2014–2020 piirkonnas toimuvat energiakasutust põllumajanduses, metsanduses ja toiduainetööstuses. Indikaatori väärtus jaguneb põllumajanduse, toiduainetööstuse ja metsamajanduse kohta, mistõttu on võimalik sektoreid võrrelda. Hindamisküsimustele vastamisel puudusid nii Eurostatis kui ka Statistikaametis 2018. a andmed taustindikaatori C44 kohta ning viimased andmed pärinevad 2016. a.

Vastus hindamisküsimusele

HK 24.1-4C1 Mulla majandamine on paranenud

- 520 Mulla orgaanilise aine seisundi muutus oli taustindikaatori analüüsil positiivne, kuid täpsema ja esinduslikuma valimiga lisaindikaator näitas vastupidist tulemust. Selle põhjuseks on eeskätt asjaolu, et taustindikaator hõlmab ka rohumaadega kaetud pinda, kuid lisaindikaator vaid põllumaid. Seega toimub põllumaadel aeglane orgaanilise aine sisalduse ja varu vähenemine, kuid põllumajandusmaal üldiselt on seisund pigem paranev rohumaade arvel.

- 521 Turvasmuldade osatähtsus põllumaadel väheneb aeglaselt, mille tagajärjel suudame pidurdada orgaanilise aine vähenemist neis muldades. Mullakaitse meetmega hõlmatud erodeeritud muldade pindala suureneb, mis on positiivne tendents erosiooniohu vähendamisel.
- 522 Lämmastiku võimalik ülejääk põllumajandusmaal oli 2015. a 22 kg/ha aastas. Võrreldes referentsaastatega 2011–2014 vähenes ülejääk 4,25 kg/ha e 16,19% võrra. Selline mõõdukas lämmastiku ülejääk ei ohusta keskkonda. Taluvärava bilansi uuringute andmetel oli MAK meetmel positiivne mõju nii N- ja P-bilansile kui ka mineraalväetiste kasutamisele.

HK 24.2-5B1 Energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetööstuses on kasvanud

- 523 2016. a moodustas otsene energiakasutus põllumajanduses, metsanduses ja toiduainetööstuses 194,4 kTOE, mis moodustas 7,0% energia lõpptarbimisest. Energia lõpptarbimine jagunes toiduaine tööstuse ning põllumajanduse ja metsanduse vahel suhtena 34,5% ja 65,5%. Põllumajanduses ja metsanduses moodustas 2016. a otsene energiakasutus 127,3 kTOE (C44) ning toiduainetööstuses 67,1 kTOE, mis moodustasid vastavalt 4,6% ja 2,4% energia lõpptarbimisest. Võrreldes algtasemega on otsene energiakasutus põllumajanduses ja metsanduses suurenenud 16,3%. Kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna moodustas otsene energiakasutus põllumajanduses ja metsanduses 2016. a 0,11 TOE (A173), kasv võrreldes algtasemega 10,9%. Energiakasutuse tõhustamise väärtuseks põllumajanduses ja toiduainetööstuses maaelu arengu programmi raames toetust saanud projektide puhul oli 14,1% (M4.2.2 sekkumisena).

HK 24.3-5C1 Taastuenergia toodang on kasvanud

- 524 Taastuenergeetika areng Eestis on viimastel aastatel olnud tõusval teel. Eesti taastuenergia potentsiaal avaldub eeskätt bioenergiel baseerivas elektri ja soojuse koostootmises ning tuuleenergiast. Samuti arendatakse väikesemahulist hüdroenergeetikat ning levib kiiresti päikesepaneelide kasutuselevõtt. Kokkuvõttes kujunes taastuenergia osakaal lõpptarbimises aasta 2016 suuremaks, kui planeeriti. „Eesti taastuenergia tegevuskavas aastani 2020“ prognoositi taastuenergia osakaaluks 2016. a 23,7%, tegelikkuses moodustas taastuenergia osakaal lõpptarbimises 29,2% (A170). Võrreldes 2013. a on energia lõpptarbimine Eestis õli ekvivalendis arvestatuna vähenenud 7,2% (A172).
- 525 Võrreldes 2013. a on taastuenergia osakaal lõpptarbimises kasvanud 3,8% (A95). Kogu taastuenergia toodang oli 2016. a Eestis 1460 kTOE, millest põllumajandussektori osakaal oli ligikaudu kTOE ehk 0,3% ja metsandussektori osakaal 1395,8 kTOE ehk 95,5% (C43). Algtasemega võrreldes on taastuenergia toodang põllumajanduses ja metsanduses kasvanud 45,6%. Taastuenergia osakaal põllumajandusest ja metsandusest taastuenergia kogutootmisest moodustas 2016. a 95,8% (A171), mis on võrreldes 2010. a 1,5% vähem. Metsandussektori taastuenergia toodangu aasta keskmine kasv aastatel 2011–2016 oli 8,3%.

HK 24.4-5C4 Kliimamuutusi tekitavate kasvuhoonegaaside ja energia tarbimist on leevendatud taastuva energia kasutuselevõtmisega ning põllumajanduse, metsanduse ja toiduainete sektorit on kohandatud

- 526 MAK 2014–2020 rakendatud meetmed mõjutavad osaliselt üleminekut vähese CO₂-heitega majandusele. Investeeringute teostamisel ja pindalapõhiste toetatavate tegevuste juures jälgitakse tõhusamat tehnoloogia kasutamist ning ressursitõhususe suurendamist. Tulemuseks vähenevad või hoitakse stabiilsena kasvuhoonegaaside heitkogused. MAK 2014–2020 on programmeeritud prioriteet 5 alla kuuluvad sekkumisvaldkonnad läbi meetmete teisese mõju kaudu, mis tähendab kaudsemat mõju kasvuhoonegaaside emissiooni.

Kuna primaartootmine (põllumajandus, metsamajandus ja kalandus) tagab taastuva bioressursi tootmise, mis võimaldab jätkusuutlikku majandust (biomajandust) ja toiduga varustatust, siis seni tehtud edusammud tagavad säästliku arengu ja majandamise. Kokku aastatel 2006–2018 hinnati toetatud projektide alusel toodetud taastuenergia mahuks 471,4 TOE.

HK 24.5-5D1 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide on vähenenud

527 Põllumajanduslikust maakasutusest tulenev põllumaa ja rohumaa koguemissioon oli 2017. a 274,4 kt CO₂ ekvivalendina ja sellest 99,5 % moodustas CO₂ heide. MAK toetustega kaetud pinnast pärinev kasvuhoonegaaside heide moodustas kogu kasvuhoonegaaside heitmest 68,3%, seejuures CO₂ heitmest 59,2%, CH₄ heitmest 14,6% ja N₂O heitmest 66,2%.

Põllumajandusmaa pindala suurenes vaadeldaval perioodil 4% ning loomühikute arv vähenes 11%, Kasvuhoonegaaside emissioon suurenes perioodi jooksul 1,24% võrra, ulatudes 2017. aastal 1364 kt CO₂ ekvivalendis väljendatuna. Põllumajanduse osa kasvuhoonegaaside koguheitest moodustas 8,59% ja näitaja suurenes perioodil jooksul 1,65% võrra. Võrreldes 1990. a tasemega on KHG emissioon vähenenud 48,9% ning ammoniaagi emissioon põllumajandusest 11 kilotonnini ehk 49,4%.

Soovitused

- Mõju energiakasutusele on soovitatav hinnata pärast 2020. a, mil üle 75% projektidest on ellu viidud.
- Süsinikuemissiooni vähendamiseks tuleks suurendada MULD meetmega liitunud pinda.
- Oluline on säilitada rohumaa pindala.

5.7. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 25

COMMON EVALUATION QUESTION No 25 „To what extent has the RDP contributed to achieving the EU 2020 headline target of reducing the number of Europeans living below the national poverty line?“

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa strateegia „Euroopa 2020“ põhieesmärgi saavutamisele vähendada allpool riiklikku vaesuspiiri elavate eurooplaste arvu?

- 528 Hindamisküsimus on seotud Euroopa 2020 prioriteediga: Kaasav majanduskasv: sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse tagamise kõrge tööhõivega majanduse edendamine.
- 529 Hindamisküsimus ühtib Eestis kehtiva Konkurentsivõime kava Eesti 2020 eesmärgiga vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid. Aastal 2010 oli suhtelise vaesuse määr pärast sotsiaalseid siirdeid 17,5%. Vaesuspiiri tõus tööhõive ja sissetulekute suurenemise tulemusena tõstis suhtelise vaesuse määra 21,6%ni 2014. a. Aastal 2015 oli suhtelise vaesuse määr 21,7% ja 2016. a langes 21,1%ni.

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1 (2A); M1.1 (2B); M1.1 (3A); M2.1 (2A); M2.3 (2A); M4.1 (2A); M4.3 (2A); M6.3 (2A); M16.0 (2A); M16.2 (2A); Finantsinstrument (M4.1) (2A); M1.1–1.3 (3A); M2.1 (3A); M2.3 (3A); M3.1 (3A); M3.2 (3A); M14.1 (3A); M4.2 (3A); M9.1 (3A); M16.4 (3A); Finantsinstrument (M4.2) (3A); M2.1 (6A); M2.3 (6A); M4.2 (6A); M6.3 (6A); M6.4 (6A); Finantsinstrument (M4.2, M6.4) (6A); M19.1 (6B); M19.2 (6B); M19.3 (6B); M19.4 (6B)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 2A; 2B; 3A; 6A; 6B

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 25.1 Arengukava meetmete ülesehitus ja sünergia on aidanud kaasa maapiirkondade vaesuse vähendamise ja sotsiaalse kaasamisega seotud põhivajaduste tagamisele;
 - 25.2 Arengukava meetmete rakendamise süsteem on toetanud (kulude abikõlblikkus, valikukriteeriumid) vaesuse leevendamist;
 - 25.3 Arengukava meetmete rakendamisega on vähenenud suhtelises vaesuses elavate maapiirkonna inimeste arv.
- 530 Tabel 50 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 50. Hindamisküsimuse nr 25 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref aasta	MAKi aasta	
25.1-25.3	I15 Suhteline vaesus maapiirkonnas	enne-pärast, kirjeldav statistika.	ühise mõjuindikaatori I15 arvutamisel kasutatakse pt 3.1.4 esitatud hindamise metoodikat.	%	2013	2016	Statistikaamet
	R1/T4 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi	DiD			2013	2018	Vastavalt otseselt tulemusnäitajaga seotud sihtvaldkonnale meetmete tulemused

raames toetust ümberkorraldamise ja moderniseerimise investeeringuks (2A)		<p>Ühiste tulemusindikaatorite R1-R4 ja R21-R24 arvutamisel kasutatakse pt 3.1.3 esitatud meetodikat.</p> <p>Analüüsi käigus toimub indikaatorite tulemuste ekstrapoleerimine makrotasandile.</p> <p>Analüüsi kaasatakse hindamisküsimuse 22 vastus.</p> <p>Andmeid võrreldakse maapiirkondade AROPE numbritega</p>				PRIA, FADN, äriregister
R2 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangus aasta tööühiku kohta (ATÜ) (2A)			2013	2018		
R3/T5 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arengukava / investeeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks (2B)			2013	2018		
R4/T6 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu (3A)			2013	2018		
R21/T20 Toetatud projektide puhul loodud töökohad	arv		NA	2018	PRIA, PMK veebiküsitlus	
R22/T21 Rahavastiku osakaal, mis on kaetud arengukavaga	%		2013	2018		
R23/T22 Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saab kasu täiustatud teenuste/taristust (6B)			2013	2018		

	R24/T23 LEADER toetatud projektide loodud töökohad			arv	NA	2018	
--	--	--	--	-----	----	------	--

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

531 Ei esinenud.

Vastus hindamisküsimusele

HK 25.1 Arengukava meetmete ülesehitus ja sünergia on aidanud kaasa maapiirkondade vaesuse vähendamise ja sotsiaalse kaasamisega seotud põhivajaduste tagamisele

- 532 Vaesuse vähendamisele ja sotsiaalsele kaasamisele maapiirkonnas aitasid kaasa 3 prioriteedi 5 sihtvaldkonda panustavad meetmed. Prioriteedi 2, mille eesmärk on põllumajandusettevõtete elujõulisuse ja kõigi põllumajandusvormide konkurentsivõime parandamine kõigis piirkondades ning uuenduslike põllumajandustehnoloogiate ja metsade säästva majandamise edendamine, toetasid vaesuse vähendamist ja sotsiaalset kaasamist sihtvaldkonda 2A ja 2B panustavad meetmed. Sihtvaldkonda 2A panustavate meetmete tulemusel sai maaelu arengukava raames investeringutoetust ümberkorraldamisse ja moderniseerimisse 3,48% põllumajanduslikest majapidamistest (R1/T4, 2016. a lõpu seisuga oli vastav näitaja 0,86%). 2018. a muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangus aasta tööühiku kohta (ATÜ) oli 8905 € (R2). Sihtvaldkonda 2B panustavate meetmete tulemusel investeeris noorte põllumajandustootjate jaoks 1,79% põllumajanduslikest majapidamistest (R3/T5, 2016. a lõpu seisuga oli vastav näitaja 0,0%). (Tabel 51)
- 533 Prioriteedi 3, mille eesmärk on toiduahela korraldamine, sh põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise, loomade heaolu ja riskijuhtimise edendamine põllumajanduses, toetasid vaesuse vähendamist ja sotsiaalset kaasamist sihtvaldkonda 3A panustavad meetmed. Sihtvaldkonda 3A panustavate meetmete tulemusel sai toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide kaudu 1,31% põllumajanduslikest majapidamistest (R4/T6, 2016. a lõpu seisuga oli vastav näitaja 0,97%). (Tabel 51)

Tabel 51. Hindamiskriteeriumile vastavad indikaatorite väärtused ja andmeallikad

HK	Indikaator	Vastus	Andme-allikad
25.1-25.3	I15 Suhteline vaesus maapiirkonnas	Maa-asulas: 22,4% (2016) Maalises asustuspiirkonnas: 27,8% (2017)	Statistikaamet
	R1/T4 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad maaelu arengu programmi raames toetust ümberkorraldamisse ja moderniseerimisse investeerimiseks (2A)	3,48% (arvutatud üksnes M4.1 alusel)	Vastavalt otseselt tulemusnäitajaga seotud sihtvaldkonnale meetmete tulemused PRIA, FADN, ärireister
	R2 Muutus toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangus aasta tööühiku kohta (ATÜ) (2A)	8905,00 € (eelduseks toetust saanud moderniseeritud ettevõtete sihttase 807)	

R3/T5 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes on teinud maaelu arengu programmi toetusel ettevõtte arengukava / investeeringuid noorte põllumajandustootjate jaoks (2B)	1,79% (M6.1 ei hinnatud 2017. a)	
R4/T6 Selliste põllumajanduslike majapidamiste osakaal, kes saavad toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade/-organisatsioonide kaudu (3A)	1,31% (2017. a ei hinnatud. Aluseks M3.1, M3.2, M9.1 ja M16.4 liikmete arv. Märge, et liikmete arvu on vaja kontrollida)	
R21/T20 Toetatud projektide puhul loodud töökohad	257,6 Sh meestele 167,9 Naistele 89,7	PRIA, PMK veebiküsitlus
R22/T21 Rahavastiku osakaal, mis on kaetud arengukavaga	63,84%	
R23/T22 Sellise maaelanikkonna osakaal, kes saab kasu täiustatud teenuste/taristust (6B)	Sihtväärtus MAK 2014–2020 puudub. Ei hinnata.	
R24/T23 LEADER toetatud projektide loodud töökohad	592,5 Sh meestele 308,7 Naistele 283,8	

- 534 Prioriteedi 6, mille eesmärk on sotsiaalset kaasamise, vaesuse vähendamise ja majanduskasvu edendamine maapiirkondades, toetasid vaesuse vähendamist ja sotsiaalset kaasamist sihtvaldkonda 6A ja 6B panustavad meetmed. Sihtvaldkonda 6A panustavate meetmete tulemusel loodi 257,6 töökohta (65,2% töökohtadest meestele, 34,8% naistele, R21/T20) ja sihtvaldkonda 6B panustavate meetmete tulemusel loodi 592,5 töökohta (52,1% töökohtadest meestele, 47,9% naistele, R24/T23). 2018. a meestele loodud töökohtade hulgas olid nt tegevjuhi, projektijuhi, mehhaaniku, töstukijuhi, metallitöölise, elektriiku, lukksepa, keevitaja, tislari, ehitaja, autojuhi ja masinaoperaatori (sh saekaatri-, harvesteri-, freespingi-, halumasina-, traktorioperaatori) ametikohad. Naistele loodud töökohtade hulgas olid esindatud nt projektijuhi, noorsootöötaja, juustumeistri, pagari, klienditeenindaja, õmbleja, juuksuri, kosmeetiku, koolitaja, administraatori, hooldaja, müüja ja koka ametikohad. Nii naistele kui meestele loodud töökohtade hulgas oli väga palju ka kõrgemat kvalifikatsiooni ja kogemust nõudvaid töökohti.
- 535 Eestis tegutseb alates MAK 2007–2013 programmiperioodi algusest 26 LEADER kohalikku tegevusgruppi (KTG). KTGde piirkondades elab 499 457 elanikku, mis moodustab 63,84% maapiirkonna elanikkonnast (R22/T21). Nii piirkondlike arengustrateegiate koostamisse, kui ka selle tutvustavatesse üritustesse ja piirkonna elavdamisse kaasasid KTGd hulgaliselt maapiirkonna elanikke. Strateegiate koostamisel oli kaasamine aktiivne ja tegeleti võrgustiku loomisega. Strateegiate koostamisse kaasati 9286 inimest. Kõige enam korraldati erinevaid üritusi (381 üritust, kus osales 7246 inimest), kuid korraldati ka koolitusi (104 koolitust, kus osales 1271 inimest) ja uuringuid (28 uuringut, kus osales 769 inimest). Pärast kohalike arengustrateegiate kinnitamist üldkoosoleku poolt korraldavad alates 2016. a algusest KTGd kohalikku strateegiat ja selle rakendamist tutvustavaid üritusi (osales 11017 isikut) ja elavdamisüritusi (osales 15406 isikut). Elavdamisüritustest on osalejate rohkemad konverentsid (osales 7515 isikut), millele järgneb osalejate arvu järgi siseriiklikuid (osales 2535 isikut) ja piiriülesed reisirid (osales 1566

isikut). KTGd korraldasid tegevusgrupi liikmeskonnale ja tegevtootajatele 216 koolitust, millel osales 3598 isikut. MAPP intervjuul osalejate hinnangul on M19 mõju kohalike elanike kaasamisele tugev.

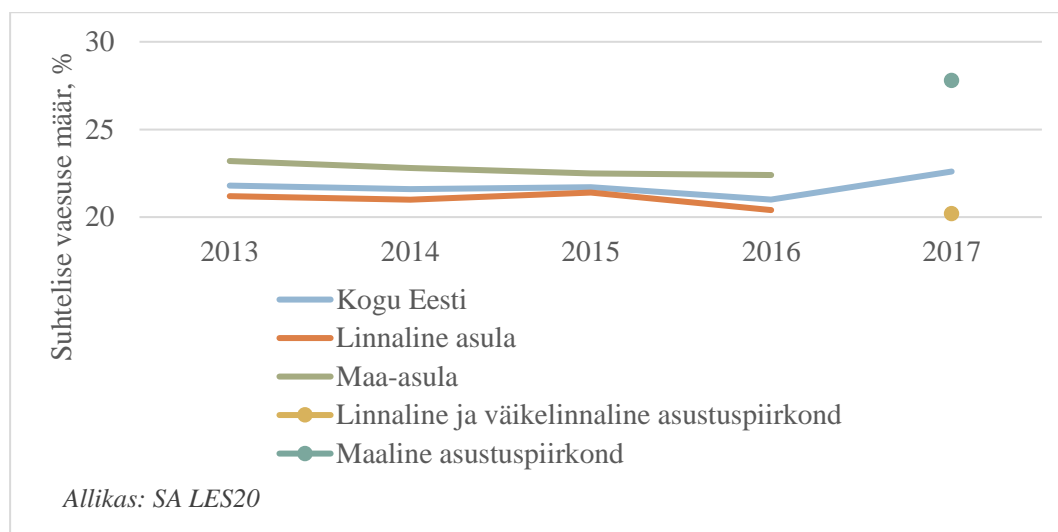
- 536 Nimetatud teguritest leevendavad vaesust või õigemini aitavad sotsiaalset tõrjutust vältida eelkõige töökohtade loomine ja kohalike elanike kaasamine piirkonna arendamisse. PMK töökohtade uuringust ilmnes, et prioriteeti 6 panustavate meetmete toel loodud töökohtade hulgas oli väga palju kõrgemat kvalifikatsiooni ja kogemust nõudvaid töökohti. Kuna vaesus, sh sotsiaalse tõrjutuse teguriteks on puudulik haridus ja töötus, ei saa loodud töökohtade mõju maapiirkondade vaesuse vähendamisse hinnata kõrgeks.

HK 25.2 Arengukava meetmete rakendamise süsteem on toetanud (kulude abikõlblikkus, valikukriteeriumid) vaesuse leevendamist

- 537 Järgnevalt on üles loetletud vaesuse leevendamist toetavad meetmed, millega on soodustatud juurdepääs ressursidele, mis on piiratud isiku puuduliku hariduse, väiksema sissetuleku, töötuse vms tõttu. M1.1–1.3 ja M19 pakutavad koolitus- ja teavitustegevused on osalejatele tasuta. M2.1 on võimalik põllumajandusega tegeleval füüsilisel isikul või eraõiguslikul juriidilisel isikul, kelle omandis on või kes kasutab muul õiguslikul alusel vähemalt 0,3 ha maatulundusmaad ning on registreeritud PRIA põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris sõltuvalt nõuande liigist saada kuni 100% toetusmääraga individuaalset nõustamisteenust. Tänu M3.1 sekkumisega on võimalik põllumajandustootjal liituda kvaliteedikavaga ning toetust antakse tootjale kuni viie aasta jooksul kindlasummalise makse vormis. M3.2 rahastamisvõimalus annab kvaliteedikavas osalejale tegeleda tootja jaoks soodsamatel tingimustel müügiesitustegevusega. M4.1 saab investeeringutoetust alustav noortalunik tagatisena. M4.2 saab mikro- ja väikeettevõtja investeeringutoetust toetusmääraga 40%. M4.3 on võimalik ettevõtjal taotlema kuni 100% toetusmääraga maaparanduse investeeringutoetust. M6.3 saab toetust põllumajandusettevõtja, kelle põllumajandustoodetest saadav tulu on taotlemisele vahetult eelnenud teisel majandusaastal vähemalt 1200 € kahes osas 15 000 €. M6.4 või toetust saada põllumajandustootja kuni 100% toetusmääraga investeeringutoetust avaliku sektori asutusele kultuuri edendamiseks ja kultuuripärandi säilitamiseks. Põllumajandustootja kuulumine M9.1 toetust saanud tootjarühma annab tootjale võimaluse saada läbi tootjarühma turustatud toodangult kõrgemat hinda. M14.1 makstakse põllumajandustootjale toetust standardiseeritud ühikuhindade vormis loomade heaoluks, millega kaasneb kohutus osaleda tasuta loomade heaolu või loomatervishoiu koolitusel või infopäeval. Innovatsiooniklastri (M16.0) ja Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetust (M16.2) kasutades on võimalik väikeettevõtjal teha koostööd teadus- ja arendusasutustega tootearenduse valdkonnas. M19.2 projektide valikukriteeriumid kirjeldatakse kohalikes arengustrateegiates ning seltsingutele on maksimaalne toetuse määr kuni 100% ja kasumit mittetaotlevatele projektidele, internetiühenduse juurdepääsuvõrkude rajamiseks ja riiklike põllu- ja maamajanduse valdkonna muuseumidele on maksimaalne toetuse määr 90% abikõlblikest kuludest. Kõikide eelpool nimetatud MAK meetmete sihtgrupp on peamiselt juba tegutsevad põllumajandustootjad, kuid suhtelises vaesuses elavast elanikkonnast moodustavad suurema osa vanemaalised (vähemalt 65-aastased), mittetöötavad ja madalama haridustasemega inimesed, kes ei ole maaelu arengukava sihtgrupp. Seega on maaelu arengukava meetmete mõju vaesuse leevendamisse kaudne.

HK 25.3 Arengukava meetmete rakendamise ja vähenenud suhtelises vaesuses elavate maapiirkonna inimeste arv

538 Aastatel 2013–2016 vähenes Eestis suhteline vaesuse määr 21,8%lt 21,0%le ning maa-asulates (alevikud ja külad) 23,2%lt 22,4%le (Joonis 16, 97 094 elanikult 92 539 elanikuni, I15).

539

Joonis 16. Suhtelise vaesuse määr, %

540 2017. a tõusis Eestis suhteline vaesuse määr 22,6%le ning kuna alates 2017. a muutus andmete kajastamise meetodika, tõusis suhtelise vaesuse määr maalises asustuspiirkonnas (rahvastiku tihedus on väiksem, kui 200 inimest km² või kui tihedama asustusega piirkondade rahvaarv jäi alla 5000 elaniku) 27,8%le (112 590 elanikuni). Lisaks tulenes suhtelise vaesuse näitaja tõus asjaolust, et varem suhtelise vaesuse piirist veidi kõrgemal olnud elanikkonnarühma sissetulekud tõusid aeglasemas tempos kui suhtelise vaesuse piir ning nii jäid need rühmad 2017. a suhtelise vaesuse piirist allapoole. Maakondlikus võrdluses oli Valgemaal (2016. a oli suhtelise vaesuse määr 32,2% ja 2017. a 40,1%) ja Ida-Virumaal (2016. a oli suhtelise vaesuse määr 31,0% ja 2017. a 34,6%) suhtelise vaesuse määr kõrgeim, olles kaks korda suurem kui madalaima suhtelise vaesuse määraga Harjumaa elanikel (2016. a oli vaesuse määr 15,9% ja 2017. a 16,8%).

541 Indikaatori I15 Suhteline vaesus maapiirkonnas hindamisel lähtuti olukorrast, kus MAK 2014–2020 piirkonnas läbi KTGde piirkondade elab 499 457 elanikku, kuid toetused mõjutavad hinnanguliselt kuni 50 000 elanikku. Ühtlasi tuleb arvestada, et projektide valikukriteeriumid ei ole seatud vanemaaliste (vähemalt 65-aastased), mittetöötavate ja madalama haridustasemega inimeste järgi, mis tähendab, et suhtelises vaesus inimesed ei ole maaelu arengukava sihtgrupp. Seetõttu MAK 2014–2020 mõju hindamine osakaalude järgi, kus mõjutatud elanikkonnast on suhtelises vaesuses ligikaudu 11200 elanikku, kes omakorda moodustavad 2016. a andmetel suhtelises vaesus olevast 92 539 elanikust 12,1%. Hinnates tulemust suhtelise vaesuse määraga, siis MAKi mõjutatud grupp moodustab 2,7%. MAKi mõju indikaatorisse hindame mõnevõrra madalamaks ja see on sõltuvalt maakonnast hinnanguliselt vahemikus 1,0–2,0%.

Kokkuvõte

542 **HK 25.1 Arengukava meetmete ülesehitus ja sünergia on aidanud kaasa maapiirkondade vaesuse vähendamise ja sotsiaalse kaasamisega seotud põhivajaduste tagamisele.** Vaesuse vähendamisele ja sotsiaalsele kaasamisele maapiirkonnas aitasid kaasa kolm prioriteedi 5 sihtvaldkonda panustavad meetmed, mille tulemusel sai maaelu arengukava raames investeeringutoetust ümberkorraldamisse ja moderniseerimisse 3,48% põllumajanduslikest

majapidamistest, investeeris noorte põllumajandustootjate jaoks 1,79% põllumajanduslikest majapidamistest, sai toetust kvaliteedikavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide kaudu 1,31% põllumajanduslikest majapidamistest ning loodi 850,1 töökohta. Eestis 26 KTGd kaasasid nii piirkondlike arengustrateegiate koostamisse, kui ka selle tutvustavatesse üritustes ja piirkonna elavdamisse hulgaliselt maapiirkonna elanikke. Nimetatud teguritest leevendavad vaesust või õigemini aitavad sotsiaalset tõrjutust vältida eelkõige töökohtade loomine ja kohalike elanike kaasamine piirkonna arendamisse. Kuid kuna vaesus, sh sotsiaalse tõrjutuse teguriteks on puudulik haridus ja töötus, ei saa loodud töökohtade mõju maapiirkondade vaesuse vähendamisse hinnata kõrgeks.

543 **HK 25.2 Arengukva meetmete rakendamise süsteem on toetanud (kulude abikõlblikkus, valikukriteeriumid) vaesuse leevendamist.** MAK meetmete peamist sihtgruppi arvestades (peamiselt juba tegutsevad põllumajandustootjad) on MAK mõju vaesuse leevendamisse kaudne.

544 **HK 25.3 Arengukava meetmete rakendamisega on vähenenud suhtelises vaesuses elavate maapiirkonna inimeste arv.** Kui aastatel 2013–2016 vähenes Eesti maa-asulates suhtelises vaesuses elanike arv 97 094 elanikult 92 539 elanikuni), siis 2017. a see maalises asustuspiirkonnas tõusis 112 590 elanikuni.

Soovitused

- Suur osa KTGdest on huvitatud multifondide võimalustest edendada maapiirkondi terviklikult. Lisaks EAFRDle annab Euroopa Sotsiaalfondi kasutamine KTGdele võimaluse otseselt vähendada või leevenda vaesust maapiirkondades.
- MAK 2014–2020 ei hõlma olulises mahus kõiki vanusegrupe, kellest olulisel määral sõltub suhtelise vaesuse määr maapiirkonnas. Soovitame täpsustada MAKi sekkumisega seotud vanusegrupe ja hinnata mõju vastavalt suhtelise vaesuse tasemele antud vanusegruppides makrotasandil.

5.8. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 26

COMMON EVALUATION QUESTION No 26 “ To what extent has the RDP contributed to improving the environment and to achieving the EU Biodiversity strategy target of halting the loss of biodiversity and the degradation of ecosystem services, and to restore them?”

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa keskkonnaseisundi parandamisele ja ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia eesmärgi saavutamisele peatada bioloogilise mitmekesisuse vähenemine ja ökosüsteemiteenuste halvenemine ning taastada neid?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (4); M2.1 (4); M2.3 (4); M4.4 (4); M8.3, M8.4 (4); M10.1.1–10.1.7 (4); M11.1, M11.2 (4); M12.1 (4); M12.2 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4)

Teisene sekkumine: M4.3 (2A); M14.1 (3A); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 4A; 4B; 4C; (5A; 5D)

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 26.1-4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente;

- 26.2-4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud;
- 26.3-4A3 MAK 2014–2020 on toetanud põllumajanduse geneetilist mitmekesisust;
- 26.4-4B1 Vee kvaliteet on paranenud;
- 26.5-4C1 Mulla majandamine on paranenud;
- 26.6-4C2 Mullaerosioon on tõkestatud;
- 26.7-5A1 Veekasutuse tõhustamine põllumajanduses on kasvanud;
- 26.8-5D1 Põllumajanduses tekkiv ammoniaagi heide on vähenenud.

545 Tabel 52 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 52. Hindamisküsimuse nr 26 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
4A1, 4A2, 4A3, 4B1, 4C1, 4C2, 5A1, 5D1	Osaliselt hindamisküsimuste nr 8, 9 ja 10 juures vastavate HKdega seotud indikaatorid, metoodikad ja allikad ning ühised taustindikaatorid						
4A2	I08 Muutus põllulindude indeksis	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatoreid A35 ja A36					
4A1	I09 Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusala osakaalu muutus (% KPMst)	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatorit A50					
4A1	A50 Muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist	DiD	leitakse perioodieelse ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus MAK taotlemisega ja taotlemiseta ruutudes (1x1 km) ning leitakse taotlemisega ruutude indikaatori osakaal taotlemiseta ruutude indikaatorist. Seejärel leitakse osakaalude protsendipunkti muutus	%	2014	2018	KLV pind PMK (metoodika) ja MAK toetuste taotlemine PRIA andmetel
5A1	I10 Veevõtt põllumajanduses	kirjeldav statistika	esitatakse perioodieelse	m ³	2014	2017	Statistikaamet

			ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus				
4B1	I11 Vee kvaliteet toitainete bilanss (GNB-N-P)	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatoreid A51–A55					
4C1	I12 Mulla orgaaniline aine põllumaal	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatorit C41a					
4C2	I13 Mulla veeerosioon maal	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatorit C42a					
5D1	I07 Kasvuhoonegaaside emissioonid põllumajandusest	Mikro-tasandi tulemuste ekstrapoleerimine makro-tasandile	leitakse käesoleva perioodi indikaatori väärtus (kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi) ning leitakse MAK taotlemisega indikaatori osakaal taotlemiseta indikaatorist	%	2013	2017	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur ja inventuuriaruanne 2019 (emissioonifaktorid: CH ₄ , N ₂ O); Eesti õhusaasteainete heitkogused aastatel 1990–2017 (emissioonifaktorid: NH ₃)

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 546 Kuna enamuse ühiste mõjuindikaatorite andmetel ei ole võimalik MAK mõju leida, on hindamisküsimusele vastamisel kasutatud suures osas hindamisküsimuste 8, 9 ja 10 vastamisel kasutatud indikaatoreid või täiendavat lisaindikaatorit.
- 547 I08 ja I09 sobivad küll riiklikeks taustindikaatoriteks C35 ja C37, kuid nende andmete põhjal ei ole võimalik hinnata MAKi mõju. Seetõttu kasutatakse I08 asemel MAK mõju hindamiseks lisaindikaatoreid A35 ja A36, mida käsitletakse hindamisküsimus 8 all põhjalikumalt. I09 asemel kasutatakse lisaindikaatorit A50 muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist. Indikaatori A50 väärtuse arvutamiseks kaasati KLV ruudud (1x1 km), millest moodustas nii 2014. kui ka 2018. a vähemalt 50% potentsiaalne põllumajandusmaa (sh PKÜ kihi PLKd ja ETAK põllumajandusmaa). Kaasatud ruutudest valiti MAK taotlemisega ruutudeks need, millel nii 2018. kui ka 2013. a taotlemise andmetel moodustasid põllumajandusmaast vähemalt 70% MAK taotlemisega alad ning MAK taotlemiseta ruutudeks need, millel nii 2018. kui ka 2013. a andmetel moodustasid põllumajandusmaast MAK taotlemisega alad vähem kui 30% (vastavalt 3149 ja 2463 ruutu üle Eesti).
- 548 I10 Veevõtt põllumajandusest mõjuindikaatorit ei kasutata, sest vee kasutamine niisutamiseks põllumajanduses on omane vaid aiandusele, mille pinnad moodustavad põllumajandusmaast väga väikese osakaalu. Mõjuindikaatori asemel kasutatakse Statistikaameti niisutuse andmeid ja kogu põllumajanduses tarvitatava vee kohta.

- 549 MAK põhjustatud muutuste hindamise veekeskonnale teeb keerulisemaks MAK meetmetega ja meetmeteta alade paiknemine maastikus läbisegi, mistõttu vesikondadele ja põhjaveekogumitele avalduvat MAK mõju ei ole võimalik teistest mõjuritest eraldada.
- 550 Indikaatorite I12 ja I13 probleemiks on erinevate andmete erinev sagedus ja eeskätt EL poolt kogutavate andmete hiline avalikustamine, näiteks LUCAS seireprogrammi alusel kogutavad I12 indikaatorid 41a ja 41b ning samuti ühiselt RUSLE mudeliga arvutatud indikaatorid I13 42a, 42b ja 42c. Viimaste kohta on viimased kättesaadavad ja avalikustatud andmed 2012. a. I13 indikaatori näitajate kohta on äsja avalikustatud 2015. a tulemused, siinjuures 2009. a tulemused erinevad suurusjärgu võrra hilisematest ning see seab kahtluse alla võrreldavate andmete usaldusväärsuse.
- 551 PRIA registritest pärinev info projektide kohta ei võimalda arvestada kõigi emissioonilikkatega I07 indikaatori näitajate arvutamiseks, näiteks anorgaaniliste väetiste ja sõnniku kasutamise andmed ei kajastu PRIA andmebaasides.

Vastus hindamisküsimusele

HK 4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente

- 552 2018. a lõpu seisuga oli ületatud MAK 2014–2020 eesmärk hõlmata 2023. a elurikkuse ja/või maastike toetamiseks metsast või muust metsamaast 2,70% ning põllumajandusmaast 70,25% (indikaatorid T8/R6 ja T9/R7) – saavutatud osakaalud olid vastavalt 2,75% ja 70,37%. MAK 2014–2020 raames toetatavad põllumajandusmaa elurikkusele soodsate majandamisviisidega toetusosalused pinnad olid 2018. a meetmetel M12.1 (NAT) 20 200 ha, M11 (MAHE) 164 500 ha ning M10.1 (PKT) 488 800 ha. Lisaks määrati 2016. ja 2018. a peale kokku toetust 116 900 m kiviaia taastamiseks. 2018. a suurenes võrreldes 2013. a MAHE toetuse aluse maa osakaal KPMst, PLK toetuse aluse pinna osakaal EELISE PLK pinnast ja NAM toetusalune pind NAM toetusõiguslikust pinnast (vastavalt 3,2%, 4,3% ja 5,1% võrra). Kogu N2000 potentsiaalsest põllumajandusmaast moodustas 2018. a meetmete M12.1, M11 ja M10.1 taotletud pind 46,5%. Võib öelda, et MAK 2014–2020 täidab seatud HK toetada elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente.
- 553 Lisaks on elurikkuse aspektist oluline, et taustindikaatorite C19, C29, C34 ja C37 väärtused säiliks või suureneks ning kõik indikaatorid sellele kriteeriumile ka vastasid. Samas kui uurida lähemalt võimalikku MAK mõju KLVdele, siis lisaindikaatori A50 muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunkti langes 9,0% võrra. 2014. a moodustas MAK taotlemisega ruutude keskmine KLV hindepunkti väärtus 86,8% MAK taotlemiseta ruutude väärtusest (hindepunktid vastavalt 33 ja 38), 2018. a oli see osakaal aga 77,8% (hindepunktid vastavalt 28 ja 36). Hindepunktide väärtustest nähtub, et nii MAK taotlemisega kui ka taotlemiseta ruutudes 2018. a KLV keskmine hindepunkti väärtus võrreldes 2014. a langes, kuid MAK taotlemisega ruutudes oli see langus suurem. Seega, kuigi C37 kasvas Eestis 2018. a võrreldes 2013. a 0,06%, ei omanud MAK 2014–2020 lisaindikaator A50 põhjal sellist mõju, et säilitada või suurendada põllumajandusmaa enamusega ruutudes KLV keskmist hindepunkti.

HK 4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud

- 554 MAK lepingualuse maa keskmised kimalaste arvukuse ja SHDI ning pesitsevate põllulinnupaaride arvu ja SHDI osakaalud lepingu alt väljas oleva maa näitajatest 2015.–2018. a keskmisena võrreldes 2010.–2013. a keskmisega suurenesid. Kõik neli näitajat olid lepingualusel maal juba

2010.–2013. a keskmisena kõrgemad kui lepingu alt väljas oleval maal, kuid MAK 2014–2020 perioodil kasvas see vahe veelgi. Seejuures mõlemad keskmised kimalasenäitajad nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil kasvasid, kuid kasv oli suurem lepingualusel maal. Põllulinnunäitajad aga nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil langesid – SHDI osas oli langus peaaegu võrdne, põllulinnupaaride langus oli aga väiksem MAK lepingualusel maal. Seega võib järeldada, et kimalaste osas on HK täidetud, põllulindude osas aga mitte, kuna näitajad üleüldiselt langesid. Ka taustindikaator C35 põllulindude indeks on Eestis langeva trendiga – seega ei ole MAK 2014–2020 tegevused olnud piisavad põllulindude negatiivse trendi ümberpööramiseks. Samuti on Eestis negatiivse trendiga A30 metsalindude indeks. Seatud HKle vastab aga ka keskmine taimeliikide arv põlluservade rohumaaribades, mis natuke suurenes – tänu MAKi nõudele on need rajatud/säilitatud ning aastate jooksul mitmekesisemaks arenenud.

HK 4A3 MAK 2014–2020 on toetanud põllumajanduse geneetilist mitmekesisust

- 555 2018. a oli MAK 2014–2020 raames SORT toetusega põllukultuuride pind ligi 500 ha ning toetati ligi 3600 kohalikku sorti puuvilja- ja marjakultuuride istikut. MAK 2014–2020 perioodil suurenes 2015.–2018. a keskmisena võrrelduna 2009.–2013. a keskmisega OTL toetusega tori hobuste ja eesti maatõugu veiste osakaal, vähenes eesti raskeveohobuste ning püsis stabiilsena eesti hobuste osakaal nende koguarvust Eestis. Samas, Eestis tervikuna eesti hobuste ja eesti raskeveohobuste arv suurenes (vastavalt 19,2% ja 39,8% võrra), tori hobuste ja eesti maatõugu veiste arv aga vähenes (vastavalt 13,4% ja 23,4% võrra). Seega, kuigi MAK 2014–2020 on täitnud antud HK, toetades geneetilist mitmekesisust, ei ole see olnud piisav, et tori hobuste ja eesti maatõugu veiste koguarvu Eestis positiivses suunas muuta.

HK 4B1 Vee kvaliteet on paranenud

- 556 MAK mõju väljatoomiseks vee kvaliteedile toitainete bilansi kaudu kasutati taluvärava bilansi uuringu tulemusi. Selgus, et MAK meetmete mõjul vähenes lämmastiku ülejääk taluvärava N-bilansis. MAK meetmete mõjul oli N-bilansi erinevuseks kontrollgrupist -25,7 kg/ha e netomõju oli 119,4% võrra väiksem.
- 557 MAK meetmete mõjul P bilansi väärtus tõusis, kuid minimaalselt positiivne bilanss veekeskkonda ei ohusta.
- 558 Suurema osa taluvärava bilansi sisendist moodustavad mineraalväetised, mille kasutamine mõjutab veekeskkonda. Kuna NP mineraalväetiste osakaalude erinevus sisendist meetmega aladel ja kontrollgrupis oli väike, jäi ka MAKi meetmete positiivne mõju väikseks (vastavalt 0,44% ja 3,63% võrra väiksem).
- 559 Taluvärava bilansi uuringute andmetel oli MAK meetmetel positiivne mõju nii N- ja P-bilansile kui ka mineraalväetiste kasutamisele.

HK 4C1 Mulla majandamine on paranenud

- 560 Antud HK mõju väljatoomiseks kasutatakse kolme indikaatorit: happeliste ning fosfori ja kaaliumi defitsiidis olevate muldade osatähtsus. Oluline näitaja mullaviljakuse ja seega muldade majandamise seisukohast on muldade hapestumine ning perioodi jooksul on happeliste muldade osatähtsus suurenenud 3,4% võrra tasemeni 17%. MAHE ja KSM maadel oli vastav näitaja 16% (suurenemine vastavalt 2,8% ja 2% võrra) ning ÜPT tootjatel oluliselt kõrgem – 26% (suurenemine 10,5% võrra). MAK netomõju selgitamiseks arvutasime MAHE ja KSM tootjate

kaalutud keskmise ja võrdlemise ÜPT tootjate vastava näitajaga ja selgus, et MAK tootjate netomõju muutusele oli võrreldes referentsgrupiga -50,7%.

- 561 Kaaliumi defitsiidis olevate muldade osatähtsus on vähenenud 1,4%, seega on muldade K seisund veidi paranenud. MAHE tootjatel oli perioodil vastav näitaja 56% (vähenemine 1% võrra), KSM tootjatel 34% (vähenemine 4% võrra) ja ÜPT tootjatel 51% (suurenemine 9% võrra). MAK toetuste netomõju oli 20,1% võrra väiksem.
- 562 Väheste fosforisisaldusega muldade osatähtsus on vähenenud 4,1%, seega on muldade P seisund samuti paranenud. MAHE tootjatel oli vastav näitaja 28% (vähenemine 1% võrra), KSM tootjatel 10% (vähenemine 6% võrra) ja ÜPT tootjatel 17% (vähenemine 1% võrra). MAK toetuste netomõju oli 27,7% võrra väiksem.
- 563 Antud indikaatorite andmetele tuginedes saame väita, et mullaviljakus on paranenud mulla liikuva kaaliumi ja fosfori osas, kuid suurenenud on happeliste muldade osatähtsus ja selle näitaja osas on mullaviljakus halvenenud.

HK 4C2 Mullaerosioon on tõkestatud

- 564 Mullaerosioon on Eestis vastavalt taustindikaatoritele ja eelnevatele uuringutele väga väikese ulatusega ja seejuures lokaalne, olles teatud määral probleemiks vaid künkliku reljeefiga Lõuna-Eestis. Tugevast erosioonist on mõjutatud vaid 79 ha. Kuna mullaerosiooni tase on väga madal, siis on keeruline näidata ka mullakao numbrilist vähenemist – muutus on väga väike, seotud peamiselt maakasutuse muutusega erosiooniohtlikes piirkondades. Erosiooniga seotud näitajatest on püsirohumaade osatähtsus ÜPT pinnast perioodide võrdluses jäänud muutumatuks (29%), kuid lühiajaliste rohumaade pinna osatähtsus vähenes 2% ehk rohumaade pindala on veidi vähenenud ning seega mõju mullaerosioonile nõrgalt negatiivne. Toetustüüpide võrdluses KSM tootjatel püsirohumaade osatähtsus suurenes perioodil 1% võrra ja MAHE tootjatel vähenes 8% võrra, lühiajaliste rohumaade osatähtsus vähenes vastavalt 2% ja 1% võrra. Erosiooni tõkestamist iseloomustab otseselt ka mullakaitse meetme raames toetatud erodeeritud muldadega kaetud põllumassiivide pind, mis on perioodil suurenenud 1,26 korda (10,4 ha võrra) tasemeni 50 ha.
- 565 Kuigi rohumaade pindala osatähtsus vähenes, siis otseselt positiivse mõjuga on mullakaitse meetme raames toetatud erodeeritud muldade pindala suurenemine.

HK 5A1 Veekasutuse tõhustamine põllumajanduses on kasvanud

- 566 Veevõtt põllumajanduses on olnud aastatel 2012–2017 stabiilne ja moodustab vaid 0,3% ning niisustuseks kasutava vee hulk 0,03% kogu Eesti veekasutusest. Põllumajanduses kasutatava vee hulga marginaalsuse tõttu kogu kasutatavast veest ei ole ka selle mõju keskkonnale oluline.

HK 5D1 Põllumajanduses tekkiv ammoniaagi heide on vähenenud

- 567 Ammoniaagi heide vähenes lõpetatud investeeringute kaudu (M4.1) 2018. a 238 t NH₃, moodustades 2,64% põllumajanduse valdkonna koguemissioonist.

Soovitused

- Põllumajanduskeskkonna muutuste hindamiseks ning poliitika kujundamiseks on vajalik kontekstindikaatorite andmete sagedasem uuendamine. Statistikaamet peaks teostama usaldusväärsete väetamisandmete kogumise ning täpsustama turustatud ja kasutatud pestitsiidide toimeainete koguseid. Statistikaametil võiks olla ülevaade mittepõllumajandussektoris kasutatavate pestitsiidide ja nende koguste kohta.

5.9. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 27

COMMON EVALUATION QUESTION No 27 “ To what extent has the RDP contributed to the CAP objective of fostering the competitiveness of agriculture? ”

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa ÜPP eesmärgile suurendada põllumajanduse konkurentsivõimet?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (2A); M2.1 (2A); M2.3 (2A); M4.1 (2A); M4.3 (2A); M6.3 (2A); M16.0 (2A); M16.2 (2A); Finantsinstrument (M4.1) (2A)

Teisene sekkumine: M6.1 (2B); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 1A; 1B; 1C; 2A; 2B; 3A; 3B

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 27.1.-2A1 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodang aasta tööühiku kohta on kasvanud;
 - 27.2 Arengukava tulemusena on põllumajanduslik teguritulu suurenenud;
 - 27.3 Arengukava tulemusena on põllumajanduse kogutootlikkus suurenenud;
 - 27.4 Arengukava tulemusena on suurenenud põllumajanduse kuluefektiivsus;
- 568 27.5 Arengukava tulemusena on põllumajandustootmise netolisandväärtus ATÜ kohta suurenenud. Tabel 53 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 53. Hindamisküsimuse nr 27 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
27.1	I01 Põllumajanduse ettevõtlustulu (I01).	DiD, ekstrapoleerimine makrotasandile	ühiste mõjuindikaatorite I01, I02, I03 arvutamiseks kasutatakse pt 3.1.4 esitatud hindamise metoodikat.	€	2013	2017	kasutatakse andmeallikaid vastavalt mõjuindikaatorite arvutamise seotud meetmetele, sihtvaldkondadele ning FADN andmebaasi
27.2	I02 Põllumajanduslik teguritulu (I02).			€	2013	2017	
27.3	I03 Põllumajanduse kogutootlikkus			€	2013	2017	
27.4	A180 Kulude osatähtsus kogutoodangu väärtusest			%	2013	2017	
27.5	A181 Põllumajanduse netolisandväärtus ATÜ kohta			€/ATÜ	2013	2017	

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 569 Hindamisküsimusele vastamisel on kasutatud netomõju analüüsi. Netomõju arvutamisel kasutati tõenäosusel põhineva sobitamise meetodi ja erinevuste erinevuse meetodi kombinatsiooni (PSM-DiD). Toetust saanud ja toetust mitte saanud ettevõtete grupid moodustati FADNi kuuluvate tootjate baasil.

Vastus hindamisküsimusele

Vastavate mõjuindikaatorite väärtus arvutati FADN andmebaasi alusel.

- 570 **HK 27.1-2A1 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodang aasta tööühiku kohta on kasvanud**, kuna tulemusindikaatori R2 Toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandustoodangu väärtuse muutus ATÜ kohta oli 8905 € suurem võrreldes kontrollgrupiga (19,8%).
- 571 Sihtvaldkonna meetmete kaudu toetatud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusliku toodangu väärtus ATÜ kohta on võrreldes toetust mitte saanud tootjatega suurenenud ligi viiendiku võrra. Toetust saanud tootjatel on suurenenud ka brutolisandväärtus ja müügitulu võrreldes toetust mitte saanud ettevõtjatega. Sektoris on vähenenud mittepalgaliste töötajatega põllumajandustootjate osakaal, samas kui palgaliste töötajate arv on olnud stabiilne.
- 572 Makromajanduslikult on antud sihtvaldkonna meetmete mõju põllumajandustootjate kogutootlikkuse, ettevõtjatulu ja tööviljakuse kasvule on olnud pigem tagasihoidlik, kuna lõppkasusaajate osakaal üldkogumist on väike. Mikrotasandil on toetuste netomõju majandusnäitajatele oluline.

HK 27.2 Arengukava tulemusena on põllumajanduslik faktortulu suurenenud; ja

HK 27.3 Arengukava tulemusena on põllumajanduse kogutootlikkus suurenenud

Põllumajanduslik faktortulu kasvas toetuse saajatel aastate 2013/2017 võrdluses 2,0% võrra enam kui kontrollgrupis ning ettevõtjatulu 113,8% võrra enam. Netomõju summa oli vastavalt 1900 € ja 7300 €. (Tabel 54) Seisuga 31.12.2018 oli eesmärkindikaatori T4 väärtus 3,56%, mille täitmiseks on meetmete M4.1 projektidele välja makstud ligikaudu 70 mln € toetust. Sihtvaldkonna eesmärkide täitmisesse panustavad ka teised meetmed ja lõppkasusaajaid on rohkem kui kaks tuhat. Samal ajal hindame alla 5% sihtrühma üldkogumist väga väikseks ja 12,5% üldkogumist väikseks (arvestades kõiki lõppkasusaajaid), mis ei avalda piisavalt mõju makromajanduslikes näitajates.

MAK 2014–2020 konkurentsivõimet suurendavad meetmed on olulise või väga olulise mõjuga mikro-, väike- ja keskmise suurusega põllumajandustootjatele mikrotasandil. Iga investeering parandab toodangut nii kvaliteedi kui mahu osas.

HK 27.4 Arengukava tulemusena on suurenenud põllumajanduse kuluefektiivsus

- 573 Kuluefektiivsuse analüüsimiseks kasutati täiendavat indikaatorit, mis peegeldavad muutusi toetatud põllumajanduslike majapidamiste kulude osatähtsuses kogutoodangu väärtusest (A180). Analüüsi tulemusena selgus, et toetuse saajate ja seeläbi MAK 2014–2020 netomõju kuluefektiivsusele oli üsna tagasihoidlik. Võrreldes toetust mitte saanud põllumajandustootjate ja toetust mitte saanud tootjate tulemusi, oli erinevus 0,7%.

Tabel 54. Mõjuindikaatorite väärtused bruto- ja netomõju arvutusena

	2013		2017		Muutus		Neto- mõju, €	Neto mõju, %
	toetuse saajad (n=271)	võrdlus- grupp (n=271)	toetuse saajad (n=310)	võrdlus- grupp (n=310)	toetuse saajad	võrdlus- grupp		
Esindatud ettevõtted	2 730	3 727	2 955	3 287	-	-	-	-
I1. Põllumajanduslik ettevõtjatulu, €/ATÜ	11 550	7 167	9 437	-2 300	-2 112	-9 466	7 354	113,8%
I2. Põllumajanduslik faktortulu, €/ATÜ	69 411	33 582	71 905	34 123	2 493	541	1 952	2,0%
I3. Põllumajanduse kogutootlikkus, indeks 2013=100	100,00	100,00	100,62	103,62	0,62	3,62	-	-
A15. Investeeringud põhivarasse, €	348 558	268 797	336 819	120 600	-11 739	-148 198	136 459	51,8%
A16. Brutolisandväärtus, €	453 581	303 770	506 225	340 426	52 644	36 656	15 988	-0,5%
A181 Põllumajanduse netolisandväärtus ATÜ kohta	87 728	54 777	97 459	71 211	9 731	16 435	-6 704	-18,9%

HK 27.5 Arengukava tulemusena on põllumajandustootmise netolisandväärtus ATÜ kohta suurenenud

574 Põllumajandustootmise lisandväärtuse analüüsimiseks kasutati täiendavat indikaatorit A181 põllumajandustootjate netolisandväärtus ATÜ kohta. Analüüsi tulemusena selgus, et toetuse saajate ja seeläbi MAK 2014–2020 netomõju põllumajandustootjate lisandväärtuse suurenemisele oli 18,9% võrra väiksem kui võrdlusgrupil (Tabel 54). Võrreldes toetust mitte saanud põllumajandustootjate ja toetust saanud tootjate netolisandväärtuse summa muutust ATÜ kohta 2017/2013, siis toetuse saajate netolisandväärtus suurenes 9,7 tuh eurot/ATÜ, aga võrdlusgrupil 16,4 tuh eurot.

Soovitused

- Vaadata üle mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate turutõrked omafinantseeringu tagamisel ja selgitada arusaadavamalt toetuse saamise nõudeid. Kaaluda võimalust määrata tootjatele ennetavalt eksisteerivate registrite alusel tõenäosus konkreetset toetus saada.
- Tagada jätkuvalt individuaalsete investeeringutoetuste võimalus, kuid hinnata enam innovatsiooni ja konkreetse probleemi lahendamist ettevõtja jaoks.

5.10. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 28

COMMON EVALUATION QUESTION No 28 “To what extent has the RDP contributed to the CAP objective of ensuring sustainable management of natural resources and climate action?”
 Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa ÜPP eesmärgile tagada loodusvarade jätkusuutlik majandamine ja kliimameetmete võtmine?

Hinnatavad meetmed

Otsene sekkumine: M1.1–1.3 (4); M2.1 (4); M2.3 (4); M4.4 (4); M8.3, M8.4 (4); M10.1.1–10.1.7 (4); M11.1, M11.2 (4); M12.1 (4); M12.2 (4); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (4);

Teisene sekkumine: M4.3 (2A); M14.1 (3A); M19.2 (6B); M19.3 (6B)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 4A; 4B; 4C; 5A; 5B, 5C; 5D; 5E

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 28.2-4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid ja elemente;
- 28.1-4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud;
- 28.3-4A4 Arengukava meetmed on taganud kõrge loodusväärtusega põllumajanduse osakaalu suurenemise;
- 28.4-4B1 Vee kvaliteet on paranenud;
- 28.5-4C1 Mulla majandamine on paranenud;
- 28.6-4C2 Mullaerosioon on tõkestatud;
- 28.7-5D1 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide on vähenenud;
- 28.8-5E2 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud.

Tabel 55 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 55. Hindamisküsimuse nr 28 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Metoodika					Allikas
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
	Sihtvaldkondade 4A; 4B; 4C; 5A; 5B, 5C; 5D; 5E HKde seosed ühiste eesmärk- (R6–R20) ja tulemusindikaatoritega (T8–T16), nende metoodikad ja allikad on kirjas vastavate hindamisküsimuste 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 juures.						
28.7-5D1	I07 Kasvuhoonegaaside emissioonid põllumajandusest	mikrotasandi tulemuste ekstrapoleerimine makrotasandile	leitakse käesoleva perioodi indikaatori väärtus (kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi) ning leitakse MAK taotlemisega indikaatori osakaal taotlemiseta indikaatorist	%	NA	2017	Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur ja inventuuriaruanne 2019 (emissioonifaktorid: CH ₄ , N ₂ O) Eesti õhusaasteainete heitkogused aastatel 1990–2017 (emissioonifaktorid: NH ₃)

28.1-4A2	I08 Muutus põllulindude indeksis	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatoreid A35 ja A36					
28.2.-4A1 28.3-4A4	I09 Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandus ala osakaalu muutus (% KPMst)	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatorit A50					
28.2.-A1 28.3-4A4	A50 Muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist	DiD	leitakse perioodieelse ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus MAK taotlemisega ja taotlemiseta ruutudes (1x1 km) ning leitakse taotlemisega ruutude indikaatori osakaal taotlemiseta ruutude indikaatorist. Seejärel leitakse osakaalude protsendipunkti muutus	%	2014	2018	KLV pind PMK (metoodika) ja MAK toetuste taotlemine PRIA andmetel
5A1	I10 Veevõtt põllumajanduses	kirjeldav statistika	esitatakse perioodieelse ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus	m3	2014	2017	Statistikaamet
28.4-4B1	I11 Vee kvaliteet toitainete bilanss (GNB-N-P)	MAK mõju ei ole võimalik olemasolevatest andmetest välja arvutada. Mõju arvestamiseks kasutatakse lisaindikaatoreid A51–A55.					
28.5-4C1	I12 Muutus madala mulla orgaanilise süsiniku (Corg) sisaldusega muldade	DiD	esitatakse kordiga 5-aastase perioodi jooksul	%	2011-12	2016–17	PMK uuring

	osatähtsus valimis (%)						
28.6-4C2	I13 Muutus mullaerosiooni määras (t/ha/a)	udel	arvutatakse ja esitatakse iga 3 aasta järel	t/ha/a	2011	2016	PMK uuring (põhineb USLE mudelil)
28.5-4C1	C41a Orgaanilise süsiniku hinnanguline kogusisaldus (megatonni)	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse LUCAS seireprogrammi tulemustena iga 3 aasta järel. Esitatakse kord iga 5-aastase perioodi jooksul	Mt	2006 – 2009	2015	Eurostat
28.6-4C2	C42a Veega ärauhutava pinnase määra (t ⁻¹ ha ⁻¹ a)	kirjeldav statistika	arvutatakse RUSLE mudeli baasil	tonni/ha/aastas	2000 –12	2012	JRC
28.7-5D1	C45 Muutus kasvuhoonega aside emissioonis põllumajanduses (t CO ₂ ekvivalenti)	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse perioodilise ja käesoleva perioodi kohta olemasoleva viimase aasta taustindikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse muutus protsentuaalselt perioodilise väärtusest. Kui indikaator on esitatud osakaaluna mingist näitajast, siis esitatakse protsendipunkti muutus	%	2013	2016	Greenhouse gas emissions from agriculture (source: EEA) [aei_pr_ghg] Eurostat
28.7-5C1	A81 Muutus K-defitsiidis olevate muldade osatähtsuses valimis (%)	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse kord iga 5-aastase perioodi jooksul	%	2011 –12	2016–17	PMK uuring
28.7-5C1 28.7-5D1, 28.8-5E2	A82 Muutus P-defitsiitsete muldade osatähtsuses valimis (%)	enne-pärast, kirjeldav statistika	esitatakse kord iga 5-aastase perioodi jooksul	%	2011 –12	2016–17	PMK uuring
28.7-5C1 28.7-5D1, 28.8-5E2 4B1	A139 Muutus KSM, MULD, MAHE tootjate rohumaade CO ₂ emissiooni osakaalus (%) ÜPT rohumaadest	enne-pärast, kirjeldav statistika	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus. Seejärel leitakse indikaatori väärtuse protsendipunkti muutus	%	2013	2018	PMK uuring „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO ₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“
	A72 Lämmastik mineraalväetiste tarbimine	enne-pärast, kirjeldav statistika	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus.	t	2011 –14	2015	Lämmastik ja fosfor mineraalväetiste tarbimine

4B1	A73 Fosfor mineraalväetis te tarbimine	enne- päras- t, kirjeldav statistika	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus.	t	2011 –14	2015	
		enne- päras- t, kirjeldav statistika	leitakse perioodilise ja käesoleva perioodi viimase aasta indikaatori väärtus.				

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 575 I08 ja I09 sobivad küll riiklikeks taustindikaatoriteks C35 ja C37, kuid nende andmete põhjal ei ole võimalik hinnata MAKi mõju. Seetõttu kasutatakse I08 asemel MAK mõju hindamiseks lisaindikaatoreid A35 ja A36, mida käsitletakse põhjalikumalt hindamisküsimuse 8 all. I09 asemel kasutatakse lisaindikaatorit A50 muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist. Indikaatori A50 väärtuse arvutamiseks kaasati KLV ruudud (1x1 km), millest moodustas nii 2014. kui ka 2018. a vähemalt 50% potentsiaalne põllumajandusmaa (sh PKÜ kihi PLKd ja ETAK põllumajandusmaa). Kaasatud ruutudest valiti MAK taotlemisega ruutudeks need, millel nii 2018. kui ka 2013. a taotlemise andmetel moodustasid põllumajandusmaast vähemalt 70% MAK taotlemisega alad ning MAK taotlemiseta ruutudeks need, millel nii 2018. kui ka 2013. a andmetel moodustasid põllumajandusmaast MAK taotlemisega alad vähem kui 30% (vastavalt 3149 ja 2463 ruutu üle Eesti).
- 576 I10 Veevõtt põllumajandusest mõjuindikaatorit ei kasutata, sest vee kasutamine niisutamiseks põllumajanduses on omane vaid aiandusele, mille pinnad moodustavad põllumajandusmaast väga väikese osakaalu. Mõjuindikaatori asemel kasutatakse Statistikaameti niisutuse andmeid ja kogu põllumajanduses tarvitatava vee kohta.
- 577 Mineraalväetiste tarbimisest ülevaate saamiseks kasutatakse lisaindikaatoreid A72 ja A73.
- 578 Hindamiskriteeriumiga 5D1 seotud metaani, diämmastikoksiidi ja ammoniaagi heite väljaarvutamiseks kasutati emissioonifaktoreid ja põllumajandussektori koguemissioone 2019. a aruannetest Eesti kasvuhoonegaaside emissioonide ja õhusaasteainete heitkoguste kohta, kus tulemused on 2017. a seisuga (andmed raporteerimine kaheaastase nihkega). Samas muudetakse emissioonifaktoreid vaid metoodika taseme muutudes ning põllumajandussektori koguemissioonid aastati ei erine samuti suuresti. PRIA registritest pärinev info projektide kohta ei võimaldada arvestada kõigi emissiooniallikatega, näiteks anorgaaniliste väetiste ja sõnniku kasutamise andmed ei kajastu PRIA andmebaasides.

Vastus hindamisküsimusele

HK 4A1 MAK 2014–2020 on toetanud elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente; ja

HK 4A4 Arengukava meetmed on taganud kõrge loodusväärtusega põllumajanduse osakaalu suurenemise

- 579 2018. a lõpu seisuga oli ületatud MAK 2014–2020 eesmärk hõlmata 2023. a elurikkuse ja/või maastike toetamiseks metsast või muust metsamaast 2,70% ning põllumajandusmaast 70,25% (indikaatorid T8/R6 ja T9/R7) – saavutatud osakaalud olid vastavalt 2,75% ja 70,37%. MAK 2014–2020 raames toetatavad põllumajandusmaa elurikkusele soodsate majandamisviisidega

toetusosalused pinnad olid 2018. a meetmetel M12.1 (NAT) 20 213 ha, M11 (MAHE) 164 546 ha ning M10.1 (PKT) 488 812 ha. Lisaks määrati 2016. ja 2018. a peale kokku toetust 116 935 m kiviaia taastamiseks. 2018. a suurenes võrreldes 2013. a MAHE toetuse aluse maa osakaal KPMst, PLK toetuse aluse pinna osakaal EELISE PLK pinnast ja NAM toetusalune pind NAM toetusõiguslikust pinnast. Kogu N2000 potentsiaalsest põllumajandusmaast moodustas 2018. a meetmete M12.1, M11 ja M10.1 taotletud pind 46,49%. Võib öelda, et MAK 2014–2020 täidab seatud HK toetada elurikkusele soodsate majandamisviisidega alasid või elemente.

- 580 Lisaks on elurikkuse aspektist oluline, et taustindikaatorite C19, C29, C34 ja C37 väärtused säiliks või suureneks ning kõik indikaatorid sellele kriteeriumile ka vastasid. Samas kui uurida lähemalt võimalikku MAK mõju KLVdele, siis lisaindikaatori A50 muutus MAK taotlemisega ruutude keskmise KLV hindepunkti osakaalus MAK taotlemiseta ruutude keskmisest KLV hindepunktist langes 9,06% võrra. 2014. a moodustas MAK taotlemisega ruutude keskmine KLV hindepunkti väärtus 86,84% MAK taotlemiseta ruutude väärtusest (hindepunktid vastavalt 33 ja 38), 2018. a oli see osakaal aga 77,78% (hindepunktid vastavalt 28 ja 36). Hindepunktide väärtustest nähtub, et nii MAK taotlemisega kui ka taotlemiseta ruutudes 2018. a KLV keskmine hindepunkti väärtus võrreldes 2014. a langes, kuid MAK taotlemisega ruutudes oli see langus suurem. Seega, kuigi C37 kasvas Eestis 2018. a võrreldes 2013. a 0,06%, ei omanud MAK 2014–2020 lisaindikaator A50 põhjal sellist mõju, et säilitada või suurendada põllumajandusmaa enamusega ruutudes KLV keskmist hindepunkti.

HK 4A2 MAK 2014–2020 toetuste all oleva maa elurikkust on taastatud, säilitatud ja suurendatud

- 581 MAK lepingualuse maa keskmised kimalaste arvukuse ja SHDI ning pesitsevate põllulinnupaaride arvu ja SHDI osakaalud lepingu alt väljas oleva maa näitajatest 2015.–2018. a keskmisena võrreldes 2010.–2013. a keskmisega suurenesid. Kõik neli näitajat olid lepingualusel maal juba 2010.–2013. a keskmisena kõrgemad kui lepingu alt väljas oleval maal, kuid MAK 2014–2020 perioodil kasvas see vahe veelgi. Seejuures mõlemad keskmised kimalasenäitajad nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil kasvasid, kuid kasv oli suurem lepingualusel maal. Põllulinnunäitajad aga nii lepingualusel kui ka lepingu alt väljas oleval maal käesoleval perioodil langesid – SHDI osas oli langus peaaegu võrdne, põllulinnupaaride langus oli aga väiksem MAK lepingualusel maal. Seega võib järeldada, et kimalaste osas on HK täidetud, põllulindude osas aga mitte, kuna näitajad üleüldiselt langesid. Ka taustindikaator C35 põllulindude indeks on Eestis langeva trendiga – seega ei ole MAK 2014–2020 tegevused olnud piisavad põllulindude negatiivse trendi ümberpööramiseks. Seatud HKle vastab aga ka keskmine taimeliikide arv põlluservade rohumaaribades, mis natuke suurenes – tänu MAKi nõudele on need rajatud/säilitatud ning aastate jooksul mitmekesisemaks arenenud.

HK 4B1 Vee kvaliteet on paranenud

- 582 Lämmastikku ja fosforit sisaldavate mineraalväetiste tarbimine on suurenenud võrreldes 2011–2014 a keskmisega 8,30 ja 18,29%, ulatudes vastavalt 35,8 ja 3,7 tuhande tonnini 2015. a. Samal ajal on suurenenud ka väetatav pind. PMK taluvärava bilansi uuringule tuginedes moodustavad suurema osa sisendist mineraalväetised, mille kasutamine mõjutab veekeskkonda. Kuna NP mineraalväetiste osakaalude erinevus sisendist meetmega aladel ja kontrollgrupis oli väike, jäi ka MAKi meetmete positiivne mõju väikseks (vastavalt -0,44% ja -3,63%).
- 583 Pestitsiidide kasutamine on viimastel aastatel suurenenud, samal ajal on suurenenud ka põllukultuuride kasvupind. Võrreldes aastate 2011–2013 keskmisega suurenes 2015–2017 perioodil turustatud taimekaitsevahendite kogus toimeaines 40,69% võrra. PMK pestitsiidide

uuringust selgus, et kasutatud pestitsiidide toimeaine kogus põllumajandusmaale suurenes 2017. a nii MAK meetmega variandis kui kontrollgrupis võrreldes aastate 2015–2016 keskmise kasutatud toimeaine kogusega. MAK meetmed positiivset mõju pestitsiidide kasutamise vähenemisele ei avaldunud.

HK 4C1 Mulla majandamine on paranenud

- 584 Antud hindamiskriteeriumi mõju väljatoomiseks kasutatakse kolme indikaatorit: happeliste ning fosfori ja kaaliumi defitsiidis olevate muldade osatähtsus. Oluline näitaja mullaviljakuse ja seega muldade majandamise seisukohast on muldade hapestumine ning perioodi jooksul on happeliste muldade osatähtsus suurenenud 3,4% võrra tasemeni 17%. MAHE ja KSM maadel oli vastav näitaja 16% (suurenemine vastavalt 2,8% ja 2% võrra) ning ÜPT tootjatel oluliselt kõrgem – 26% (suurenemine 10,5% võrra). MAK netomõju selgitamiseks arvutasime MAHE ja KSM tootjate kaalutud keskmise ja võrdlemise ÜPT tootjate vastava näitajaga ja selgus, et MAK tootjate netomõju muutusele oli võrreldes referentsgrupiga -50,7%
- 585 Kaaliumi defitsiidis olevate muldade osatähtsus on vähenenud 1,4%, seega on muldade K seisund veidi paranenud. MAHE tootjatel oli perioodil vastav näitaja 56% (vähenemine 1% võrra), KSM tootjatel 34% (vähenemine 4% võrra) ja ÜPT tootjatel 51% (suurenemine 9% võrra). MAK toetuste netomõju oli väiksem - 20,1%.
- 586 Vähesese fosfori sisaldusega muldade osatähtsus on vähenenud 4,1%, seega on muldade P seisund samuti paranenud. MAHE tootjatel oli vastav näitaja 28% (vähenemine 1% võrra), KSM tootjatel 10% (vähenemine 6% võrra) ja ÜPT tootjatel 17% (vähenemine 1% võrra). MAK toetuste netomõju oli 27,7% võrra väiksem.
- 587 Antud indikaatorite andmetele tuginedes saame väita, et mullaviljakus on paranenud mulla liikuva kaaliumi ja fosfori osas, kuid suurenenud on happeliste muldade osatähtsus ja selle näitaja osas on mullaviljakus halvenenud.

HK 4C2 Mullaerosioon on tõkestatud

- 588 Mullaerosioon on Eestis vastavalt taustanäitajatele ja eelnevatele uuringutele väga väikese ulatusega ja seejuures lokaalne, olles teatud määral probleemiks vaid künkliku reljeefiga Lõuna-Eestis. Tugevast erosioonist on mõjutatud vaid 79 hektarit. Kuna mullaerosiooni tase on väga madal, siis on keeruline näidata ka mullakao numbrilist vähenemist – muutus on väga väike, seotud peamiselt maakasutuse muutusega erosiooniohtlikes piirkondades. Erosiooniga seotud näitajatest on püsirohumaade osatähtsus ÜPT pinnast perioodide võrdluses jäänud muutumatuks (29%), kuid lühiajaliste rohumaade pinna osatähtsus vähenes 2% ehk rohumaade pindala on veidi vähenenud ning seega mõju mullaerosioonile nõrgalt negatiivne. Toetustüüpide võrdluses KSM tootjatel püsirohumaade osatähtsus suurenes perioodil 1% võrra ja MAHE tootjatel vähenes 8% võrra, lühiajaliste rohumaade osatähtsus vähenes vastavalt 2% ja 1% võrra. Erosiooni tõkestamist iseloomustab otseselt ka mullakaitse meetme raames toetatud erodeeritud muldadega kaetud põllumassiivide pind, mis on perioodil suurenenud 1,26 korda (10,4 ha võrra) tasemeni 50 ha.
- 589 Kuigi rohumaade pindala osatähtsus vähenes, siis otseselt positiivse mõjuga on mullakaitse meetme raames toetatud erodeeritud muldade pindala suurenemine.

HK 5D1 Põllumajanduses tekkiv kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide on vähenenud

- 590 MAK 2014–2020 eesmärgiks on hõlmata 2023. a N₂O ja metaani heitkoguste vähendamisele suunatud majandamisviiside lepingutega vähemalt 49,6% kasutuses olevast põllumajandusmaast (eesmärkindikaator R17/T18), 2018. a seisuga oli selliste lepingutega hõlmatud 52,1%

põllumajandusmaast, ehk eesmärk täidetud 104,9% ulatuses. Kasvuhoonegaasidest vähenes metaani ja diilämmastikoksiidi heide lõpetatud investeeringute kaudu (M4.1) 2018. a 29,88 CO₂ ekv, moodustades 2,19% põllumajandussektori koguemissioonist (tulemusindikaator R18) ning ammoniaagi heide 238 t NH₃, moodustades 2,64% põllumajandussektori koguemissioonist (tulemusindikaator R19) põllumajanduse valdkonna koguemissioonist.

- 591 Põllumajanduslikust maakasutusest tulenev põllumaa ja rohumaa koguemissioon oli 2017. a 274,4 kt CO₂ ekvivalendina ja sellest 99,5 % moodustas CO₂ heide. MAK toetustega kaetud pinnast pärinev kasvuhoonegaaside heide moodustas kogu kasvuhoonegaaside heitmest 68,3%, seejuures CO₂ heitmest 59,2%, CH₄ heitmest 14,6% ja N₂O heitmest 66,2%.
- 592 Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmetest (M10) panustavad kasvuhoonegaaside heite vähendamisse eelkõige KSM, KSA, MULD, VESI, PLK toetused, mille toetusaluse pinna osakaal oli 2017. a 49% põllumajanduslikust maast (KPM), olles võrreldes 2013. a (38%) suurenenud 10%. Samuti on seos sihtvaldkonna eesmärkide saavutamisel teistel pindalapõhistel MAK toetustel, nagu mahepõllumajandus (M11) ja Natura 2000 toetustel põllumaale ja erametsamaale (M12). Kokku moodustasid M10, M11 ja M12 meetmete pinnad 2018. a põllumajanduslikust maast (KPM) 73% ning võrreldes 2013. a (60%) on vastav pind suurenenud 13%. Kõige suurema mõjuga kasvuhoonegaaside heite vähendamisele on MULD toetus, mille pind on toetusperioodi jooksul 2015–2018 suurenenud 34%.
- 593 Lisaks CH₄ ja N₂O-le kuulub kasvuhoonegaaside hulka CO₂, mille puhul sobib tulemusi CO₂ emissioonis põllumajandusest seostada sihtvaldkond 5D-ga. Uuringu „Mulla orgaanilise süsiniku varu muutus ja CO₂ emissioon erinevate toetusmeetmete ning maakasutuse puhul“ tulemuste põhjal on rohumaadel ülekaalus süsiniku sidumine mulda, mitte süsiniku emiteerumine mullast CO₂-na (väljendatakse CO₂ sidumisena). MULD toetuse rohumaade CO₂ emissioon moodustas 2018. a 12% ÜPT rohumaadest, mis on võrreldes 2015. a (8,6%) 3,8% suurem tulemus, ehk MULD toetuse rohumaade CO₂ sidumise mõju on nelja aasta jooksul suurenenud ÜPT toetusega kaetud rohumaadel. Kui vaadelda rohumaade CO₂ emissiooni tulemusi MAK meetmega grupis (KSM, MULD, MAHE) ja meetmeta grupis (ÜPT), siis MAK meetmega grupis vähenes 2018. a CO₂ emissioon 3,0% ja suurenes MAK meetmeta grupis 26% perioodi algusega (2015. a) võrreldes.

HK 5E2 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud

- 594 Süsiniku sidumist soodustavate lepingutega kaetud põllumajandus- ja metsamaa pindala on suurenenud võrreldes referentsaastaga ja peamiselt on siin tegemist turvasmuldadel rohumaade kui süsinikku siduva maakasutuse säilitamise ning loomisega. Vastava pinna osatähtsus on kasvanud 1,4%lt tasemeni 4% ÜPT pinnast. Kuigi MULD meetme toetusalune pind on suurenenud, siis on saavutamata soovitud sihttase ning süsinikuemissiooni vähendamiseks tuleks suurendada MULD meetmega liitunud pinda.

Soovitused

- Ühtivad vastavate sihtvaldkonnapõhiste soovitustega.

5.11. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 29

COMMON EVALUATION QUESTION No 29 “ To what extent has the RDP contributed to the CAP objective of achieving a balanced territorial development of rural economies and communities including the creation and maintenance of employment?”

Kuidas on maaelu arengu programm aidanud kaasa ÜPP eesmärgile saavutada maapiirkondade majanduse ja kogukondade tasakaalustatud territoriaalne areng, sealhulgas tööhõive loomine ja säilitamine?

Hinnatavad meetmed

Sekkumine: M2.1 (6A); M2.3 (6A); M4.2 (6A); M6.3 (6A); M6.4 (6A); Finantsinstrument (M4.2, M6.4) (6A)

Hindamisküsimuste vastuste süntees: 6A; 6B; Küsimused nr 16 ja 17.

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 29.1 Tööhõive määr maapiirkonnas on paranenud tulenevalt MAK 2014–2020 projektide rakendamisest;
- 29.2 Vaesuse tase ja majanduslik ebevõrdsus maapiirkonnas on vähenenud;
- 29.3 SKP maaelaniku kohta on suurenenud;

595 Tabel 56 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 56. Hindamisküsimuse nr 29 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaator	Metoodika					Andmeallikad
		meetod	täpsustus	ühik	ref. aasta	MAKi aasta	
29.1	I14: Tööhõive määr maapiirkonnas	enne-pärast, kirjeldav statistika. DiD	ühiste mõjuindikaatorite I14, 15, I16 arvutamiseks kasutatakse pt 3.1.4 esitatud hindamise metoodikat.	%	2013	2017	Eurostat, Statistikaamet
	R21/T20 Toetatud projektide puhul loodud töökohad			arv	NA	2018	PRIA, küsitlus
	R24/T23 Leader toetatud projektide loodud töökohad			arv	NA	2018	
29.2-29.3	I15 Maapiirkondade vaesuse tase		Analüüsi käigus toimub indikaatorite tulemuste ekstrapoleerimine makrotasandile	arv, %	2013	2017	Eurostat, Statistikaamet
	I16: SKP elaniku kohta maapiirkonnas			skaala	2013	2017	PRIA, Statistikaamet
	R22/T21: Sellise maaelanikkonna osakaal, keda hõlmavad kohaliku arengu strateegiad (6B).			skaala	2013	2018	
	R23/T22: sellise maaelanikkonna osakaal, kes saab kasu täiustatud teenuste/taristust (6B).				NA	2018	

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 596 Indikaatorid I14–I16 on rahvusvaheliselt kokkulepitud ja nende arvutamiseks kasutatakse riiklikul tasemel metoodikat ning andmed on koondatud Eurostati andmebaasi. MAK 2014–2020 hindajal ei ole võimalik rakendada riiklikul tasemel kasutusel olevat metoodikat, mistõttu ühisele hindamisküsimusele vastamisel kasutatakse täiendavaid indikaatoreid. Lisaindikaatorid aitavad selgitada MAK 2014–2020 mõju konkreetsel seirealal, kuid nende kaudu ei ole võimalik arvutada kokkulepitud ühise mõjuindikaatori väärtust ja selle väärtuse muutuses eristada eraldiseisvalt MAK 2014–2020 netomõju väärtust. Täiendavate indikaatoritega on võimalik määrata, kas MAK 2014–2020 mõju ühise mõjuindikaatori muutusesse on positiivne, neutraalne või negatiivne. Rõhutame, et hindaja vastus saab olla üksnes hinnanguline, mitte arvuline. Lisaks esineb probleem, et ühiste mõjuindikaatorite väärtused ei ole kättesaadavad referentsaasta kohta, mistõttu ei näe hindaja viimast muutuse trendi ja peaks ise läbi viima riiklikul tasemel indikaatori väärtuse leidmise. Hindaja ei näe võimalust, et seda tehakse programmi hindamise käigus.
- 597 Uute töökohtade andmed on kogutavad intervjuu või küsitluse teel. Kahjuks kõik toetuse saajad ei soovi vastata, mistõttu hindaja peab tulemusi statistiliselt laiendama. Uute töökohtade loomise andmete kogumiseks viidi aastatel 2016–2018 läbi veebiküsitlus meetmetest 4.2, 6.4, 19.2 ja 19.3 toetust saanud ettevõtjate hulgas, kelle projektid olid lõpetatud. Toetuse saajatelt küsiti taotlemise ajal planeeritud töökohtade arvu, investeringu tulemusena loodud uute töökohtade arvu, töökohtade soolist jaotust ja ametikohtade nimetusi. Vastavad näitajad ei hõlma säilitatud töökohti. Tulemusindikaatorite R21/T20 ja R24/T23 väärtused on arvutatud kumulatiivselt (indikaatorite väärtuse leidmiseks loendatakse igal aastal lõpetatud projektide abil loodud töökohtade arv ning seejärel need summeritakse).

Vastus hindamisküsimusele

HK 29.1 Tööhõive määr maapiirkonnas on paranenud tulenevalt MAK 2014–2020 projektide rakendamisest

- 598 Statistikaameti 2018. a andmetel oli Eestis tööhõive määr (kokku 15–64-aastased) 74,5%. Võrreldes algtasemega on see näitaja suurenenud 6,3 PP. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise määr (kokku 15–16-aastased) oli 2017. a 9,9%, võrreldes algtasemega on see näitaja suurenenud 1,1 PP. Töötuse määr (kokku 15–74-aastased) oli 2018. a 5,4%, võrreldes algtasemega on töötuse määr vähenenud 3,2% võrra.
- 599 Statistikaameti 2018. a andmetel oli Eestis tööhõive määr maapiirkonnas (kokku 15–64-aastased) 71,8% (I14). Võrreldes 2013. aastaga on see näitaja suurenenud 4,7 PP. Töötuse määr maapiirkonnas (kokku 15–74 aastased) oli 2018. a 4,9%, võrreldes 2013. a on töötuse määr vähenenud 2,0% PP võrra.
- 600 Aastatel 2016–2018 lõpetatud projektide puhul (mis panustavad sihtvaldkonna 6A eesmärki) seisuga 31.12.2018 on loodud kokku 257,6 uut töökohta (T20/R21) mis moodustas 2023. a sihttasemeks seatud 225 töökohast 114,5%. Kõikidest loodud töökohtadest on 89,7 töökohta (35% loodud töökohtadest) loodud naistele ning 167,9 töökohta (65%) meestele. Ametikohtade lõikes loodi näiteks 2018. a meestele tegevjuhi, projektijuhi, mehhaaniku, töstukijuhi, elektriiku, lukksepa, keevitaja, masinaoperaatori ja tisleri ametikohad. Naistele loodi kosmeetiku, projektijuhi, noorsootöötaja, juustumeistri, pagari ja klienditeenindaja ametikohad (indikaator A117).
- 601 Sihtvaldkonna 6B eesmärki panustavate projektide puhul on perioodil 2016–2018 loodud kokku 592,5 uut töökohta (R24/T23), mis moodustas 2023. a sihttasemeks seatud 280 töökohast 211,6%.

Kõikidest loodud töökohtadest on 283,8 töökohta (48%) loodud naistele ning 308,7 töökohta (52%) meestele.

HK 29.2 Vaesuse tase ja majanduslik ebevõrdsus maapiirkonnas on vähenenud

602 Statistikaameti andmetel elas suhtelises vaesuses 2017. a 22,6% Eesti elanikkonnast. Suhtelist vaesust kogevate inimeste osatähtsus on suurenenud 2013. a võrreldes 0,8 PP. Suhtelises vaesuses elas 2016. a 22,4% Eesti maapiirkonna elanikkonnast (I15). Vaesuse taset ja majanduslikku ebevõrdsust maapiirkonnas on põhjalikumalt analüüsitud ühise hindamisküsimuse 25 all. Indikaatori I15 Suhteline vaesus maapiirkonnas taset mõjutab MAK sõltuvalt maakonnast vahemikus 1,0–2,0%.

HK 29.3 SKP maaelaniku kohta on suurenenud

603 Eurostati andmetel oli 2016. a maapiirkondade loodav SKP ostujõu standardina (PPS) 8580,0 mln € (I16), mis võrreldes 2013. a on kasvanud 8,0%. Hinnates toetatud mikro- ja väikeettevõtete osakaalu kogu maapiirkonna ettevõtjate koguarvust, siis see on alla 4,0%. Toetatud põllumajandustootjate (v.a majapidamised) osakaal maapiirkonna ettevõtjate üldkogumist on alla 10%. Seega MAK 2014–2020 mõju avaldub ligikaudu 14% ettevõtete kaudu. Kuna hindajal puuduvad täpsemad andmed kogu maapiirkonda hõlmavalt tegevusalade lõikes SKP panusesse, siis proportsiooni alusel (keskmist lisandväärtust arvesse võttes) on toetatud ettevõtete panus SKPs ligikaudu 1200,0 mln €. Toetatud ettevõtete lisandväärtus on oluliselt väiksem (40–50%), mistõttu MAKi toetust kasutanud ettevõtete loodav lisandväärtus on hinnanguliselt 600,0–720,0 mln € aastas. Põllumajandusettevõtetele oli MAKi netomõju lisandväärtuse muutusele 16,1%, mistõttu võib kaudselt hinnata MAKi netomõju SKPs 96,6–115,9 mln € aastas. Samal ajal MAKi toetuste väljamakse aastatel 2014–2018 on kokku 454,8 mln € ehk viie aasta kohta jagades 90,9 mln € aastas.

Soovitused

- MAK 2014–2020 rakendamisel ja mõjude hindamisel on vajalik enam tähelepanu pöörata ettevõtete töökohtade hoidmisele ning uute ettevõtete loomisele. Uued ärimudelid võivad olla edukamad kui seni rakendatud ning mõjutavad nii tööhõivet kui vaesuse taset.
- Vaesuse taseme osas on vajalik täpsustada vanusegruppe, mille osas mõju hinnatakse. Kuna MAK sihtvaldkondades sekkuvad meetmed tõenäoliselt ei mõjuta paljusid vanusegruppe, siis on oluline mikrotasandil läbi viia täpsem vaatlus. Piiratud aja jooksul ei olnud hindajal võimalik mõjutatud gruppe täpsustada.

5.12. ÜHINE HINDAMISKÜSIMUS NR 30

COMMON EVALUATION QUESTION No 30 “ To what extent has the RDP contributed to fostering innovation ”

Kuidas on maaelu arengu programm toetanud innovatsiooni edendamist?

604 Innovatsiooni hindamine hõlmab prioriteete horisontaalselt, mis tähendab, et innovatsioon on meetmeid ja sihtvaldkondi läbivalt hinnatud. **Innovatsiooni hindamisel käsitletakse selle valdkonnaülese eesmärgi täitmisel tehtud edusamme²⁵**. Seoses sellega hinnatakse Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) toetust saanud uuenduste panust maaelu arengu programmi ja ELi poliitikaeesmärkidesse.

Hinnatavad meetmed

Sekkumine: Kõik meetmed; Fokuseeritult M1.1–1.3 (2A); M2.1–2.3 (2A); M16.0, M16.2, M16.3, M16.5, M16.9 (2A);

Hindamisküsimuste vastuste süntees: Kõik sihtvaldkonnad, kuid peamiselt 1A ja 1B;

HKd ja tulemust iseloomustavad indikaatorid

- 30.1 Arengukava meetmed on võimaldanud innovatsioonisuutlikkuse edendamist erinevate osapoolte vahel (sh üksikisikute ja teadmiste ning innovatsioonisüsteemi suutlikkust);
- 30.2 Arengukava meetmed võimaldavad teabevoogu erinevate osalejate vahel ning innovatsiooni arengut;
- 30.3 Arengukava meetmed on võimaldanud osalejatel siseriiklikku ja piiriülest koostööd uuenduste edendamiseks;
- 30.4 Maaelu arengu programm on toetanud uusi tehnoloogialahendusi maapiirkondades.

605 Tabel 57 on esitatud HKde seosed kasutatavate indikaatorite, nende arvutamise meetodi ja andmeallikatega.

Tabel 57. Hindamisküsimuse nr 30 HKd, indikaatorid, arvutamise meetod ja andmeallikad

HK	Indikaatori nimetus	Allikas	Vastus
30.1.	T1 % määruse (EL) nr 1305/2013 artiklite 14, 15 ja 35 kohastest kuludest seoses maaelu arengu programmi kogukuludega	PRIA	1,95% (M1, M2, M16)
	A161 Maaelu arengu programmi kulutused teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile protsendina maaelu arengu programmi kogukuludest	PRIA	9,91% (M1, M2, M16, osaline M19 ja M9)
30.2	A6 Teadmussiirde, nõuande ja koostöö tase ning tulemused	veebiküsitlus, fookusgrupp	Kõigil meetmetel on suur mõju innovatsiooni rakendamisele
	A5 Teadmussiirde tegevustes osalemiste osakaal kõikidest Eesti põllumajandustootjatest	PRIA, Statistikaamet	73,2% primaarsektoris hõivatutest on võtnud osa teabeirustest aastatel 2014–2018. Veebiküsitluse andmetel osales 2018. aastal 75%-s põllumajandusettevõtetest koolitustel vähemalt keegi töötajaskonnast.
30.3	O16 Toetavate Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) rühmade arv, toetatavate EIP toimingute arv ning	PRIA, PMK seireandmed	0

²⁵ Määruse (EL) nr 1305/2013 artikkel 68.

	EIP rühmades osalevate partnerite arv ja liik		
	O17 Toetatud koostööprojektide arv (v.a EIP)	PRIA	32
	A140 Innovatsioonimeetmete osapoolte osakaal MAK investeringutoetuste saajatest	PRIA, PMK seireandmed	58,3%
30.4	A181 Toetust saanud uute tehnoloogialahenduste arv	PRIA, küsitlus	N/A
30.1-30.4	A20 Hinnangud innovaatilistele tegevustele	küsitlus	56% põllumajandustootjatest ja 48% toidutöötajatest ei kavanda koostööd teadus- ja arendusasutustega, kuigi suur osa ettevõtjatest tunnetab vajadust arendada tooteid, teenuseid, tootmisprotsessi või seadmeid. Teostatavus- või tasuvusuuringu läbiviimiseks koostöös teadusasutusega on valmis 12 % põllumajandustootjatest ning 21% toidutöötajatest.

Kvalitatiivne meetod

- 606 Täiendavate indikaatorite A6 ja A20 andmeallikaks on veebiküsitluse ja fookusgruppide intervjuude tulemused. Lisaks eelmiste hindamisküsimuste ja andmebaaside analüüsile korraldati innovatsioonile suunatud fookusgrupi intervjuu. Fookusgrupis osalejate vastuste kvantifitseerimiseks kasutati MAPP meetodikat, mille puhul süstemaatilise enne-pärast võrdlusena antakse aspektidele osalejate poolt hinnangud arvulisel skaalal (1-5).

Andmelüngad, probleemid ja lahendused metoodika valimisel

- 607 PRIA andmebaas sisaldab minimaalset infot toetuse väljamaksmise jaoks. Hindamisküsimus keskendub innovatsioonile, mida ei ole võimalik hinnata vaid toetuse väljamaksmise andmete alusel. Projekti kirjeldusest ei ole võimalik tuletada, kas investering on tehtud tavapärase majandustegevuse eesmärgil või innovatsiooni silmas pidades. Tulemuste kirjeldamiseks ja analüüsimiseks tuleb kasutada täiendavat teavet erinevate hindamisküsimuste raames korraldatud küsitlustest ja kombineerides vastuseid ka fookusgrupi tulemustega.
- 608 Toetatud tehnoloogialahenduste arvu osas (A181) andmekorje osutus hindaja jaoks ületamatuks, puudus ressurss kõigi taotluste ülevaatamiseks ükshaaval ning korraldatud küsimustikud seda küsimust ei hõlmanud.

Vastus hindamisküsimusele

- 609 MAK 2014–2020 tasandil peetakse innovatsiooni toetavateks tegevusteks teadmussiiret, nõustamist ning koostööd teadus- ja arendustegevuse suunal. Vahehindamise innovatsiooniteemalisel fookusgrupil osalejad tõdesid, et innovatsioon ei ole selgelt defineeritav ning igäüks mõistab seda erinevalt, sõltuvalt taustsüsteemist projekti elluviimise geograafilises asukohas. MAK 2014–2020 tasandil innovatsiooni edendavatele meetmetele (M1, M2, M16) on toetus määratud 69,0% ulatuses eelarvest, mis on innovatsiooniprojektide pikaajalist iseloomu arvestades tagasihoidlik.

- 610 EL suunised innovatsiooni hindamiseks²⁶ sisaldavad soovitusi kaasata innovatsiooni hindamisse LEADER-tüüpi meede (M19). Innovatsioonitegevuste fookusgrupis osalejad hindasid, et innovatsiooni mõjutavad lisaks LEADER-tüüpi meetmele ka muud investeeringumeetmed, sh tootjarühmade toetus (M9): innovatsioon toimub tihti tavapärase loomuliku majandusliku arengu käigus. Hindaja on veendunud, et investeeringumeetme taotlusprojekti kirjeldusest ei ole võimalik objektiivselt tuletada, kas investeering on tehtud tavapärase majandustegevuse eesmärgil või innovatsiooni silmas pidades.
- 611 OECD innovatsiooniraporti²⁷ kohaselt on Eesti riiklik teadustegevus on heal tasemel, sealhulgas toidutööstuses ja põllumajanduses. Sidusrühmade aktiivsem osalemine Eesti põllumajandusliku innovatsiooni süsteemis ning parem koostöö riigi- ja erasektori vahel riigisiselset ja rahvusvahelisel tasandil aitaks süsteemil vajadustele paremini reageerida. Erainvesteeringuid puudutavate ja poliitiliste otsuste langetamisel on esmatähtis parem teave sektori probleemide ja võimaluste kohta.
- 612 Riikliku maaeluvõrgustiku ülesannete hulka kuulub valdkondliku innovatsiooni edendamine. Innovatsiooni valdkonnas on aastatel 2015–2018 korraldatud kokku 26 üritust toetuse taotlejatele, avalikustatud on 72 temaatilist head näidet. Veebilehel maainfo.ee on eraldi innovatsioonivõrgustiku alljaotus uudiste, projektide kirjelduste ning uudiskirjadega. Ilmunud on kolm elektroonilist väljaannet „Innovatsioonivõrgustiku@infokiri“ ja eesti keelde on tõlgitud 48 numbrit EIP-AGRI infokirja, adressaatide arv 2018. a lõpus oli 586. Vahehindamise raames korraldatud innovatsioonitegevuste fookusgrupis osalejad hindasid Maaeluvõrgustiku tegevust koostöö arendamise suunal väga kõrgelt.

HK 30.1 Arengukava meetmed on võimaldanud innovatsioonisuutlikkuse edendamist erinevate osapoolte vahel (sh üksikisikute ja teadmiste ning innovatsioonisüsteemi suutlikkust)

- 613 MAK 2014–2020 raames toetatakse innovatsiooni erinevatel tasanditel, nii teadmiste leviku (M1, M2.3, M19, maaeluvõrgustik) kui toodete ja tehnoloogiate arendamise (M16.0 ja M16.1/16.2, M19) ning uute majandusmudelite rakendamise abil (M9, M16.4, M19). Kolme peamise innovatsiooni edendamiseks rakendatava meetme (M1, M2, M16) osakaal moodustab 1,95% MAK 2014–2020 väljamaksetest.
- 614 Innovatsiooniklastri toetuse puhul oodatakse koostööd suurema hulga sidusrühmade vahel, toetus oli määratud kuuele klastriale. Innovatsiooniklastris on oluline, et tegevused viiakse ellu liikmete ja partnerite vahel koostöös, liikmeteks on vähemalt kümme põllumajandustootjat või –töötajat. Uute toodete, tavade, protsesside ja tehnoloogiate arendamise toetuse (M16.2) taotlejaks on ettevõtja koos uurimisasutusega rakendusliku iseloomuga uuringute läbiviimiseks. Seejuures toetatakse koostööd teistes liikmesriikides loodud Euroopa Innovatsioonipartnerluse töörühmadega ning muud arendustegevusele või innovatsiooni arendamisele suunatud piiriülest koostööd.
- 615 Teadmussiirde ja teavituse meede (M1) on jagatud kolmeks alameetmeks: koolitustegevused (M1.1), esitlus- ja teavitustegevused (M1.2) ning ettevõtete külastamine (M1.3), meedet rakendatakse nii lühiajaliste (sh üleriigiliste ja maakondlike) taotluste kui pikaajaliste teadmussiirde programmide kaudu. Nõuandeteemadele suunatud meedet (M2) rakendatakse kahel

²⁶ EUROOPA KOMISJON – põllumajanduse ja maaelu peadirektoraat – üksus C.4 (2017): Suunised. Innovatsiooni hindamine maaelu arengu programmides 2014-2020.

²⁷ OECD (2018), *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Estonia*, OECD Food and Agricultural Reviews, OECD Publishing, Paris. [<http://dx.doi.org/10.1787/9789264288744-en>]

tasandil: nõuandetoetust üleriigilise nõuandeorganisatsiooni kaudu (M2.1) ning nõustajate koolitused valdkondlike õppekavade alusel (M2.3).

- 616 Rahulolu teadmussiirde ja nõustamisteenustega on kõrge. Teadmussiirde uuringust tulenevalt on nii meetmete korralduses kasvuruumi nõustajate ning lektorite väljaõppe süsteemsel lahendamisel. Teadmussiirde uuringus on esitatud esialgsed hinnangud MAK 2014–2020 meetmete parandamise võimaluste kohta teadmussiirde süsteemi arendamisel: nõuandetoetuse sihtgrupp on rangelt piiratud ettevõtlusega alustajatele; innovatsioonisüsteemist on välja jäänud tootjarühmade arendus- ja teabelevi tegevused; projektide elluviimise tulemusel tekkinud teave ei ole süsteemsel koondatud ja hallatud.
- 617 Ettevõtete kasvuvajadused on erinevad ja paindlik Koostöömeede (M16) sisaldab kombineeritult pikaajalisi innovatsiooniklastreid (temaatilised innovatsiooni edendamiseks loodud koostöövõrgustikud) ning siseriiklikke ja Euroopa Innovatsioonipartnerluse tööühmade viisi teostatavaid projekte (lahendavad konkreetsete tootjate ja töötajate tootmisprotsessiga seotud probleeme). Vahehindamise innovatsiooniteemalisel fookusgrupil osalejad tõdesid, et innovatsioon ei ole selgelt defineeritav ning igaüks mõistab seda erinevalt. Maaeluvõrgustiku korraldatud temaatilistel ümarlaudadel osalejad on rõhutanud, et taotlejad on teadmatutes, kuidas olla innovaatiline ja abikõlblik samal ajal. Nii teadmussiirde ja teavituse kui koostöömeede vajaksid ettemaksu, et tegevusi edukalt planeerida ja algatada. Ettevõtetel ja teadusasutustel on erinev arusaam, mida innovatsiooniprojektis on aja ja rahaga võimalik ära teha ning nad vajavad tuge nii taotluse ettevalmistamisel kui elluviimisel.
- 618 Mitmed LEADER kohalikud tegevusgrupid on toonud oma strateegiates välja, et suutlikkus koostööks teadus- ja uurimisasutustega on olnud madal ja seetõttu tuleb tegevustesse kaasata senisest enam teadus- ja uurimisasutusi. MTÜ Hiidlaste Koostöökogu teadmussiirde projekti eesmärgiks on ettevõtjate arengu toetamine juhtimispõhimõtetest lähtuvate oskuste arendamisega koostöös Eesti Maaülikooli ning Tartu Ülikooliga. Kohalikud tegevusgrupid tegelevad innovatsioonisutlikkuse arendamisega ka noorte hulgas: MTÜ PAIK ühisprojekti eesmärk on piirkonna noorte ettevõtlikkuse ja loovuse suurendamine õpilasfirmade asutamise, haridus- ja teadusasutuste ning ettevõtjate ühistegevuste kaudu.

HK 30.2 Arengukava meetmed võimaldavad teabevoogu erinevate osalejate vahel ning innovatsiooni arengut

- 619 MAK 2014–2020 raames ergutavad teadmiste levikut ja omandamist mitmed meetmed. Teadmussiirde ja teavituse meetme üleriigiliste ja maakondlike tegevuste puhul on elluviidavate projektide sisu ja ulatuse pakkujateks peamiselt koolitustegevusi pidevalt korraldavad koolitus- või haridusasutused ja mittetulundusühingud, teadmussiirde pikaajaliste programmide puhul planeeritakse teabelevi teemad nii koolitajate, ametiasutuste kui erialaorganisatsioonide koostöös. Nõustajate koolitamiseks rakendatakse eraldi meedet, kuid teadmussiirde uuringu käigus märgiti vajadust laiendada koolitatavate sihtgruppi ka teemadest huvitatud suuremate või spetsiifiliste ettevõtjatele ning koolituste lektoritele. Samuti peaks rohkem kasutama võimalusi korraldada koolitusi välisriikides või väliseksperptide abiga. Põllumajandustootjate fookusgrupis osalejad ei ole kursis innovatsiooniklastrite tegevuste ja saavutustega, mis on osaliselt mõistetav, kuna tulemused ei saagi kiiresti tekkida.
- 620 EL teatis Toidutootmise ja põllumajanduse tulevikust märgib, et innovatsioonipartnerluse edukus sõltub nõustajate, põllumajanduskoolituse ja –hariduse süsteemide, organisatsioonide ja teadlaste töö tulemuslikkusest tervikuna, seejuures on eriti oluline roll nõustajatel. MAK 2014–2020

nõuandetoetuse sihtgrupp ei kuulu innovatsiooniklastrid ning klastritesse on kaasatud vaid üksikud konsulendid.

- 621 Innovatsiooni edendavat teavet tekib mitmete investeringumeetmete elluviimise käigus. Näiteks toetatava tootjarühma (M9) tegevuskavas ja äriplaanis teostatavate tegevuste hulka kuulub koolitamine, sh äri- ja turustusoskuste arendamine ning uuendusprotsesside korraldamine ja lihtsustamine; Noore põllumajandustootja tegevuse alustamise toetuse (M6.1) toetuse saaja peab omama teoreetilist või praktilist ettevalmistust või selle omandama teatud aja jooksul toetuse määramisest arvates. Teadmiste omandamist ergutatakse nii põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetme (M10), Mahepõllumajanduse (M11) kui Loomade heaolu (M14) koolitustel osalemise nõudega.

HK 30.3 Arengukava meetmed on võimaldanud osalejatel siseriiklikku ja piiriülest koostööd uuenduste edendamiseks

- 622 MAK 2014–2020 olulisel kohal on innovatsiooni ja ettevõtluse võimekuse kasvatamine, tugevdades teadmussiiret ja koostööd nii uute kui seniste innovatsioonipartneritega, Eestis ja rahvusvaheliselt. Piiriülese koostöö tegemiseks arengukavas on võimalused olemas, seda toetavad osaliselt LEADER-meede (ühisprojektid ning elavdamise tegevused) ja EIP tööühmade projektid (M16.2, väljamakseid 2018. a lõpuks ei ole). Vähesel määral võimaldab rahvusvahelist koostööd ka Innovatsiooniklastri toetus (M16.0), kus välisriigi teaduspartneri kaasamine oma tegevuskava rakendamisse on lubatud, aga mitte kohustuslik.
- 623 Peamised raskused rahvusvaheliste projektide elluviimisel on järgmised: a) vähestes EL liikmesriikides on seadusandlusega lubatud rahvusvaheline koostöö; b) taotlusvoorud toimuvad riigiti erineval ajal; c) toetuse mittedaamist kõrge risk ehk juhul, kui kahest partnerriigist üks toetuseta jääb, tunnistatakse ka teise riigi projekti rahuldamise otsus kehtetuks. Sama hinnangu rahvusvahelistele projektidele andsid vahehindamise LEADER-meetme teemaliste fookusgruppide osalejad. Koostöö edendamiseks tuleb lihtsustada ettevõtete juurdepääsu innovatsiooniks vajalikule rahastamisele piiriülese koostöö kaudu, et hoida motivatsiooni innovatsiooni edendamiseks teadus- ja arendusasutuste abiga.
- 624 Põllumajandusuuringute Keskuse poolt 2019. a aprillis korraldatud toetusvajaduse uuringu veebiküsitluse tulemuste alusel hindab 44,4% põllumajandustootjatest ning 51,6% toidutöötlejatest, et koostöö teadusasutustega on nende jaoks vajalik. Koostööd teadusasutustega on enim takistanud ressursipuudus (aeg, töötajad, raha), vähemal määral projektitaotlemise keerukus ja bürokraatlikkus. Vastustest järeldub, et põllumajanduse ja maaettevõtluse innovatsioonile suunatud meetmeid on vaja ning nende taotlemise protsessi tasub lihtsustada (nt kaheetapilise taotlemise ning nõustamisega).
- 625 Vahehindamise LEADER-meetme fookusgruppide tulemused näitavad, et koostööprojektidest saadud kogemus mõjutas maapiirkonna majanduslikku aktiivsust oluliselt, tulemuseks olid uued turud (turu laienemine), uued kontaktid, toote- ja teenuseideed.

HK 30.4 Maaelu arengu programm on toetanud uusi tehnoloogialahendusi maapiirkondades

- 626 Innovatsioonitegevuste fookusgrupis osalejad hindasid, et innovatsiooni mõjutavad lisaks Koostöö ja LEADER-tüüpi meetmele ka muud investeringumeetmed: innovatsioon toimub tihti tavapärase loomuliku majandusliku arengu käigus. Investeringumeetmed tõstavad ettevõtete ressursitõhusust ning säästlikku tootmist (näiteks on sõnniku käitlemise investeerimine innovaatiline tegevus parima võimaliku käitlemistehnika kasutusele võtmise korral).

627 Hindaja on veendunud, et investeringutoetuse taotluse kirjeldusest ei ole võimalik objektiivselt tuletada, kas investering on tehtud tavapärase majandustegevuse eesmärgil või innovatsiooni silmas pidades.

Soovitused:

- Innovatsiooniprojektid vajavad senisest rohkem nõustamist: nii professionaalsete nõustajate kui tugistruktuuride abi (kahe-etapiline taotlemine).
- Rahvusvahelise iseloomu poolest keeruliste koostööprojektide elluviimiseks tuleb lihtsustada piiriülese koostöö korraldamist riikidevahelisel tasandil.
- Innovatsioonisüsteemi tuleb rohkem kaasata projektide käigus tekkiv teave, nt tootjarühmade arendus- ja teabelevi tegevused; teavet tuleks süsteemselt koondada ja hallata.
- Nõuandetoetuse sihtgruppi tuleks laiendada, sh koostööprojektidele. Tuleb leida lahendused suuremate või spetsiifiliste ettevõtjate ning koolituste lektorite erikoolituste jaoks, sh välisriikides või välisekspertide abiga.

LISAD

LISA 1. II SAMBA SEKKUMISLOOGIKA PRIORITEETIDE EESMÄRKIDE LÖIKES PERIOODIL 2014–2020

Priori teet	Sihtvald kond	Meede	Prioriteet II		III		IV			V					VI	
			FA 2A	FA 2B	FA 3A	FA 3B	FA 4A	FA 4B	FA 4C	FA 5A	FA 5B	FA 5C	FA 5D	FA 5E	FA 6A	FA 6B
–	FA 1A-1C	M1.1–1.3	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	
		M2.1–2.3	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	
=	FA 2A	M4.1	P		X							X	X			
		M4.3	P				X	X	X	X						
		M6.3	P	X												
		M16.0, 16.2	P						X			X				
	FA 2B	M6.1	X	P								X			X	
≡	FA 3A	M3.1			P											
		M3.2			P											
		M4.2			P						P				P	
		M9.1			P											
		M14.1			P		X									
	M16.4			P												
	FA 3B	M5.2				P										
IV	FA 4A	M4.4					P	P	P							
		M8.3, 8.4					P									
		M10.1.1-1.7					P						X	X		
		M11.1, 11.2					P						X			
		M12.1, 12.2					P									
		M16.0, 16.2, 16.3, 16.5. 16.9					P									
	FA 4B	M4.4						P								
		M8.3, 8.4						P								
M10.1.1– 1.7							P					X	X			

		Meede	FA 2A	FA 2B	FA 3A	FA 3B	FA 4A	FA 4B	FA 4C	FA 5A	FA 5B	FA 5C	FA 5D	FA 5E	FA 6A	FA 6B	
		M11.1, 11.2						P									
		M12.1, 12.2						P									
		M16.0, 16.2, 16.3, 16.5. 16.9						P									
	FA 4C	M4.4							P								
		M8.3, 8.4							P								
		M10.1.1– 1.7							P								
		M11.1, 11.2							P								
		M12.1, 12.2							P								
		M16.0, 16.2, 16.3, 16.5. 16.9							P								
V	FA 5B	M4.2									P						
	FA 5C	M6.4										P/X					
		M8.6	X					X				P					
		M16.0, 16.2, 16.3, 16.5. 16.9										P					
VI	FA 6A	M4.2													P		
		M6.3													P		
		M6.4													P		
	FA 6B	M19.1													X	P	
		M19.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	P
		M19.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	P
		M19.4													P		

P- otsene sekkumine; X- teisene sekkumine

LISA 2. INTERVJUDES OSALENUTE NIMEKIRJAD

MAK vahehindamise LEADER fookusgrupp (1/3)

09. aprill 2019

Märjamaa rahvamaja, Raplamaa

Jrk nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Iris Haiba	Raplamaa Partnerluskogu
2	Kaja Karlson	MTÜ Kodukant Läänemaa
3	Kirsti Mau	Märjamaa Valla Külavanemate Ühendus
4	Marika Adman	MTÜ Kodukant Läänemaa, MTÜ Tervem Noarootsi
5	Mari-Liis Simovart	Simovilt OÜ, MTÜ Muusikaselts Nissi Trollid
6	Marje Suharov	MTÜ Ellamaa Loodusselts, Ellamaa Külaarenduskeskus MTÜ
7	Meelis Orgla	Kodukant Läänemaa, Mehtrans OÜ
8	Natalia Lüllmaa	Liisu Rõivad OÜ
9	Rafael Milerman	MTÜ Lääne-Harju Koostöökogu, Wilcom Arenduse OÜ
10	Tiina Sergo	MTÜ Ida-Harju Koostöökoda
11	Triin Matsalu	Märjamaa vald

MAK vahehindamise LEADER fookusgrupp (2/3)

17. aprill 2019

Tartu Loodusmaja, Lille 10, Tartu

Jrk nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Aile Viks	Toretto OÜ, Valgamaa Partnerluskogu
2	Aili Keldo	Valgamaa Partnerluskogu
3	Aino Viinapuu	Rohelise Jõemaa Koostöökogu
4	Heili Petkin	Tartumaa Arendusselts
5	Ilmi Aksli	Kentuki Lõvi OÜ, Hiidlaste Koostöökogu
6	Jako Jaagu	Jõgevamaa Koostöökoda MTÜ
7	Jana Pärn	Jõgevamaa Koostöökoda MTÜ
8	Kristiina Tammets	Tartumaa Arendusselts
9	Küllli Pann	Rahinge külaselts
10	Tiina Ivask	Valgamaa Partnerluskogu

MAK vahehindamise LEADER fookusgrupp (3/3)

18. aprill 2019

Türi kultuurimaja, Järvamaa

Jrk nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Aivar Niinemägi	Roheline Paik MTÜ
2	Elle Allik	PAIK MTÜ, Eele OÜ
3	Endla Mitt	Piiriveere Liider
4	Ester Velliste	Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, KÜ Käsukonna tee 16
5	Heiki Vuntus	MTÜ Arenduskoda
6	Kadri Kuusmik	MTÜ Virumaa Koostöökogu
7	Kalmer Keevend	K-Kredit OÜ, Lõuna-Järvamaa Koostöökogu
8	Karl Ömbus	Võrtsjärve Ühendus
9	Lauri Bobrovski	Sirloin OÜ
10	Riina Trumm	Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, Metsaküla Küla Selts MTÜ, FIE
11	Sille Erala	Järva Arengu Partnerid, MTÜ Nautleja Kalamatkad, OÜ Positiivne Tulem OÜ

12	Silva Anspal	Järva Arengu Partnerid; MTÜ Eestimaa Sepad
13	Tiina Vilu	MTÜ Arenduskoda
14	Triin Kallas	Eesti Leader Liit, Vango OÜ

Maaeluvõrgustiku koostöökoja 10. istung perioodil 2014–2020

23. aprill 2019

Jäneda, Lääne-Virumaa

Jrk nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Anneli Kana	MTÜ Eesti Maaturism
2	Anne-Liisi Mändmets	Maaeluministeerium
3	Krista Habakukk	Kodukant
4	Leho Verk	Maaelu Edendamise Sihtasutus
5	Mari Kirss	Maaeluministeerium
6	Roomet Sõrmus	Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
7	Silva Anspal	Eesti Leader Liit
8	Taavi Kurvits	Maaeluministeerium
9	Valter Parve	TÜ Pärnu Kolledž

Konkurentsivõime hindamise fookusgrupp

25.aprill 2019

Eesti Maaülikool

Jrk nr	Osaleja nimi	Tootja
1.	Piret Pihel	Hoogla Talu
2.	Airi Külvet	Jüriöö talu
3.	Kristi Terep	OÜ Meemeistrid
4.	Aigar Brett	Luke Farmimeierei
5.	Tiit Jüriöö	FIE Jüriöö Talu

Paneeldiskussioon

20. mai 2019

Maaeluministeerium

Jrk nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1.	Kaja Peterson	SEI Tallinn/EKO
2.	Jaan Sõrra	Tartumaa Põllumeeste Liit
3.	Roomet Sõrmus	Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
4.	Leho Verk	Maaelu Edendamise Sihtasutus
5.	Karin Zereen	Maaeluministeerium
6.	Lehti Veeväli	Maaeluministeerium
7.	Martti Mandel	Maaeluministeerium
8.	Heneli Lamp	Eesti Toiduainetööstuse Liit
9.	Marika Ruberg	Maaeluministeerium
10.	Taavi Kurvits	Maaeluministeerium
11.	Katrin Rannik	Maaeluministeerium
12.	Kaidi Jakobson	Maaeluministeerium
13.	Joosep Lukk	Maaeluministeerium
14.	Helena Pärenson	Maaeluministeerium
15.	Krista Kupits	ELVL
16.	Jürgen Ojalo	Maaeluministeerium
17.	Ulvi Ingver	Põllumajandusamet
18.	Keesi Pära	Maaeluministeerium
19.	Kadri Koel	PRIA
20.	Paula Talijärv	Maaeluministeerium

21.	Kaja Piirfeldt	MTÜ Eesti Noortalunikud
22.	Kersti Aro	Eesti Maaülikool
23.	Silva Anspal	Eesti Leader Liit / Järva Arengu Partnerid
24.	Olavi Petron	Maaeluministeerium

LISA 3. HINDAMISKÜSIMUSE NR 17 INDIKAATORITE VÄÄRTUSED JA ANDMEALLIKAD

HK	Indikaator	Vastus	Andmeallikad
6B1, 6B2, 6B3, 6B4, 6B5, 6B6	C1 Rahvastik, sh maapiirkonna rahvastik	1 315 635 Sh maapiirkond 588 027 (44,7%)	Eurostat
	C2 Rahvastiku vanuseline struktuur	< 15-aastased 16,24% 15–64-aastased 64,42% > 64-aastased 19,34%	Eurostat
	C3 Territoorium, sh maapiirkond	45 227 km ² Sh maapiirkond 36 900 km ²	Eurostat
	C8 Kogutoodang elaniku kohta (maapiirkond)	Indeks PPS (EL-27=100) 77 (maapiirkond: 50)	Eurostat
	C10 Majanduse struktuuris loodav kogutoodang	22 303 mln €	Eurostat
	C12 Tööjõu tootlikkus sektorite lõikes	31,92 €/in Sh esmane 24,62 €/in sekundaar 31,27 €/in kolmas 33,34 €/in	Eurostat
	O18 Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanikkond	499 457	PRIA
	O19 Valitud kohalike tegevusgruppide arv	26	PRIA
	O20 Toetatud LEADER projektide arv	1499 Sh 1A 44 1B 2 1C 2 2A 21 2B 1 3A 23 4A 1 5B 7 5C 6 6A 495 6B 895 6C 2	PRIA
6B1, 6B2	A133 LEADER kogukulude suhe arengukava kogukuludesse	7,0%	PRIA
6B3, 6B4	O21 Toetatud koostööprojektide arv	46 siseriikliku koostööprojekti 26 piiriülest koostööprojekti Sh 8 ettevalmistavat koostööprojekti	PRIA
	O22 Projekti elluvijate arv ja õiguslik vorm	MTÜ: 535 KTG: 11 Avalik sektor: 50 VKEd: 61 Muud: 558	PRIA
	O23 Koostööprojektis osalevate kohalike tegevusgruppide kordumatu identifitseerimisnumber	21 siseriiklikes koostööprojektides 14 piiriülestes koostööprojektides	PRIA
6B3, 6B4	A126 Projekti tegevusvaldkond	Eakad:5 Internetiühenduse loomine, allalaadimiskiirus vähemalt 100 Mbit/s: 4 Kohalik toit, sh toitlustus: 119 Kultuuripärand: 147	PRIA

		<p>Kunsti-, muusika- jm kultuuritegevus: 97 Käsitööndus: 35 Köögiviljakasvatus: 10 Lamba- ja kitsekasvatus: 9 Looduspärand: 11 Maapood, sh rändkauplus: 3 Maaturism: 179 Mahetoodete tootmine, töötlemine ja turustamine: 30 Mainekujundus: 30 Marja- ja puuviljakasvatus: 11 Mesindus: 18 Muu loomakasvatus: 13 Muu nimetamata tegevusvaldkond: 235 Muu taimikasvatus: 11 Noored: 111 Piimatootmine: 4 Puidutöötlemine: 61 Puuetega inimesed: 4 Spordi- ja muud vaba aja tegevused: 267 Taastuenergia, sh bioenergia: 17 Teenused piirkonna elanikele: 137 Teraviljakasvatus: 13 Vabatahtlik päästeteenistus: 26</p>	
	A127 Projekti suund	<p>Sisaldab taristu investeeringut: 28 Sisaldab veebilehe ja tarkvara soetamist: 123 Kogukonnateenuse projekt: 75 Piirkondliku eripäraga projekt: 911 Uuenduslik projekt: 1225 Kohalike toodete ja teenuste arendamisele suunatud projekt: 88 Juurdepääsuvõrkude rajamisele suunatud projekt: 25 Ettevõtlusele suunatud projekt: 716</p>	PRIA
	A128 Strateegia koostamise tegevuste ja nendel osalejate arv (kaasatus)	<p>104 koolitust, 1271 osalejat 28 uuringut, 769 osalejat 381 üritust, 7246 osalejat</p>	PRIA
	A129 Strateegiat ja selle rakendamist tutvustavatel üritustel osalejate arv (kaasatus)	11017	MEM
	A130 Kohaliku tegevusgrupi korraldatud elavdamisüritustel osalejate arv	<p>15406 Sh konverentsidel 7515 Siseriiklikel reisidel 2535 Piiriülestel reisidel 1566</p>	MEM
	A131 Kohaliku tegevusgrupi korraldatud koolituste (va õppereis) ja nendel osalejate arv	216 koolitust, 3598 osalejat	MEM
	A132 Kohalike tegevusgruppide liikmete arv	1757	MEM
6B5	R24/T23 Toetatud projektide (LEADER) puhul loodud töökohad	<p>592,5 Sh meestele 308,7 Naistele 283,8</p>	PRIA; PMK
6B6	R22/T21 Osakaal maaelanikest, kes on hõlmatud kohaliku arengu strateegiatega	63,84%	PRIA; Statistika- amet
6B1, 6B2, 6B3, 6B4, 6B5, 6B6	A125 Toetatud tegevuste panus maapiirkonna elukvaliteedile ja tööhõivele	Keskmine, positiivne mõju	Fookus- grupp

6B1, 6B2, 6B4	O2 Koguinvesteering O4 Toetusesaajate arv	O2: 746 772 € O4: 7	PRIA
--------------------------	--	------------------------	------

LISA 4. ANKEETKÜSITLUSTES KASUTATUD KÜSIMUSED

Põllumajandustootjate toetusvajaduste uuring

Küsimused ettevõtete majandusliku seisundi hindamiseks ja edasiste plaanide väljaselgitamiseks

- Kuidas hindate oma ettevõtte praegust majanduslikku seisundit?

Valige üks vastusevariant.

- Väga hea
- Pigem hea
- Raske öelda
- Pigem halb
- Väga halb

- Kuivõrd on Teie ettevõtte praegune majanduslik olukord vastavuses kolm aastat tagasi planeerituga?

Valige üks vastusevariant.

- Palju parem, kui prognoosisime
- Kõik on läinud nii, nagu planeerisime
- Osa planeeritust pole realiseerunud
- Tegelikkus on kujunenud hoopis teistsuguseks, kui planeerisime
- Raske öelda, sest toona ettevõttes pikaajalisi plaane ei tehtud

- Kas plaanite lähema kolme aasta jooksul oma ettevõtte tegevust mitmekesistada täiendavate tegevusaladega?

Valige üks vastusevariant.

- Jah
- Ei

Palun lisage oma kommentaar:

Kui valisite vastuseks "Jah", siis palume täpsustada, mis on plaanitud uus tegevusala.

Küsimused konkurentsivõime hindamiseks

- Millised tegurid takistavad Teie hinnangul ettevõtte arengut?

Valige 1 kuni 3 sobivat vastusevarianti.

Juhul kui valite „Muu“, siis palun täpsustage!

- Tootmisressursside puudus
- Raskused keskkonnanõuete täitmisel
- Raskused tööjõuprobleemide lahendamisel
- Raskused tootmisprotsessis
- Raskused toodete/teenuste turustamisel
- Raskused finantseerimisel
- Raskused ettevõtlusega jätkamisel
- Taristuprobleemid
- Muu (palun täpsustage):

Teadmussiirde hindamine

- Kas Teie ettevõttele on vajalik koostöö teadusasutustega?
 - Jah, on vajalik ja olen teinud koostööd
 - Jah, on vajalik, aga ei ole veel koostööd teinud
 - Ei ole vajalik
- Millist koostööd olete teinud või soovite teha teadusasutusega?
 - Toote või teenuse arendus
 - Disainilahenduste väljatöötamine
 - Tootmisprotsessi või seadmete arendus
 - Teostatavus- või tasuvusuuring
 - Koostöö metroloogia, standardiseerimise ja sertifitseerimise vallas
 - Turu-uuringud
 - Kvaliteedijuhtimine
 - Patendi, kasuliku mudeli või tööstusdisainilahenduse registreerimine või nende kohta uuringu tegemine või info otsimine
 - Teised
- Kas koostööl teadus- ja arendusasutustega on esinenud takistusi?
 - Jah/Ei
- Mis on Teie hinnangul seni takistanud koostööd teadusasutustega?
 - Teadusasutused ei paku ettevõtte vajadustele vastavat koostööd
 - Ei tea, kuidas teadusasutusega kontakti saada
 - Ressursipuudus (aeg, töötajad, raha)
 - Projektitaotlemise keerukus ja bürokraatilisus
 - Teadusasutuste teenused on kallid
 - Teadusasutuste töökorraldus erineb ettevõtte omast
 - Arendusprojektide aeglane tempo
 - Teadlastega ei ole võimalik ühist keelt leida
 - Teadusasutused on liiga kaugel
 - Teised

Ühistegevus

- Millist hinda saate oma toodangu müügil läbi tulundusühistu võrreldes individuaalse müügiga?
Valige üks vastusevariant.
 - Kindlasti kõrgemat
 - Pigem kõrgemat
 - Pigem sama
 - Pigem madalamat
 - Kindlasti madalamat
 - Ei oska öelda
- Mil määral olete rahul oma ühistu tegevuse tulemustega?

Valige üks vastusevariant.

- Väga rahul
 - Pigem rahul
 - Raske öelda
 - Pigem ei ole rahul
 - Ei ole üldse rahul
- Mille alusel hindate tulundusühistu tegevuse edukust?
 - Palun nimetage olulisemad hindamise aluseks olevad tegurid.

Riskide juhtimine

- Millist tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiat Te oma ettevõttes kasutate?

Valige 1 kuni 3 sobivat vastusevarianti.

- Riskide vältimine (ennetatakse äärmusliku ilmastiku mõju, kahjurite, epideemiate ja haiguste levikut, metsloomade sissetungi jne)
- Riskide ülekandmine, st võimalusel toodangu (sh saagi) ja bioloogilise vara (nt taliteravilja külv ja kariloomad) kindlustamine
- Riskide leevendamine (majandustegevuse mitmekesistamine, eellepingud turustamiseks, koostöö teiste tootjatega vms)
- Riskide aktsepteerimine (reservi hoidmine kriisiperioodiks, vajadusel tootmise ümberstruktureerimine)

Põllumajandustootjate ja toidutöötajate teadmussiirde uuring

<https://maainfo.ee/index.php?page=3840>

Uuringu veebiküsitlus toimus 26. märtsist 5. aprillini 2019. a. Uuringu eesmärk on selgitada välja, milline peaks olema teadmussiirde (st koolituse, nõuande ja infolevi) süsteem, et see vastaks põllumajandustootjate ja toidutöötajate vajadustele. Veebiküsitluses osalemise üleskutse saadeti valimisse sattunud ettevõtjatele igapäevasele personaalsele lingile.

- Millistel teemadel ettevõtte juhid/ töötajad koolitusi said?

<ul style="list-style-type: none"> - Põllumajandustootjatele - Taimekasvatuse - Aiandus - Mesindus - Loomakasvatuse - Mahepõllumajandus - Metsamajandus - Tööohutus ja tervishoid - Ettevõtte juhtimine - Riskide hindamine ja juhtimine - Töötajaid ei koolitatud - Muu, palun täpsustada 	<ul style="list-style-type: none"> - Toidutöötajatele - Toiduhügieen ja ohutus - Toidu (sh toiduga kokkupuutuvate materjalide ja esemete) käitlemine - Bioloogiline ohutus - Keemiline ohutus - Toidualase teabe esitamine, sh märgistamine - Toidualased õigusaktid - Riskide hindamine ja juhtimine - Ettevõtte juhtimine - Töötajaid ei koolitatud - Muu, palun täpsustada
---	---
- Palun hinnake üldist koolituste kvaliteeti

Palun vastake skaalal, kus 5-väga rahul, 4-pigem rahul, 3-ei oska öelda, 2-pigem ei ole rahul, 1-üldse ei ole rahul

- Koolitajate pädevus / teema valdamine
 - Õppe- ja infomaterjalide arusaadavus
 - Käsitletud teemade mitmekülgsus
 - Saadud teadmiste rakendatavus
 - Koolituste vastavus vajadusele
 - Praktilise osa piisavus
 - Eelteavituste õigeaegsus
 - Toimumiskohtade sobivus/ligipääsetavus
 - Koolituste kestus
 - Koolituste toimumise aeg
 - Korraldajate kompetentsus
- Kas Teie ettevõtte on 2018. a ostnud nõustamisteenust, konsultatsiooni?
 - Jah, tasulist nõustamisteenust / konsultatsiooni
 - Jah, riigi toetatavat nõuandeteenust Maaelu Edendamise Sihtasutuse konsulentide kaudu
 - Jah, riigi toetatavat nõuandeteenust metsaühistu kaudu
 - Jah, riigi toetatavat nõuandeteenust maakondliku arenduskeskuse kaudu
 - Ei ole kasutanud nõustamisteenust / konsultatsiooni
 - Kuidas jäite nõustamisteenuse/ konsultatsiooniga rahule?
 - Jah, kindlasti
 - Pigem jah
 - Nii ja naa
 - Pigem mitte
 - Kindlasti mitte
 - Milliste teemade osas vajaksid Teie ettevõtte töötajad koolitusi?

<ul style="list-style-type: none"> - Põllumajandustootjatele - Taimekasvatus - Loomakasvatus - Aiandus - Mahepõllumajandus - Ettevõtte juhtimine - Mesindus - Metsamajandus - Tööohutus ja tervishoid - Riskide hindamine ja juhtimine - Muu 	<ul style="list-style-type: none"> - Toidutöötajatele - Riskide hindamine ja juhtimine - Toiduhügieen ja -ohutus - Toidu (sh toiduga kokkupuutuvate materjalide ja esemete) käitlemine - Ettevõtte juhtimine - Bioloogiline ohutus - Keemiline ohutus - Toidualase teabe esitamine, sh märgistamine - Toidualased õigusaktid - Muu
---	--